

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Українське географічне товариство

ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ІСТОРІЯ, СЬОГОДЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали щорічної міжнародної наукової конференції
студентів та аспірантів,
присвяченої пам'яті професора Г. П. Дубинського

(Харків, 23–24 квітня 2015 року)

Випуск 8

ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ИСТОРИЯ, СОВРЕМЕННОСТЬ, ПЕРСПЕКТИВЫ

Материалы ежегодной международной научной конференции
студентов и аспирантов,
посвященной памяти профессора Г. П. Дубинского

(Харьков, 23–24 апреля 2015 года)

Выпуск 8

Харків
Видавництво «Лідер»
2015

УДК 910(063)

ББК 26.8я431

Г 35

Редакційна колегія:

голова редакційної колегії – доктор географічних наук *В. А. Пересадько*;

секретар – кандидат географічних наук *Ю. І. Прасул*

Члени редакційної колегії: кандидат географічних наук *А. М. Байназаров*; кандидат географічних наук *О. В. Бодня*; *К. Б. Борисенко*; кандидат географічних наук *Н. О. Бубир*; кандидат географічних наук *О. О. Жемеров*; *В. Г. Клименко*; *В. В. Машкіна*; кандидат технічних наук *В. М. Опара*; кандидат географічних наук *Л. Б. Поліщук*; кандидат географічних наук *С. І. Решетченко*; *В. М. Салімон*; кандидат географічних наук *О. І. Сінна*; кандидат географічних наук *О. С. Третьяков*; доктор технічних наук *І. Г. Черваньов*; *К. В. Шпурік*

Відповідальний за випуск: доцент *Ю. І. Прасул*

Затверджено до друку вченою радою

факультету геології, географії, рекреації і туризму

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

(протокол №10 від 16 березня 2015 р.)

Г 35 Географічні дослідження: історія, сьогодення, перспективи : матеріали щорічної Міжнародної наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої пам'яті професора Г. П. Дубинського (Харків, 23–24 квіт. 2015 р.). – Вип. 8. – Х. : ХНУ : Видавництво «Лідер», 2015. – 292 с.

ISBN 978-966-2732-32-0

У збірнику викладені матеріали доповідей студентів, аспірантів та молодих вчених на щорічній науковій конференції, присвяченої пам'яті професора Г. П. Дубинського.

УДК 910(063)

ББК 26.8я431

ISBN 978-966-2732-32-0

© Харківський національний

університет імені В. Н. Каразіна, 2015

© Видавництво «Лідер», 2015

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Українське географічне товариство

**ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ:
ІСТОРІЯ, СЬОГОДЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ**

МАТЕРІАЛИ ЩОРІЧНОЇ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ ТА АСПІРАНТІВ,
ПРИСВЯЧЕНОЇ ПАМ'ЯТІ ПРОФЕСОРА Г. П. ДУБИНСЬКОГО

(23-24 квітня 2015 року)

Випуск 8

**ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ:
ИСТОРИЯ, СОВРЕМЕННОСТЬ, ПЕРСПЕКТИВЫ**

МАТЕРИАЛЫ ЕЖЕГОДНОЙ МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
СТУДЕНТОВ И АСПИРАНТОВ,
ПОСВЯЩЕННОЙ ПАМЯТИ ПРОФЕССОРА Г. П. ДУБИНСКОГО

(23-24 апреля 2015 года)

Выпуск 8

Харків 2015

***Шановні учасники XXIV щорічної Міжнародної
присвяченій пам'яті професора***

За 210 років існування кафедри фізичної географії та картографії, яка веде свою історію від кафедри статистики і географії нашого університету, в різні роки працювали такі видатні географи, картографи, геодезисти як Є.П. Ковалевський – один із відкривачів витоків Нілу, П.І. Кеппен – основоположник фенології, І.Ф. Леваківський – видатний дослідник гідрографічної мережі України, О.А. Івановський – відомий антрополог, етнограф, фахівець в галузі методики викладання географії, всесвітньо відомі метеорологи, дослідники земного магнетизму, атмосферної електрики, високих шарів атмосфери – В.І. Лапшин, Ю.І. Морозов, Д.К. Педаєв, М.Д. Пильчиков. Особливо на кафедрі шанують ім'я *А.М. Краснова* – вченого, який заклав підвалини конструктивної географії, практичного землезнавства, видатного ландшафтознавця, засновника Батумського ботанічного саду, дослідника, який завіз в Росію чай і цитрусові і довів можливість їх вирощування в Колхиді. Професор Краснов А.М. відомий ще й тим, що за роки його завідування кафедрою студенти широко залучалися до виконання досліджень в усіх наукових напрямках кафедри – метеорології, землезнавстві, картографії.

Через півстоліття після А.М. Краснова кафедру очолив *Георгій Петрович Дубинський* – видатний аеролог, метеоролог, мікрокліматолог, професор, доктор географічних наук, людина, яка була закохана у свою справу, поважала студентів, вірила в їх науковий потенціал і безмежні творчі можливості. Саме він організував при кафедрі студентське наукове товариство.

***наукової конференції студентів та аспірантів,
Георгія Петровича Дубинського!***

Георгій Петрович одинадцять років очолював геолого-географічний факультет – один із кращих, романтичних факультетів університету, майже тридцять років був завідувачем кафедри фізичної географії та картографії, беззмінним керівником народного університету «Природа», організатором олімпіад юних географів, вченим, який виховав цілу когорту географів, що нині працюють в усіх куточках земної кулі.

З приходом на кафедру доктора географічних наук, професора *Івана Юрійовича Левицького*, робота зі студентами набула нового змісту: на кафедрі організовано чотири студентських наукових творчих об'єднань за напрямками досліджень кафедри: «Фізична географія і геоекологія», «Географічна картографія, геоінформатика і кадастр», «Рекреаційна географія, краєзнавство і туризм», «Методика викладання географії і менеджмент освіти»; роботи студентів отримали визнання на університетському, міському, обласному та державному рівнях; щорічні звітні конференції отримали статус Міжнародних.

У 1999 році, на десяту річницю з дня смерті Г. П. Дубинського, було запропоновано присвятити щорічні студентські наукові конференції пам'яті найвидатнішого на Харківщині популяризатора географічних знань – професора Георгія Петровича Дубинського.

Колектив кафедри щиро вітає учасників нинішньої конференції, бажає значних наукових досягнень, творчої наснаги і сподівається на подальше творче співробітництво.

*В. А. Пересадько
декан факультету геології,
географії, рекреації і туризму,
голова редакційної колегії,
д-р географ. наук*

СЕКЦІЯ "ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ І ГЕОЕКОЛОГІЯ"

УДК 911.9:502(575)

ПРЕОБРАЗОВАНИЕ И ОХРАНА ПРИРОДЫ В СВЯЗИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МЕСТОРОЖДЕНИЙ НЕФТИ И ГАЗА ТУРКМЕНИСТАНА

*Аманкличев М. Х., 4 курс,
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
кафедра физической географии и картографии,
науч. руководитель – доцент Полищук Л. Б.*

В статье рассмотрены проблемы влияния на окружающую природную среду нефтегазовой промышленности Туркменистана. Описаны локальные, региональные проблемы воздействия на компоненты природы.

Ключевые слова: нефтегазовая отрасль Туркменистана, загрязнение окружающей среды, природоохранно-экологические проблемы.

Туркменистан входит в число ведущих стран мира по запасам углеводородов: природного газа, нефти, газового конденсата. Нефтегазовая отрасль – один из основных загрязнителей окружающей среды. Негативное воздействие нефтегазового комплекса (НГК) на природную среду проявляется на всех стадиях его работы и оказывает влияние на все компоненты природы.

Загрязнение атмосферного воздуха – выбросы газа при транспортировке (трубопроводами, танкерами и др.). В атмосфере отмечается повышенное содержание диоксида серы в среднем до 4-5 ПДК. Последствием является глобальное увеличение парникового эффекта.

Загрязнение поверхностных и подземных вод происходит из-за промывочной жидкости. Засоление поверхностных водоемов происходит при самоизливании рассолов, вскрытых структурно-поисковыми и разведочными скважинами. Кроме этого происходит нарушение изолированности водоносных горизонтов из-за перетоков, утечки

нефтепродуктов и химических реагентов из резервуаров.

Загрязнение морских вод – это аварийные разливы нефти и накопление углеводородов, тяжелых металлов и других токсинов, связанных с нефтью и газом, что представляет серьезную экологическую угрозу морю, отрицательно воздействуя на его биоразнообразие и среду обитания морских организмов, вызывая деградацию окружающей среды.

Загрязнение земель – это нарушение и загрязнение почвенного и растительного покрова, отчуждение земли под строительство буровых установок, размещение временных поселков, активизация экзогенных геологических процессов.

Загрязнение почв нефтью и нефтепродуктами вызывает глубокие и часто необратимые изменения морфологических, физических, физико-химических, микробиологических свойств, что приводит к потере загрязненными почвами плодородия и отторжению загрязненных территорий из сельскохозяйственного использования. Негативное влияние нефтяного загрязнения проявляется в тех случаях, когда оно имеет место на сельскохозяйственных угодьях. Важной проблемой является потеря нефтезагрязненными почвами тех свойств, которые обеспечивают выполнение ими своих экосистемных и общебиосферных функций, важнейшая из которых – воспроизводство жизни на Земле.

Неблагоприятное воздействие нефтегазового комплекса на биоразнообразие, требует особого внимания в местах расположения легкоуязвимых пустынных экосистем, которые при небольшом антропогенном воздействии могут быть выведены из состояния равновесия.

Таким образом, направления и степень загрязнения окружающей природной среды нефтегазовой промышленностью Туркменистана требует дальнейших серьезных научных исследований.

**ЭВОЛЮЦИОННЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ ПОЧВ ЛЕСОСТЕПИ
И СТЕПИ ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ
НА ЗАСОЛЕННЫХ ПОРОДАХ**

*Борбукова Д. А., аспирант 2 года обучения,
Белгородский государственный
национальный исследовательский университет,
кафедра природопользования и земельного кадастра,
науч. руководитель – профессор Чендев Ю. Г.*

В работе отражены результаты исследований палеопочв бронзового века с признаками солонцеватости и их современных аналогов на территории лесостепной и степной зон Восточно-Европейской равнины.

Ключевые слова: палеогеографическая реконструкция, эволюция почв, бронзовый век.

К настоящему времени по проблеме изучения голоценовой эволюции почв лесостепи и степи накоплен достаточно большой теоретический и эмпирический материал, отраженный в ряде публикаций [1-3 и др.]. Однако остается еще много нерешенных вопросов, среди которых – сбор сведений о вариантах эволюции почв, обусловленных локальными особенностями почвообразования, и, в частности, характером почвообразующих пород.

В данной работе, выполненной при финансовой поддержке Российского научного фонда, проект № 14-17-00171, проведен сравнительный анализ почв, погребенных под курганами позднего бронзового века с признаками солонцового процесса, и современных почв на лесостепном участке Прохоровский (3000-3500 л.н.) и на степном участке Россошанский (3600 л.н.). Данные по первому участку взяты из работ [2, 3].

Участок «Прохоровский» расположен на территории лесостепи в Прохоровском районе Белгородской области, в бассейне верхнего течения Северского Донца. На участке был изучен курган срубной культуры, сооруженный 3000-3500 л.н.

Территория исследования сложена маломощными карбонатными лессовидными суглинками, подстилаемыми неоген-четвертичными и более древними глинисто-суглинистыми породами со следами слабого засоления.

Палеопочва отнесена к чернозему типичному среднемощному остаточно-солонцеватому. Мощность гумусового профиля подкурганной почвы составляет 71 % от современного значения. Карбонаты залегают ближе к поверхности (на 35 см) по сравнению с их верхней границей в профилях фоновых черноземов (94 см) (табл. 1). Это свидетельствует о большей увлажненности климата современной эпохи. На значительной части почвенного профиля погребенной почвы отмечено морфологическое осолонцевание [3] в виде элементов столбчатой структуры в горизонте В, а также гумусово-глинистых пленок на гранях структурных отдельностей.

Фоновая почва идентифицирована как чернозем типичный, переходный к выщелоченному, мощный среднесуглинистый без признаков солонцеватости.

На изученном участке отмечена контрастность эволюционных изменений почв на позднеголоценовом этапе их развития. Так, 3000-3500 л.н. в почвах был выражен солонцовый процесс, отсутствие которого в современных почвах свидетельствует о большей аридности климата в эпоху создания кургана, способствовавшей процессам засоления – осолонцевания почвенных профилей.

Участок «Россошанский» расположен в степной зоне вблизи границы с лесостепью в Россошанском районе Воронежской области. Здесь, на вершине останцового повышения изучен курган абашевской культурно-исторической общности (время сооружения кургана – 3600 л.н.). В геологическом отношении останцовое повышение сложено песчаниками дочетвертичного возраста, перекрытыми сверху

маломощным чехлом суглинков. В связи с присутствием легкорастворимых солей в указанных породах, погребенные и фоновые почвы характеризуются признаками солонцеватости: столбчатостью горизонтов Bt и BtC, наличием гумусовых затеков по трещинной сети в указанных горизонтах.

Таблица 1

Морфометрические характеристики
изученных фоновых и подкурганых почв

Участок	Возраст курганов, лет	Почва	Мощность гумусового профиля, см	Глубина вскипания, см	Мощность зоны осолонцевания, см
Прохоровский	3000-3500	фоновая	80	94	0
		погребенная	57	35	60 (17-77)
		разность	+23	+59	+60
Россошанский	3600	фоновая	20	39	38 (22-60)
		погребенная	20	20	40 (20-60)
		разность	0	+19	+2

Современная и палеопочва идентифицированы как солонцы черноземные легкосуглинистые на маломощных суглинках, подстилаемых ожелезненными песчаниками. Почва курганной насыпи – чернозем солонцеватый маломощный среднесуглинистый. За 3600 лет почвообразование на насыпном субстрате еще не полностью сформировало признаки, характерные для фоновой почвы.

Признаки осолонцевания хорошо выражены в горизонтах Bt и BtC погребенной и фоновой почв (ореховато-призматичная структура, наличие гумусово-глинистых кутан). Данные признаки, а также одинаковая мощность гумусовых профилей погребенной и фоновой почв (20 см, табл. 1) свидетельствуют о близких условиях почвообразования 3600 л.н. и в настоящее время. Однако, снижение границы вскипания почвенного профиля фоновой почвы в сравнении с палеопочвой, а также наличие в горизонте [BtC_{Ca}] погребенной почвы белоглазки и ее отсутствие в профиле современной почвы являются свидетельствами

более засушливого климата 3600 л.н. по сравнению с современным периодом.

В целом, по набору сравниваемых морфогенетических свойств (табл. 1) эволюция солонцов черноземных на участке Россошанский на протяжении последних 3600 лет была слабоконтрастной.

Таким образом, выявленные позднеголоценовые изменения почв на изученных лесостепном и степном участках характеризуются как чертами сходства (почвы бронзового века отражают более аридные условия почвообразования по сравнению с современными), так и чертами отличия (на участке в лесостепи эволюция почв протекала более контрастно по сравнению с эволюцией почв на степном участке). Это подтверждают существование различных вариантов эволюции почв, обусловленных зонально-климатическими факторами их формирования, а также специфичностью почвообразующими пород.

Источники информации:

1. Александровский А.Л. Эволюция почв и географическая среда / А.Л. Александровский, Е.И. Александровская. – М. : Наука, 2005. – 223 с.
2. Чендев Ю. Г. Естественная эволюция почв Центральной лесостепи в голоцене / Ю. Г. Чендев. – Белгород : Изд-во Белгород. гос. ун-та, 2004. – 200 с.
3. Чендев Ю. Г. Эволюция лесостепных почв Среднерусской возвышенности в голоцене / Ю. Г. Чендев. – М. : ГЕОС, 2008. – 212 с.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ TASSELED CAP ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА КОСМІЧНИМИ ЗНІМКАМИ РОСЛИННОГО ПОКРОВУ ГІРНИЧОПРОМИСЛОВИХ ВІДВАЛІВ

*Бурдун Ю. К., 5 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Черваньов І. Г.*

В статті автор розглядає методику застосування перетворення Tasseled Cap для вивчення динаміки змін рослинного покриву на відвалах міста Донецьк.

Ключові слова: динаміка рослинності, Tasseled Cap, відвали.

Загальні відомості. Гірська порода відвалу, що була піднята з надр землі, часто не володіє ґрунтоутворюючими властивостями: буває фітотоксичною, їй бракує сортированості, наявності дрібночасткової фракції та природних іонообмінників. Початковий момент ґрунтоутворення в техногенних ландшафтах, як правило, співпадає з початком відновлювальних сукцесій біоти [2]. Первинна сукцесія – це сукцесія, що протікає на територіях зі знищеним ґрунтовим покривом, тобто саме така, що має місце на відвалах вуглевидобувної промисловості [1]. Крім детальної ландшафтної зйомки, повторюваної періодично, немає можливості дослідити сукцесійну динаміку системи «ґрунт-рослинність».

Завданням даної роботи було замінити трудомістку польову зйомку проведенням різночасового аналізу змін стану рослинного покриву відвалів гірничовидобувної промисловості (на об'єктах міста Донецьк).

Матеріали та методика дослідження. Аналіз проводився з використанням методу перетворення Tasseled Cap. Вихідними даними були космознімки супутникової системи Landsat 5. Перетворення Tasseled Cap зменшує вібиття каналів Landsat за трьома ортогональними показниками, відомими як Greenness, Brightness та Wetness [3]. Вони

були розраховані для кожного космознімку з використанням установлених констант. Початковою часовою точкою дослідження був 1987 рік. Три досліджувані відвали характеризувались повною відсутністю рослинного покриву на схилових та центральних частинах відвалів. Для таких територій спостерігалися високі показники індексу Brightness та низькі показники Greenness та Wetness. Заростання відвалів визначалося властивостями субстрату (первинна родючість, наявність токсичних речовин, водоутримуючі властивості тощо), характеристиками рельєфу (експозиція схилу), розвитком інших екзодинамічних процесів [2]. Результати дослідження показали наявність позитивної динаміки заростання відвалів гірничовидобувної промисловості на території міста Донецьк. Було показано, що використання перетворення Tasseled Cap є інструментом аналізу.

Обговорення результату. Експеримент доводить перспективність застосування перетворення Tasseled Cap як інструменту аналізу стану та часових змін біоценозу.

Джерела інформації:

1. Уиттекер Р. Сообщества и экосистемы / Р. Уиттекер; пер. с англ. –М. : Прогресс, 1980. – 327с.
2. Лисецкий Ф. Экологические аспекты воспроизводства почвенно-растительного покрова в нарушенных горнодобывающей промышленностью ландшафтах [Электронный ресурс] / Ф. Лисецкий, П. Голушов, Н. Кухарук, О. Чепелев // Электронный научный журнал «ИССЛЕДОВАНО В РОССИИ». – 2005. – Режим доступа : <http://elibrary.lt/resursai/Uzsienio%20leidiniai/MFTI/2005/217.pdf>.
3. Healey S. Comparison of Tasseled Cap-based Landsat data structures for use in forest disturbance detection / S. Healey, W. Cohen, Y. Zhiqiang, O. Krankina // Remote Sensing of Environment. – 2005. – № 97 (3). – P. 301-310.

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ
ФУНКЦИОНАЛЬНОГО ЗОНИРОВАНИЯ
СЕТИ ОСОБО ОХРАНЯЕМЫХ ПРИРОДНЫХ ТЕРРИТОРИЙ
ТУРКМЕНИСТАНА**

*Гаражаев Г. А., 5 курс,
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
кафедра физической географии и картографии,
науч. руководитель – доцент Максименко Н. В.*

В статье изложены основы функционального зонирования территорий. Рассмотрена сеть особо охраняемых природных территорий Туркменистана, и ее классификация по категориям МСОП.

Ключевые слова: функциональная зона, особо охраняемые природные территории, функциональное зонирование.

Основной целью при классификации и зонировании земель является стремление сохранить все биоразнообразие экосистем, которые сохраняются в национальных парках, заповедниках и в других видах особо охраняемых природных территорий. Основными факторами, определяющими функциональное зонирование территории, являются биологическое разнообразие, геоморфологические особенности территории, противоэрозионная устойчивость почв, наличие и доля продуктивных сельскохозяйственных земель, а также историко-культурные территории и другие земли [1].

Основными задачами функционального зонирования территории являются:

- определение функциональных зон, подлежащих выделению на данной территории;
- привязка определенных типов функциональных зон к конкретным элементам территории и формирование их перспективной хозяйственной направленности;
- разработка рекомендаций по оптимизации режима использования территорий в пределах функциональных зон разного типа.

Особо охраняемые природные территории (ООПТ) – территории, на которых хозяйственная деятельность в той или иной степени ограничена с целью сохранения в ненарушенном состоянии представленных на данных территориях экосистем или их отдельных элементов (определенных биологических видов, сообществ, геологических образований или геоморфологических структур, др.). Н.Ф. Реймерс, Ф.Р. Штильмарк [3] отмечают, что, исходя из исторического опыта, господствуют три подхода к организации ООПТ. Первый исходит из идеи охраны природных ресурсов: воды, леса, почвы и др. Вторым возник из понимания необходимости охраны животного и растительного мира. Третий связан со стремлением сохранить эстетические ценности природы для рекреационных потребностей человека.

В настоящее время на территории Туркменистана в состав ООПТ входят: 9 заповедников, 15 заказников и 17 памятников природы. В соответствии с международными категориями МСОП в системе ООПТ Туркменистана отсутствует II категория – «Национальные парки». Национальные парки «Сумбар» и «Арчабил» находятся сейчас в разработке. Все другие категории МСОП в Туркменистане представлены, а категорию V рассматриваем как аналог действующей категории «Охранная зона» государственных заповедников (табл. 1).

В системе ООПТ можно выделить ряд функциональных зон: строго охраняемая, рационального использования, интенсивного использования и охранная. К строго охраняемой зоне относятся 9 заповедников, а в дальнейшем будет относиться и центральное ядро национальных природных парков. В зонах интенсивного использования и в буферных зонах возможно сочетать охранную, культурно-просветительскую и рекреационную функции. Для этого на законодательном уровне Туркменистан принимает ряд законов и положений.

Таблица 1

Категории ООПТ по классификации МСОП (1994) [2]

КАТЕГОРИЯ		Площадь ООПТ по Туркменистану	
		тыс. га	%
I	Особо охраняемые природные резерваты (заповедники) – допускается только научно-исследовательская деятельность и охранные мероприятия	784,6	1,6
II	Национальные парки предназначены для охраны экосистем и реакции (восстановления)	нет	нет
III	Памятники природы предназначены для охраны специальных природных объектов	2,3	0,005
IV	Управляемые местообитания редких видов (видовые заказники), деятельность которых направлена главным образом на сохранение отдельных биологических видов	1155,9	2,35
V	Охраняемые ландшафты/морские акватории предназначены для сохранения естественных ландшафтов/морских участков и рекреации (или охранный зона)	35,4	0,07
Общая площадь ООПТ по Туркменистану		1978,3	4,02

В Туркменистане действует программа развития системы ООПТ, которая направлена на расширение площадей ООПТ, создание национальных парков, создание экологических коридоров, охранных зон и т.д. Для выполнения этой программы учеными-экспертами проводится ряд работ, в том числе и зонирование территории Туркменистана.

В дальнейшем исследовании планируется рассмотреть функциональное зонирование проектируемого национального природного парка «Сумбар», основное природоохранное ядро которого Сюнт-Хасардагский государственный природный заповедник, который относится к строго охраняемой функциональной зоне.

Источники информации:

1. Кулижский С. П. Эффективный способ использования природоохранных территорий / С. П. Кулижский // Вестник Томского государственного университета. Биология. — 2008. — № 1 (2). — С. 42-56.
2. Туркменистан. Состояние биологического разнообразия. Обзор. – Ашхабад, 2002. – 63 с.
3. Штильмарк Ф.Р. О проблемах природных заповедников и заповедного дела в России на современном этапе / Ф. Р. Штильмарк // Экологические проблемы заповедных территорий России. - Тольятти, 2003. – С. 16-19.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ СЕТИ ОСОБО ОХРАНЯЕМЫХ ПРИРОДНЫХ ТЕРРИТОРИЙ ТУРКМЕНИСТАНА

*Гарлиев С. Ж., 4 курс,
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
кафедра физической географии и картографии,
науч. руководитель – старший преподаватель Сенная Е. И.*

В статье описано современное состояние сети особо охраняемых природных территорий Туркменистана. Дана характеристика отдельных особо охраняемых природных территорий.

Ключевые слова: особо охраняемые природные территории, заповедники, экологическая сеть.

В Туркменистане особо охраняемые природные территории (ООПТ) строго охраняются с целью сохранения биологического разнообразия и восстановления природной среды. Все аспекты функционирования ООПТ закреплены законодательством, а конкретно законом «Об особо охраняемых природных территориях», который в 2012 году был обновлен и принят Меджлисом Туркменистана. Этот закон позволяет закрепить функцию строгой сохранности природных комплексов и отдельных природных объектов, а также регламентирует их управление.

Система ООПТ Туркменистана является частью мировых особо охраняемых природных территорий и включает 39 объектов различных категорий международной классификации особо охраняемых природных территорий [1]. В состав ООПТ входят 9 заповедников (табл. 1), Репетекский заповедник (Лебапский велаят) имеет статус биосферного, он также включен во Всемирную сеть биосферных заповедников ЮНЕСКО. В состав ООПТ еще входят 16 заказников, которые чаще всего входят в состав заповедников, а также памятники природы (геологические, водные, зоологические, ландшафтные). С системой ООПТ также связаны различные элементы экологической сети, которые относятся к категориям земель оздоровительного и рекреационного

значения, различные функциональные зоны, экологические коридоры, лесной фонд, охотничьи угодья.

Таблица 1

Заповедники Туркменистана

№ п/п	Название заповедника	Оригинальное название	Год основания	Площадь, га
1	Репетекский	Repetek goraghanasy	1927	34 600
2	Бадхызский	Bathyz goraghanasy	1941	86 000
3	Хазарский	Hazar goraghanasy	1968	192,3
4	Копетдагский	Köpetdag goraghanasy	1976	49 800
5	Сюнт-Хасардагский	Sünt-Hasardag goraghanasy	1978	13,4
6	Капланкырский	Gaplaňgyr goraghanasy	1979	282,8
7	Амударьинский	Amyderýa goraghanasy	1982	49,5
8	Кугитангский	Köýtendag goraghanasy	1986	27,1
9	Берекетли Гарагум	Bereketli Garagum	2013	87 800

В последнее десятилетие в Туркменистане проводилась программа по составлению экологической сети, которая охватывает все природоохранные территории страны (ECONET – Central Asia) и состоит из 8 полигонов. Это целостная многофункциональная сеть как территориальное сочетание дополняющих друг друга охраняемых территорий с различными формами хозяйственной деятельности.

В настоящее время разнообразие генофонда растительного и животного мира Туркменистана представляют 39 объектов ООПТ. Действующая сеть ООПТ в Туркменистане недостаточно репрезентативно охватила сегодня все биогеографические регионы, эта проблема не имеет определяющего значения для выделения функциональных зон строго охраняемых природных территорий. На данный момент разрабатывают эколого-экономическое обоснование для создания первых в стране Национальных природных парков «Сумбар» на базе Сюнт-Хасардагского заповедника и «Арчабил» – на базе Копетдагского государственных заповедников.

Источники информации:

1. Особо охраняемые природные территории: новое в законодательстве [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://turkmenistan.gov.tm/?id=1369>.

ХАРАКТЕРИСТИКА АГРОКЛІМАТИЧНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

*Гончаренко О. В., 3 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Решетченко С. І.*

В статье рассмотрены агроклиматические ресурсы Украины.

Ключові слова: агрокліматичні ресурси, теплозабезпеченість території, зволоженість і континентальність клімату, сума активних і ефективних температур, вегетаційний період.

Агрокліматичні ресурси будь-якої території представлені запасами вологи в ґрунті, місячними сумами температур повітря, кількістю атмосферних опадів під час вегетації, складовими теплового балансу. Вони характеризують складний взаємозв'язок між ланками системи «атмосфера – рослина – ґрунт». Для оцінки агрокліматичних ресурсів використовують наступні показники: теплозабезпеченість території, ступінь зволоженості та континентальності клімату, сума активних і ефективних температур, тривалість вегетаційного періоду.

Теплозабезпеченість території визначається як тривалість періоду активної вегетації (кількість днів з середньодобовою температурою повітря понад $+15^{\circ}\text{C}$). У межах України за теплозабезпеченістю територія поділяється на три зони, з максимальним для країни періодом вегетації – 150-140 днів (Південний берег Криму) та з найменшим періодом вегетації 80-120 днів (в Карпатах і Кримських горах відповідно). Ступінь зволоженості території характеризується співвідношенням між кількістю атмосферних опадів і випаруванням та зональним характером. Так, на Поліссі і заході Лісостепу коефіцієнт зволоження становить більше ніж 1,9; в Центральному і Східному Лісостепу – дорівнює 1,9-1,2 а степова зона має найменшу вологозабезпеченість – від 1,3 до 0,8 [1]. Континентальність клімату визначається тривалістю весняного і осіннього періодів (кількість днів з

середньодобовою температурою повітря від +5 до +15°C), річними і добовими амплітудами температур. Найменш континентальний клімат спостерігається в західних областях України [2]. Сума активних температур повітря визначається як сума середньодобових температур повітря впродовж місяця (сезону, року), яка більша 10°C. Сума активних температур є показником наявних ресурсів тепла і визначає можливість досягання різних фаз культурними рослинами. Для рівнинної території країни сума активних температур коливається в межах від 1600°C на Розточчі до 3800-3900° С на півдні Криму. Сума ефективних температур розраховується аналогічно попередній, але враховує показник біологічного мінімуму рослин, що відповідає нижньому значенню початку вегетації або певної фізіологічної фази розвитку організму. Її значення по території країни збільшуються з північного заходу на південний схід. Вегетаційний період – період, що визначає можливе зростання і розвиток (вегетацію) рослин. Тривалість залежить від географічної широти території, кліматичних умов. Вегетаційний період для більшості рослин визначається як період середньодобових температур повітря 5°C і вище. На більшій частині території України вегетаційний період починається з кінця березня та триває до кінця жовтня. Кількість днів змінюється від 190 до 240 діб [4].

Харківська область має такі агрокліматичні характеристики: коефіцієнт зволоження – 1,3-1,2, сума активних температур – 2700-2900°C, сума ефективних температур – 2000-2200°C, вегетаційний період триває 200-210 діб [3].

Джерела інформації:

1. Масляк П.О. Кліматичні ресурси України // Географія України : Пробний підручник для 8-9 класів середньої школи / П.О.Масляк, П.Г.Шищенко. – К. : Зодіак-ЕКО, 1996. – 432 с.
2. Сайт електронних підручників. – Режим доступу : <http://eduknigi.com>.
3. Сайт навчальних матеріалів. – Режим доступу : <http://pidruchniki.com>.
4. Сайт туристичної бібліотеки. – Режим доступу : <http://tourlib.net/>.

УДК 911:502.3

ПРИРОДНІ РЕСУРСИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

*Гребінь У. В., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Поліщук Л. Б.*

Представлены материалы о распределении природных ресурсов в пределах Хмельницкой области, а также рассмотрены проблемы их рационального использования.

Ключові слова: природні ресурси, корисні копалини, мінерально-сировинна база.

Хмельницька область розташована в межах Подільської та Придніпровської височини, в лісостеповій зоні. Серед природних ресурсів поширені різноманітні нерудні корисні копалини, які використовують як природні будівельні матеріали державного та місцевого значення.

Корисні копалини державного значення представлені вапняками та глинами, що використовують як сировину для виробництва цементу, каолінами – для порцеляно-фаянсової промисловості та виробництва вогнетривкої цегли, гіпсами та кременем. Розвідані і нові види цінних корисних копалин: графіт, сапоніт, облицювальні граніти.

Перспективним напрямом розвитку мінерально-сировинної бази області є освоєння родовищ графіту, розташованих в Полонському та Шепетівському районах. Ці руди легко збагачувані, широко застосовуються для виготовлення електродів, в суміші з глиною – для виробництва вогнетривких тиглів.

На території області розвідано 21 родовище граніту (переважно сірого) в Славутському, Староконстантинівському, Полонському та Шепетівському районах. Використовують як будівельний матеріал для облицювання та фундаментів великих будинків.

Каоліни поширені на північному сході області: Судимотське і

Купинецьке родовища Шепетівського району, Майдан-Волинське та Буртинське Полонського району. Переважно використовуються для порцеляно-фаянсової промисловості.

Вапняки зустрічаються по всій території. Їх використовують для випалювання вапна, виробництва щебеню, стінових блоків, цементу (на базі Гуменецького родовища працює потужний Кам'янець-Подільський цементний завод), а також у цукровій промисловості.

Піски мають, в основному, будівельне значення. Найпотужніші родовища кварцових пісків Славутського району використовуються для виробництва скла. У Віньковецькому районі розвідані Адамовське і Карачаєвське комплексні родовища глауконітових пісків. Мають високу агротехнічну ефективність, використовують як добриво в сільському господарстві. Хмельницька область – це єдиний регіон в Україні, де розвідані родовища сапонітових глин – Варварівське і Ташківське. Ці глини використовують в медицині, в якості основи ентеросорбентів для виділення з організму людини солей важких металів, радіонуклідів (вірусів поліомієліту, гепатиту А, кишкової палички, стафілококу).

Паливні корисні копалини представлені торфом. Поклади його значні. Здебільшого він залягає в заболочених частинах заплавл річок Горині, Случа, Хомори, Південного Бугу та їх приток.

Область має потужні запаси лікувальних і столових вод, родовища мінеральних вод: Збручанське, Зайчиківське, Маківське типу «Нафтуся», Теофіпольське типу «Миргородська», Полонське – родоновіди. Всі вони паспортизовані, використовуються в лікувальних цілях.

Склад і запаси корисних копалин Хмельницької області сприяють розвитку промисловості будівельних матеріалів, але нарощування їх видобутку потребує розробки заходів раціонального використання та охорони природи.

УДК 551.582.1

ОСОБЕННОСТИ КЛИМАТА РЕСПУБЛИКИ ТУРКМЕНИСТАН

*Джумаев Д. Д., 4 курс,
Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина,
кафедра физической географии и картографии,
науч. руководитель – профессор Жемеров А. О.*

В статье кратко охарактеризован климат Туркменистана. Показаны особенности распределения солнечной радиации, температуры и давления воздуха, осадков, ветров, а также сезонные различия на территории страны.

Ключові слова: клімат, розподіл температур, опади, сезони, Туркменістан.

Исследованиями автора предусмотрено составление детальной характеристики климата Туркменистана, уточнение и обновление некоторых климатических показателей, составление ряда климатических карт республики.

Климат страны – континентальный, засушливый. Радиационный баланс на большей части пустынной территории страны колеблется от 2000 до 2200 МДж·м² в год. Максимальные значения – в районе Туркменабада и на юго-востоке: 2400 МДж·м² в год и выше.

В январе наиболее низкие температуры воздуха (ниже -6°C) – на севере в районе Дашогуза. К югу температура выше: в Заунгузских Каракумах – от -4°C до -2°C, в Центральных Каракумах - от -2°C до +2°C. Иногда температуры в пустынных районах понижаются до -32°C. Самый тёплый январь – на юго-западе (в Прикаспии) и на юго-востоке (на возвышенности Карабиль) – до +4°C.

Средние температуры июля наиболее высоки в Центральных Каракумах (+32°C и выше). Днём жара в пустынях нередко достигает +50°C. На побережье Каспийского моря летом от +26°C до +28°C, в предгорьях и горах Копетдага +20°C и ниже. На остальной территории Туркменистана в июле от +30°C до +32°C. Безморозный период длится 180 дней на севере, 210-225 дней в Каракумах и 270 дней на юго-западе страны (последнее связано с влиянием Каспийского моря).

Осадков на большей части Туркменистана – менее 125 мм в год. В районе Сарыкамышского озера и в пустыне Каракумы выпадает 75-100 мм, в предгорьях и горах 300-400 мм/год. Максимум осадков приходится на зимние месяцы. В юго-восточных районах и в Каракумах с июня по октябрь атмосферные осадки практически отсутствуют.

Давление воздуха зимой увеличивается к востоку и северо-востоку – от 1021 до 1027 ГПа. Поэтому зимой преобладают ветры восточных румбов и северные – из степей Казахстана. Летом давление 1000-1009 ГПа. Оно выше на западе, поэтому преобладают западные ветры. Часты ветры с горных склонов, вызывающие песчаные бури и суховеи [1].

Зима начинается в декабре-январе. С севера вторгаются мощные потоки воздуха, сопровождающиеся похолоданием, но морозная погода в Туркменистане стоит недолго и сменяется оттепелью.

Весна протекает стремительно. Со второй половины февраля быстро нарастает температура воздуха. Идут частые дожди, что способствует бурному росту растений. К концу весны устанавливается сухая погода.

Лето называют «сезоном одной погоды» – в течение пяти месяцев стоит жара. Редко приходят воздушные массы с прохладного севера. В таких случаях даже в Каракумах возникают ливни – за два-три часа выпадает полугодовая норма.

Осень в Туркменистане наступает незаметно. Ночи становятся чуть прохладнее, а днём жара начинает понемногу спадать. Дневная температура воздуха чуть ниже +20°C – это признак того, что наступила осень. Во второй половине октября выпадают небольшие дожди.

В целом наиболее благоприятные погоды в Туркменистане – весной (с апреля по июнь) и осенью (с сентября по ноябрь) [2].

Источники информации:

1. Климат Туркменистана: [Электрон. ресурс]. - Режим доступа : <http://www.turkmenistan.turne.com.ua/climate>.

2. Туркменистан. Погода и климат: [Электрон. ресурс]. - Режим доступа : http://naturetm.ucoz.ru/index/pogoda_i_klimat/0-38.

ОЦІНКА СТІЙКОСТІ ҐРУНТІВ ЗМІЇВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Ємець В. Ю., 4 курс,
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Сінна О. І.*

Изучена устойчивость к загрязнению и экологическое состояние почв Змиевского района Харьковской области.

Ключові слова: екологічний стан, гранулометричний склад ґрунту, забруднення, стійкість.

Вивченню проблеми екологічної стійкості ґрунтів та дослідженню раціонального їх використання присвячені праці багатьох вчених: А.М. Третяка, А.Я. Сохнича, Б.М. Данилишина, С.І. Дорогунцова, О.О. Собка, В.В. Медведєва.

Для характеристики екологічної стійкості ґрунтів Зміївського району у природних умовах, а також по відношенню до впливу того чи іншого техногенного навантаження було вивчено показники гранулометричного складу.

Було оцінено вихідні дані, що стосуються вмісту фізичної глини у ґрунтах (класифікація Н.А. Качинського) досліджуваної території. Отримано детальну інформацію про гранулометричний склад всіх ґрунтових ареалів району у балах. При цьому було виділено класифікаційні групи ґрунтів: дуже слабостійкі, слабостійкі, середньостійкі, стійкі, сильностійкі.

Для загальної оцінки стійкості можна використовувати комплексний показник, який ураховує стійкість ґрунту відносно окремих показників (засолення, осолонцювання, забруднення та ін.): $C = \frac{\sum_{q=1}^n c}{Q}$, де C – загальна стійкість ґрунту земельної ділянки; c – стійкість ґрунту за окремими показниками, у балах; Q – максимально можлива сума балів; q

– порядковий номер показника; n – кількість показників [1].

Виходячи з фізичних та фізико-хімічних властивостей зрошуваних ґрунтів, найбільш стійким вважається піщаний та супіщаний ґрунт, середньостійким – ґрунт легко- та середньосуглинкового гранулометричного складу, найменш стійким – важкосуглинкового і глинистого гранулометричного складу. Найбільшу площу в Зміївському районі займають важкосуглинкові та глинисті ґрунти, що є слабостійкими, а це призводить до тривалого часу самоочищення та самовідновлення ґрунту, потенційно можливого перевищення гранично допустимої концентрації сполук важких металів (рис.1).

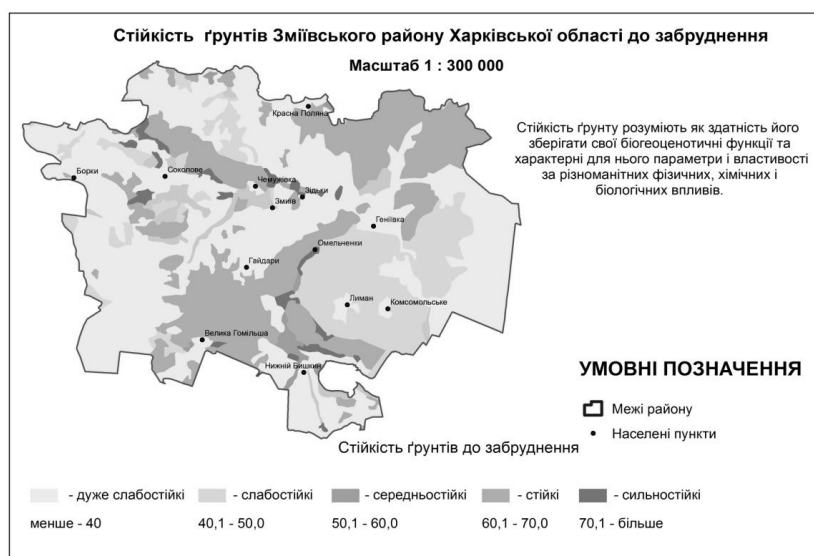

Рис. 1. Стійкість ґрунтів

Оцінка стійкості ґрунтів дає змогу попередити подальше погіршення еколого-агродіоративного стану земель, реалізувати адресні ґрунтозахисні технології, запровадити спеціальний комплекс заходів, спрямованих на мінімізацію екологічного ризику деградації зрошуваних ґрунтів.

Джерела інформації:

1. Качинский Н. А. Механический и микроагрегатный состав почвы, методы его изучения / Н. А. Качинский. – М. : Изд-во АН СССР, 1958. – 192 с.

ЗАГРЯЗНЕНИЕ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ И ПРИРОДООХРАННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ТУРКМЕНИСТАНЕ

*Исмайлова Ш., 4 курс,
Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина,
кафедра физической географии и картографии,
науч. руководитель – профессор Пересадыко В. А.*

В статье изложены результаты исследований по изучению загрязнения окружающей среды Туркменистана; приводится обоснование необходимости создания эколого-природоохранных карт.

Ключевые слова: природоохранная деятельность, эколого-природоохранное картографирование, Туркменистан.

За последние годы в Туркменистане накоплен достаточно богатый опыт разработки и реализации государственной политики в области охраны окружающей среды. Освещение основных природоохранных вопросов и конкретных путей их решения стало ключевой тематикой ежегодных докладов о состоянии окружающей среды. На государственном уровне было отмечено, что для Туркменистана характерна недостаточная изученность и исследование экологического состояния, а также отсутствие оценки природоохранных мероприятий [1, 2]. В этих условиях возрастает необходимость в комплексной эколого-географической оценке территории Туркменистана.

На первом этапе комплексной эколого-географической оценки территории Туркменистана проведен статистический и картографический анализ эколого-географических условий Туркменистана (атмосферного воздуха, водных ресурсов, почв, неблагоприятных природных процессов и явлений, особо охраняемых природных территорий и т. д.) и определены приоритетные экологические проблемы (табл. 1). На втором этапе исследования был изучен опыт создания карт подобной тематики. До сих пор картографирование ограничивалось лишь созданием карт размещения заповедных территорий в рамках государственных, региональных и

местных программ природоохранной направленности.

Таблица 1

Приоритетные национальные экологические проблемы Туркменистана

<i>Блоки проблем</i>	<i>Приоритетные экологические проблемы</i>
I. Дефицит водных ресурсов и их загрязнение	1. Дефицит водных ресурсов для орошения. 2. Загрязнение поверхностных и подземных вод коллекторно-дренажными, промышленными и коммунально-бытовыми стоками в велаятах. 3. Дефицит питьевой воды в отдельных этрапах Туркменского Приаралья и Балканского велаята.
II. Загрязнение, засоление, переувлажнение и дефляция земель	4. Вторичное засоление земель в велаятах. 5. Дефляция почв в районах интенсивного индустриально-транспортного освоения. 6. Эрозия почв на орошаемых землях подгорных равнин.
III. Загрязнение воздуха	7. Загрязнение воздуха в населенных пунктах. 8. Истощение озонового слоя в результате эмиссии озоноразрушающих веществ в атмосферу.
IV. Загрязнение окружающей среды предприятиями нефтегазового комплекса и энергетики	9. Загрязнение окружающей среды предприятиями нефтегазового комплекса и энергетики. 10. Загрязнение вод Каспийского моря нефтью, нефтепродуктами, промышленными и хозяйственно-бытовыми стоками.
V. Сокращение биоразнообразия	11. Сокращение численности устюртского подвида горного барана и средиземноморской гюрзы. 12. Сокращение численности диких сородичей плодовых деревьев и кустарников Юго-Западного Копетдага и площадей арчовых редколесий горного Туркменистана.
VI. Состояние памятников природы и культуры	13. Разрушение историко-археологических памятников в результате воздействия на них природных и антропогенных факторов и меры по их сохранению. 14. Разрушение памятников природы в результате воздействия на них природных и антропогенных факторов и меры по их сохранению.

Поэтому в перспективе планируется создание эколого-природоохранной карты Туркменистана, которая позволит дать анализ существующему состоянию окружающей среды и системе охраняемых территорий; создаст основу для принятия управленческих решений в области оптимизации природопользования.

Источники информации:

1. Национальный План действий президента Туркменистана Сапармурата Туркменбаши по охране окружающей среды [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.turkmenistan.ru>.

2. Сайт Министерства охраны природы Туркменистана. – Режим доступа : http://www.natureprotection.gov.tm/index_ru.php.

THE VALUATION OF INTANGIBLE NATURAL RESOURCES: GENERAL APPROACHES

*Karasov O. O., 4th course,
V. N. Karazin Kharkiv National University,
Physical Geography and Cartography Department,
scientific supervisor – Prof. Chervanyov I. G.*

В статье изложены предлагаемые автором подходы к оценке нематериальных природных ресурсов на основе анализа зарубежного опыта оценки культурных экосистемных услуг.

Key words: intangible natural resources, information, quality time.

Introduction. Problematic of this article complies with some of the latest studies. Of late years, experts of the European Commission and the British program UK NEA create approaches to the assessment and mapping of ecosystem services, including cultural ones. In particular, review of publications explicitly dealing with cultural ecosystem services has 107 references only as of the year 2013 [5]. Experts from the European Commission developed a comprehensive classification of cultural ecosystem services (CICES) [1].

The main objective of this work is scientific substantiation of two new approaches for quantitative assessment of intangible natural resources through future practical realisation via case studies on test objects in Kharkiv region.

State of the problem. The works in the field of assessment and mapping of cultural ecosystem services are complemented by researches in the field of safeguarding intangible cultural and natural heritage. Reports [2, 4] provide sets of indicators for assessing and mapping of ecosystem services, including cultural ones. Some of them are debatable, but represent the most modern and complete combination. These reports recognize the number of visitors to the environmental space as the main criterion of their value. C. DeSilvey proposes to use the number of photos of landscapes that are located on the Web service Panoramio, as an indicator of the aesthetic value of the areas for mapping of

cultural ecosystem services [3]. British and European techniques involve sociological questionnaire apparatus. It is representative of the number of visitors to each environmental space, and the type of activities in its territory. As a result, this process is rather tedious, lengthy and expensive.

This problem can be solved within the framework of objective and subjective general approaches. In the author's opinion, subjective analysis of personal time can be a measure of the quality of the natural environment. We are going to prove that the intangible properties of the nature can be measured as information and through personal experience.

Subjective approach. One of the provisions of the Lund scientific school of T. Hägerstrand is the requirement to consider the space and time in the study of human geography in indissoluble connection. This school is focused on the study of everyday ordinary activities. The activities of the individual studied in three-dimensional space and time. Similar positions exist in Russian sociology and geography (A. G. Dugin, A.V. Pozdnyakov), as well as in the Ukrainian environmental geography (M. V. Bagrov, V. O. Bokov, I. G. Chervanyov, 2001-2012). Human imagination is always spatial. Geographic images, myths and archetypes of the collective and the individual unconsciousness are expressions of geographical space as a form of overcoming time and transferred it into a timeless geographical image. The passage of time for a person without imagination is an empty movement to death. Tourism and desire of new experiences have their origin in it. On this theoretical basis author proposes the creation of a geosocial advisory service.

While reports operate on the number of visitors / recreants / tourists per unit area of ecosystem and use the classical sociological surveys, proposed service will make users as a data collection tool. In this case, users will be able to assess the quality of time that they spent in natural spaces within the framework of the proposed indicators of recreation, tourism and scientific knowledge of nature. The service will be able to give recommendations for

planning trips, recreation, tourism and other types of intangible interaction with nature.

Objective approach. This approach involves working with quantitative measurement of comfort level of geographic environmental factors. Master's thesis of the author will include a map of the environment comfort by the example of the Kharkiv region. It will be based on the analysis of the spatial distribution of the quantitative characteristics of the components of nature: soil and rocks, water, air, plants and animals. Geographical characteristics of places with the highest natural tourism resources will be compared with the planetary characteristics. Thus, the configuration of relations between the various components of the nature of the Kharkiv region will be received. It will allow for a comparative analysis of the Kharkiv region based on the structure of the flow of information in the system «The environment – recreants».

References:

1. Biodiversity Information system for Europe, (2015). Common International Classification of Ecosystem Services (CICES) — Biodiversity Information system for Europe. [online] Available at: <http://biodiversity.europa.eu/maes/common-international-classification-of-ecosystem-services-cices-classification-version-4.3> [Accessed 5 Feb. 2015].
2. Church, A., Fish, R., Haines-Young, R., Mourato, S. and Tratalos, J. (2014). Cultural ecosystem services and indicators. UK National Ecosystem Assessment Follow-on. [online] UNEP-WCMC, LWEC, UK. Available at: http://www.nottingham.ac.uk/cem/pdf/Church_et_al_2014_NEA_CES.pdf [Accessed 24 Jan. 2015].
3. DeSilvey, C. (2013). Mapping 'aesthetic value' as an indicator of cultural ecosystem services. Available at: http://ecosystemsknowledge.net/sites/default/files/wp-content/uploads/2013/07/CES_EKN_Exeter-Caitlin-DeSilvey.pdf [Accessed 24 Jan. 2015].
4. European Commission, (2014). Mapping and Assessment of Ecosystems and their Services. Indicators for ecosystem assessments under Action 5 of the EU Biodiversity Strategy to 2020. 2nd Report - Final. [online] Luxembourg: The Publications Office of the European Union. Available at: http://ec.europa.eu/environment/nature/knowledge/ecosystem_assessment/pdf/2ndMAESWorkingPaper.pdf [Accessed 3 Jan. 2015].
5. Milcu, A. Ioana, J. Hanspach, D. Abson, and J. Fischer (2013). Cultural ecosystem services: a literature review and prospects for future research. Ecology and Society [online]. Available at: <http://dx.doi.org/10.5751/ES-05790-180344> [Accessed 6 Feb. 2015].

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОДНИХ ОБ'ЄКТІВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Колісник Ю. В., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.*

В статье рассматриваются территориальные особенности водных объектов Харьковской области.

Ключові слова: водні об'єкти, водоспоживання, водопостачання, розміщення водних об'єктів.

До водних об'єктів Харківської області крім озер, річок, боліт, водосховищ і ставків, відносять також канали, підземні води, водоводи.

Усі водні об'єкти Харківщини відносяться до басейнів річок Дніпра та Дону, охоплюючи відповідно 3/4 і 1/4 території області. За класифікацією Д. Зайкова, річки області відносяться до східноєвропейського типу, характеризуються весняною повинню, низькою літньою і зимовою межінню і відносно підвищеним стоком восени.

Річкова мережа розподілена по території дуже нерівномірно. Коефіцієнт густоти річкової мережі в середньому дорівнює 0,179 км на 1 км² та зменшується в широтному напрямку (з північно-західної частини області на південь).

По території області протікає 867 річок, загальна їх довжина – 6405 км. Переважну більшість становлять малі річки, серед них – 172 річки, довжиною більш 10 км, складають 4665 км. Річок, довжина яких перевищує 150 км, – небагато. Найбільшою річкою області є Сіверський Донець (довжина в межах Харківської області – 373 км) з притоками Уда, Берека, Оскіл, Мжа [1].

В Харківській області нараховується 583 озера, з яких 36 – загальною площею понад 2,5 тис. га. Найбільш поширеними є заплавні

озера, їхні форма, розміри та глибина різні, залежать від сезону і водності; дуже багато стариць і відмерлих старих рукавів річок, більше всього їх в заплаві долини р. Сіверський Донець. Більшість з них – річкового походження, мають витягнуту форму і невеликі глибини, гідрологічно з'єднані з річкою, під час весняної повені живляться її водами. Найбільшим озером області є озеро Лиман в Зміївському районі, яке використовується в основному як джерело водопостачання Зміївської ДРЕС.

На річках значне поширення мають штучні водойми – ставки та водосховища, які використовуються для гідроенергетики, зрошення, рибного господарства, водопостачання та інших потреб. В Харківській області всього знаходиться 57 водосховищ та 2538 ставків. Найбільші водосховища – Печенізьке (р. Сіверський Донець), Краснопавлівське (канал Дніпро-Донбас), Червонооскільське (р. Оскіл). Важливою частиною Харківської водогосподарської системи є певна група водосховищ – Трав'янське, Муромське, В'ялівське, Рогозянське і Лозовеньківське, всі вони знаходяться на півночі області. Ці водосховища утворені для поповнення водності річок у маловодні сезони і затримування весняних вод, що дає можливість запобігати наслідкам шкідливої дії катастрофічних паводків та повеней на найближчі населені пункти, в тому числі й м. Харків [2].

Режими роботи водосховищ і водогосподарських систем у басейнах річок Сіверського Донця, Дніпра та Приазов'я в межах Харківської, Донецької та Луганської областей узгоджуються Сіверсько-Донецьким басейновим управлінням водних ресурсів.

Нерівномірність розподілу водних ресурсів вимагає перекидання поверхневого стоку між річковими басейнами. Промислово-питне забезпечення водою Харківського промислового регіону значно залежить від функціонування каналу Дніпро-Донбас. Водовід від каналу Дніпро-

Донбас у бік м. Харкова передбачає водопостачання міст Харків, Лозова, Первомайський і інших населених пунктів. Також водопостачання питною водою м. Харкова здійснюється подачею води водоводом з Кочетокського водозабору на р. Сіверський Донець.

За загальними запасами підземних вод область займає п'яте місце в Україні (після Чернігівської, Київської, Полтавської і Херсонської областей). Їх прогнозні запаси складають 1431,6 млн м³/рік, із них затверджені – 385,5 млн м³/рік (або 26,9 % від прогнозованих). Забір прісних підземних вод здійснюється в основному з крейдових відкладень. Глибина залягання водоносних горизонтів спостерігається від декількох метрів до декількох сотень метрів.

У Харківській області боліт всього 164. Більшість з них належить до терас річкових долин і відносяться до типу низинних боліт. Вони утворилися на місці раніше існуючих озер, які поступово заростали рослинністю. Болота займають притерасові зниження, їх живлять джерельні води. Найбільше боліт і заболочених земель знаходиться на заплавах терасах Сіверського Дінця, Уд, Мерли, Оскола, Можа.

Таким чином, найбільш забезпеченими водними об'єктами є південні та північно-східні райони області. Найменше водних об'єктів знаходиться в східних районах. Зарегулювання стоку шляхом створення водосховищ дозволило заакумулювати частину води в малозабезпечених районах.

Джерела інформації:

1. Погорелова С.М. Природа Харківщини / С. М. Погорелова, В. А. Тет'яніна, Л. І. Прокопенко. – Харків : Ранок; Веста, 2008. – 192 с.
2. Яцик А.В. Водне господарство України / А.В.Яцик. - К. : Генеза, 2000. - 456 с.

**ВПЛИВ АНТРОПОГЕННИХ ФАКТОРІВ
НА ФОРМУВАННЯ ХІМІЧНОГО СКЛАДУ ВОД РІЧОК БАСЕЙНУ
СІВЕРСЬКОГО ДІНЦЯ**

*Котенко Ю. І., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.*

В статье изложено воздействие антропогенных факторов на формирование химического состава воды в реках бассейна Северского Донца.

Ключові слова: річки басейну Сіверського Дінця, антропогенний вплив.

Сіверський Донець – найбільша річка на сході України. Загальна довжина річки становить 1 053 км, площа басейну – 98 000 км². Сіверський Донець бере свій початок на південному схилі Середньоруської височини біля м. Белгорода (Росія) і далі тече територією України – по території Харківської, Донецької та Луганської областей. Довжина річки становить 700 км, а площа басейну – 54 500 км² (55 % загальної площі водозбору). Сіверський Донець має 11 приток першого порядку, які мають довжину понад 50 км та додатково 210 річок, довжина яких не перевищує 50 км [1].

Сіверський Донець, будучи однією з найбільших річок України, дуже інтенсивно використовується в господарстві: 20 % стоку Сіверського Дінця безповоротно втрачається, а ще 20 % сильно забруднюється, при тому що для інших великих річок України цей показник не перевищує 5 %.

Територія басейну в межах України представляє собою регіон розвиненого індустріально-аграрного виробництва, комунального, сільського господарства та промислового виробництва [2].

Об'єми водоспоживання і водовідведення в басейні не зросли, але їх вплив на хімічний склад не зменшився. Завдяки зміні форми ведення господарської діяльності проблема використання та охорони водних

ресурсів набула ще більшої актуальності. Водні ресурси басейну активно використовуються водогосподарським комплексом, який відрізняється високою щільністю населення, розвитком промисловості, представленої водоемкими та екологічно небезпечними виробництвами, що на фоні низької водозабезпеченості місцевим стоком вимагає прийняття зважених управлінських рішень щодо створення умов для постійного водопостачання.

Основними серед точкових джерел забруднення є вугільні шахти, хімічні та металургійні об'єкти, а також цукрові заводи. Ці підприємства промисловості здійснюють скид стічних вод переважно у водні об'єкти басейну Сіверського Дінця. Через міські очисні споруди у води річок надходять такі речовини як нафтопродукти, жири та СПАР, а також важкі метали. Основними забруднюючими речовинами, що утворюються в результаті сільськогосподарської діяльності є відходи життєдіяльності тварин, антибіотики і гормони, які використовуються в шкіряному виробництві, добрива та пестициди, якими обприскуються сільськогосподарські культури.

Подальший розвиток водогосподарських комплексів в басейні Сіверського Дінця потребує більш глибокого аналізу, перш за все екологічної ситуації. Заходи щодо покращення стану та водогосподарської ситуації в басейні мають бути пріоритетними з обов'язковим урахуванням транскордонних аспектів.

Джерела інформації:

1. Сніжко С.І. Оцінка та прогнозування якості природних вод : підручник для студентів-географів / С.І. Сніжко. – К. : Ніка-Центр, 2001. – 262 с.
2. Кукурудза С.І. Визначення якості природних вод у контексті моніторингу геосистем / С.І. Кукурудза. – К. : Вища школа, 1994. – 320 с.

ПЕРЕТВОРЕННЯ РЕЛЬЄФУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Кравченко Р. В., 4 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук керівник – доцент Поліщук Л. Б.*

В статті приведені результати досліджень, пов'язаних з зміною рельєфу Харківської області при видобуванні корисних копалин. Описані особливості антропогенних форм, підходи до рекультивациі та використання для цілей рекреації.

Ключові слова: рельєф, перетворення рельєфу, екзогенні процеси.

Харківська область розташована на північному сході України на території двох природних зон Лівобережної України – лісостепу і степу.

Рельєф території – рівнинний хвилястий, розчленований річковими долинами, ярами та балками. Основні його риси визначаються приуроченістю території до басейнів річок Дону та Дніпра. Піднесені рівнини простягаються на захід і на схід від долини Сіверського Дінця. Велика частина північних та північно-східних піднесених рівнин – це відроги Середньоросійської височини. Найбільш піднесені ділянки розташовані на вододілі річок Уди-Лопань, де абсолютні висоти досягають 237 м. На північно-східній околиці (у долині р. Оскіл) і біля південного кордону регіону (у долині р. Сіверський Донець) абсолютні відмітки відповідно 77 м та 59 м. Амплітуда коливання висот поверхні досягає 177 м [2].

Перетворення рельєфу – це складний процес. Рельєф змінюється під впливом землеробства, гірничодобувної промисловості, гідротехнічного, міського, шляхового будівництва. Харківська область має добре розвинену сировинну базу промисловості будівельних матеріалів [1].

Один із чинників, який впливає на зміну рельєфу в Харківській області, є видобуток корисних копалин, таких як пісок, глина, природний газ та інші.

Видобуток корисних копалин призводить до виникнення неприродних форм рельєфу: штучних озер на місці кар'єрів та активізації екзогенних процесів. Серед прикладів перетворення рельєфу через видобуток корисних копалин можна навести такі місця [3] як:

- Куп'янське родовище будівельних пісків, с. Новоосинове Куп'янського району;
- Пересічанське родовище будівельного піску, с. Пересічне Дергачівського району;
- Основ'янське родовище будівельного піску, Червонозаводський район м. Харкова;
- Безлюдівське родовище будівельного піску (Нагор'ївська ділянка) с. Безлюдівка Харківського району,
- кар'єр з видобутку кварцового піску поряд з смт Нова Водолага.

На сьогоднішній день видобуток піску в старому кар'єрі смт Нова Водолага вже не ведеться, він перетворився на озеро, яке зараз є рекреаційним об'єктом та приваблює туристів.

Безлюдівське родовище, с. Безлюдівка Харківського району та Основ'янське родовище Червонозаводського району м. Харкова також перетворилися з виробничих на рекреаційні об'єкти і приваблюють багатьох відпочиваючих.

Джерела інформації:

1. Атлас Харьковской области / ред. И. И. Залюбовский, И. Ю. Левицкий, Н. А. Гвоздь и др. – К. : ГУГК при Кабинете Министров Украины, 1993. – 45 с.
2. Харківщинознавство : навчальний посібник для учнів 8-9 кл. ЗНЗ / О.І. Грінченко та ін.; за ред. Л.Д.Покроєвої, Т.В. Дрожжиної; Харківська академія неперервної освіти. – Вид. 3-тє, переробл. й доповн. – Х. : Гімназія, 2011. – 448 с.
3. Екологічний атлас Харківської області / Є. Л. Макаровський, О. В. Соловійов, Г.Д. Коваленко та ін. – Х. : УкрНДІЕП, 2005. – 80 с.

**ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІН РОСЛИННОГО ПОКРИВУ
ЗА ДОПОМОГОЮ НОРМАЛІЗОВАНОГО ВІДНОСНОГО
ІНДЕКСУ РОСЛИННОСТІ NDVI**

*Кравченко Ю. О., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Третьяков О. С.*

В статье представлены примеры применения индекса NDVI для исследования изменений и анализа растительного покрова.

Ключевые слова: вегетационный индекс, NDVI, растительность.

В останні роки, в умовах зростаючого антропогенного впливу на навколишнє середовище, глобальними погодними змінами, поряд з традиційними наземними методами спостереження за станом рослинності все частіше використовується космічний моніторинг. Перевагами дистанційного моніторингу рослинного покриву території на основі космоснімків є масштабність досліджень, можливість отримання в процесі їх дешифрування різноманітної глобальної та локальної інформації про природні об'єкти в досліджуваний момент часу. На основі даних дистанційного зондування існує можливість проводити дослідження важкодоступних територій [1].

Використання нормалізованого відносного індексу рослинності (NDVI) як одного із найбільш поширених та обґрунтованих науковцями індексів пов'язане насамперед з його здатністю характеризувати густоту рослинного покриву, що дозволяє дати оцінку схожості культур, обґрунтувати продуктивність посівів та угідь. Одержані результати дають можливість встановити періоди, найбільш сприятливі для використання даних космічних знімків з метою ідентифікації різних груп культур. Так, стрімке наростання біомаси у травні-червні характеризує ярові зернові культури; максимальне накопичення потужної біомаси в липні і поступове її зниження у серпні характеризує цукровий буряк та соняшник. Дослідження території за допомогою NDVI

на основі серії космічних зніманих забезпечили можливість розробки шкали стану культур з урахуванням густоти рослин для умов північного та центрального правобережного лісостепу України. Таким чином, NDVI дає змогу оцінювати схожість культур та обґрунтовувати продуктивність угідь досліджуваної території.

За найбільш детальними дослідженнями [1] проведена оцінка урожайності за допомогою супутників високої розподільної здатності. За даною методикою авторами було розроблено спеціальне програмне забезпечення, де за вхідні дані брались фактичні значення декадних NDVI та фактичної урожайності по областях України. На основі програмного забезпечення ENVI 5.0 було розраховано середні значення NDVI і урожайності по областях, їх відносні відхилення для озимої пшениці. Методика може застосовуватись для будь-якої культури. Виявлено, що травень є найбільш інформативним [2]. Також, варто зазначити, що з кожним додатковим роком спостережень за NDVI зростає точність такого методу прогнозування, оскільки збільшується кількість статистичних даних для обробки та аналізу.

У висновку можна сказати, що індекс NDVI дає нам можливість досліджувати рослинний покрив території, дозволяє отримувати кількісні оцінки проєктованого рослинного покриття і найбільш зручний для оцінки рослинного покриву. На основі цього індексу можна досліджувати вплив зміни сонячної активності на динаміку рослинного покриву, виявляти території з вірогідними процесами відновлення і антропогенної деградації рослинності.

Джерела інформації:

1. Немцева Л.Д. Изучение взаимосвязи индекса вегетации и продуктивности фитоценозов сухостепных ландшафтов / Л.Д. Немцева // Матер. пятой ежегодной науч. конф. студентов и аспирантов базовых кафедр Южного научного центра РАН. – Ростов-на-Дону, 2009. – С. 48-49.
2. Черепанов А.С. Спектральные свойства растительности и вегетационные индексы / А.С. Черепанов, Е.Г. Дружинина // Геоматика. – 2009.

ТЕМПЕРАТУРНИЙ РЕЖИМ НА СТАНЦІЯХ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Лисенко О. Г., 4 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Решетченко С. І.*

Представлены временные изменения температуры воздуха на 4 станциях Харьковской области: Харьков, Изюм, Золочев, Лозовая за период 2001-2013 гг. Приводится анализ среднесуточной температуры воздуха по сезонам года в течение периода 2001-2013 гг.

Ключові слова: клімат, температура повітря, атмосферні явища.

Клімат Харківської області в даний час знаходиться в процесі змін, причиною яких вважаються як природні, так і антропогенні фактори. Ці зміни виявляються через екстремальні метеорологічні та кліматичні явища, що призводить до несприятливих умов для життя і діяльності людини [1].

Метою дослідження є виявлення динаміки середньомісячної температури повітря на станціях Харків, Лозова, Золочів та Ізюм. Температурний режим Харківської області формується переважно під впливом радіаційних умов, сезонних коливань циркуляції та фізико-географічних особливостей території [2]. На першому етапі вивчалися кліматичні особливості території Харківської області. Для цього були залучені дані довідкової літератури [4] і фактичні дані результатів спостережень на метеорологічних станціях: Харків, Лозова, Золочів та Ізюм за період 2001-2013 рр. Зміни середньомісячних показників температури повітря на представлених станціях протягом періоду 2001-2013 рр. вказують на інтенсивне зростання цих значень по відношенню до кліматичної норми [3]. Середньодобова температура повітря є більш мінливою по території області, ніж середньомісячна, що призводить до різкої зміни погодних умов. На досліджуваних станціях у теплий період року створюються умови для формування високої ($25,0^{\circ}\text{C}$ і вище)

температури повітря, яка є небезпечним явищем, та умови для переходу середньої добової температури повітря через 20°C і вище. Найбільша кількість днів з температурою 25°C і вище та температурою 20°C і вище на станції Харків спостерігається 248 та 880 днів відповідно. Це зумовлено, перш за все, особливостями мікрокліматичних умов великого міста, де антропогенне навантаження набагато більше по відношенню до міст Харківської області. На станції Лозова кількість днів з температурою 25°C і вище та температурою 20°C і вище становить 210 та 676 днів, на станції Ізюм – 172 та 669 днів та на станції Золочів – 126 та 592 днів відповідно, що зумовлено фізико-географічними факторами. Так, метеостанція Лозова знаходиться на півдні області переважно на рівнинній території. За таких умов кількість сонячної радіації земна поверхня отримує більше, ніж території решти станцій. Станція Ізюм розташована в південно-східній частині області, яка характеризується розчленованістю рівнинної території – ярами та балками, густою річковою мережею. Золочів представляє північну частину області, де територія примикає до відрогів Середньоруської височини. Тому даний період на станції триває найменше, дана територія має менші показники сонячної радіації, ніж південна частина області [5].

Отже, кількість днів з високою температурою збільшується з півночі на південь по досліджуваній території, що обумовлюється різницею широт північної та південної частин даної області (2,0°C) [5].

Джерела інформації:

1. Свердлик Т. А. Эволюция крупномасштабной атмосферной циркуляции воздуха Северного полушария во второй период современного глобального потепления климата / Т. А. Свердлик // Тр. УкрНИГМИ. – 1999. – Вып. 247. – С. 63-75. 2. Клімат України / за редакцією Ліпінського В.М., Дячука В.А., Бабіченка В.М. – К. : Видавництво Раєвського, 2003. – 343 с. 3. Климатологические стандартные нормы (1961 – 1990 гг.). – К., 2002. – 446 с. 4. Офіційний сайт Українського гідрометеорологічного центру [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://meteo.gov.ua/ua/34300>. 5. Дубинський Г.П. Клімат Харьковской области / Дубинський Г.П., Смалько А.Я., Лотошникова А.И. // Харьковская область. Природа и хозяйство / под ред. Иващенко Е.П. – 1971 – Вып. 8. – С. 31-41.

«ВІЛЬНІ ПОЛЯ» В АНТРОПОГЕННИХ ЛАНДШАФТАХ КОЗЯТИНСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Майбродська Ю. В., магістрант,
Вінницький педагогічний університет імені М. Коцюбинського,
кафедра географії,
наук. керівник – професор Денисик Г. І.*

В статті розглянута проблема свободних полів при функціонуванні антропогенних ландшафтів окремого адміністративного району. Наведена характеристика свободних полів в гірськопромислових ландшафтах, сформованих в процесі видобування каоліну. Виділено первинні та вторинні свободні поля.

Ключові слова: антропогенні ландшафти, вільні поля, раціональне використання.

Проблема вільних полів цікавить науковців давно, але саме розуміння поняття «вільне поле» трактується неоднозначно. Поле – слово з широким змістовним значенням. У енциклопедичних словниках і довідниках наводиться до 12 його пояснень [1; 3].

Найбільш часто вільні поля виокремлюються у структурі промислових, зокрема гірничопромислових ландшафтів. Розглянемо це детальніше на прикладі промислових ландшафтів Глуховецьких розробок каоліну Козятинського району Вінницької області. За ступенем «відкритості» або «проникності» вільні поля тут є первинні – це тільки що покинуті кар'єри й відсипані («свіжі») відвали, тобто поля з новою літогенною основою, й порушені – коли на відвалах чи кар'єрах з уже сформованим біостромом, у нашому випадку рослинним покривом, цей біостром був змінений в результаті нового складування порід або відсипки сміття.

«Свіжі» відвали, своєрідні локальні вільні поля, котрі знаходяться під впливом зонально-кліматичних та регіональних промислових чинників. На початкових стадіях розвитку відвали з слабо розвинутим рослинним покривом нестійкі до коливань зволоження, термічного й

вітрового режимів тощо. Ландшафтні взаємозв'язки з прилеглими територіями розвиваються інтенсивно, але з різною швидкістю у залежності від пір року, погодних умов тощо. В результаті, у межах таких вільних полів, особливо відвальних, формуються нові *вторинні* вільні поля значно менші площею. У межах первинних відвальних вільних полів чітко виділяються такі генетичні типи вторинних вільних полів:

- *ерозійні поля* рівчаків, глибоких ритвин і навіть ярів на крутих схилах відвалів, особливо пухких порід. Їх можна зустріти на будь-яких відвалах, зокрема кам'янистих і зі змішаним субстратом. Ерозійні поля характерні й для сільськогосподарських (польових) ландшафтів;

- *денудаційні поля* – брівки схилів відвалів або їх уступів – терас, берм тощо. Тут завжди змиті пухкі породи – леси, лесоподібні суглинки, супіски, інколи навіть вивітрені породи. Провідну роль у їх формуванні мають площинний змив та частково – дефляція. Характерні для відвалів Глуховецьких розробок каолінів у Козятинському районі;

- *еолові поля* займають значні площі відкритих столоподібних поверхонь відвалів. Їх формування пов'язане з діяльністю вітру: видуванням, перевіюванням та навіюванням, а також особливостями субстрату. Рослинний покрив формується повільно або відсутній зовсім;

- *пролювіальні поля* – конуси виносу, присхилів шлейфи тимчасових водотоків або зливових дощів. Зустрічаються на всіх відвалах, особливо складених м'якими породами. Розвиток ґрунтів і рослинності тут залежить від субстрату;

- *обвально-осипні поля* – не задерновані обриви та розсипи порід на крутих схилах відвалів. Частіше зустрічаються на стінках кар'єрів. На відвалах, зокрема із змішаним субстратом, розповсюджені рідко;

- *зсувні поля* – порівняно незначних розмірів тріщини розривів, стінки відривів зсувів, опливини. Частіше формуються на відвалах

пухких порід і зумовлені або перевантаженням відвалів, або складанням розкритих порід на схилах балок, долин річок та провалів (приліплені відвали). Рослинність, переважно, розріджена й формується повільно;

- *гідрогенні поля* – не задерновані вирівняні, іноді такироподібні поверхні гідровідвалів, а також різноманітної форми пониження на відвалах, де збираються талі й дощові води. Здебільшого до середини літа такі озерця пересихають. Якщо пониження поступово замулюються, тоді у їх межах формуються болотні рослинні угруповання;

- *зоогенні поля* свіжих викидів і нір сліпаків, мишей, зайців, лисиць тощо. На молодих відвалах їх мало, але на 20-40 і старшого віку зустрічаються часто. Їх площі незначні, але такі вільні поля чітко виокремлюються на відвалах і в окремих випадках сприяють розвитку тут своєрідної рослинності. Зустрічаються також на полях, луках, пасовищах і у лісах.

У межах одного, значного за площею, відвалу або на кількох об'єднаних, а також віддалених один від одного різних типів охарактеризованих вільних полів, часто наявні нерозривні між собою генетичні й функціональні зв'язки. В результаті формуються *спряжені вільні поля*.

Вільні поля характеризуються активним обміном речовин та енергії. Вони постійно зароджуються, розвиваються і зникають, а тому в багатьох випадках формують структуру й визначають динаміку антропогенних ландшафтів.

Джерела інформації:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : Перун, 2004. – 1440 с.
2. Мильков Ф.Н. Физическая география: учение о ландшафте и географическая зональность / Ф.Н. Мильков. – Воронеж : ВГУ, 1986. – 328 с.
3. Охрана ландшафтов. Толковый словарь. – М. : Прогресс, 1982. – 270 с.
4. Уранов А.А. Фитогенное поле / А.А. Уранов // Проблемы современной ботаники. – М. – Л. : Наука, 1965. – Т. 1. – С. 234-236.

**ЛАНДШАФТНА СТРУКТУРА СОЛОНООЗЕРНОГО
ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНОГО ПІДРАЙОНУ
КІНБУРНЬСЬКОГО ПІВОСТРОВА**

*Мельник Ю. В., 6 курс,
Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка,
кафедра географії та геоекології,
наук. керівник – професор Кривульченко А. І.*

В статті приведені общіє результати досліджень ландшафтної структури Соліноозерного підрайона, як складової фізико-географічного районування Кінбурнського півострова. Визначені і описані окремі ландшафтні комплекси рівня місцевості.

Ключові слова: Кінбурнський півострів, Соліноозерний підрайон, еолово-гідрогенні ландшафти, палеодюни.

Одним зі специфічних регіонів північно-західної частини Чорного моря є Кінбурнський півострів, який у фізико-географічному відношенні недостатньо досліджений. Свідченням такої специфічності є наявність тут унікальних для території України ландшафтних комплексів, які за результатами досліджень професора А.І. Кривульченка (2001) віднесено до еолово-гідрогенних [1].

Соліноозерний підрайон є одним з найбільших фізико-географічних регіонів Кінбурнського півострова. Він розташований у південно-східній частині півострова і простягається з заходу на схід на 7 км, з півночі на південь – майже на 4,5 км. З півдня омивається водами Ягорлицької затоки Чорного моря. Гіпсометричні позначки коливаються від -0,4 до 4,5 м, переважають висоти від 1 до 2 м над рівнем моря. В загальній площі аквальної утворення складають близько 65%. Озера мають сезонну мінливість параметрів площі водного дзеркала.

Улоговинно-озерні супернизинні й низинні гідравлічно пов'язані ландшафти.

Улоговинно-озерний супернизинний й низинний гідравлічно

пов'язаний ландшафт в районі озера Високе складається з 6 озер, 2 з яких безпосередньо пов'язані з Ягорлицькою затокою і являють собою бар'єр на шляху до інших озер. Група даних озерних ландшафтів являє собою два паралельні ланцюгоподібні утворення, генетично приурочені до давніх піщаних форм рельєфу. Межі між північною і південною смугами мають морфогенетичні ознаки палеодюн. Південна ланцюгоподібна структура має більш виражену лінійну конфігурацію, розгалужуючись поблизу південно-східного узбережжя Ягорлицької затоки. Сукупна протяжність озерних ланцюгів з північного сходу на південний захід становить близько 1,3 км, а протяжність з північного заходу на південний схід становить 3,2 км.

Міжулоговинні піщані масиви, за виключенням узбережного, не суцільні. Спостерігається чотири паралельні смуги, що простягаються з північного заходу на південний схід, найширша з них простягається на 0,5 км, а найвужча – на 0,1 км. Висотні відмітки сягають 3-4 метрів.

Улоговинно-озерний супернизинний й низинний гідравлічно пов'язаний ландшафт в районі озера Кругле складається з 8 озер і лежить у крайній східній ділянці Солоноозерного фізико-географічного підрайону. Озера в даній місцевості взаємодіють із солончаковими, болотними та морськими місцевостями, що суттєво впливає на їхній геохімічний кругообіг. З Ягорлицькою затокою група озер пов'язана протокою шириною в 30 м. Завдяки наявності супернизинних приморсько-болотних урочищ даний ландшафт гідравлічно пов'язаний з озером Високим і загалом Ягорлицькою затокою.

Прибережно-болотні аквальні комплекси відділяються від затоки вузькою акумулятивною піщаною смугою. Міжулоговинні піщані пасма низькі і у морфологічній будові слабо виражені.

Улоговинно-озерний супернизинний й низинний гідравлічно пов'язаний ландшафт в районі озера Махортове включає 17 озер,

поділених на південну (прибережну) і північну (внутрішню) смуги.

З боку Ягорлицької затоки вглиб Кінбурнського півострова ландшафт простягається на 2,2 км, а вздовж узбережжя Ягорлицької затоки – на 3,4 км. Улоговинні озерні місцевості чергуються з піщаними масивами, вкритими псамофітною рослинністю. Даний ландшафт гідравлічно пов'язаний з лімнологічною системою озера Круглого.

Південна смуга складається з 9 взаємопов'язаних озер округлої та овальної конфігурації, що лежать на незначній віддалі від узбережжя Ягорлицької затоки. Північна смуга включає паралельні озерні улоговини, що розділяються крупними неоднорідними піщаними масивами.

Улоговинно-озерний супернизинний й низинний гідравлічно не пов'язаний ландшафт знаходиться у північно-східній частині Солонозерного району і має у своєму складі 11 озер. Середня висота міжозерних підвищень над рівнем моря тут здебільшого сягає 1,0 м, а місцями 3,5 м. Озера з північно-західної частини ландшафту зазнають замулення і пересихання.

Окремою складовою міжозерних ландшафтних комплексів є колки і саги, їхні гіпсометричні відмітки у центральній частині підрайону становлять 1,0 - 2,5 м над рівнем моря. У північній частині – переважно 0,5 – 1,5 м, але подекуди до 0,0 м. Групи колкових урочищ на північ від озера Високого простягаються з північного заходу на південний схід і приурочені до загальної орієнтації центральних Кінбурнських палеодюн.

Джерела інформації:

1. Кривульченко А.І. Сухостепові ландшафтні комплекси: поширення та систематика / А.І. Кривульченко // Український географічний журнал. – 2001. - № 2. – С. 22-27.

**ПРИРОДНІ УМОВИ
БОРІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

*Нікітенко Є. О., 2 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Поліщук Л. Б.*

В статті приведена характеристика географічного положення, корисних копалин, поверхневих вод, кліматичних умов, тваринного і рослинного світу, ландшафтів, ПЗФ Боровського району Харківської області.

Ключові слова: природні умови, природні територіальні комплекси, ПЗФ.

Борівський район розташований на південному сході Харківської області. Межує на півночі з Куп'янським, на заході з Ізюмським районами Харківської області, на сході – із Сватівським і Кременським районами Луганської області, на півдні – з Краснолиманським районом Донецької області.

Північно-східна частина Борівського району розташована в межах Воронезького кристалічного масиву. Західна, центральна та південно-східна частини території знаходяться на північній і південній прибережній зоні Дніпровського грабену.

На території Борівського району знаходиться Дружелюбівське нафтогазоконденсатне родовище, розташоване за 7-8 км на північний схід від Борової (с. Шийківка). Розвідка цього родовища розпочата в 1974 р. Є невеликі поклади кам'яного вугілля, проте розробки не ведуться через малу кількість породи. На території району великі поклади будівельного піску, який використовується переважно для місцевих потреб. Зосереджені ці поклади здебільшого на боровій терасі р. Оскіл. В південно-західній частині району знаходяться невеликі поклади фосфоритів, основне родовище яких в Ізюмському районі.

Головна річка Борівського району – р. Оскіл з його лівими притоками: рр. Лозова, Лиманська, Борова, Журавка, Солона, Карачева та правими притоками: р.Гороховатка і р.Бахтин. В 1958 році в долині

річки Оскіл збудоване Червонооскільське водосховище. В балках та долинах річок створено більше 20 ставків. Озера незначних розмірів, частина їх затоплена водосховищем.

Середня температура липня +21°C, середня температура січня - 18°C. Середньорічна температура +7,5°C. Кількість опадів коливається від 475 мм на північному заході до 450 мм в центральній частині, на південному сході показник піднімається до 475 мм.

Тваринний світ Борівського району досить різноманітний: круглі та кільчасті черви, павукоподібні, ящірка прудка, різнобарвна ящірка, перепела, сіра куріпка, жайворонки, фазани, лисиця звичайна, тхір, заєць сірий, степовий бабак, крапчастий та малий ховрахи, великий тушканчик, їжак звичайний, білка звичайна, тхір, кабан, куниця лісова, козуля, лось. До Червоної книги України належать стафілін волохатий, тхір лісовий, тхір степовий, ксилокопа, звичайна, могильник.

Ландшафти представлені межирічними, долинними та балочно-долинними природними територіальними комплексами. Межирічні природні комплекси: рівнини лесові, відносно вирівняні, розчленовані ярами й балками на нижньо-середньоміоценовій основі, з чорноземами типовими, звичайними й реградованими, іноді з сірими ґрунтами на місці кленово-липово-дубових лісів і лучних степів. Долинні природні комплекси: рівнини низовинні, лесово-терасові, піщані й заплавні, плоскі й хвилясті на неогеновому й четвертинному алювії з чорноземами, сірими й темно-сірими, дерново- й дерново-підзолистими лучними, лучно-болотними ґрунтами, з сільськогосподарськими угіддями на місці широколистяно-дубових лісів, лучних і різнотравно-типчаково-ковилових степів іноді під кленово-липово-дубовими лісами.

Природно-заповідний фонд Борівського району представлений трьома заказниками: Новолатонівським ентомологічним, Борівським ботанічним, Нижньожуравським ентомологічним.

**ДОСЛІДЖЕННЯ ЛАНДШАФТНОЇ СТРУКТУРИ
НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ
«СЛОБОЖАНСЬКИЙ» ЗА КОСМІЧНИМИ ЗНІМКАМИ**

*Овчаренко А. Ю., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Черваньов І. Г.*

В статті представлені особливості території дослідження, методика вивчення ландшафтної структури південної частини національного природного парку «Слобожанський» та окремі результати, отримані автоматичним декодуванням з навчанням космічних знімків Landsat 8 в програмному забезпеченні SAGA 2.2 та ENVI 5.0.

Ключові слова: ландшафтна структура, Landsat 8, рослинні угруповання, автоматична ідентифікація ландшафтних угруповань, методика SAGA 2.2.

Національний природний парк (НПП) «Слобожанський», створений 11 грудня 2009 р. для збереження і раціонального використання комплексу природних об'єктів Лівобережного Лісостепу України, розташований в Краснокутському районі Харківської області [4].

Передумови дослідження. Раніше було розроблено і захищено у кандидатських дисертаціях методику дослідження природних територіальних комплексів (ПТК) шляхом поєднання можливостей дистанційних методів та польових зйомок і алгоритмів розпізнавання природних угруповань (О. Бодня [1], С. Ігнат'єв [2]). В Проекті створення національного парку детально описано та представлено ландшафтну карту НПП «Слобожанський» (О. Сінна, О. Клімов [3]).

Мета роботи: продовжити досвід використання методики ідентифікації та аналізу ПТК стосовно нового природоохоронного об'єкту шляхом їх автоматичного розпізнавання з навчанням.

Задачі: освоєння методики розпізнавання ландшафтних структур через визначення за космічними знімками ландшафтних угруповань; обрання ключових ділянок для польової ідентифікації структурних

одиниць (рангу урочищ); використання розпізнавання з навчанням для складання ландшафтної карти.

Методика і результати. Було використано комплексний географічний підхід, у якому поєднуються традиційні польові методи збору даних та автоматизовані сучасні ГІС-технології. Використано розпізнавання рослинних угруповань, які в умовах лісостепу, де зберігся природний ландшафт або його фрагменти, є надійними ідентифікаторами ландшафтної структури території. Їх вивчення здійснювалось на основі космічних знімків Landsat 8 високої роздільної здатності (15 м та 30 м) за допомогою програмного забезпечення SAGA 2.2 та ENVI 5.0, шляхом застосування методів класифікації з навчанням та без навчання. Додатковими вихідними даними слугували також топографічна та тематичні карти окремих компонентів [3]. Автор брав участь у виділенні і обстеженні у полі (влітку 2013-2014 рр.) еталонних ділянок у різних типах ландшафту, що надало можливості уточнити ландшафтну карту в цілому. На території південної частини парку їх виділено 12 типів.

Висновок. Автоматична ідентифікація ландшафтних угруповань, виконана за польовими зйомками тестових ділянок, дозволяє скоротити час дослідження, виявити просторові зв'язки як по території всього національного парку, так і в окремих його еталонних ділянках.

Джерела інформації:

1. Бодня О.В. Організація території об'єктів природно-заповідного фонду долини річки Оскіл засобами геоінформаційних технологій : Автореф. дис... канд. геогр. н./ Бодня Оксана Вікторівна. – Харків, 2014. – 20 с.
2. Ігнат'єв С.Є. Конструктивно-географічні основи управління територією екологічної мережі регіонального рівня (на прикладі Оскільського природного коридору) : Автореф. дис. ... канд. геогр. н. / С.Є.Ігнат'єв. – Сімферополь, 2011. – 20 с.
3. Карта природно-територіальних комплексів НПП «Слобожанський» / О. І. Сінна, О. В. Клімов та ін. – Харків : УкрНДІ екологічних проблем, 2013. – 1 арк.
4. Проект створення національного парку «Слобожанський» [Клімов О.В., Філатова О.В., Надточій Г.С., Клімов Д.О., Павлова В.І., Гайдріх І.М.] – Харків, 2009 – 124 с.

ПРИРОДНІ УМОВИ ВАЛКІВСЬКОГО РАЙОНУ

*Осман Д. О., 2 курс,
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Поліщук Л. Б.*

В статті изложена інформація о природних умовах Валківського району, а именно: тектоническое строение, рельеф, климат, поверхностные воды, почвы, растительность, животный мир.

Ключові слова: природні умови, тектонічна будова, рельєф, клімат, ґрунти, рослинність.

Валківський район знаходиться у північно-західній частині Харківської області. Площа – 101 тис. га (3,2 % від території області). Кількість населених пунктів: одне місто – Валки, два селища міського типу та 99 сільських населених пунктів [3].

У тектонічному відношенні Валківський район розташований у межах Дніпровсько-Донецької западини – давньої докембрійської Східноєвропейської платформи з глибиною залягання кристалічного фундаменту від 15 до 17 км.

Серед корисних копалин: Черемушнрянське родовище кварцового піску, природний газ (Коломацьке, Наріжнрянське, Юліївське родовища), а також невеликі запаси торфу – біля с. Піски [2, 4].

Валківський район розташований в південно-східній частини Полтавської рівнини, яка являє собою первинну морську міоценову рівнину, вкриту лесовими породами і має хвилястий характер рельєфу. Найвища відмітка поверхні знаходиться на території смт Старий Мерчик (209 м), найнижча (близько 120 м) знаходиться на заплаві р. Мож. Поверхня розчленована долинами річок з численними балками простими і складними (дерезовидними) та ярами – схиловими, донними, вершинними. Показник горизонтального розчленування дорівнює 0,5-1,5 км/км², іноді – 2 км/км².

Клімат району – помірно континентальний з помірно холодною (січень -7,2°C, -7,3°C) зимою і теплим (липень 20,3°C, 20,4°C) літом. Середньорічна кількість опадів близько 500 мм, раз у три-чотири роки спостерігаються посухи.

Річки району відносяться до басейну Сіверського Дінця (р. Мож) та Дніпра (р. Коломак, Орчик та ін.). Болота і заболочені землі мають місце на заплавах річок. У долинах, балках та ярах води часто виходять на поверхню у вигляді струмків та беруть участь у живленні річок [2].

Серед ґрунтів Валківського району – чорноземи: типові потужні, реградовані, опідзолені. Зустрічаються темно-сірі і сірі лісові та дернові піщані ґрунти, на заплавах річок та днищах великих балок – алювіальні лучні і чорноземно-лучні.

Рослинність району – лісостепова, площа лісових насаджень – 14,6 тис. га. Основна порода – дуб (90%), ростуть липа, ясень, клен, вільха, сосна. В районі є 3 заказника, 5 пам'яток природи, заповідне урочище та пам'ятка садово-паркового мистецтва державного значення у Старому Мерчику.

Найкраще тваринний світ зберігся у лісах. Тут зустрічається дикий кабан, козуля європейська, лисиця звичайна, заєць-русак. У районі є занесені до Червоної книги тхір степовий та горностай.

Типовими природними ландшафтами території району є: межирічні, долинні та балково-долинні рівнини [1].

Джерела інформації :

1. Поліщук Л.Б. Ландшафти / Поліщук Л.Б., Карпов В.Г. // Харківська область : шкільно-краєзнавчий атлас. – К. : ГУГКК при Кабінеті міністрів України, 1993. – С. 19.
2. Жемеров О. О. Фізична географія Харківської області / Жемеров О.О., Мачача Н.І., Лекарева І.Ю., Космачов В.Г. – Харків, ХДУ, 1993. – 194 с.
3. Валківська районна державна адміністрація: соціально-економічний паспорт Валківського району [Електронний ресурс]. - Харків, 2004-2015. - Режим доступу : <http://valky-rda.kh.gov.ua>.
4. Голиков А.П. Харьковская область / А.П. Голиков, А.Л. Сидоренко. – Харьков : БизнесИнформ, 1997. – 288 с.

УДК 911.9

МІКРОКЛІМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕЧЕРИ «МАЛИШКА КИЯНКА» У ЗИМОВИЙ ПЕРІОД

*Пилипюк А. В., аспірант,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра географії України,
наук. керівник – професор Дмитрук О. Ю.*

Изложены результаты исследования микроклиматического режима пещеры «Малышка Киевлянка» за зимний период 2015 года. Определены закономерности распределение тепла и влажности в пещере с продвижением от входа вглубь пещеры.

Ключові слова: печера, мікроклімат, температурна диференціація, кріогенні утворення.

Печера «Малишка Киянка» – геологічна пам'ятка природи місцевого значення (від 04.09.1982 р.). Знаходиться в Хмельницькій області, Кам'янець-Подільському районі, на лівому березі р. Збруч в с. Завалля. Вхід у печеру представлений невеликим округлим отвором ($h=0,36$ м, $l=0,83$ м) у підшві гіпсового кар'єру. Загальна протяжність відомих ходів складає 524,6 м (станом на лютий 2015 р.). Печера потерпає від нерегульованого та неконтрольованого її відвідування сторонніми особами, нагромадження залишків сміття принесених людиною, а також потребує детального і комплексного дослідження внутрішніх спелеокомплексів.

«Малишка Киянка» із часу свого відкриття мало привертала увагу науковців, а відтак лишалася поза увагою дослідників. Відомо, що печеру вивчали: В. Рогожніков, О. Климчук, В. Яворський, О. Дуфнік та Ю. Лісовий, проте опублікованих матеріалів не залишили. Окремі згадки про печеру «Малишка Киянка» зустрічаються в працях: В. Гетьмана [2], М. Дребета та Р. Федчука [3], а також В. Михайлова [4]. Мікроклімат підземних порожнин карстового блоку, у якому знаходиться ця печера, попередньо вивчали: А. Ховалко [6] та А. Пилипюк [5], проте ці дослідження торкались лише сусідньої печери «Атлантида».

Дослідження мікрокліматичних показників у печері «Малишка Киянка» здійснювалися у десяти точках (рис. 1, 2) впродовж всього

відрізку печери. Заміри проводилися на висоті 1 м над рівнем підлоги цифровою метеостанцією впродовж 30 хв. на точці та корегувалися за допомогою гігрометра психрометричного ВІТ-1.

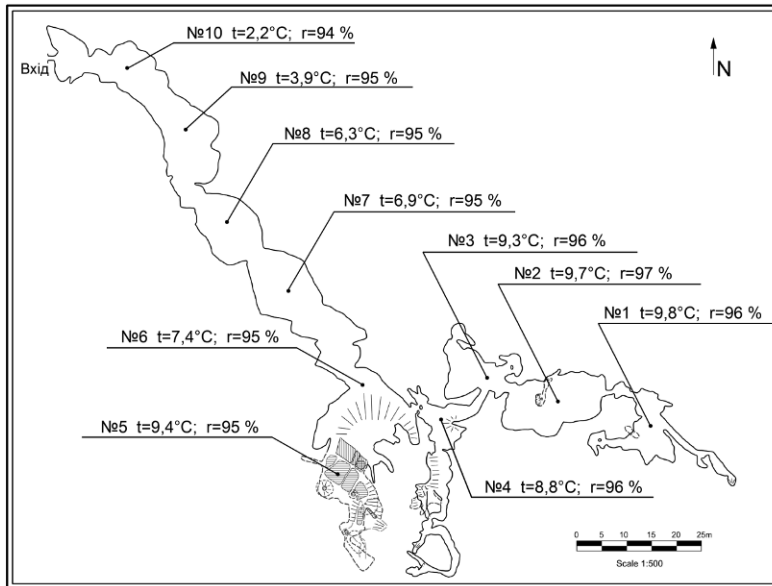

Рис. 1. Температурна диференціація повітря карстової печери «Малишка Киянка» станом на 14.02.2015 при зовнішніх умовах: $t=-3^{\circ}\text{C}$; $r=80\%$; $P=743$ мм.рт.ст. (польові роботи Пилипюк А.В.)

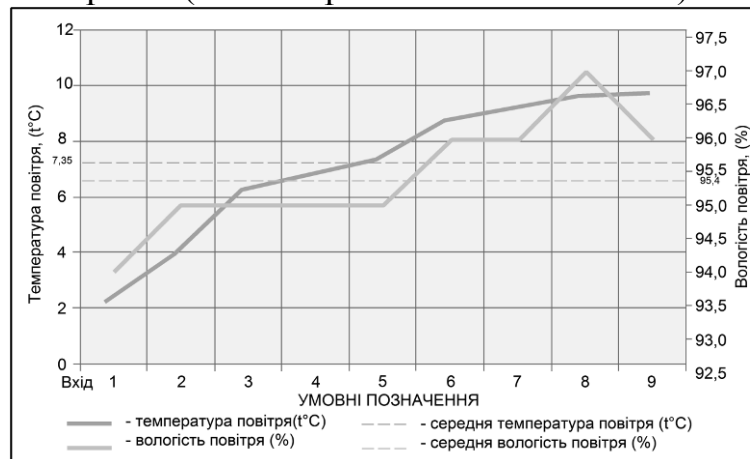

Рис. 2. Розподіл температури та вологості повітря у печері від входу до південно-східного периметру печери, станом на 14.02.2015 р. при зовнішніх умовах: $t=-3^{\circ}\text{C}$; $r=80\%$; $P=743$ мм.рт.ст.

Встановлено, що печера є добре вентильованою, повітряні маси безперешкодно проникають вглиб порожнини на значні відстані та охолоджують печеру. Відтак у привхідній частині температурні показники часто наближені до умов зовнішнього середовища. Відомо, що в окремі холодні роки при значних мінусових температурах взимку можуть накопичуватися натічні кріогенні утворення (рис. 3).

Рис. 3. Сезонні (ефемерні) кріогенні натічні утворення в печері «Малишка Киянка» (фото В. Яворського).

За результатами аналізу наших спостережень було встановлено, що найтеплішими є найвіддаленіші південно-східні зали печери (рис. 1). Тут зафіксовано максимальну температуру, що становить $9,8^{\circ}\text{C}$. Із просуванням до входу показники знижуються (рис. 2). У привхідній частині температура динамічно змінюється впродовж доби, а тому може мати різні значення в тому числі і від'ємні. Середня температура дорівнює $7,35^{\circ}\text{C}$. Згідно чого можна стверджувати, що печера є холодною у порівнянні із «Атлантидою» [5].

Отримані результати роботи є вихідними для наступних більш детальних мікрокліматичних досліджень печери «Малишка Киянка». В подальшому перспективним стане дослідження ходу мікрокліматичних процесів в інші пори року, їх співставлення та порівняння.

Джерела інформації: **1.** Геологические памятники Украины : справочник-путеводитель / Коротенко Н. Е., Щирица А. С., Каневский А. Я. и др. – К. : Наук. думка, 1985. **2.** Гетьман В. Печери природно-заповідного фонду, їх використання (екотуризм, оздоровлення, печерні монастирі) / В. Гетьман // Географія та основи економіки в школі. – 2011. – № 7–8. – С. 38–42. **3.** Дребет М. В. Результати обліку кажанів природних печер «Атлантида» та «Малишка-Киянка», НПП Подільські Товтри / Дребет М. В., Федчук Р. І. // Подільський природничий вісник. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – Вип. 1. – 232 с. **4.** Михайлов В. А. Застосування методик геолого-економічного аналізу при комплексних оцінках геологічних пам'яток Волино-Поділля / В.А. Михайлов, М. М. Курило, Ю. О. Бондар. – К. : Вісник Національного науково-природничого музею. – 2011. – № 9, С. 43–47. **5.** Пилипюк А. В. Температура повітря карстової печери «Атлантида» / А.В. Пилипюк // Шевченківська весна – 2014. Частина 3: Географія : зб. наук. пр. XII міжнародної наукової міждисциплінарної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. – К. : Прінт-Сервіс, 2014. – Випуск XII. – С. 24–26. **6.** Ховалко А.Б. Температурна диференціація печерних систем Поділля на прикладі печери «Атлантида» / А.Б. Ховалко // Матеріали III Міжнародної наукової конференції «Стале природокористування: підходи, проблеми, перспектива». – Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. – С. 83–86.

ДОСВІД КАРТОГРАФУВАННЯ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ГІС

*Руднєв Д. С., 3 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Сінна О. І.*

В данной статье проанализирован опыт картографирования автомобильных и пешеходных дорог в национальных природных парках, используя инструменты ГИС.

Ключові слова: ГІС, природоохоронні території, картографування, транспортна інфраструктура, автомобільні дороги.

Законодавством України передбачено обов'язкове використання засобів геоінформаційних систем (ГІС) при розробці проектів створення нових об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ), зокрема для укладання відповідних картографічних творів [1].

Одним з напрямів використання ГІС у цілях забезпечення природоохоронних територій необхідною картографічною базою є картографування їх транспортної інфраструктури. Велика кількість об'єктів ПЗФ активно впроваджує ГІС для створення картографічної мережі транспортних шляхів на своїй території. Якщо рішення про створення мережі транспорту за допомогою картографічних сервісів прийнято, то використання ГІС у подібного роду проектах є обов'язковим.

Роботи такого роду проводилися для потреб об'єктів ПЗФ у Миколаївській області. На основі електронної топографічної карти області здійснено інформаційне наповнення геоінформаційної системи (ГІС) «Екомережа» в програмі MapInfo [2].

Також вагомим є досвід картографічного представлення інформації про автомобільні дороги, ґрунтові дороги і шосе у Шацькому національному парку. Покращені ґрунтові дороги добре помітні завдяки чітко окресленим смугам однакової ширини, переважно світлого тону, з

прямолінійними ділянками та геометрично правильними поворотами. Ґрунтові та польові дороги добре розпізнаються по звивистому найждженому сліду у вигляді ліній нерівномірної товщини, переважно світло-сірого тону, з численними розгалуженнями.

Високого розвитку здобуло використання ГІС у зарубіжних країнах. Ще в 1975 році, щоб підтримати розвиток Йосемітського національного парку (США), Управління генерального планування заключило контракт з приватним постачальником, на поставку інтерактивної ГІС. Система була придбана за \$ 185 тис. 88 транспортних карт було, на той момент, оцифровано, що охопило близько половини площі транспортних сполучень по території усього парку. Зараз система працює в багатовимірному режимі для комплексного аналізу даних. Цифрова топографічна інформація керується за допомогою використання TOPAS, програми Лісової служби США. Проблемою використання цієї системи є лише висока вартість експлуатації (кілька сотень тисяч доларів, щоб забезпечити аналіз вхідних даних) і потреба в персоналі на рівні програміста, щоб адекватно працювати з системою в інтерактивному режимі [3].

Таким чином, ГІС активно використовуються як в зарубіжному, так і в вітчизняному досвіді з метою задоволення потреб транспортного картографування об'єктів ПЗФ та є основним інструментом для технічного вирішення поставлених завдань.

Джерела інформації:

1. Пересадько В.А. Геоінформаційне забезпечення природоохоронних територій / Пересадько В.А., Сінна О.І., Вяткін К.В., Бодня О.В. // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. – Харків, 2012. – Вип. 15.

2. Муравський Л.І. Особливості створення географічної інформаційної системи для екологічного моніторингу / Муравський Л.І., Кошовий В.В., Мельничок Л.С., Альохіна О.В., Курсіш І.Й. // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «География». – Одеса, 2010. – Т. 62, № 1.

3. Theodore W. Sudia, Ted R. Dinkel. Automated cartography in the National parks planning. / National Park Service. - Washington, D.C., 2002.

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОДНИХ ОБ'ЄКТІВ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Самойленко А. М., 5 курс,
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.*

В этой статье рассматриваются территориальные особенности водных объектов Полтавской области, различия некоторых гидрологических характеристик в разных частях области.

Ключові слова: об'єкти водного фонду, водоспоживання, розміщення водних об'єктів.

Землі водного фонду займають на Полтавщині 1488 км², що становить 5,18% від загальної площі області. Зокрема: штучні водойми займають 1 313 км², річки та струмки – близько 103 км², озера – 51,4 км².

Густота річкової мережі області трішки вища, ніж середня в країні – 0,27 км/км² (по Україні – 0,25 км/км²). Найвища вона в центральній частині басейнів Псла і Хоролу і становить 0,40 км/км². Найменшим цей показник (0,17 км/км²) є на території Оржицького, Гребінківського та Пирятинського районів (західна частина області), де протікає р. Оржиця. Основний напрям течії річок – з півночі на південь або з північного сходу на південний захід. Майже всі річки належать до басейну Дніпра.

В середньому шар стоку по області становить 64 мм. Це значно менше, ніж середній показник по Україні (87 мм). Шар стоку у північних районах області становить до 80 мм за рік, а показник модуля стоку сягає 3,5 л/с-км², саме тут формується переважна частина місцевого стоку. На півдні області вищезгадані показники майже вдвічі менші – 40 мм і 1,2-1,5 л/с-км² відповідно. Основна причина – зменшення кількості атмосферних опадів, менша висота снігового покриву та зростання випаровуваності у напрямку з півночі й північного заходу на південний схід.

Близько 75% твердого стоку формується весною, на літо та осінь разом припадає не більше 10%, 15% - на зиму. Річка Оржиця є однією з найменш каламутних, кількість твердих домішок у ній становить 50 г/м^3 . Поступово рівень каламутності води збільшується в східному напрямку. У дніпровській воді каламутність сягає 100 г/м^3 , каламутність води Псла та Ворскли на рівні 250 г/м^3 .

В області налічується 124 озера з площею водного дзеркала понад $0,1 \text{ км}^2$ (загальна площа 676 га і загальний об'єм води 76 млн м^3). Озера Полтавщини бувають двох типів за походженням: заплавні (старі русла річок), або плеси пересихаючих річок. Озера другого типу поширені в басейні річок Сула та Хорол. Основним джерелом живлення озер області є весняні повені та літні паводки. Переважають в основному невеликі озера, площа водного дзеркала яких становить від $0,1$ до 5 км^2 . Найбільша їхня кількість в Оржицькому – 57 озер (загальною площею 252 га) та в Семенівському районах – 32 озера (площею 246 га). Заплавне озеро Малий Лиман (на р. Сула) є найбільшим, площа його водного дзеркала становить $4,6 \text{ км}^2$.

Болота займають значну частину в басейнах майже всіх рік. Найбільш заболоченою річкою є Сула, особливо в нижній течії – близько 10% басейну зайнято болотами, високий відсоток заболоченості також у Хоролу та Удаю. В таких районах зосереджені основні запаси торфу області. В басейні Ворскли площа боліт становить 1,8% від загальної площі басейну, що досить багато, якщо врахувати, що кількість озер в басейні річки незначна. Заболоченість на понижених берегах зумовлена неглибоким заляганням підземних вод, тому переважають саме низинні болота. Живляться вони в однаковій мірі підземними і поверхневими водами. Велике Болото на р. Ворсклі (біля станції Мала Перещепина) є найбільшим в області, значними за площею є болотні масиви Рогозів Кут, Великоселецьке в басейні Сули.

Стік більшості річок області зарегульовано, таким чином запобігають весняній втраті води під час повені. Побудовано 90 водорегулювальних споруд, в т.ч. 68 водосховищ із загальною площею водного дзеркала 6252 га. Обсяг зрегульованої води в них складає 143 млн м³ (корисний об'єм водосховищ 113 млн м³). Найбільші водосховища утворилися після будівництва Кременчуцької та Дніпродзержинської ГЕС у долині Дніпра в середині 20 століття. Також на Полтавщині налічують 1272 ставки. Обсяг зрегульованої води у цих водоймах 278 млн м³. Площа водного дзеркала становить 15,91 тис. га. Переважає комплексне використання штучних водойм, рідше – тільки для потреб окремих галузей господарства, потреб енергетики тощо. Найбільше штучних водойм на території Глобинського району (161), найменше їх у Котелевському (8) й Кобеляцькому районах (7).

Отже, водні об'єкти Полтавщини нерівномірно розподілені по території області: найбільша їхня концентрація в південній та південно-західній частині області, яка омивається Дніпром. Аналогічна тенденція прослідковується і в різниці певних характеристик водних об'єктів залежно від частини області, в якій вони розташовані.

Джерела інформації:

1. Екопаспорт Полтавської області / Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Полтавській області [Електронний ресурс]. – Полтава, 2009-2011. – Режим доступу : http://www.menr.gov.ua/docs/protection1/poltavska/Poltavska_ekopasport_2012.doc.

2. Винарчук О. О. Загальна характеристика водокористування та водовідведення в басейнах річок лівобережного лісостепу (річки Сула, Псел та Ворскла) / О. О. Винарчук // Гідрологія, гідрохімія і гідро екологія. – 2011. – Т. 4 (25). – С. 169-178.

ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ВОД РІЧОК м. ХАРКОВА ТА ЗАСОБИ ЇХ ЗАХИСТУ, СТАБІЛІЗАЦІЇ, ОЗДОРОВЛЕННЯ

*Слащова М. В., 5 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.*

В статье изложены основные характеристики экологического состояния рек в пределах города Харькова и пути защиты, стабилизации качества воды.

Ключові слова: екологічний стан річок, стабілізація, оздоровлення річок м. Харкова.

На сьогодні води річок міста, несучи на собі весь тягар знешкодження відходів виробництва та буферизації наслідків антропогенної трансформації поверхні водозбору, розглядалися лише із споживчих вимог. Хімічний склад та екологічна якість поверхневих вод є похідними від фізико-географічних умов та біологічних процесів [2].

Ріки Харкова маловодні, з незначною швидкістю течії, зазнають значного антропогенного впливу.

Спостереження за станом поверхневих вод на території м. Харкова проводяться Харківським обласним центром з гідрометеорології (у семи створах на річках Уда, Лопань і Харків, які знаходяться в межах м. Харків).

Якість води в ріках м. Харкова у цілому за 2014 р., у порівнянні з 2013 р., покращилася. Так, якість води р. Уда, нижче Харкова, на яку впливає Безлюдівська каналізаційна станція, покращилася в порівнянні з 2013 р. за рівнями вмісту хлоридів, сульфатів, нітритного й нітратного азоту, фенолу, марганцю і СПАР. Але у водах незначно збільшився вміст амонійного азоту нафтопродуктів, заліза, міді та цинку. На рівні 2013 р. залишився вміст карбонатів, фенолу та шестивалентному хрому.

На якість води річок Лопань і Харків, вище м. Харкова значно впливають Дергачівський завод турбокомпресорів, а також змиви з території м. Дергачі і сільгоспугідь. Якість води в річці Лопань

покращилася за рівнем амонійного азоту, нафтопродуктів, міді, фенолу й шестивалентного хрому. Але у воді збільшився середньорічний вміст азоту нітритного, марганцю та цинку. Кисневий режим, вміст розчиненого кисню та процент насичення у всіх створах ріки – задовільний.

До пріоритетних джерел забруднення поверхневих вод м. Харкова належать ВАТ «Харківська ТЕЦ-3» і ВАТ «Харківська ТЕЦ-5», а також підприємства ЗАТ «Харків-вовна», завод «Світло Шахтаря», завод ім. Малишева, завод транспортного обладнання, Харківський державний міжобласний спецкомбінат «Родон», комплекси біологічної очистки «Диканівський» і «Безлюдівський», комунальне господарство і агропромисловий комплекс м. Харкова і Харківського району [3].

До речовин, що перевищують ГДК у поверхневих водах річок м. Харкова, відносяться феноли, азот амонійний та азот нітритний.

У зв'язку з отриманими даними найбільш забрудненою річкою м. Харкова є р. Уда, найменш забрудненою – р. Лопань, р. Харків займає проміжне місце.

Відродження річок і раціональне використання їх водних ресурсів має величезне значення, тому що вони являються не тільки основним джерелом водокористування, але, найголовнішим є те, що це один з найважливіших елементів географічного середовища.

У зв'язку з інтеграційними процесами держав Європи, створення єдиного економічного і господарського простору одним з найважливіших кроків до захисту, стабілізації, оздоровлення річок м. Харкова є проведення узгодженої екологічної політики щодо збереження довкілля, єдиних підходів і методів оцінок стану та визначення наслідків природокористування (Європейська економічна комісія (ЄЕК), 1992).

В м. Харкові та області діє програма збереження малих річок Харківської області на період до 2016 р., метою якої є захист, стабілізація та оздоровлення річок в регіоні. Але через відсутність

всеосяжних заходів, ця тема й наразі залишається актуальною. Тому найбільш ефективним методом досягнення поставлених задач є слідування політики ЄЕК у галузі збереження водних екосистем та якості води, що полягає у розробці комплексної класифікації якості води, встановлення цільових показників на основі збалансування чинників антропогенного впливу на поверхню водозбору та з урахуванням гідрологічних характеристик [1].

За пропозиціями та рекомендаціями науковців (Укр НДІЕП та ХНУ ім. В. Н. Каразіна) для оздоровлення річок м. Харкова були встановлені бонові загородження для накопичення пістії та проводилось своєчасне її вивантаження [3].

Так, з метою недопущення забруднення р. Лопань стічними водами здійснювались заходи щодо ремонту та реконструкції каналізаційних очисних споруд КП «Малоданилівський комунальник», у зв'язку з цим на реконструкцію очисних споруд у 2014 р. з Державного фонду охорони навколишнього природного середовища виділено 10 000 тис. грн. Роботи будуть продовжені в 2015 р [3].

Отже, загалом стан поверхневих вод міста за 2014 р., в порівнянні з 2013 р., покращився завдяки впровадженню та виконанню декількох програм по стабілізації та оздоровленню якості води у ріках.

Джерела інформації:

1. Водна Рамкова Директива ЄС 2000/60/ЕС. – К., 2006.
2. Сніжко С. І. Оцінка та прогнозування якості природних вод : підручник / С.І. Сніжко. – К. : Ніка-Центр, 2001. – 264 с.
3. Офіційний сайт Харківської міської ради, міського голови, виконавчого комітету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.city.kharkov.ua/>.

ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ СНІГОВОГО ПОКРИВУ НА ТЕРИТОРІЇ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Ткаченко М. А., 2 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Решетченко С. І.*

В статті изложены особенности образования снежного покрова на территории Харьковской области.

Ключові слова: сніжний покрив, Харківська область, атмосферні опади, динаміка.

Сніговий покрив відіграє велике значення у формуванні радіаційного, теплового балансів підстильної поверхні, режимів температур повітря і ґрунту, водного режиму ґрунтів. Особливий вплив він чинить на температуру ґрунту у зимовий період. Завдяки вмісту повітря сніг має малу теплопровідність, тому виконує роль теплового ізолятора [1]. Сніговий покрив є основним джерелом ґрунтової вологи, особливо в степовій і лісостеповій зонах. Встановлено, що на території Харківської області висота снігового покриву збільшується поступово [2]. Найбільших значень вона досягає в лютому та першій декаді березня. У листопаді та на початку грудня середня висота його становить 2 см, у кінці січня – 9 см. Найбільша висота спостерігається в березні та змінюється вона від 11 см в першій декаді до 3 см в третій. Середня з найбільших висот за зиму дорівнює 17 см, а найбільша 51 см. У 31% зим найбільша декадна висота коливається від 21 до 30 см, лише в 4% зим може бути 31-40. Так, у другій декаді лютого 1970 р., висота снігового покриву склала навіть 77 см [2]. Сталий сніговий покрив в середньому залягає понад 76 діб. Іноді тривалість його залягання коливається від 26 діб (лютий-березень 1948 р.) до 131 дня (1975-1976 рр.). Руйнування його спостерігається в середньому в кінці березня. Отже, в Харкові взимку

переважають тверді атмосферні опади, де в середньому за місяць буває 10 днів зі снігом. Снігопади можуть відмічатися в Харківській області з жовтня по квітень. Найбільш значущим чинником, який впливає на тривалість залягання снігового покриву є температура повітря. Отже, аномально теплі та аномально холодні зими є важливими показниками для встановлення динаміки залягання снігу на території Харківської області (табл. 1).

Таблиця 1

Відхилення від середньої багаторічної температури повітря [2]

Рік	Теплі зими			Рік	Холодні зими		
	ХІІ	I	II		ХІІ	I	II
1898-99	4.1	5.7	0.5	1892-93	-2.1	-8.4	-1.6
1913-14	4.0	1.0	6.7	1895-96	-5.3	-7.1	-1.2
1937-38	3.2	1.7	0.9	1908-09	-4.8	-3.8	-3.8
1947-48	3.4	5.1	0.5	1927-28	-5.1	-0.5	-1.4
1951-52	2.2	5.6	3.0	1933-34	-6.1	-1.0	2.4
1954-55	1.1	4.6	3.7	1946-47	-3.0	-4.5	-0.5
1958-59	1.5	5.3	1.4	1953-54	-2.1	-7.6	-10.5
1965-66	4.6	5.0	3.7	1963-64	-4.5	-1.6	-3.3
1973-74	1.3	- 0.9	4.6	1975-76	0.4	-0.3	-6.0
1974-75	2.8	5.6	1.2	1978-79	-4.5	-0.7	-0.7

За сучасних кліматичних змін, коли відбувається поступове збільшення температури повітря впродовж року, зменшення тривалості снігового покриву [3] змінюються агротехнічні заходи щодо використання снігу в сільському господарстві.

Джерела інформації:

1. Чирков И. Ю. Агрометеорологические условия и продуктивность кукурузы / И. Ю. Чирков. – Л. : Финансы, 1968. – 251 с.
2. Климат Харькова / под ред. В.Н. Бабиченко. – Л. : Гидрометеиздат, 1983. – 216 с.
3. Клімат України : монографія / [за заг. ред. В. М. Ліпінського, В. А. Дячука, В. М. Бабиценка]. – К. : Видавництво Раєвського, 2003. - 343 с.

ВІТРОВИЙ РЕЖИМ НА ТЕРИТОРІЇ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Удовиченко А. С., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Решетченко С. І.*

В статті изложены особенности ветрового режима Донецкой области за период 2005-2014 гг. Описан годовой ход скоростей и направления ветра на метеостанциях Донецкой области

Ключові слова: циркуляція атмосфери, вітер, швидкість вітру, напрямок вітру.

Мінливість показників вітру характеризує зміни, що відбуваються у прилеглому шарі повітря та атмосферній циркуляції. Вітрові навантаження значно впливають на господарську діяльність Донецького регіону. В умовах сучасних коливань клімату, дослідження вітрового режиму має як теоретичне, так і практичне значення. Його можна розглядати як природний механізм самоочищення атмосфери, де відбувається зменшення різних домішок у шарі тертя. До основних показників вітрового режиму території відносять швидкість вітру (м/с) і напрямок [1]. Вивчаючи середню швидкість вітру на метеостанціях Донецької області (табл. 1), можна зазначити, що найбільші швидкості спостерігаються впродовж року в Маріуполі (5,4 м/с), а мінімальні – в Амвросіївці (1,2 м/с). Отже, такий режим вітру пов'язаний з розподілом атмосферного тиску та його сезонними змінами на даній території [3].

Таблиця 1

Середньомісячна швидкість вітру, м/с

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Рік
Амвросіївка	2,8	3,2	3,0	2,5	2,1	2,0	2,0	1,8	2,1	2,1	2,3	2,8	2,4
Артемівськ	1,7	1,7	2,0	1,6	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3	1,5	1,8	1,5
Волноваха	3,1	3,3	3,2	2,8	2,2	2,1	2,1	1,9	2,2	2,5	2,7	3,1	2,6
Донецьк	5,0	5,2	5,2	4,5	3,6	3,5	3,4	3,7	3,8	4,2	4,3	4,8	4,3
Маріуполь	5,4	5,5	5,1	4,3	4,1	4,1	3,9	4,0	4,4	4,4	4,6	5,0	4,6
Удачне	3,0	3,0	3,2	2,7	2,2	2,1	2,0	2,0	2,2	2,3	2,5	2,9	2,5

Для метеостанцій характерні вітри зі швидкостями 0-2 м/с – до 65%, рідше зустрічаються швидкості 2-6 м/с – до 40 % та 6-12 м/с – до 2 %, більші швидкості не характерні для даного регіону і їх повторюваність не досягає 2 %.

Штилі (відсутність вітру) зустрічаються на всіх метеостанціях впродовж року. В Артемівську та Удачному їх кількість в деякі місяці досягає до 30 діб на місяць.

Загалом для Донецької області характерні слабкі та помірні вітри, хоча можливі короточасні посилення до більш сильних, які належать до стихійних метеорологічних явищ (в Маріуполі до 22 м/с) [2].

Щодо переважаючих вітрів (табл. 2), то можна виділити вітри східного напрямку (до 24,6 %), які є найхарактерніші для більшості станцій, також для 2-х станцій основними є північно-східні вітри (до 20,0%). На метеостанції Артемівськ найчастіше спостерігаються штилі (28,7 %), а східний вітер повторюється лише 10,9 %.

Таблиця 2

Середня повторюваність напрямку вітру та штилів, %

	Пн	ПнСх	Сх	ПдСх	Пд	ПдЗх	Зх	ПнЗх	Ш
Амвросіївка	11,6	<u>20,0</u>	18,5	<u>6,4</u>	6,9	12,9	10,0	<u>6,4</u>	7,3
Артемівськ	8,6	7,6	10,9	9,8	8,5	<u>8,3</u>	<u>8,3</u>	9,3	<u>28,7</u>
Волноваха	8,0	<u>19,5</u>	16,8	<u>7,2</u>	9,5	13,2	11,6	8,4	5,8
Донецьк	13,7	14,4	<u>21,3</u>	4,1	4,4	12,5	14,3	13,2	<u>2,1</u>
Маріуполь	7,8	13,7	<u>24,6</u>	8,2	6,4	8,7	13,6	14,5	<u>2,5</u>
Удачне	10,2	18,0	<u>12,9</u>	9,6	<u>12,9</u>	8,8	9,2	<u>7,1</u>	11,3

Джерела інформації:

1. Гончарова Л. Д. Клімат і загальна циркуляція атмосфери. – К. : КНТ, 2005. – 351 с.

2. Клімат України : монографія / [за заг. ред. В. М. Ліпінського, В. А. Дячука, В. М. Бабіченка]. – К. : Видавництво Раєвського, 2003. – 343 с.

3. Климат Украины / под ред. Г. Ф. Прихотько. – Л. : Гидрометеорологическое издательство, 1967. – 412 с.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВІТРОВОГО РЕЖИМУ НА ТЕРИТОРІЇ ПІВНІЧНО-СХІДНОЇ ЧАСТИНИ УКРАЇНИ

*Фоменко С. О., 4 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Решетченко С. І.*

В статье рассмотрены особенности ветрового режима на территории шести областей Украины за период 2000-2012 гг. Определены основные направления и преобладающие скорости ветра на метеостанциях Харьков, Луганск, Сумы, Днепропетровск, Донецк, Полтава.

Ключові слова: вітровий режим, напрямок вітру, швидкість вітру.

У зв'язку з глобальними та регіональними змінами клімату, при збільшенні частоти екстремальних погодних явищ зростає потреба в надійній інформації про небезпечні явища погоди, у тому числі про максимальну швидкість вітру. В даний час вивчення умов виникнення, поширення місцевих вітрів є досить актуальним для науки і господарської діяльності. За останні десятиріччя вітер змінив свій характер на відміну від кліматичної стандартної норми (період 1961-1990 рр.).

У дослідженні подається аналіз переважаючого напрямку вітру та середньої швидкості впродовж року за період 2000-2012 рр. на північно-східній частині території України. Вважаючи, що вітровий режим представлений зміною напрямку та швидкості вітру, визначається фізико-географічними особливостями території й загальною циркуляцією атмосфери, необхідно встановити зміни цих характеристик у досліджуваному регіоні. В межах північно-східної України вітрові показники визначаються відрогами Північно-Атлантичного (Азорського) максимуму в літній період та Азіатського максимуму взимку. За період 2000-2012 рр. переважаючими напрямками вітру на станціях Дніпропетровськ, Донецьк Луганськ (рис. 1) були західні та північно-східні вітри.

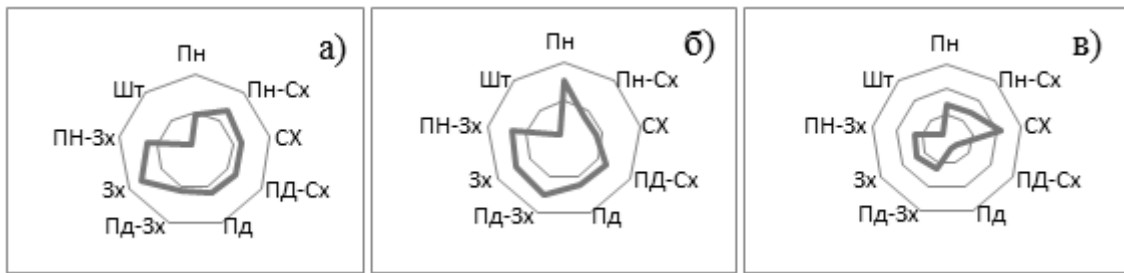

Рис. 1. Роза вітрів на станціях Дніпропетровськ – а),
Донецьк – б), Луганськ – в)

На станціях Харків, Полтава, Суми (рис. 2) пануючими є східні, північно-східні, південно-східні та західні вітри.

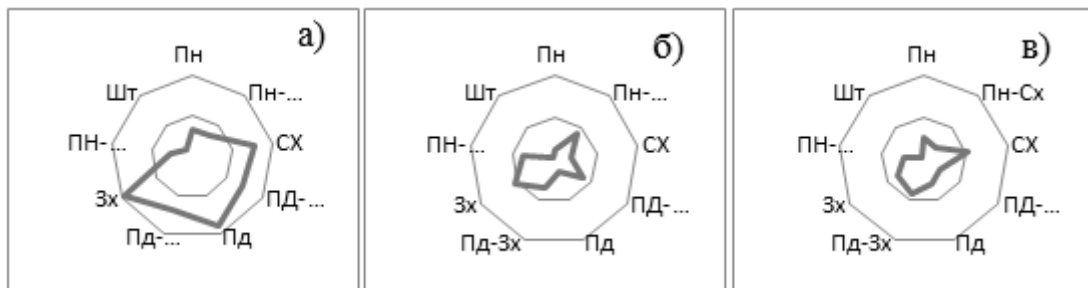

Рис. 2. Роза вітрів на станціях Харків – а), Полтава – б),
Суми – в).

Вивчаючи швидкість вітру було встановлено, що на станціях Дніпропетровськ, Донецьк, Луганськ сила вітру становила від 3,1 до 3,6 м/с. На станціях Харків, Полтава, Суми найсильнішими були північно-східний, південний та південно-західний вітри, що сягали значень від 3,3 до 3,8 м/с. Отже, у перше десятиліття 21-го століття відбулися зміни характеристик вітру у північно-східній Україні, що пов'язано зі змінами загальної циркуляції атмосфери.

Джерела інформації:

1. Бучинський І.Е. Клімат України / І.Е. Бучинський. – Л. : Гидрометеоиздат, 1960. – С. 60-61.
2. Гончарова Л.Д. Клімат і загальна циркуляція атмосфери / Л.Д. Гончарова. – К. : КНТ, 2005. – 351 с.
3. Клімат України : монографія / [за заг. ред. В.М. Ліпінського, В.А. Дячука, В.М. Бабіченка]. – К. : Видавництво Раєвського, 2003. – 343 с.

МЕТОДИ ДЕШИФРУВАННЯ ХМАРНОСТІ ЗАСОБАМИ ПРОГРАМ ARCGIS ТА ENVI

*Хорошун Т. С., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Третьяков О. С.*

В статье представлены методы автоматического дешифрирования облачности по снимкам спутника Meteosat при использовании программ ArcGIS и ENVI, рассмотрены особенности применения методов в этих программных продуктах, проведено сравнение результатов дешифрирования каждым из методов.

Ключевые слова: автоматическое дешифрирование, дистанционное зондирование, Meteosat, методика, ENVI, ArcGIS.

Дослідження хмарності для подальшого його врахування при дослідженні тих чи інших процесів засобами ДЗЗ є актуальним питанням у наш час. Зараз карти хмарності розробляються на основі даних з метеостанцій, які часто розподілені нерівномірно та характеризуються значним проміжком часу між оновленням даних. За допомогою методів дистанційного зондування можна підвищити точність показників хмарності, а саме визначити її відсоток, на тій чи іншій території.

Метою роботи є розробка методики автоматичного дешифрування хмарності засобами програм ArcGIS та ENVI.

У роботі було використано методи дистанційного зондування Землі та геоінформаційних технологій. Було розроблено дві методики дешифрування хмарності у різних програмних продуктах.

Робота за першою методикою здійснювалась на територію України у програмі ENVI за допомогою неконтрольованої класифікації знімку з супутника Meteosat. Класифікація проводилась поділом зображення на 100 класів таким чином, щоб в подальшому ці класи було можливо прирівняти до відсотку хмарності. Результатом класифікації є модель розподілення хмарності на момент знімання. За цією моделлю можна визначити відсоток хмарності у кожному пікселі отриманого

зображення. Також, завдяки тому, що знімки оновлюються кожні 15 хвилин, отримані за цією методикою дані точніші ніж дані спостережень з метеостанцій.

Робота за другою методикою здійснювалась у програмі ArcGIS за допомогою інструменту Raster to Point та методів інтерполяції. Згідно з цією методикою растрове зображення території України конвертується у точки з атрибутивною інформацією яскравості кожного пікселя. Таким чином, чим більший показник яскравості пікселя, тим більша хмарність на цій території. Наступним кроком є інтерполяція між цими точками. Результатом інтерполяції є карта хмарності побудована за конкретним знімком.

Обидва методи схожі між собою. Методики відрізняються між собою кінцевим результатом. Результатом роботи за першою методикою є модель, за якою можна визначити відсоток хмарності у будь-якій точці. Кінцевим етапом роботи за другою методикою є створення карти хмарності на визначений момент шляхом інтерполювання значень яскравості пікселів.

Наведені методики можна використовувати для визначення хмарності на території України. Отримані таким чином дані є точнішими ніж дані з метеорологічних станцій, а можливість отримувати знімки кожні 15 хвилин дозволяє швидко оновлювати результати. У подальшому можливе дослідження хмарності протягом року засобами ГІС технологій.

УДК 551.577(477.54)

ХАРАКТЕРИСТИКА АТМОСФЕРНИХ ЯВИЩ НА ТЕРИТОРІЇ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Христосов М. О., 2 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Решетченко С. І.*

В статті приведена характеристика атмосферних явлень на території міста Харків та Харківської області.

Ключові слова: клімат, атмосферні опади, повторюваність, облогові опади.

Клімат Харківської області переважно формується в результаті взаємодії трьох кліматоутворюючих факторів: сонячної радіації, циркуляції атмосфери та особливостей рельєфу території. Невелика протяжність Харківської області з заходу на схід визначає невеликі коливання кліматичних показників території. Клімат даного регіону вважається помірно континентальним. Він характеризується переважанням атмосферних опадів у теплий період року (квітень-жовтень) і становить 329 мм, що складає близько 63 % річної кількості (табл. 1). В холодний період (листопад-березень) в середньому випадає 180 мм опадів (37 % річної кількості). Протягом року атмосферні опади розподіляються нерівномірно: взимку вони складають 20 %, весною та восени – по 23 %, а влітку – 34 % річної кількості. Середньорічна кількість коливається в межах від 457 до 569 мм [1].

Таблиця 1
Середня кількість опадів у Харкові та області (мм)

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	РІК
44	33	28	36	48	58	61	50	41	35	45	46	525

В залежності від інтенсивності та частоти опадоутворюючих процесів в атмосфері кількість опадів в окремі роки може коливатися у великих межах. Різниця їх за рік складає 413 мм. Найбільш дощовим виявився 1919 р. (744 мм, що становить 144 % від норми), а найпосушливішим зафіксований 1920 р. (331 мм, або 63 % норми).

Також у Харкові спостерігаються різноманітні атмосферні явища: гроза, туман, роса, ожеледиця, заметіль, сніг (рис. 1). Зокрема гроза та роса найчастіше спостерігається у червні та липні, ожеледиця – у грудні та січні, що обумовлено температурним режимом території та особливостями атмосферної циркуляції.

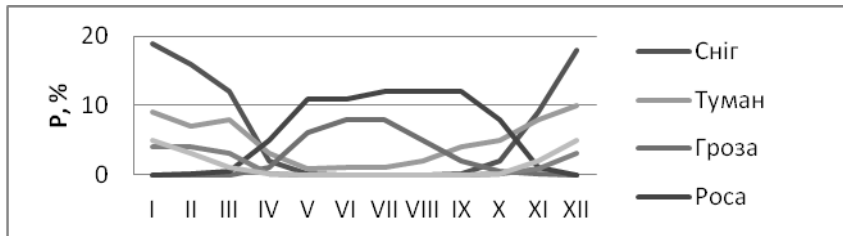

Рис. 1. Повторюваність атмосферних явищ

Облогові опади в Харкові та області переважно зафіксовані в теплий період року. Лише один раз спостерігалися інтенсивні атмосферні опади у холодний період (січень 1978 р.) впродовж періоду 1947 – 1979 рр. Найбільша повторюваність (30%) їх припадає на серпень. Оскільки вони не є щорічними та мають випадковий характер, у 36% років вони не випадали взагалі. В 1949 р. було зареєстровано 3 зливові дощі, коли зафіксовано більше 40 мм опадів, але в окремих випадках (липень 1946 р.) кількість їх може досягати 80% і більше. Середня тривалість зливових опадів в місті складає 9 годин [2].

Зливові дощі є небезпечним атмосферним явищем для господарської діяльності регіону. Взимку, як правило, опади менш інтенсивні, ніж в теплий період року, що визначається особливостями атмосферної циркуляції. Більш очікуваними є тумани та ожеледиця.

Отже, вивчаючи умови виникнення атмосферних явищ на будь-якій території, можемо в майбутньому розраховувати та розробляти заходи щодо їх попередження і прогнозування.

Джерела інформації:

1. Бабиченко В. Н. Климат Харькова / Под ред. В. Н. Бабиченко. – Л. : Гидрометеиздат, 1983. – 216с.
2. Опис клімату Харкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.meteoprog.ua/ua/climate/Kharkiv>.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕСУРСІВ ТЕПЛА НА МЕТЕОСТАНЦІЇ КРАСНОГРАД

*Чернова К. В., 3 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Решетченко С. І.*

В статті розглянута загальна характеристика ресурсів тепла на метеостанції Краснограда за період 1951-2013 гг.

Ключові слова: теплозабезпеченість території, сума активних і ефективних температур, вегетаційний період.

Для успішного забезпечення населення регіону продуктами рослинництва необхідно вивчати, враховувати метеорологічні фактори в процесі сільськогосподарського виробництва. Ресурси тепла характеризують умови розвитку рослин. До них в першу чергу відносять теплозабезпеченість території, що визначається як тривалість періоду активної вегетації (кількість днів з середньодобовою температурою повітря понад 15°C). На досліджуваній території вегетаційний період починається в кінці березня та триває до кінця жовтня, тобто середня тривалість періоду складає 200-210 діб, що є приблизно середнім показником по Україні.

Сума активних температур повітря визначається як сума середньодобових температур повітря, що більші 10°C. Це показник наявних ресурсів тепла, що визначає можливість досягання різних фаз культурними рослинами [2]. За період 1951 – 2013 рр. сума активних температур збільшилася: 2793,9°C (1951-1960 р.р.), 2695,7°C (1961-1970 р.р.), 2645°C (1971-1980 р.р.), 2731,8°C (1981-1990 р.р.), 2765,5°C (1991-2000 р.р.), 2925,4°C (2001-2010 р.р.), 3553,3°C (2011-2013 р.р.).

Сума ефективних температур розраховується аналогічно попередній, але враховує показник біологічного мінімуму рослин, що відповідає нижньому значенню початку вегетації або певній

фізіологічній фазі розвитку організму [2]. Її значення на території метеостанції Красноград у період з 1951-2013 р.р. характеризується наступними показниками: 2028,9°C (1951-1960 р.р.), 1930,7°C (1961 - 1970 р.р.), 1880°C (1971-1980 р.р.), 1966,8°C (1981-1990 р.р.), 2000,5°C (1991-2000 р.р.), 2160,4°C (2001-2010 р.р.), 2638,3°C (2011-2013 р.р.).

Отже, сума активних температур до 2000 року була мало змінною, але після 2001 року значення різко почали підвищуватися, схожий характер мають коливання суми ефективних температур. Причинами такої різкої зміни цих значень можуть бути глобальні кліматичні зміни, які особливо відчутними стали в останні десятиліття.

Умови зволоження характеризують забезпеченість рослин вологою і залежать від температурних показників території. Ступінь зволоженості визначають як співвідношення кількості атмосферних опадів до випаровування. Для Краснограда розподіл опадів має зональний характер [1], бо метеостанція знаходиться на межі лісостепу та степу.

Аналіз ресурсів тепла на досліджуваній території вказує на можливість вирощування середньостиглих та пізньостиглих культур. При оперативному управлінні технологічними процесами та застосуванні агротехнічних заходів у відповідності до очікуваних погодних умов у період вегетації сільськогосподарських культур можна збільшити показники врожайності.

Джерела інформації:

1. Масляк П.О. Кліматичні ресурси України // Географія України : Пробний підручник для 8-9 класів середньої школи / П.О. Масляк, П.Г. Шищенко. – К. : Зодіак-ЕКО, 1996. – 432 с..
2. Чирков И. Ю. Агрометеорологические условия и продуктивность кукурузы / И. Ю. Чирков. – Л. : Финансы, 1968.
3. Сайт електронних ресурсів. - Режим доступу: <http://lektsii.com/>.

УДК: 911.52

ЛАНДШАФТНЕ ПЛАНУВАННЯ. ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ В РІЗНИХ РЕГІОНАХ СВІТУ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІЯМИ

*Шерстюк Д. І., 3 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Сінна О. І.*

Рассмотрено понятие ландшафтного планирования и опыт его использования в управлении территориями.

Ключові слова: ландшафтне планування, територіальне планування, використання території.

Ландшафтне планування – розділ ландшафтознавства, галузь регіональної політики держави, складова частина територіального планування, що відноситься до просторово-часової організації життєдіяльності суспільства в конкретних ландшафтах, максимальна адаптація функціональних зон території до її ландшафтної структури.

Засади ландшафтного планування були закладені в Німеччині, де з XIX ст. почали опікуватися питаннями покращення і впорядкування земель. Територіальне планування в Німеччині обґрунтовує і готує ландшафтні підходи щодо раціонального використання територій шляхом розробки концепцій раціонального розвитку, що базується на досягненні політичного консенсусу. У соціальному ринковому господарстві територіальне планування підпорядковане цілям суспільного розвитку, воно підтримує економічне процвітання суспільства, сприяє ефективному використанню територій, а також збереженню і раціональному використанню природних ресурсів.

У досвіді районного управління територіями на теренах СРСР основна увага зосереджувалася на територіальній організації виробництва і соціальної інфраструктури і містила в собі в обмеженому обсязі елементи ландшафтного планування. В кінці 70-х р.р. було прийнято рішення СРСР про впровадження в практику народногосподарського планування територіальних комплексних схем

охорони природи, що послужило стимулом розвитку ландшафтного планування. Як науковий напрямок географії, ландшафтне планування активно розвивається в Росії з початку 90-х р.р. XX ст. А.Н. Антиповим, А.В. Дроздовим [2].

Ландшафтне планування Західної Європи і розвинутих країн Північної Америки є подібним до територіального планування, підходи і методи якого використовуються в Німеччині. Це пов'язано з тим, що саме в цій країні були закладені перші засади з використання території.

Основними засадами ландшафтного планування в Україні є: інтеграція європейських (зокрема німецьких) та вітчизняних методичних підходів; урахування специфіки території планування; збір та інтерпретація різних даних та врахування експертних оцінок; орієнтація при здійсненні планувальних робіт на зацікавленні владні та громадські структури з відповідними узгодженнями цілей розвитку та шляхів подолання виявлення конфліктів [1].

Отже, якщо порівнювати досвід ландшафтного планування різних регіонів, то варто сказати, що основні методологічні засади використання території на основі ландшафтного планування були закладені в Німеччині, звідки вони й активно поширюються в інші країни світу. Тому ландшафтне планування різних регіонів має спільні риси, такі як, наприклад: раціональне й ефективне використання території, а також збереження природних ресурсів. Ландшафтне планування в усіх країнах тісно зв'язане з соціальними аспектами розвитку суспільства.

Джерела інформації:

1. Ландшафтознавство: стан, проблеми, перспективи : матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 70-річчю заснування кафедри фізичної географії, 60-річчю діяльності Львівської школи ландшафтознавства, 110-річчю з дня народження професора К.І. Геренчука і 80-річчю з дня народження професора Г.П. Міллера (24-27 вересня 2014 р.). – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. – С. 36-37, 158.

2. Офіційний сайт UKR REFS. – Режим доступу : <http://ukrrefs.com>.

ГРОЗОВІ ЯВИЩА ЯК ЕЛЕМЕНТ АГРОМЕТЕОРОЛОГІЧНИХ УМОВ ВИРОЩУВАННЯ ТЕПЛОЛЮБНИХ КУЛЬТУР

*Шуліка Б. О., аспірант 2-го року навчання,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Жемеров О. О.*

Проанализированы результаты грозовой деятельности и града, их влияние на выращивание теплолюбивых культур в посёлке Высокий в период 1971-2014 гг. Выявлена зависимость повторяемости гроз от различных направлений ветра. Определены пространственно-временные изменения количества дней с грозой, вычислены даты начала и окончания сезона гроз, длительность сезонов с грозами.

Ключові слова: агрометеорологія, несприятливі фізико-географічні процеси, град, грозова діяльність.

Процеси глобального потепління, викликані парниковим ефектом, негативно позначаються на житті та господарській діяльності людини. Вони проявляються у змінах кліматичних умов, що стало однією з причин ускладнення прогнозування небезпечних явищ та можливого зменшення періоду завчасного передбачення нападів стихії. Господарський комплекс країни та населення постійно мають бути готовими до погодних й інших природних аномалій і явищ та пов'язаних із ними надзвичайних ситуацій.

Грозова діяльність відноситься до несприятливих фізико-географічних процесів, тому складні метеорологічні умови, у яких протікають процеси утворення купчасто-дощової хмарності та відбуваються електричні розряди, потребують детального дослідження на регіональному і локальному рівнях [2, 3].

Метою роботи є висвітлення повторності грозової діяльності та граду в районі селища Високий та їх вплив на вирощування теплолюбних культур; тривалість сезонів з грозами; виявлення залежності повторності гроз від різних напрямків вітру.

Актуальність цієї теми полягає у виявленні закономірностей

розвитку атмосферних явищ, що дає можливість визначати тенденції зміни клімату взагалі та мікроклімату території селища Високий. А це, у свою чергу, буде корисним для прогнозування, попередження та запобігання посилення названих несприятливих фізико-географічних процесів, що важливо для успішного вирощування теплолюбних культур.

Існує декілька методів прогнозу гроз. Для великої території можна скласти надійний прогноз на добу. Це дозволяють зробити карти погоди. Для деталізації прогнозу погоди потрібні дані радіозондування. Тому завчасність такого прогнозу погоди складає 6-9 годин [4, 5]. Грозову діяльність було оцінено такими характеристиками, як кількість днів із грозою за сезон та переважаючі напрямки вітру, що є одними з основних факторів. Ці характеристики було визначено для 43-річного періоду (1971-2014 рр.) спостережень.

Проаналізувавши дані спостережень, ми бачимо, що грозова діяльність у районі селища Високий відбувалася круглий рік – розпочиналася у січні та досягала максимуму в червні (середнє число днів з грозою – 6). У лютому була лише одна гроза за всі роки спостережень. У середньому за рік спостерігалось до 21-22 днів з грозою.

Що стосується показника повторності гроз при різних напрямках вітру, то найбільшу повторність грози мають при південно-західному вітрі (19,76%). Це фронтальні грози, що виникають на теплих фронтах та фронтах оклюзії. При західних вітрах грози спостерігаються при проходженні холодних атмосферних фронтів (12,07 %). У тилівій частині циклону можуть також виникати внутрішньомасові грози, повторність їх при північно-західних вітрах становить 12,82 %.

При проходженні циклонів з акваторії Чорного та Середземного морів грози спостерігаються на теплих фронтах при південно-східному вітрі, повторність їх становить 18,80 %. Внутрішньомасові грози виникають переважно на західній периферії антициклону при вітрах

східного напрямку (10,04 %). При північному вітрі кількість гроз незначна, лише 4,49 %. Грози – явище несподіване, дуже небезпечне, яке при необережності може принести негативні наслідки [1].

Інший небезпечний показник при вирощуванні теплолюбних культур – це кількість днів з градом. Град є доволі рідкісним явищем, спостерігається не кожного року. Середня кількість днів з градом становить 1,36. Найбільшу повторність град має у травні-липні.

Провівши аналіз повторності грозової діяльності у селищі Високий з 1971 по 2014 р., можна зробити висновки, що в період спостережень грози розвивалися на протязі всього року з максимумом у червні-липні, коли кількість днів з грозами може досягати 14; середня дата першої грози – 21 квітня, останньої – 26 вересня. Найбільше гроз спостерігається при південно-західних вітрах (25,6%); це – фронтальні грози, що виникають на теплих фронтах та фронтах оклюзії. Тенденція збільшення кількості гроз за теплий період року свідчить, що це, імовірно, зумовлено змінами повторюваності циклонів різного напрямку руху через поширення Азорського антициклону на схід. Град у районі досліджень – явище рідкісне, але останніми роками воно набуває все більших повторень. Максимальне число днів з градом за рік – 3-4. Найчастіше град випадає у травні-липні, в окремі роки не спостерігається.

Спостереження за цими несприятливими метеорологічними показниками допомагає вирішити проблеми успішного вирощування теплолюбних культур при застосуванні певних агротехнічних прийомів.

Джерела інформації:

1. Агроклиматический справочник по Харьковской области. – Л. : Гидрометиздат, 1957. – 153 с.
2. Астапенко П.Д. Вопросы о погоде / П.Д. Астапенко. – Л. : Гидрометиздат, 1982. - С. 36-52, 54.
3. Климат Харькова / [ред. В.Н. Бабиченко]. – Л. : Гидрометиздат, 1983. – 217 с.
4. Наставление гидрометеорологическим станциям и постам. – Вып. 10. – Ч. I. – Л. : Гидрометиздат, 1955. – 64 с.
5. Хромов С.П. Метеорологический словарь / С.П. Хромов, М.И. Мамонтова. - Л. : Гидрометиздат, 1955. - С. 105, 108-109.

ПОНЯТТЯ ПРО КРОНУ РІЧКОВОЇ СІТКИ, ЇЇ СТРУКТУРА ТА ВИДІЛЕННЯ

*Ющенко О. Ю. аспірант 3-го року навчання,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
кафедра гідрометеорології та водних ресурсів,
наук. керівник – доцент Явкін В. Г.*

В статті изложено алгоритм характеристики структури крони річного басейна, который необходим для разграничения и выделения, или уточнения стволочной части современной річно-долинной системы (СРДС) и ее крони. Кратко сформулированы условия выделения стволочных частей СРДС.

Ключові слова: система потік-русло (СПР), сучасна річково-долинна система (СРДС), крона, стовбур.

У роботах [1, 2, 3] показано, що достатньо крупні сучасні річково-долинні системи можна поділяти на основну частину – підсистему стовбурних долин і крону – підсистему відносно невеликих долин. Перша підсистема характеризується цілісністю, континуальністю розташування територіальних елементів. Друга – роз'єднаністю, дискретністю розташування елементів у просторі. В силу цього важливою характеристикою крони є підкореність її елементів місцевим, перш за все геоморфологічним, умовам.

Системи характеризуються певною структурою та функціонуванням (основними процесами). Для характеристики структури крони необхідно розглянути наступні запитання:

- 1) співвідношення (розмежування) зі стовбурною частиною;
- 2) розмежування з первинними ерозійними формами рельєфу (верхня межа СРДС);
- 3) опис елементів крони (ЕК);
- 4) аналіз порядкової структури крони;
- 5) аналіз територіальної структури репрезентативних ЕК;
- 6) аналіз основних закономірностей будови крони, впливу географічних умов та чинників на особливості ЕК.

Подібним чином було досліджено ряд річок басейну Верхнього Пруту (витоки річки Прут, Прутець Яблуницький, Прутець Чимегівський, Ільця, Путила, Рожен Великий, Товарниця, Дерелуй, Коровія).

На досліджених прикладах підтверджується положення про те, що річки і долини п'ятого порядку найбільш ймовірно відносяться до стовбурової частини СРДС.

На нашу думку, при досягненні річковими потоками (СПР) п'ятого порядку вони починають володіти достатньою ерозійною здатністю, щоб протистояти висхідним тектонічним рухам земної кори, розробляти долину з добре вираженим днищем (розвинуту річкову долину), перетинати основні місцеві додатні морфоструктури і створювати цілісну стовбурову частину СРДС.

Таким чином, сумісний аналіз порядків елементів крони з особливостями долин, місцевих тектонічних та геоморфологічних умов (що відображаються у геоморфологічному районування) може виступати підґрунтям для розмежування, виділення стовбурової частини СРДС та її крони.

Можна також запропонувати коротке формулювання умови виділення стовбурових частин СРДС наступним чином:

1) долина перетинає основні додатні морфоструктури і межі геоморфологічних районів;

2) долина характеризується наявністю добре розробленого днища в межах одного району чи між крупними місцевими додатними морфоструктурами.

Для гірської частини басейну це означає, переважно, перетин поздовжніх Карпатських пасм або розвинуті ділянки днищ долин між ними. Все це вказує на потужність ерозійно-аккумулятивної діяльності СПР за тривалі проміжки часу.

У передгірній частині басейну Верхнього Пруту основні стовбури системи пов'язані з річками Лючка, Пістинка, Рибниця. Вони розпочинаються ще в межах гір і повністю відповідають визначеним критеріям. Додатковий стовбур закладений вздовж нижньої течії р. Ослава і пов'язаний з пра-долиною. У південно-східній частині передгір'їв додатковий стовбур пов'язаний з нижньою течією р. Дерелуй і закладений в межах потужної улоговини між додатними морфоструктурами. Ділянка каньйону у нижній течії лиш підкреслює правильність застосування критеріїв та індикаторів (п'ятий порядок річки), що виражається у значній ерозійній здатності потоку.

Для рівнинної частини басейну характерне загальне значне падіння ерозійної здатності річок (СПР) та зменшення густоти річкової сітки. Єдиним справжнім стовбуром є нижня течія р. Чорнява. Він визначений з використанням індикатора – досягнення річкою п'ятого порядку. Загалом річкові долини рівнин більш розлогі. Бічні міграції річкових русел слабо виражені.

Виділення стовбурів та крони в межах річково-басейнових структур є основою для бази даних (кадастру) елементів крони що створюється нами для системи Верхнього Пруту. Вона частково наведена у статті [2].

Джерела інформації:

1. Костенюк Л.В. Закономірності руслоформування у річковій системі Верхнього Пруту : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : спец. 11.00.07 «Гідрологія суші, водні ресурси, гідрохімія» / Л.В. Костенюк. – Чернівці, 2012. – 20 с.
2. Ющенко О.Ю. Елементи крони Верхнього Пруту (Геогідроморфологічна та порядкова характеристика) / О.Ю. Ющенко // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. Географія – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. – Вип. 724-725. – С. 100-105.
3. Ющенко Ю.С. Проблеми досліджень територіальних структур сучасних річково-долинних систем / Ющенко Ю.С., Пасічник М.Д., Костенюк Л.В., Опеченик В.М., Ющенко О.Ю. // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. Географія – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. – Вип. 672-673. – С. 64-66.

СЕКЦІЯ «ГЕОГРАФІЧНА КАРТОГРАФІЯ, ГЕОІНФОРМАТИКА І КАДАСТР»

УДК 528.88:528.74:528.946

МЕТОДИ FEATURE EXTRACTION ДЛЯ АВТОМАТИЧНОГО РОЗПІЗНАВАННЯ ТВАРИННИЦЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ЗНІМКАМИ НАДВИСОКОЇ РОЗДІЛЬНОЇ ЗДАТНОСТІ

*Аксьонов К. Ю., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Третьяков О. С.*

В статті розглянута методика автоматичного розпізнавання тваринницьких підприємств на території Балаклейського району Харківської області.

Ключові слова: дешифрування, дистанційне зондування, тваринництво, автоматичне розпізнавання.

Досить часто для того, щоб провести дослідження, необхідно знайти об'єкт на космічному знімку. Зазвичай, космічні знімки мають великий розмір, а шукані об'єкти візуально можуть не сильно відрізнятися від оточення. Пошук за допомогою стандартних методів візуального дешифрування стає неефективним, оскільки потребує значної кількості часу. Беручи до уваги сучасний розвиток комп'ютерних технологій пропонується методика пошуку зображення за допомогою інструмента Feature Extraction програми ENVI 5.0.

Метод, заснований на тому, що кожен тип об'єктів володіє певним, унікальним набором характеристик: спектральних, текстурних та геопросторових (форма, довжина тощо). Тобто пошук проводиться без навчальних даних, для пошуку необхідне лише знання характеристик об'єкту.

Оскільки тваринницькі підприємства є порівняно невеликими об'єктами, їх пошук доцільний лише за умови наявності космічних знімків надвисокої роздільної здатності.

Першим етапом став аналіз вигляду тваринницьких підприємств.

Наступним кроком стало завантаження космічного знімку до растрової географічної інформаційної системи (ГІС) ENVI 5.0, в якій застосовано інструмент Rule-Based Feature Extraction Workflow.

В діалоговому вікні було обрано космічний знімок, який потім пройшов процедуру сегментації. Сегментація — інструмент, автоматично розділяючий зображення на сегменти, групуючи сусідні пікселі з однаковими характеристиками (відбивною здатністю, кольором, текстурою).

Далі в інструменті необхідно вказати правила (Create Rules), за якими буде проводитися пошук, тобто вказати ознаки шуканого об'єкту. Було обрано декілька характеристик, які найкраще підходять для пошуку: значення відбивної здатності, площа об'єкту в пікселях, коефіцієнт подібності на прямокутник.

Значення відбивної здатності. Важливою особливістю побудови правил є те, що вони є інтервалами можливих значень характеристик об'єкту. Оскільки дах підприємств має в переважній більшості світлі кольори, що означає високу відбивну здатність, було вирішено шукати в інтервалі від 150 до максимального значення відбивної здатності цього знімку — 190.

Площа об'єкту в пікселях. Площу об'єкту в пікселях було розраховано аналітично. В середньому розмір будівель складає близько 25 метрів в ширину та 75 метрів у довжину. Отже, загальна площа даху будівлі на місцевості складає $25 \text{ м} * 75 \text{ м} = 1875 \text{ м}^2$. Враховуючи, що зображення має просторову здатність 1,55 м/піксель, ми можемо розрахувати площу, яку займає 1 піксель на зображенні. Оскільки піксель є квадратом, розраховуємо його площу відповідно до геометричних формул: $1,55 \text{ м/піксель} * 1,55 \text{ м/піксель} = 2,4025 \text{ м}^2/\text{піксель}$.

Далі розрахуємо скільки пікселів складатиме дах будівлі на знімку:

$$\text{площа даху в пікселях} = \frac{1875 \text{ м}^2}{2,4025 \frac{\text{м}^2}{\text{піксель}}} = 781,25 \text{ пікселів}$$

Середня площа даху склала 781,25 пікселів, проте програма потребує введення інтервалу значень. Вирішено обрати інтервал площі від 450 до 900 пікселів, щоб максимально охопити як великі, так й менші за площею дахи.

Коефіцієнт подібності до прямокутника. Вимірюється від 0 (фігура не прямокутник) до 1 (фігура прямокутник). В ENVI 5.0 розраховується за формулою: $K = S / (L_{\max} * L_{\min})$. Оскільки ми знаємо, що шуканий об'єкт є прямокутником, тобто $K=1$, оберемо інтервал від 0,6 до 1.

В результаті було виділено майже всі тваринницькі підприємства на досліджуваному знімку.

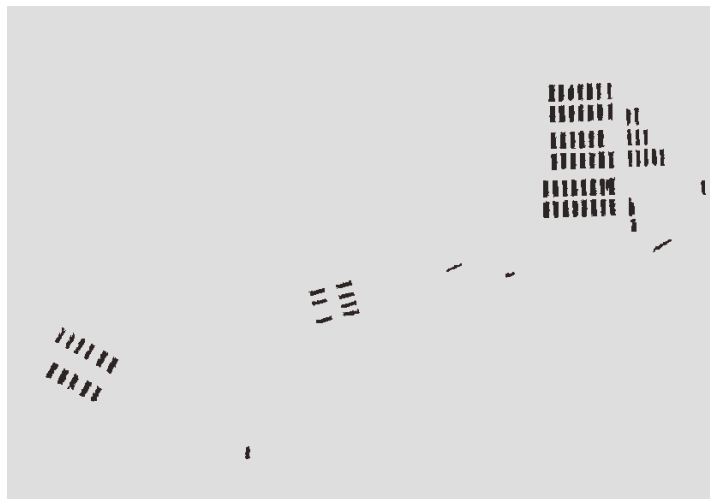

Рис. 1. Результат класифікації Feature Extraction у ГІС ENVI 5.0

Отже, використання методики є більш раціональним в порівнянні з традиційними методами візуального пошуку, може застосовуватися до найрізноманітніших об'єктів й має за мету значно спростити їх пошук за космічними знімками. Проте, подана методика потребує перевірки за різними видами знімків.

Джерела інформації:

1. Офіційний сайт компанії Exelis [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.exelisvis.com/>.

ВИКОРИСТАННЯ АТЛАСІВ ПЕРСОНАЛІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

*Баришніков О. О., 4 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Пересадько В. А.*

В статье рассматривается актуальность создания и использования атласов персоналий в образовательном процессе на примере «Г. П. Дубинский. К 100-летию со дня рождения».

Ключові слова: персоніфікація, історико-біографічний атлас, освітній процес.

На сьогоднішні день спостерігається зростання інтересу до історичної картографії та атласів персоналій. Тому актуальним напрямком досліджень в галузі історико-біографічного картографування є створення атласів видатних людей, які б зображували життєвий шлях науковця чи культурного діяча. Такі картографічні твори мають як освітню, так і виховну цінність, їх доцільно використовувати в освітньому процесі у вищій школі.

Для створення атласу видатної людини, крім дослідження її життєвого шляху і наукової спадщини, потрібно аналізувати інші джерела інформації, такі як мемуари, пов'язані з діяльністю великого вченого, публіцистичні статті, як правило, приурочені до ювілейних дат, наукові статті та монографії, довідники, карти, що зображують місця проживання та діяльності, спогади учнів.

На сьогодні існує досвід створення історико-біографічних атласів, зокрема це «Атлас Ломоносова», який був виданий у 2011 році завдяки спільним зусиллям співробітників чотирьох факультетів Московського державного університету (МДУ), Музею землезнавства МДУ, Інституту спадщини, Північного (Арктичного) федерального університету. Такий атлас доцільно використовувати при підготовці студентів вищих навчальних закладів зі спеціальностей: хімія, фізика, географія, геологія, історії, для виховання та розширення світогляду тих, хто навчається.

Ще одним досягненням у галузі історико-біографічного картографування є атлас «Шляхами Великого Кобзаря» [1]. Він був створений спільною працею фахівців-шевченкознавців і картографів та виданий у 2014 році. Атлас зацікавить студентів, котрі вивчають літературу, географію. «Шляхами Великого Кобзаря» – це історико-біографічний атлас, який виданий в Україні досить великим тиражем.

Досвід створення персоніфікованих картографічних творів є і в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна (ХНУ). У 2012 році було створено атлас – «А. М. Краснов – Видатний географ Харківського університету», який призначений для підвищення знань у студентів з ботаніки, географії та ґрунтознавства. Наступним став атлас, присвячений видатному метеорологу Георгію Петровичу Дубинському «Г. П. Дубинський. До 100-річчя з дня народження». Такий атлас доцільно використовувати для удосконалення педагогічного процесу у вищому навчальному закладі при викладанні метеорології та кліматології; він приурочений до пам'ятної дати, і несе у собі меморіальну функцію, пов'язану з шануванням пам'яті та повагою до таланту видатної персони.

Атлас «Г. П. Дубинський. До 100-річчя з дня народження» – це великий крок для збереження напрямку історико-біографічного картографування в ХНУ імені В. Н. Каразіна. Картографічне відображення життя видатної людини має на меті декілька завдань: показати життєвий шлях відомого вченого; виділити об'єкти, над якими працював науковець та закартографувати їх. На цьому робота не завершена і в майбутньому планується розробка серії атласів відомих діячів науки, котрі працювали в ХНУ імені В. Н. Каразіна.

Джерела інформації:

1. Україна. Шляхами Великого Кобзаря. Туристична карта / уклад. і підгот. до друку ДНВП «Картографія» у 2012 р.; ред. Н.О. Крижова; автори текстів О.В. Білокінь, О.А. Бондаренко, В.В. Дзима, О.В. Цурканюк. – К. : ДНВП «Картографія», 2012.

СВІТОВИЙ ДОСВІД КАРТОГРАФУВАННЯ ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ

*Біла К. А., 3 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Пересадько В. А.*

В статье представлены проекты по созданию карт винодельческой отрасли в разных странах мира, а также рассматривается, для каких сфер деятельности такие карты наиболее актуальны.

Ключевые слова: карта, винодельческая отрасль, кадастр.

Однією з перших «алкогольних» карт на території України стала карта відкупних територій Д. І. Багалія, на якій відображались «відкупні» місця Слобожанщини. У 1905 році в Російській імперії видано альбом з картами – «Альбом картограмм и диаграмм по производству, продаже и потреблению вина и пива» (А. Гайкович). У ньому такі карти як «Размещение винокуренных заводов за период 1902-1903», «Распределение губерний на районы по роду преобладающих перекуриваемых припасов (ржи, картофеля, кукурузы и патоки) за период 1902-1903», «Душевое потребление вина в ведрах 40° в 1903 году» та багато інших. Всі карти зроблені для території європейської частини Російської імперії [1].

Картографування виноробної промисловості залишається актуальним питанням і сьогодні. У 2012 році в Україні почалася підготовка до створення електронного реєстру виноградників. Першим кроком до цього стала робота Національного інституту винограду і вина «Магарач».

У розвинених виноробних країнах облік виноградників ведеться століттями. У Чехії в 1497 році король Владислав Ягеллонський наказав записати всі виноградники у виноградні генеральні книги, започаткувавши таким чином перший кадастр [3].

Картографуванням виноградників в останні роки активно займається Вірменія, де проведена робота, яка може стати основою для створення кадастру виноградників Вірменії. Аналогічні роботи почалися у Молдові, яка теж почала підготовку до створення подібної бази даних.

В Україні був виданий друкований виноградний кадастр [2], а зараз триває робота над створенням електронного реєстру виноградників.

Крім друкованих видань карт, останнім часом все більшу популярність завойовують онлайн-карти. Спектр застосування таких карт досить великий: починаючи від контролю стану виноградників в режимі реального часу до туристичних карт. Прикладом онлайн-сервісу виноградників може служити онлайн-карта виноградників Коблева.

Серед туристів популярні карти, на яких розташовані магазини з особливими колекціями вин, або «пивні стежки» в німецьких туристичних містах. Наприклад, карта магазинів і ресторанів, в яких можна купити спиртне в Об'єднаних Арабських Еміратах створена спеціально для туристів.

Однак дослідженням та картографуванням алкогольної галузі цікавляться не тільки корпорації та туристи. За розвитком ринку лікеро-горілчаних виробів також пильно стежить Всесвітня організація охорони здоров'я. Систематичні дослідження медичних, соціологічних і психологічних деформацій у суспільстві, які викликаються масовим надмірним вживанням алкоголю, почалися з середини XIX століття. На даний час рівень споживання алкоголю вважається однією з трьох найбільш пріоритетних проблем в галузі суспільної охорони здоров'я в світовому масштабі. Рейтинг країн світу за рівнем споживання алкоголю оновлюється раз на кілька років і виходить у спеціальній серії видань «Глобальні доповіді Всесвітньої організації охорони здоров'я про становище в галузі алкоголю і здоров'я» [4].

На кафедрі фізичної географії та картографії Харківського національного університету укладено за даними ВОЗ за 2014 рік дві карти: «Рівень споживання алкоголю у світі» та «Рівень смертності внаслідок вживання алкоголю».

При аналізі цих двох карт було виявлено, що в більшості випадків між рівнем смертності населення та рівнем споживання алкогольних напоїв існує пряма залежність, але існує багато винятків, які мають свої особливості. Наприклад, усі скандинавські країни мають достатньо великі показники смертності населення внаслідок вживання алкогольних напоїв, однак рівень споживання алкогольних напоїв тут нижче, ніж в усіх інших країнах Європи. Пояснення цього можна знайти, якщо розглянути структуру спиртних напоїв цих країн. Так, у Норвегії та Швеції рівень споживання алкогольних напоїв нижче, але вони вживають в переважній більшості міцні алкогольні напої, тому смертність в них більше, якщо порівнювати з Іспанією, де рівень вживання напоїв такий же, але у структурі питома вага міцних напоїв набагато нижче та з'являється частка вина. Крім структури алкогольних напоїв на розбіжності між показниками смертності та вживанням алкогольних напоїв впливають такі фактори як релігія, національні традиції та політика держави («сухі закони», монополія держави на виробництво та продаж алкоголю тощо).

Джерела інформації:

1. Альбом картограмм и диаграмм по производству, продаже и потреблению вина и пива [Карта] / А. Гайкович. – СПб : типография В. Киршбаума, 1905. – 40 с.
2. Виноградний кадастр України / Міністерство аграрної політики України. – Офіц. вид. – К. : 2010. – 97 с.
3. Кадастр виноградников [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vinmoldova.md/index.php?mod=analytics&id=1835>.
4. World Health Organization. Global Status Report on Alcohol and Health [Електронний ресурс] / World Health Organization. – Luxembourg, 2014. – 100 p. – Режим доступу : www.who.int/substance_abuse/publications/global_alcohol_report/.

ВПЛИВ ҐРУНТІВ НА ҐРОШОВУ ОЦІНКУ ЗЕМЕЛЬ МІСТА ЛЕБЕДИН СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Босенко О. Г., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Опара В. М.*

В статтє приведенє современные географические факторы влияния на денежную оценку земель г. Лебедин Сумской области.

Ключові слова: грошова оцінка, вартість земель, ґрунти.

Одним з головних факторів, що визначають цінність окремих ділянок території міста є стан ґрунтів.

Якісна оцінка земель має як теоретичне, так і практичне значення. По-перше, характеристики якості земель використовуються у системі моніторингу земель для прогнозування та своєчасного запобігання деградаційним процесам, охорони і раціонального використання земель. По-друге, облік кількості та якості земель, бонітування ґрунтів, економічної та грошової оцінки є складовими Державного земельного кадастру, відомості з якого використовуються для регулювання земельних відносин, визначення розміру плати за землю і цінності земель у складі природних ресурсів [1].

Важливою умовою проведення об'єктивної оцінки родючості ґрунтів є ретельний облік природних і економічних чинників. Вплив природних умов на землі можна визначити на порівняно невеликій території з приблизно однаковими кліматичними, ґрунтовими, економічними й організаційно-господарськими умовами. Порівняльна характеристика якості земель міста Лебедина, пов'язаної з тепло- і водозабезпеченістю ґрунтів, типом рельєфу, ґрунтовим покривом, ступенем освоєння земель і їх використанням, досить складна.

Для проведення дослідження було взято дві ділянки земель сільськогосподарського призначення – рілля, у межах населеного пункту

**РОЗРОБКА БАЗИ ДАНИХ
«ВУЛКАНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АМЕРИКИ»
ТА НАПРЯМКИ ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ГІС**

*Бурич А. Ю., 4 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Сінна О. І.*

Представлено описание разработанной автором базы данных «Вулканы Центральной Америки», ее характеристики и возможные направления использования на основе ГИС.

Ключові слова: вулканізм, база даних, геоінформаційна система.

Вулканізм – одна з найпотужніших сил планети: від вражаючих фонтанів лави до смертоносних вибухів. При виверженні вулканів цілі міста можуть опинитися під тонами вулканічного матеріалу, можливі численні людські жертви, проблеми з авіасполученням, зміни природи. У будь-який момент вивергається близько 20 вулканів, що зумовлює актуальність їх вивчення.

Науковці ведуть безперервну роботу над вивченням вулканічних процесів, що дозволило передбачити виверження в ряді випадків з високим ступенем ймовірності. Сучасне геоінформаційне картографування спирається на створення розподілених географічних баз даних, які являються ефективним засобом систематизації інформації та основою для вивчення будь-якого явища [1]. Ці факти актуалізують розробку інформаційно-довідкової системи «Вулкани».

Враховуючи, що ареною сучасного вулканізму є басейн Тихого океану, де знаходиться близько 80% діючих вулканів світу, в якості прикладу для досліджень обрано регіон Центральної Америки. Для цієї території створена база даних з великим обсягом систематизованої інформації про вулкани, їх типи, склад порід, дати і характер їх вивержень. Виходячи із задач проекту, в ній було сформульовано запити, якими оперує користувач. Наприклад, один із запитів зводить інформацію для всіх вулканів, інший – лише для активних, можна

встановити параметри пошуку і здійснити необхідну вибірку.

Всі вулкани бази на даний момент відображаються на фоні карти Google позначками, що відрізняються в залежності від вулканічної активності. За необхідності, фонову картографічну основу карти можна змінити на іншу. У середовищі ГІС Панорама Міні було створено дві основні форми користувача: всі вулкани та активні. За допомогою них можна переглядати інформацію щодо будь-якого об'єкту, здійснювати пошук даних, переглядати історію вивержень, фото вулкану, переходити через зручний веб-браузер до ресурсу додаткової інформації про об'єкт в мережі Інтернет.

Також користувач може переглянути деякі цифрові моделі рельєфу, які були розроблені нами додатково спеціально для задач проекту. Моделі можна переглянути у вигляді відео або відкрити їх на базі платформи ГІС «Карта 2011». Усім формам користувача було задано уніфіковану структуру зі зрозумілою робочою панеллю, що полегшує роботу з базою даних.

Передбачається постійне оновлення системи даними візуального та супутникового моніторингу вулканів, розширення охопленої нею території. Планується забезпечити її вихід у веб-середовище через сучасні серверні технології. Серед перспектив подальшого використання бази є можливість розширення бази даними про рух повітряних мас та розповсюдження вулканічного попелу, що дозволить змодельовати як вплине хмара попелу на авіасполучення. Крім того, дана база може бути використана як методичний матеріал для підготовки фахівців в галузі ГІС, геології та географії.

Джерела інформації:

1. Богатиков О.А. Геоинформационная система для оценки опасности катастрофических вулканических процессов / О. А. Богатиков, А. В. Веселовский, Т. М. Маханова [и др.] // Российский журнал наук о Земле. – 2001. – № 6.

2. Шкарин В.Е. Использование средств дистанционного зондирования и ГИС технологий для мониторинга современного вулканизма : материал ежегодной школы молодых ученых, Москва, 10-13 ноября 2006 г. / ФГУП «РНИИ КП». – М., 2006.

УДК: 911.2+912.43

ПОСТРОЕНИЕ КАРТЫ МОРФОЛОГИЧЕСКИХ ПРОСТРАНСТВЕННЫХ ЕДИНИЦ ГОРНОГО КРЫМА

*Гапон С. В., аспирант 2-го года обучения,
Львовский национальный университет имени И. Франко,
кафедра физической географии,
науч. руководитель – доцент Шубер П. М.*

Для территории Горного Крыма площадью 8 тыс. км² была построена карта морфологических пространственных единиц на основании цифровой модели рельефа (ЦМР) и карт природных сред разного масштаба. При помощи определенных преобразований контуры внутренней дифференциации карт были приведены в соответствие с контурами рельефа взятыми из ЦМР. Используя геоинформационные технологии автоматически выделены морфологические пространственные единицы.

Ключевые слова: Цифровая модель рельефа, структура, Горный Крым, морфологические пространственные единицы.

Проблема выделения природных территориальных комплексов (ПТК) является одной из основных проблем целого комплекса наук о ландшафтах. Существование разных ландшафтных школ со своими методами и принципами выделения границ ПТК еще больше усложняет задачу исследователя, т.к. очень часто принципы, заложенные в систему выделения ландшафтных контуров одной школы, не применимы или плохо применимы на территории, не охваченной деятельностью этой школы. Более того, при компиляции разных участков карты в одну, составленную представителями одной школы, границы контуров ПТК часто получаются несопоставимы [1]. Мануальное выделение контуров зависит от специфического видения экспертом ландшафта. На современном уровне развития ГИС такой "архаизм" не допустим. Новые технологии позволяют в значительной степени унифицировать методики.

В последнее десятилетие начали активно продвигаться полуавтоматические и автоматические методы выделения морфологических, пedomорфологических единиц ландшафта, геосистем [2]. Во многом построение карты морфологических пространственных единиц Горного Крыма будет основано на методике Круглова [1], но

также базироваться на собственной методике. В работе были использованы следующие данные: ЦМР, созданная по результатам съемки SRTM [3], космоснимок Landsat 8, содержащий 11 диапазонов спектров, взятый из архивов NASA/USGS [4]. Все дальнейшие действия по обработке снимков и построении новых карт велись при помощи программного обеспечения ArcGis 10.0.

Рельеф влияет на дифференциацию влажностно-тепловых характеристик ландшафта. От них, в свою очередь, зависит состояние и дифференциация почвенного и растительного покровов. Это значит, что рельеф определяет интенсивность и направленность большинства процессов, происходящих в ландшафте. По этой причине выделение морфологических единиц рельефа является базой для индикации геосистем в целом. ЦМР имеет разрешение в 3 угловые секунды, 90 м в пикселе, что соответствует топографическим картам масштаба 1:50 000 для равнинных и 1:100 000 для горных территорий [5]. Площадь территории Горного Крыма 8 тыс. км². Первоначально был использован инструмент «Заполнение» для элиминирования всех локальных бессточных территорий. На основании полученного растра построены карты уклонов и экспозиции. Карта уклонов была переклассифицирована в новый растр с заданными значениями крутизны склонов. Построены карты направления стока и аккумуляции стока. При помощи инструмента «Условие» выделены водотоки с бассейном в 50 га и выше. Таким образом была выделена эрозионная сеть. При помощи этого же инструмента индцированы контурные водораздельные линии. Используя инструмент «Кривизна поверхности», построена карта профильной и плановой кривизны территории. При дальнейшем построении понадобится карта профильной кривизны. Полученная карта переклассифицирована по трем позициям и выделены плоские, вогнутые и выпуклые территории. Был произведен оверлей полученных слоев

крутизны поверхности и кривизны поверхности. В результате получилась карта форм рельефа, классифицированных по атрибутам угла наклона поверхности, выпуклости и вогнутости (рис. 1).

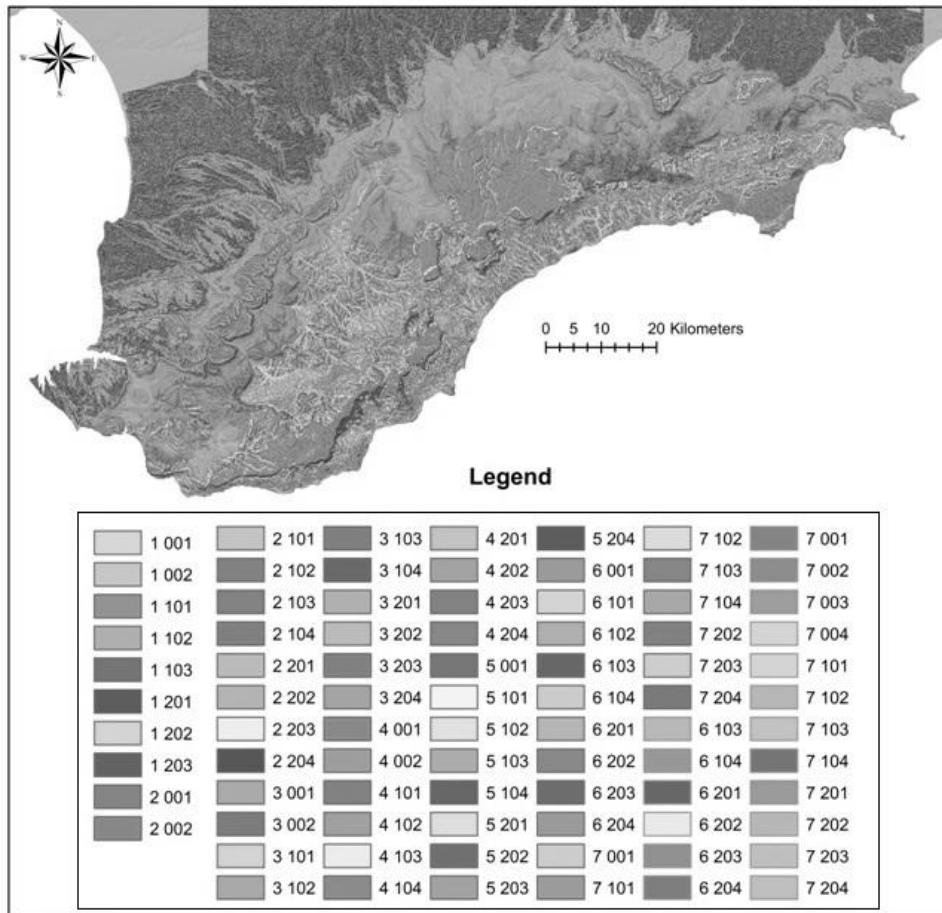

Рис. 1. Морфологические пространственные единицы

Полученная поверхность была профильтрована, элиминированы участки размером меньше чем 50. Таким образом мы получили т.н. "каркас" геосистем с достаточно полной характеристикой рельефа.

Источники информации:

1. Круглов І.С. Методика напіваавтоматизованного створення геопросторового шару педоморфологічних одиниць Басейну Верхнього Дністра // Вісник Львівського у-ту. Серія геогр. – 2004. – Вип. 31.
2. Круглов І. С. Теоретичні основи створення геоекологічної бази даних Басейну Верхнього Дністра // Геодезія, картографія і аерофотозйомка. – 2003. Вип.63.
3. <http://dds.cr.usgs.gov/srtm/version1/>
4. <http://www.usgs.gov/>
5. Rodriguez, E., C. S. Morris, et al. An assessment of the SRTM topographic products // JPL Pub. D31639: 143.

РЕГІОНАЛЬНА ГІС ЯК ДЖЕРЕЛО КРАЄЗНАВЧИХ РЕСУРСІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО РАЙОНУ МІСТА

*Єрмолович С. М., 5 курс,
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Бубир Н. О.*

В статті обоснована актуальність і основні підходи к створенню регіональної ГІС як систематизованого джерела краєведчих ресурсів регіона.

Ключові слова: регіональна ГІС, краєзнавчі ресурси, краєзнавство.

Краєзнавчими ресурсами називають об'єкти природного та історико-культурного середовища, які можуть бути використані для організації краєзнавчої діяльності. Зважаючи на різноманіття цієї діяльності й значну кількість видів краєзнавства, краєзнавчі ресурси сильно різноманітні [1].

Загальноприйнятої єдиної класифікації краєзнавчих ресурсів поки що не існує. За генетичним підходом у структурі ресурсів можна виділити кілька складових: природну, історико-культурну, соціально-економічну. Природна складова представлена геологічними, кліматичними, біотичними, орографічними та гідрографічними краєзнавчими ресурсами; історико-культурна складова містить пам'ятки археології, історії, мистецтва, етнографії, архітектури й містобудування; соціально-економічна складова включає об'єкти, пов'язані із економічним розвитком краю (часто розглядається у поєднанні з історико-культурною складовою). У комплексному варіанті природні краєзнавчі ресурси представлені у природоохоронних територіях.

Інтегроване зібрання наявних природних, історико-культурних, включаючи соціально-економічну складову, краєзнавчих ресурсів певного регіону (населеного пункту) можна знайти в фондах історичних, краєзнавчих музеїв, краєзнавчих куточках бібліотек та ін. Стосовно

краєзнавчих ресурсів дрібніших територіальних одиниць, як-то: адміністративні, історичні райони міста, ситуація набагато складніша, адже вже зібраний матеріал розосереджений за місцем роботи (навчання, виховання) виконавців проектів – у навчальних закладах, центрах дитячої та юнацької творчості тощо. Така «розосередженість» краєзнавчих матеріалів ускладнює проведення відповідних досліджень, потребуючи чимало часу на пошук необхідних даних, сприяє дублюванню краєзнавчих досліджень, виконаних в різних організаціях, в різні часові етапи.

Покращити ситуацію можна шляхом створення регіональної ГІС, де б усі краєзнавчі ресурси було систематизовано на картографічній основі, адже саме територія є головним об'єднуючим фактором різноманітних краєзнавчих досліджень. Нині вже відомі приклади застосування ГІС в дослідженнях археологічного [2], історичного краєзнавства [3]. Найбільш доцільним з точки зору систематизації й управління численними й різноманітними краєзнавчими ресурсами є створення загальної регіональної (область, район області) краєзнавчої ГІС, в якій краєзнавчі ресурси менших таксономічних одиниць, зокрема адміністративного району міста, відображаються при певних ступенях деталізації картографічного зображення. Це дозволить реалізувати:

- паспортизацію й систематизацію краєзнавчих ресурсів в межах регіону;
- візуалізацію територіального розподілу краєзнавчих ресурсів, їх сталі комбінації;
- оперативне оновлення даних;
- моніторинг сучасного стану краєзнавчих об'єктів, насамперед тих, що мають загальноміське (обласне, державне) значення;
- інформаційне забезпечення краєзнавчих досліджень.

Структурна складова регіональної краєзнавчої ГІС з технічного боку має містити чотири обов'язкові підсистеми роботи з даними, як то: введення, зберігання й пошук, обробка й аналіз, візуалізація (картографічної, табличної тощо), із змістовного – тематичний та територіальний розділи. Тематичний розділ передбачає групування наявних краєзнавчих ресурсів за видами краєзнавства: історичне, літературне, етнографічне, географічне і т.п. Територіальний розділ призначений систематизувати краєзнавчі ресурси за охопленням території, наприклад, карти Жовтневого району м. Харків, укладені автором під час дослідження краєзнавчих ресурсів цієї території (Історичні райони, Земна поверхня, Зелені насадження, Визначні місця, Промисловість).

Загалом, створення регіональної краєзнавчої ГІС дозволить істотно підвищити рівень систематизації наявних краєзнавчих ресурсів регіону, знизити витрати часу на пошук вихідного краєзнавчого матеріалу, визначити ступінь вивчення (розкриття) окремих пам'яток природи, археології, об'єктів історико-культурної спадщини та інших наявних краєзнавчих ресурсів досліджуваної території.

Джерела інформації:

1. Петранівський В.Л. Туристичне краєзнавство : навчальний посібник / В.Л. Петранівський, М.Й. Рутинський [За редакцією проф. Заставного Ф.Д.]. - К. : Знання, 2006. - 575 с.
2. Томашевский А.П. Археолого-геоинформационная система «Овручский проект» [Электронный ресурс] / А.П.Томашевский, С.М. Вовкодав // Археология и геоинформатика. - Вип. 4.– М., 2007. – CD-ROM.
3. Вовкодав С. Використання геоінформаційних систем в історичному краєзнавстві [Електронний ресурс] / Сергій Вовкодав // Матер. XVIII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД», 2013. – Режим доступу : <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/222>.

ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ КАРТОГРАФУВАННЯ ВІДСЛОНЕНЬ КРЕЙДЯНИХ ПОРІД (НА ПРИКЛАДІ НПП «ДВОРІЧАНСЬКИЙ»)

*Касьянова Н. В., 4 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Сінна О. І.*

Рассмотрены перспективы картографирования меловых выходов на поверхность с использованием данных дистанционного зондирования земли и геоинформационных систем на территории НПП «Двуречанский»; обозначены категории растительности, которые будут выделяться при крупномасштабном картографировании эталонных участков.

Ключові слова: крейдянi відслонення, картографування, дистанційне зондування землі, геоінформаційна система.

В останні роки активізувалася робота з оптимізації природно-заповідного фонду України, підвищення ефективності роботи природоохоронних установ, у тому числі на території яких охороняються унікальні крейдянi екосистеми. Однією з таких установ є національний природний парк «Дворічанський» (НПП).

Межа двох рослинних підзон на території НПП (Лісостепу і Злаково-лучного степу), сильно розчленований рельєф, особливості субстрату крейдяних відкладів зумовлюють багатство і неоднорідність флори досліджуваної території в систематичному і фітоценотичному відношеннях [1]. Тому виникла потреба у картографуванні крейдяних відслонень як на території України, так і на конкретній модельній ділянці (НПП «Дворічанський») у більш крупному масштабі.

У якості джерела інформації як для дрібномасштабного, так крупномасштабного картографування були обрані дані дистанційного зондування Землі (ДЗЗ). Перевагами їх використання у дослідженні є: точне визначення місць виходів крейди, достовірність отриманої інформації, періодичне оновлення знімків, їх відносно легка доступність, велике охоплення території, значна економія коштів та часу для отримання первинної інформації у порівнянні з традиційними методами

збору, автоматичне дешифрування, що характеризується відсутністю суб'єктивності. У якості середовища картографування була обрана геоінформаційна система (ГІС) ArcGIS, яка дозволяє не тільки картографувати відслонення крейди, а й моделювати рельєф території НПП, створювати карту експозицій крейдяних схилів на основі SRTM-зйомки [2].

Для визначення категорій, які будуть виділятися при крупномасштабному картографуванні відслонень крейди із використанням космічних та аерофотознімків, були проведені польові дослідження на території НПП «Дворічанський». На модельній ділянці за допомогою GPS фіксувалися точки в місцях з різним проективним покриттям рослинністю, відмінностями видового складу.

У лабораторних умовах зафіксовані точки були накладені на знімки даної місцевості. За цими даними можна визначити, що для подальшого картографування модельної ділянки доцільно виділяти наступні категорії:

- 1) рослинність відслонень;
- 2) крейдяний степ (ділянки, задерновані рослинністю);
- 3) дерев'янисто-чагарникові угруповання.

Отже, картографічний супровід досліджень крейдяних відслонень буде умовою повного, комплексного аналізу територій, на яких поширені крейдяні відслонення, а створена електронна база просторових даних може бути використана в подальших біологічних, екологічних та, взагалі, міжгалузевих дослідженнях.

Використані джерела:

1. Ермоленко Е.Д. К флоре и растительности меловых обнажений рек Волчьей и Оскол в Харьковской области / Е.Д. Ермоленко, Л.Н. Горелова, Ю.И. Кушнарева // Вестник Харьковского ун-та. – № 211: Флористика, физиология и иммунитет растений. – Х. : Вища школа, изд-во при ХГУ, 1981. – С. 6-11.
2. Farr Tom G. The shuttle radar topography mission / Farr Tom G., Hensley Scott, Rodriguez Ernesto, Martin Jan, Kobrick Mike // CEOS SAR Workshop. – Toulouse, 26-29 Oct., 1999. – Noordwijk, 2000. - P. 361-363.

УДК 912.43:796.5477.53

РОЗВИТОК ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА ЙОГО КАРТОГРАФУВАННЯ

*Кіяшко Ю. В., 5 курс,
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Прасул Ю. І.*

В статті дається характеристика природних і антропогенних ресурсів зеленого туризму Полтавської області, подан пример картографування даного виду туризму.

Ключові слова: зелений туризм, туристичний атлас, природно-заповідний фонд.

Коло інтересів сучасних туристів стрімко збільшується, зростає попит на такий різновид відпочинку як зелений туризм. В Україні був розроблений проект Закону України «Про сільський зелений туризм», який надав наступне визначення цього виду туризму: сільський зелений туризм – це відпочинковий вид туризму, що передбачає тимчасове перебування туристів у сільській місцевості (селі) та отримання ним послуг сільського зеленого туризму з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості.

На території Полтавської області за даними Департаменту інфраструктури та туризму Полтавської державної адміністрації зареєстровано 75 сільських зелених садиб [3]. Умови проживання досить різні: від будинків з усіма зручностями та харчування до стародавньої селянської оселі та наметового містечка. Часто власники організовують майстер-класи з гончарства, кінні прогулянки, риболовлю.

Невід'ємною частиною зеленого туризму є об'єкти природно-заповідного фонду, адже саме відвідування цих об'єктів дає можливість побачити всю красу природи, ознайомитися з місцевими особливостями флори та фауни. Природно-заповідний фонд Полтавської області налічує 387 територій та об'єктів загальною площею 142 404,2215 га, що складає

4,953 % від загальної площі області. З них: 29 – мають статус загальнодержавного значення, а саме: 2 національні природні парки, 20 заказників, ботанічна пам'ятка природи, ботанічний сад, дендрологічний парк, 4 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва [2].

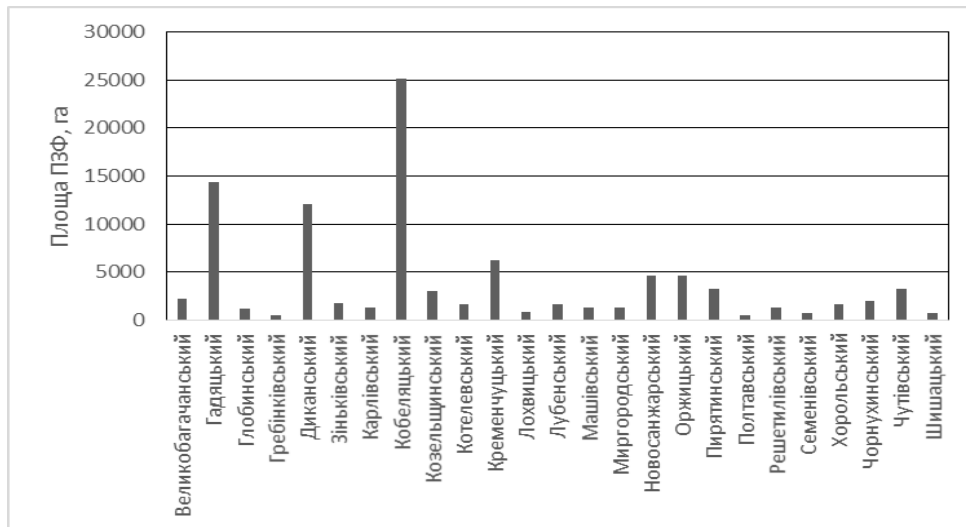

Рис. 1. Розподіл площ ПЗФ відносно адміністративних районів

З рис. 1 видно, що в Гадяцькому, Кобеляцькому та Диканському районах об'єкти ПЗФ займають від 100 до 250 тис. га. Такі показники є найвищими в області.

Для полегшення пошуку інформації щодо зелених садиб та об'єктів ПЗФ пропонується створення карт для потреб зеленого туризму.

Автором була раніше опублікована структура туристичного атласу Полтавської області [1], виходячи з цього було створено блок «Зелений туризм». Розділ відкривається картою «Полтавська область. Забезпеченість об'єктами ПЗФ», тематична інформація відображена способом картограм та картодіаграм. Способом картограм показано забезпеченість об'єктами ПЗФ через питому вагу площі всіх об'єктів ПЗФ до площі району, а стовпчиковими картодіаграмами – кількість об'єктів місцевого та державного значення по районах.

25 карт адміністративних районів (рис. 2) відображають способом значків інформацію щодо об'єктів природно-заповідного фонду, зелених садиб, суб'єктів туристичної діяльності. Крім того, карти містять фото

окремих об'єктів ПЗФ. Компоновка виконана згідно правил картографії і є уніфікованою для всіх карт розділу.

Рис. 2. Приклад карти блоку «Зелений туризм» (масштаб зменшено)

Оскільки, на даний момент, туристичного атласу Полтавської області не існує, то автором вважається доцільним проектування даного картографічного твору. Що стосується відображення об'єктів зеленого туризму, то дані карти можна зустріти лише в туристичних атласах України і комплексному атласі Полтавської області. Тому для подальшого розвитку туризму в області пропонується розробка серії карт для потреб зеленого туризму.

Джерела інформації:

1. Кіяшко Ю. В. Зміст туристичного атласу Полтавської області / Ю. В. Кіяшко. // Географічні дослідження: історія, сьогодення, перспективи. – Харків, 2014. – Вип. 7. – С. 125-126.
2. Управління екології та природних ресурсів Полтавської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eco-poltava.gov.ua/>.
3. Відділ з питань туризму і курортів Полтавської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://poltava-tour.gov.ua/ua/246.htm>.

ТОПОГРАФО-КАРТОГРАФІЧНА СКЛАДОВА ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ

*Кожушко О. О., 2 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії і картографії,
наук. керівник – доцент Байназаров А. М.*

Рассмотрены вопросы, связанные с необходимостью внесения изменений в структуру и содержание топографо-картографической составляющей школьного географического образования.

Ключові слова: шкільна географія, топографо-картографічна складова.

Пріоритетною метою вивчення географії в основній школі є формування у школярів географічної картини світу. Загальноосвітня цінність географії полягає у формуванні світоглядного розуміння природи Землі, її географічної оболонки як природного та природно-техногенного середовища, у якому існує людина. Шкільна географічна освіта спрямована на формування в учнів просторового уявлення про земну поверхню та розвиток умінь усвідомлено орієнтуватися в соціально-економічних, суспільно-політичних та екологічних подіях, що відбуваються у державі та світі.

Шкільна географія приділяє велику увагу розвитку здібностей особистості. Разом з передачею певного обсягу інформації навчання має забезпечувати вироблення в учнів навичок пошукової, дослідницької, самостійної діяльності з опорою на навчальні посібники і нові засоби навчання. Перед школою поставлено завдання не тільки надавати певний обсяг знань, але й виробляти в дітей уміння застосовувати їх на практиці, користуватися набутими знаннями в різних життєвих ситуаціях.

Картографічні знання входять до складу географічних знань у школі, оскільки для читання географічної номенклатури, черпання з карти різноманітної інформації необхідно знати і «розуміти» карту. Картографічні теми чинної навчальної програми не дають повного

уявлення про те, що картографія є невід'ємною частиною курсів географії, їх методологічною основою. Учні не знають про існування багатьох типів і видів карт природи, населення і господарства. Для поглиблення базових знань з курсу «Географія» назріла необхідність розширити цей шкільний курс за рахунок вивчення основ картографії або навіть увести окремий курс «Шкільна картографія», запропонувати для додаткових занять та гуртків спеціальний курс «Картографія з основами дистанційного зондування Землі».

У діючих програмах для 7, 9 та 10-го класів картографічна складова практично відсутня. Атласи та карти, що супроводжують вивчення цих курсів, мають складну змістову складову, в них застосовуються різні способи зображення, а теоретична база для вироблення навичок користування ними слабка. Змінити ситуацію на краще може тільки оновлення змісту навчальних програм, який закладено в Державний стандарт базової середньої освіти.

Особливо нагальною проблемою у вивченні топографо-картографічної складової в шкільній географії є відсутність сучасної методичної літератури з цієї проблематики, що потребує термінової розробки методичних посібників для роботи з топографічною картою, вивчення способів зображення географічних об'єктів і явищ на тематичних картах, вивчення картографічних проекцій та інших тем, передбачених чинною програмою.

Джерела інформації:

1. Ануфрієв М. І. Вищий заклад освіти МВС України : науково-практичний посібник / М. І. Ануфрієв, О. М. Бандурка, О. Н. Ярмиш. – Харків : Ун-т внутр. справ, 1999. – 369 с.
2. Даценко Л. М. Картографічна компонента шкільної географічної освіти в умовах інформатизації суспільства / Л. М. Даценко // Вісник геодезії та картографії. - 2011.

ЗАСТОСУВАННЯ ГІС У ДОСЛІДЖЕННЯХ ГЕЛІОЕНЕРГЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

*Корх О. М., 3 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Третьяков О. С.*

В данной работе описаны примеры использования геоинформационных систем в исследовании гелиоэнергетического потенциала населенных пунктов.

Ключові слова: геоінформаційна система, геліоенергетичний потенціал.

Дослідження геліоенергетичного потенціалу населених пунктів за допомогою геоінформаційних систем на даний момент є актуальним не тільки в Україні, а й в усьому світі. Поштовхом до розвитку нетрадиційних джерел енергії став дефіцит на паливні ресурси та екологічні проблеми, пов'язані з їх використанням. Урядами багатьох країн проводиться політика підтримки використання альтернативних джерел енергії. В Україні уряд також підтримує даний напрям і утверджений «зелений тариф» на енергію, вироблену сонячними панелями. Дослідження геліоенергетичного потенціалу за допомогою геоінформаційних систем є дуже актуальним тому, що саме можливість просторового аналізу із залученням оверлейних операцій є визначною при оцінці геліоенергетичного потенціалу тієї чи іншої ділянки місцевості.

Метою даної статті є аналіз існуючого досвіду застосування геоінформаційних систем в дослідженні геліоенергетичного потенціалу населених пунктів.

Розглянемо використання ГІС за кордоном в даній сфері. Першим прикладом є Атлас відновлюваної енергетики Вермонта – регіональна ГІС, розроблена на основі ArcGIS 9.3.1. Містить в собі інформацію про об'єкти відновлюваної енергетики на території штату Вермонт (США), а

також про потенціал території для створення такого роду об'єктів. В атласі доступні дані за такими джерелами: біомаса, геотермальні джерела, малі водні потоки, сонячна енергія, вітрова енергія.

Наступний приклад – Національна лабораторія відновлюваних джерел енергії США (NREL USA) Renewable resources map and data є геоінформаційною системою національного рівня. Відкрита для вільного доступу версія в Інтернет включає: динамічні карти, бази даних, інструменти, що дозволяють користувачеві мати доступ до карт, даним і проводити аналіз ресурсів відновлюваної енергетики для визначення найбільш життєздатної технології (конкурентоспроможності) для США та інших країн.

Третім прикладом є SolarGIS – географічна інформаційна система, призначена для задоволення потреб сонячної енергетики. Вона інтегрує сонячні ресурси і метеорологічні дані з інструментами для планування та моніторингу продуктивності сонячних енергетичних систем. За допомогою даної карти можна дізнатися геліоенергетичний потенціал будь-якої точки світу, кількість жителів на кілометр квадратний, вид ландшафту та температуру в будь-якій точці світу.

Розглянувши приклади використання геліоенергетичних систем у дослідженні геліоенергетичного потенціалу, можна зробити висновок, що даний напрям знаходиться на початковій стадії розвитку в Україні. На сьогодні, в умовах нестачі енергоресурсів, розробка аналогічного проекту національного масштабу є однією з найбільш пріоритетних задач.

Джерела інформації:

1. Атлас відновлюваної енергетики Вермонта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.vtenergyatlas.com.
2. Національна лабораторія відновлюваних джерел енергії США [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nrel.gov/gis/about.html>.
3. SolarGIS [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://solargis.info/>.

ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬ с. ВЕЛИКИЙ ПЕРЕВІЗ

*Линник О. В., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Опара В. М.*

В статье приведены современные экономико-географические аспекты денежной оценки земли с. Великий Перевоз Шишацкого района Полтавской области. Рассмотрены современные методики нормативной денежной оценки.

Ключові слова: грошова оцінка, географічні аспекти, земельна ділянка, базова вартість.

Грошова оцінка земель є економічним механізмом земельних відносин, приватизації земельних ділянок, земельно-іпотечного кредитування, оподаткування та становлення ринку земель. В умовах сучасних трансформацій земельного кадастру, актуальність дослідження грошової оцінки має велике значення. В основу грошової оцінки земель населених пунктів покладений рентний дохід, який створюється при користуванні земельними ділянками і виникає від різного рівня витрат на інженерне облаштування території, виду економічної діяльності або функціонального користування, а також від місця розташування земельної ділянки, на який впливають різноманітні фактори локального значення [1].

Серед основних графічних матеріалів, що були зібрані та розроблені під час наукового дослідження виступають:

- 1) картограма агровиробничих груп ґрунтів;
- 2) картосхема прояву локальних факторів;
- 3) картосхема економіко-планувального зонування;
- 4) електронна карта структури сільськогосподарських угідь в розрізі основних населених пунктів Шишацького району.

Серед основних інтерактивних матеріалів, що були зібрані під час наукового дослідження, виступає публічна кадастрова карта України.

В межах території с. Великий Перевіз Шишацького району Полтавської області було виділено 2 економіко-планувальні зони різної площі, які в свою чергу поділені на квартали. Перша зона включає південну частину території і відокремлена від другої центральною трасою. Грошова оцінка земель різного функціонального призначення в двох зонах неоднакова і має більшу цінність в першій економіко-планувальній зоні (табл. 1) через неоднаковий вплив тих чи інших локальних факторів (близькість водоохоронних, санітарно-захисних зон тощо).

Таблиця 1

Грошова оцінка земель різного функціонального призначення
у розрізі економіко-планувальних зон (грн/1 м²) [2]

Номер економіко-планувальної зони		I	II
Оціночні райони		2	1
Землі комерційного використання	Кф = 2,5	210,90	152,70
Землі промисловості	Кф = 1,2	101,23	73,30
Землі житлової забудови, транспорту, зв'язку	Кф = 1,0	84,36	61,08
Землі громадського призначення	Кф = 0,7	59,05	42,76
Землі технічної інфраструктури	Кф = 0,65	54,83	39,70
Інші землі	Кф = 0,5	42,18	30,54
	Кф = 0,1	8,44	6,11

Отже, вартість земель населеного пункту формується під впливом різних аспектів, серед яких одне з найважливіших місць належить економіко-географічним. Вони зумовлюють виникнення географічної складової диференціальної ренти земель у населеному пункті [2].

Джерела інформації:

1. Дехтяренко Ю.Ф. Методичні основи грошової оцінки земель в Україні : наук. видання / Ю.Ф. Дехтяренко, М.Г. Лихогруд, Ю.М. Манцевич та ін. – К. : Профі, 2002. – 258 с.
2. Технічна документація з нормативної грошової оцінки земель с. Великий Перевіз Шишацького району Полтавської області. – Полтава : ДП «Полтавський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою», 2013. – 58 с.

**ЕЛЕКТРОННІ КАРТОГРАФІЧНІ ТВОРИ
З ФУНКЦІЯМИ МУЛЬТИМЕДІА:
НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ**

*Лисакова К. С., 3 курс,
Національний транспортний університет,
кафедра проектування доріг, геодезії та землеустрою,
наук. керівник – доцент Ляшенко Д. О.*

В статті кратко изложена информация про электронные произведения с функциями мультимедиа, основные направления и перспективы их использования.

Ключові слова: електронні карти, ГІС, мультимедіа.

Завдяки розвитку комп'ютерних технологій з середини 80-х років ХХ ст. і появі перших мультимедійних комп'ютерів постало питання застосування функцій мультимедіа в картографії. Сучасний стан і доступність технологій мультимедіа на різних пристроях (планшети, смартфони, ноутбуки) дозволяють широко користуватися електронними картами з мультимедійними функціями на рівні з поліграфічними.

Електронна карта – це цифрова картографічна модель, візуалізована або підготовлена до візуалізації на екрані засобами відображення інформації у спеціальній системі умовних знаків, зміст якої відповідає змісту карти певного виду та масштабу. *Електронні картографічні твори з функціями мультимедіа* – це система взаємопов'язаних топографічних і тематичних карт, графічних побудов, аерокосмічних зображень, довідкової інформації, фотографії, які подаються у поєднанні різних форм, а саме: текст, графіка, анімація, звук і відео.

Використання засобів мультимедіа при картографуванні досліджують ряд вчених У. Картрайт (Cartwright), О.М. Берлянт, В.С. Тікунов, Л.О. Ушакова, М. Міллер і багато інших. Електронні картографічні твори застосовуються в науці, техніці, освіті, культурі, тощо. Створення картографічного матеріалу з функціями мультимедіа,

стало новим і досить популярним напрямом комплексного картографування. Воно дозволяє не лише зберігати, а й спільно відтворювати не лише картографічну, але й графічну інформацію, тривимірні зображення, аерокосмічні знімки, текст, звуки. Таким чином, ці видання можуть застосовуватись у початковій, середній і вищій школі, а також з науковою і інформаційно-довідковою метою. Вони є наочними і дозволяють не тільки краще сприймати, а й засвоювати інформацію. Це можуть бути серії різночасових карт, картографічні анімації, карти-фільми, динамічні діаграми, анімаційні карти та атласи.

В електронних картографічних творах можна доповнювати зміст і змінювати внутрішнє наповнення карти відповідно до інформації, яка цікавитиме споживача даної продукції завдяки широкому впровадженню ГІС-технологій. Геозображення складається з шарів, кожен з яких буде містити певний вид інформації. Шари ув'язані між собою і дають змогу одночасно користуватися декількома з них для спільного аналізу, що дозволяє пришвидшити процес пошуку і обробки необхідних даних.

До перспектив картографічних творів з функціями мультимедіа можна віднести їх поширення і доступ до них широкому загалу. Це дасть можливості швидко засвоювати просторово-часову інформацію та приймати управлінські рішення. Крім того потрібно удосконалювати графіку, способи створення, генералізації та визначити вимоги до їх точності.

Джерела інформації:

1. Барладін О. Створення електронних картографічних творів / О. Барладін, Л. Миколенко // Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва. – 2011. – № 22. – С. 155-160.
2. Бубир Н.О. Електронні навчальні картографічні твори з інтерактивними функціями для потреб системи безперервної географічної освіти / Н.О. Бубир // Вісник геодезії та картографії. – 2011. – № 3. – С. 11-18.
3. Путренко В.В. Перспективи розвитку Національного атласу України в мультимедійному напрямі / В.В. Путренко // Вісник геодезії і картографії. – 2009. – № 6. – С. 14-19.

ДОСВІД АТЛАСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ГЕОГРАФІЇ

*Мережко В., 2 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Байназаров А. М.*

В статье изложены основные проблемы картографического обеспечения региональной составляющей учебного процесса по географии на основе изучения опыта атласного картографирования регионов.

Ключові слова: регіональна складова навчального процесу, картографічний метод, регіональні атласи.

Аналіз шкільної програми з географії виявив, що на сьогодні регіональна складова представлена в ній досить ґрунтовно, оскільки теми з географії своєї області розглядаються при вивченні фізичної географії України у 8 класі та соціально-економічної географії України в 9 класі. Окрім цього, у школах Харківської області за рахунок варіативної складової шкільної програми вивчається спецкурс «Харківщинознавство», головним завданням якого є формування в учнів системи знань про рідний край, спираючись на наукові дослідження різних галузей розвитку Харківщини. Для учнів також пропонується курс за вибором «Рідний край», який сприяє всебічному вивченню своєї області та свого адміністративного району.

Як відомо, найбільш повною, комплексною та наочною формою передачі географічної інформації є картографічні твори, які широко використовуються для кращого засвоєння і візуального сприйняття знань, передбачених шкільною програмою.

Картографічний метод досліджень – це використання географічних карт для наукового аналізу, пізнання і прогнозу явищ. Його використовують для дослідження закономірностей просторового розміщення явищ, їх взаємозв'язків, залежностей і розвитку. Різноманіття прийомів аналізу і обробки карт, властиве картметоду,

можна об'єднати в наступні основні способи: *візуальний аналіз*, що полягає в безпосередньому зоровому дослідженні за картами просторового розміщення, поєднань, зв'язків і динаміки явищ; *графічні прийоми аналізу*, що полягають в побудові за картами профілів і розрізів, різного роду графіків і діаграм, блок-діаграм і тому подібне; *картометричні роботи*, що полягають у визначенні за картами координат, відстаней, довжин, висот, площ, об'ємів, кутів та інших кількісних характеристик об'єктів, зображених на карті; *математично-статистичний аналіз*, що використовується для дослідження за картами будь-яких однорідних явищ, їх розміщення і тимчасових змін, обумовленими багатьма чинниками з невідомою функціональною залежністю; для з'ясування форми і тісноти зв'язків між різними явищами; перетворення карт для отримання похідних карт, що спеціально трансформуються і є зручними для конкретного дослідження.

Аналіз картографічного забезпечення регіональної складової шкільної географії показує, що воно потребує значного оновлення. Що стосується безпосередньо Харківської області, то на сьогодні існує декілька виданих атласів, які, на жаль, слід визнати застарілими. Так, шкільно-краєзнавчий атлас Харківської області був виданий ще в 1993 році. З того часу дуже змінилася соціально-економічна складова та деякі фізико-географічної процеси. Екологічний атлас Харківської області, виданий 2001 року, також містить досить застарілу інформацію. Є декілька видань атласу для шкільного курсу «Рідний край», однак вони досить бідні за змістом і не можуть повністю задовольнити потребу в географічній інформації.

Враховуючи це можна зробити висновок, що для поліпшення якості навчального процесу та кращого засвоєння географічної інформації терміново потрібно змістовно оновити регіональні атласи.

КОЛІЗІЙНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

*Найдовська М. С., 2 курс,
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Бубир Н. О.*

В статті приведена характеристика явлення колізионності в отрасли земельного права на території України.

Ключові слова: кадастр, земельне законодавство, колізія, земельна реформа.

Державний земельний кадастр – основа ефективного використання національного багатства України – землі [1]. Протягом останнього часу в Україні активно розвивається дана галузь законодавства – проведено земельну та аграрну реформу, внесено ряд змін до законодавства тощо. Вирішення проблеми забезпечення ефективної реалізації закріплених у чинному законодавстві земельних прав громадян залишається на сьогодні актуальним завданням, оскільки проголошене право не завжди реалізується на практиці.

Існування юридичних колізій в земельному праві є явищем об'єктивним, яке обумовлюється специфікою правового регулювання земельних відносин. Тому колізійність притаманна земельному праву як складовій національної правової системи, повністю уникнути якої немає ні можливості, ні необхідності. Юридичні колізії в земельному праві можуть відігравати як позитивну (ідентифікація недоліків регулювання земельних відносин, відновлення здатності системи земельного законодавства пристосуватись до мінливих умов, джерело розвитку даної галузі права), так і негативну роль (зниження ефективності правового регулювання, порушення прав суб'єктів земельних відносин, нераціональне використання ресурсів тощо). Значний рівень колізійності здатен взагалі паралізувати дію земельно-правових норм [2].

Прикладом колізійності може виступати той факт, що у сучасному ЗК України між нормами, вміщеними до одного акту, є положення ст. 134 та ст.129 щодо допустимості продажу земельних ділянок державної та комунальної власності, але у ст. 134 згадано те, що цей процес відбувається на конкурентних засадах (земельні торги) або окремими лотами, а у ст. 129 обумовлений випадок, коли продаж може здійснюватися не на конкурентних умовах.

Цілком прийнятним є той факт, що земельно-майнові відносини та відповідно законодавство на теренах країн колишнього СРСР почали розвиватися й удосконалюватися не так давно порівняно навіть з системами сусідніх країн, і як наслідок є не дуже розвиненими. У нашій країні проблема відсутності продуктивної праці у галузі земельного законодавства набуває все більшого розвитку, і як наслідок на даний момент можна простежити високий рівень колізійності.

Проведення земельної реформи буде успішним за умови цілеспрямованого формування нових і вдосконалення створених земельно-правових механізмів реалізації прав на землю. У зв'язку з цим необхідно прийняти державну програму розвитку земельного законодавства відповідно до основних напрямів соціально-економічного розвитку країни [3].

Джерела інформації:

1. Закон України «Про державний земельний кадастр» від 07.07.2011 із змінами та доповненнями
2. Колізія нормативно-правових актів земельного законодавства та її вплив на ефективність земельно-правового регулювання / Т. Коваленко // Вісник Київського нац. університету ім. Т.Г. Шевченко. Сер. Юридичні науки . – 07/2010. – Вип.84 . – С. 39-43.
3. Земельне законодавство України: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія / В. Д. Сидор. - К. : Юрид. думка, 2011. - 312 с.

УДК 528.942

АНАЛІЗ МЕТОДИК ЛАНДШАФТНОГО КАРТОГРАФУВАННЯ НА РІЗНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ РІВНЯХ

*Олійников І. А., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Сінна О. І.*

В работе представлены особенности картографирования ландшафтов на разных территориальных уровнях на основе методов классической картографии, геоинформационных систем и данных дистанционного зондирования Земли.

Ключевые слова: ландшафтная структура, фация, урочище, местность, геоинформационные системы, ДЗЗ.

Одним із методів вивчення ландшафтів є їх картографування, тобто визначення та нанесення на карту меж ландшафтів. Перехід до комп'ютерного укладання ландшафтних карт значно розширює сферу їх застосування, що сприяє подальшому розвитку методичних аспектів ландшафтного картографування та формуванню на ландшафтній основі геоінформаційних систем багатоцільового призначення.

Методичні основи картографування природних ландшафтів висвітлені у працях А.А. Відіної (1970), А.Г. Ісаченка (1981), В.К. Жучкової та Е.М. Раковської (2004), К.І. Геренчука (1975), Г.П. Міллера (1972), А.В. Мельника і Г.П. Міллера (1993), антропогенно змінених ландшафтів – В.С. Давидчука та Л.Ю. Сорокіної (2012), комп'ютерного ландшафтного картографування та використання ГІС-моделювання в дослідженнях природних та антропогенізованих ландшафтів – у роботах В.С. Давидчука із співавторами, І.С. Круглова та багатьох інших авторів [1].

Створення ландшафтних карт відбувається на трьох основних рівнях [2]:

- перший з них – це карта, що відображає фонові природно-територіальні комплекси (ПТК) таксономічних рівнів фаций і підурочищ та субдомінантних ПТК рангу підурочища та урочища, що за

кондиційністю (детальністю рисунка) відповідає масштабу 1:10 000 (приклад досвіду картографування – серія карт долинно-річкових ландшафтів Середньоруської височини, А.А. Готов, 2012 р.);

- другий – карта фонових підурочищ та урочищ і субдомінантних урочищ, що відповідає масштабу 1:100 000 – 1:200 000 (наприклад, ландшафтно-екологічні карти Зміївського району, О.І. Сінна, 2012 р.);

- третій – це карта фонових і субдомінантних урочищ та місцевостей, що відповідає масштабу 1:750 000 – 1:1 000 000 із нанесенням меж індивідуальних ландшафтів (наприклад, ландшафтна карта України, Л.Б.Поліщук, 1993 р.).

Класична методика створення ландшафтної карти є доволі тривалою та трудомісткою. Вона потребує не лише детального опрацювання даних у камеральних умовах, а й ретельних польових досліджень. Використання сучасних засобів ГІС якісно вдосконалює і оптимізує процес картографування. Використання даних ДЗЗ є одним з методів укладання ландшафтної карти на рівні фацій та урочищ (методика запропонована І.В. Козловою, 2006 р.) [3].

Головною відмінністю у картографуванні ландшафтів на різних рівнях є обсяг інформації, яка використовується. Чим детальніша карта – тим більший обсяг інформації необхідний. У перспективі планується перевірити, як використання портативних ГІС впливає на польовий етап ландшафтних досліджень та здійснити полімасштабне геоінформаційне картографування ландшафтів Харківської області.

Джерела інформації:

1. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір : монографія. У 2-х т. / М. Д. Гродзинський. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – Т. 1. – 431 с.
2. Исаченко А.Г. Ландшафтоведение и физико-географическое районирование. / А.Г. Исаченко М. : Высшая школа, 1991. - 368 с.
3. Козлова И.В. Дешифрирование аэрофотоснимков при картографировании ландшафтов : учебно-методическое пособие / И.В. Козлова. – Томск : Изд-во ТПУ, 2006. - 38 с.

КАРТОГРАФУВАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

*Орлов Є. В., 4 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Пересадько В. А.*

В статті кратко изложены результаты исследования в сфере картографирования криминологической ситуации. Представлена интерактивная карта криминологической ситуации территории Сумской области и указаны ее основные свойства. Также приведены примеры практического значения и применения карт криминологической ситуации.

Ключові слова: кримінологічна ситуація, картографування, карта кримінологічної ситуації, веб-карта.

Коли на перший план у житті суспільства виступають соціальні проблеми, завданням довідкового картографування із акцентом на ту чи іншу науку є розробка карт сфери обслуговування населення, науково-довідкових карт окремих галузей.

На сучасному етапі набуло популярності картографування негативних соціальних явищ. Наприклад, створення карт кримінологічної ситуації. Дана ідея по суті не нова і бере початок у 1800-х роках у Франції [2]. Пізніше вона була перейнята іншими країнами Європи, США, Новою Зеландією і деякими країнами СНД.

Для України даний напрям залишається актуальним, адже наразі не функціонує жоден картографічний сервіс, який дозволив би провести моніторинг стану кримінологічної ситуації у тому чи іншому регіоні країни.

У кримінології відомий такий термін, як «географія злочинності». Карта кримінологічної ситуації може використовуватися для аналітики, так-як кримінологічні дослідження показують, що спостерігається нерівномірність у рівні злочинності по регіонах. Це пояснюється, по-перше, його економічним становищем, по-друге, соціальними умовами, по-третє, національним складом і структурою населення, по-четверте,

менталітетом і рівнем духовності населення.

Також територіальні відмінності злочинності спостерігаються не тільки в цілому по країні, але і в розрізі районів, міст і навіть мікрорайонів, що дуже важливо враховувати. Візуалізація протиправних дій дає чітке уявлення про подібну диференціацію [1].

З цих міркувань і була створена веб-карта кримінологічної ситуації за допомогою ArcGIS Online. Шари для карти створені у відповідності до структури Особливої частини Кримінального кодексу України, а кожен шар має умовне позначення, яке тим чи іншим чином передає вкладений в нього зміст (рис. 1).

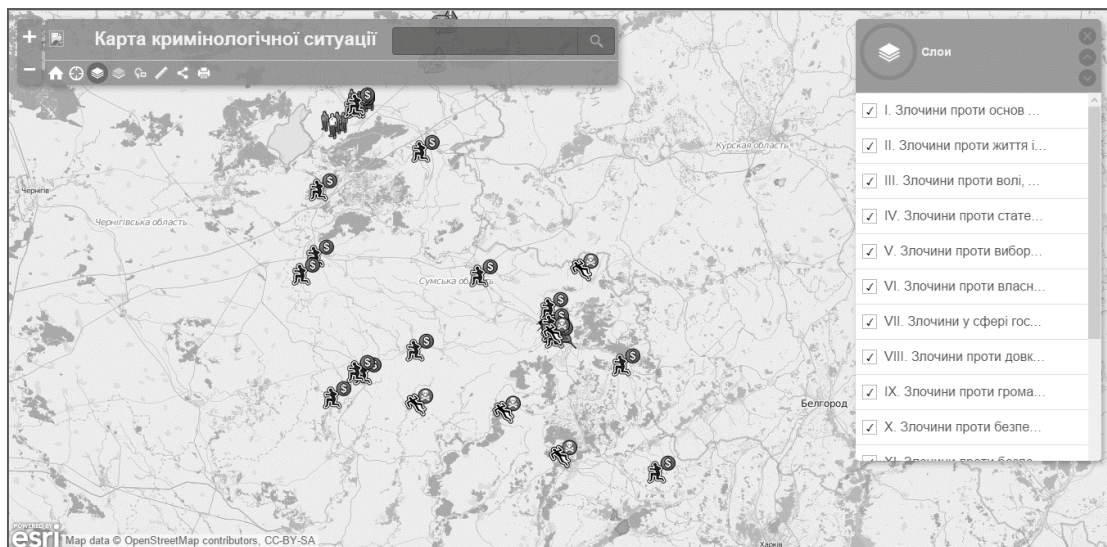

Рис. 1. Карта криміногенної ситуації

Створена карта кримінологічної ситуації є простою для візуального сприйняття інформації та розуміння місцезположення скоєного злочину.

Джерела інформації:

1. Давыденко Л.М. Криминология: Общая часть. Курс лекций / Л.М. Давыденко, В.М. Трубников, Л.В. Новикова. – Харьков : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2010. – 112 с.
2. Kenwitz J.W. Cartography In France: 1660-1848 / J.W. Kenwitz. – Chicago : University of Chicago Press, 1987.

**МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ПІДВОДНОГО
БІОРІЗНОМАНІТТЯ**

*Островерх Є. А., 2 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Сінна О. І.*

В статті розглядається можливість і перспективи вивчення біологічного різноманіття водоемів Харківської області.

Ключові слова: біорізноманіття, біота, водойма, ландшафт, ГІС.

Біологічне різноманіття – це мінливість живих організмів із будь-яких ареалів та екологічних комплексів; це поняття включає мінливість всередині видів, між видами, та між екосистемами [4].

Вивчення біорізноманіття водойм Харківської області є актуальним завданням. Наразі діяльність людини ставить під загрозу збереження ландшафтів у незмінному вигляді, виснажує системи водойм. Але деякі з озерних ландшафтів взяті під охорону в національних природних парках («Слобожанський», «Гомільшанські ліси») та заказниках Харківської області. Саме такі ландшафти є оптимальними для початку вивчення біорізноманіття, бо в них збереглися особливо цінні види та екосистеми.

Так, у Слобожанському національному природному парку невід’ємною та унікальною частиною екосистем водойм є родинні поселення бобрів серед озер та боліт. Також у природному парку досі не визначена точна кількість видів фауни, зокрема, фауни водойм [3].

Національний природний парк «Гомільшанські ліси» багатий на водойми різного ландшафтного типу та гідрорежиму. Зокрема, це велике Біле озеро (площа дзеркала 18 га), озера Коропове, Косовське. Ці водойми є типовими для даної місцевості, а отже представляють науковий інтерес [2].

Використання геоінформаційних технологій відкриває цілу низку

можливостей для більш детального та інформативного вивчення біорізноманіття водойм. За допомогою ГІС можна моделювати підводні ландшафти, будувати детальні карти й плани озер, відображати ареали розповсюдження видів. Порівняно з традиційними методами біологічних досліджень, геоінформаційний метод дозволяє провести комплексний аналіз отриманих даних та здійснити ефективну наочну візуалізацію [1].

Перспективою вивчення біоти водойм Харківської області є створення єдиної бази даних. Узагальнення матеріалів на єдиній географічній основі, застосування сучасних методів геоінформаційного аналізу та моделювання може принести нові, цікаві міждисциплінарні результати. Перевага віддається аналізу тематичної інформації (видовий склад, його розповсюдження акваторією, обсяг біомаси), її відображенню засобами ГІС. Із загальногеографічної інформації, яка має бути візуалізована, можна виділити будову дна озера. Серед прикладів подібних досліджень можна назвати Базу даних озер світу (World Lake Database) [5]. Це система, яка покликана зібрати та представити для загального огляду інформацію про озера світу (орієнтована більше на загальногеографічні дані, відсутня візуалізація).

Тож перспективою досліджень є створення системи, яка буде надавати наочну інформацію про водойми, видовий склад біоти, її стан та розвиток.

Джерела інформації:

1. Журкин И. Г. Геоинформационные системы : учебное пособие / И. Г. Журкин, С. В. Шапитура. – М. : КУДИЦ-ПРЕСС, 2009. – 272 с.
2. Офіційний сайт НПП «Гомільшанські ліси» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gomilsha.org.ua>.
3. Офіційний сайт НПП «Слобожанський» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slobojanskiy.ho.ua>.
4. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/gu>.
5. WLDB [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wldb.ilec.or.jp>.

ДЕРЖАВНИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ КАДАСТР У КРУПНИХ МІСТАХ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ ГЕОГРАФІЧНОГО МЕТОДУ

*Прядка К. О., 5 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Бубир Н. О.*

В статье изложены основные положения касательно возможности упрощения ведения государственного земельного кадастра в крупных городах путем применения географического способа выделения территорий.

Ключові слова: державний земельний кадастр, принцип кадастрового поділу, географічний метод.

З початку роботи автоматизованої Національної кадастрової системи, тобто з 1 січня 2013 року, в Україні загалом зареєстровано 2 210 628 земельних ділянок. Крім того, надано 1 866 268 витягів з Державного земельного кадастру (ДЗК). З початку 2015 року органи земельних ресурсів в Україні зареєстрували 84 195 земельних ділянок, з яких у Харківській області – 4 848, та видали 101 252 витяги з Державного земельного кадастру [3].

Такі дані свідчать про поступове налагодження функціонування системи ДЗК та сприяють впорядкуванню земельних ресурсів України з можливістю подальшого створення земельного ринку. До бази ДЗК заносяться земельні ділянки не залежно від форми власності та територіального розташування. Якщо при розбудові сучасного землеустрою більшість земель, що знаходяться поза містами і відносяться до виробничих категорій, вже мають впорядковану структуру, розроблену ще за часів СРСР, то методика та методологія ведення ДЗК у містах є недостатньо розробленою. Фактично не існує чітко закріпленої у законодавстві методології ведення ДЗК, натомість законодавець у ЗУ «Про державний земельний кадастр» та Земельному кодексі обмежився лише визначенням основних понять (геопросторовий

об'єкт, кадастрова зона, кадастрова ділянка [2]), не визначаючи принцип їх виділення, тим самим, переклавши відповідальність на органи виконавчої влади та науковців-землевпорядників. Згідно наукових наробок [1, с. 153], за базову одиницю поділу взято територіальний принцип. В містах кадастрові зони прирівнюються до економіко-планувальних зон, меж виборчих округів, зон перепису населення, поштових відділень, тобто тих зон, які вже виділені раніше, квартали до оціночних районів, міських кварталів багатоповерхової чи індивідуальної забудови. Таким чином, географічний фактор поділу майже не присутній, що призвело до нерівномірності та гіпертрофованості об'єктів ДЗК (тільки в Московському районі м. Харкова розмір кадастрових кварталів коливається від 175 м² до 1,3 км²) а тому збільшує бюрократичну плутанину та прозорість ведення ДЗК.

Важливо зазначити, що з набранням чинності ЗУ «Про державний земельний кадастр» та Порядку ведення Державного земельного кадастру ставиться під питання подальше внесення у базу земельних ділянок у містах, оскільки наряду з іншими категоріями земель, кадастровий реєстратор має отримати чітко визначені дані про ґрунтовий покрив ділянки (інформацію про ареали агровиробничих груп, про бонітування, про розподіл ґрунтів адміністративно-територіальної одиниці за балами бонітету, про середній бал бонітету ґрунтів адміністративно-територіальної одиниці [4]), що нині ускладнено, оскільки комплексні роботи з отримання таких даних у містах не проводилися.

Зважаючи на велику вартість проведення земельно-вишукувальних робіт, їх об'єми та некритичне значення відсутніх даних для подальшої розбудови міст, доцільним є відхід від абсолютного територіального методу та застосування географічного методу виділення кадастрових зон

і кварталів у крупних містах.

Сутність даного методу, на відміну від суто територіального, полягає у виділенні і групуванні територій, що мають внутрішню єдність, одноманітність, мають своєрідні межі природного чи антропогенного походження та сформувалися у процесі історичного розвитку території і відрізняються одне від одного певним комплексом характеристик.

В результаті застосування географічного методу можливим постає вирішення встановленої законом проблемної необхідності проведення ґрунтових досліджень у містах і, як результат, прискорення роботи державного реєстратора, що дозволить з більшою ефективністю вести державний земельний кадастр, збалансувати розміри зон та кварталів, забезпечити їх належне впорядкування.

Джерела інформації:

1. Лихогруд М. Г. Структура та особливості формування кадастрового номеру земельної ділянки та іншої нерухомості / М. Г. Лихогруд // Інженерна геодезія. – 2009. - № 44. – С. 158-169.
2. Закон України «Про Державний земельний кадастр» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; закон від 07.07.2011 № 3613-VI. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/anot/3613-17>.
3. Офіційний сайт Державного агентства земельних ресурсів України. – Режим доступу : <http://dazru.gov.ua/>.
4. Постанова Кабінету міністрів України від 17 жовтня 2012 р. N 1051 «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=15-93-%EF>.

УДК: 912.43

РОЗРОБКА ЗМІСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ КАРТИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Теличко М. С., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Байназаров А. М.*

В статті изложена концепция экономической карты Харьковской области. Определены ее основные структурные и содержательные элементы по отдельным группам, а также основные параметры математической основы.

Ключові слова: комплексне регіональне картографування, математична основа, тематичний зміст.

Необхідність створення економічної карти Харківської області продиктована гострою необхідністю достовірної, комплексної, наочно проілюстрованої, чітко структурованої інформації про регіон, яка може бути використана для розробки стратегії економічного розвитку, внесення інвестицій, здійснення навчального процесу тощо. Також необхідно забезпечити навчальні заклади оновленими, актуальними картами, які відображатимуть сучасний стан економічного потенціалу області.

При створенні економічної карти Харківської області до її змісту слід включити такі основні елементи:

Географічна основа: населені пункти (центр області, міста обласного підпорядкування, центри адміністративних районів, інші населені пункти, де є промислові підприємства); кордони та межі (державний кордон, межі області, межі адміністративних районів); шляхи сполучення (залізниці, автомобільні шляхи державного та міжобласного значення); гідрографія (озера та водосховища, річки).

Тематичний зміст основної карти: спеціалізація сільського господарства (способом картограм); структура обробної промисловості, до якої входять важке, тракторне та сільськогосподарське машинобудування, приладобудування, паливна, хімічна, лісова,

деревообробна, скляна та порцеляно-фаясова, легка, харчова промисловість та промисловість будівельних матеріалів (способом картодіаграм); основні родовища корисних копалин із зазначенням типу (способом локалізованих значків); мережа ліній електропередач, трубопроводи та нафтопроводи (способом лінійних знаків).

Щоб запобігти проблемі переповнення інформації на основній карті її частину планується помістити на чотирьох картах-врізках, що детальніше відображатимуть найбільш розвинені в регіоні сектори економіки: машинобудівну промисловість, промисловість будівельних матеріалів, цукрову, спиртову і кондитерську промисловість та сільськогосподарські райони.

На карті буде подано графік «Приріст валової продукції промисловості», який фіксуватиме показник у відсотках за останні десять років. Також буде відображено структуру промисловості за валовою продукцією у вигляді діаграми.

Важливим етапом проектування карти є визначення параметрів її математичних елементів. Оскільки економічна карта Харківської області буде стінною, то передбачається її укладання в двох масштабах: основна карта – 1:250 000, карти-врізки – 1:1 500 000, що дасть можливість поєднання оптимального навантаження географічної основи і тематичного змісту та застосування досить крупних умовних позначень, необхідних для дотримання наочності, притаманної карті такого типу.

Планується використання поперечно-циліндричної проекції Гауса-Крюгера, оскільки саме вона дає можливість знехтувати спотвореннями площ, так як картографуванню підлягає відносно невелика за площею територія адміністративної області і спотворення майже не відчутні, а на середньому меридіані вони взагалі відсутні.

ОЦІНКА ТРАНСПОРТНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ЗРУЧНОСТІ ТЕРИТОРІЇ смт СТЕПНОГІРСЬК ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Хазова Н. В., 3 курс,
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Опара В. М.*

В статье рассмотрены методы оценки транспортно-функциональной территории населенного пункта Степногогорска Запорожской области. Выполнен расчет транспортно-функциональной удобности территории, отдельных районов соответствующего населенного пункта для кадастровой оценки земель.

Ключові слова: оцінювальний район, інтегральний індекс, соціологічні дослідження, агрегована величина.

Одним із факторів, що визначають цінність окремих ділянок є транспортно-функціональна зручність території. Її оцінка здійснюється по відношенню до місць прикладання праці, центрів культурно-побутового обслуговування різного значення, до місць проживання населення та місць масового відпочинку.

Транспортно-функціональна зручність території може бути виражена інтегральним індексом. Він концентрує в собі показники дії усіх складових для зручного використання території населеного пункту.

Аналіз засвідчив, що на транспортно-функціональну зручність території впливають п'ять складових: місця прикладання праці (трудові), місця проживання, центри культурно-побутового обслуговування, центри населеного пункту (адміністративні), місця відпочинку (рекреаційні). Особливої уваги заслуговують розрахунки витрат часу (t_{ij}) на пересування між землеоціночними районами. Вони проводились на базі створення матриці витрат часу по методиці та з використанням програмного комплексу для транспортно-містобудівного проектування.

Оцінка транспортно-функціональної зручності території проведена на основі п'яти показників: місць проживання (P_i), центрів культурно-побутового обслуговування загальноміського значення (K_i), місць

відпочинку (N_i) та місць прикладання праці (W_i). Для обчислення інтегрального індексу рівня зручності розміщення районів населеного пункту (S_i) необхідно перейти від окремих індексів зручності до агрегованої величини. Тобто, сукупність складових оцінювання зручності розглядати як єдине ціле.

Відносне порівняння коефіцієнтів транспортно-функціональної доступності на основі соціологічних досліджень прийнято вважати: до місць прикладання праці – 0,28; до місць проживання (гостьові) – 0,16; до центрів культурно-побутового обслуговування (культурно-побутові) – 0,21; до місць відпочинку (рекреаційні) – 0,14; до центру населеного пункту (адміністративні) – 0,26.

Інтегральний індекс транспортно-функціональної зручності території взятих районів (S_i) представлений в табл. 1.

Таблиця 1

Інтегральний індекс транспортно-функціональної зручності
території

Показники	№ району (S_i)					
	1	2	3	4	5	6
місця праці (W_i)	10	9	9	8	7	8
центри культурно-побутового обслуговування(K_i)	8	9	8	8	8	7
місця проживання (P_i)	9	9	8	7	7	7
місця відпочинку(N_i)	10	7	7	7	7	7

Джерела інформації:

1. Закон України «Про оцінку земель» // Офіційний вісник України. – 2004. - № 1. - Ст. 7.
2. Методичні основи грошової оцінки земель в Україні : наукове видання / Ю. Ф. Дехтяренко, М. Г. Лихогруд, Ю. М. Манцевич, Ю. М. Палех. – К. : ПРОФІ, 2006. – 624 с.

ЗМІСТ КАРТОГРАФІЧНИХ ТВОРІВ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВЕЛИКОГО МІСТА

*Чалий В. В., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Байназаров А. М.*

В статье изложена концепция картографических произведений транспортной инфраструктуры крупного города. Определены ее основные структурные и содержательные элементы по отдельным группам, а также основные параметры математической основы.

Ключові слова: транспортна інфраструктура, тематичне картографування.

Великі міста, такі як Харків, кожен день приймають багато гостей, в тому числі й іноземних. Прибулі гості повинні бути забезпечені можливістю швидко планувати маршрут та мати змогу детально ознайомитись з містом. Картографічні твори транспортної інфраструктури великого міста є надзвичайно важливим елементом, який має забезпечувати потребу населення в оперативному плануванні свого маршруту. Досвід створення таких творів вказує на необхідність їх розробки та визначає вимоги до них, серед яких чи не найголовнішими є простота і у той же час змістовність і достовірність. Ще однією важливою вимогою є можливість оперативного оновлення карт транспортної інфраструктури, оскільки сама інфраструктура, як об'єкт картографування, є досить динамічною, постійно змінюючись.

Отже, картографічні твори транспортної інфраструктури великого міста мають бути: змістовними – мати повний список видів і маршрутів громадського транспорту та місць обслуговування персонального транспорту; поелементними – з можливістю розміщення різних видів громадського транспорту на окремих аркушах, або картах-врізках; читабельними – повинні мати правильно підібраний масштаб, кольори карти та інші основні її елементи.

Географічною основою карти транспортної інфраструктури може слугувати векторний план міста, який складається з таких елементів: полігональна основа нейтрального кольору; транспортні шляхи (шляхи міжнародного та регіонального значення повинні бути потовщені і виділені помітним кольором та мати своє позначення, місцеві шляхи – контрастувати з основою, добре на ній виділятися); гідрографія (озера, річки, як полігональні та лінійні об'єкти блакитного кольору з обов'язковим зазначенням власних назв об'єктів); будівлі з зазначенням їх номера (полігональні об'єкти); парки та інші зелені насадження як полігональні об'єкти зеленого кольору.

До елементів тематичного змісту карти транспортної інфраструктури великого міста належать, зазвичай, лінійні та точкові об'єкти, до яких відносяться: маршрути наземного та підземного громадського транспорту (лінійні об'єкти) – кожен вид транспорту повинен мати свій колір; зупинки транспорту (точкові об'єкти) – так як, одна зупинка може обслуговувати декілька видів громадського транспорту та декілька маршрутів, то під кожною з них має бути номер маршруту, що обслуговується, виділений кольором, який відповідає виду даного транспорту; місця обслуговування персональних пересувних засобів – автозаправні станції, станції технічного обслуговування та паркувальні майданчики (точкові об'єкти).

Карта транспортної інфраструктури великого міста може бути доповнена схемами крупних транспортних розв'язок (у крупнішому масштабі), окремих видів громадського транспорту (наприклад, схемою ліній метрополітену), графіками та діаграмами (наприклад структури та динаміки перевезень), а також таблицями та текстовими нарисами, що доповнюють та розширюють основний зміст карти.

СЕКЦІЯ "МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН І МЕНЕДЖМЕНТ ОСВІТИ"

УДК 911:371.3

МЕТОДИКА ИЗУЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ И СОЦИАЛЬНОЙ ГЕОГРАФИИ ТУРКМЕНИСТАНА В ШКОЛЕ

*Гарлыева З. А., 4 курс,
Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина,
кафедра физической географии и картографии,
науч. руководитель – профессор Жемеров А. О.*

Охарактеризовано содержание школьного курса «Экономическая и социальная география Туркменистана» для 8-го класса, основные методы изучения курса: дискуссия, проблемное изложение, практические работы, работа с картами и др.

Ключові слова: методика навчання географії, самостійні роботи, економічна і соціальна географія, Туркменістан.

Цель исследования – разработать методику изучения школьного курса «Экономическая и социальная география Туркменистана» в 8 классе. Курс имеет объём 68 часов. Во «Введении» раскрываются задачи и значение социально-экономической географии как науки, содержание, цели и задачи учебного курса. Затем характеризуются географическое положение Туркменистана, его размеры и границы; вклад туркменского народа в мировую цивилизацию [1]; административно-территориальное деление страны и его изменения за годы независимости. В этой части курса большое значение, по нашему мнению, могут иметь такие методы: объяснение учителя, работа с географическими картами, решение расчётных задач, самостоятельная работа учащихся с текстом учебника.

При изучении темы «Экономико-географическая оценка природных ресурсов Туркменистана» уделено внимание различным ресурсам, а также вопросам охраны и рационального использования природных ресурсов Туркменистана. Эти вопросы мы предлагаем изучать с широким использованием презентаций, коллекций, карт. Желательно провести экскурсию в краеведческий музей региона (веляята).

В теме «География населения Туркменистана» последовательно изучаются численность и состав населения, изменения его численности;

миграционные процессы; национальный состав населения; трудовые ресурсы; городские и сельские населённые пункты. Для лучшего усвоения материала необходимы демографические таблицы, карты, диаграммы, графики. Ряд из них разрабатывается автором.

В разделе «Общая характеристика народного хозяйства» важна тема об особенностях хозяйства в условиях перехода к рыночной экономике, где изучаются достижения в социально-экономическом развитии страны, значение политики «Открытых дверей» [2] и др. Эти вопросы мы предлагаем изучать в форме дискуссии. Из отраслей внимание уделено топливной, электроэнергетической, химической промышленности, машиностроению и строительству. Учащиеся могут самостоятельно подготовить сообщения о перспективах развития этих отраслей.

При изучении АПК страны акцентируется, что сельское хозяйство – основная отрасль экономики. Изучаются реки, оросительные системы, водохранилища; отрасли земледелия; животноводческий комплекс и перспективы его развития; лёгкая и пищевая промышленность. Отдельно рассматриваются транспорт, сфера обслуживания, география внешнеэкономических связей Туркменистана. Изучение этих отраслей проводится по типовому плану географической характеристики с элементами конспектирования и работы с контурными картами.

Завершается курс темой «Социально-экономическое районирование Туркменистана». Раскрываются факторы районирования, деление страны на экономические районы. Эту тему мы предлагаем изучать в форме ролевой игры [3] «Экономические достижения районов страны». Класс разбивается на группы, каждая из них будет представлять «свой» район.

Источники информации: 1. Закон об образовании Туркменистана: [Электрон. ресурс]. - Режим доступа : <http://cis.rudn.ru/document/show.action?document.id=302>. 2. Экономика Туркменистана: [Электрон. ресурс]. - Режим доступа : <http://ru-world.net/turkmenistan-ekonomika/>. 3. Методика обучения географии в школе / под ред. Л.М. Панчешниковой. – М. : Просвещение; Учеб. литер., 1997. – 319 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ ТА ОН-ЛАЙН ТЕСТУВАННЯ У ШКІЛЬНОМУ ГЕОГРАФІЧНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

*Дмитриков О. О., учитель географії,
Харківська гімназія № 47*

В статье изложены основные положения использования интернет-технологий и он-лайн тестирования в школьном учебном процессе. Определены их значение и особенности. Апробация была проведена в ходе исследования.

Ключові слова: інтернет-технології, он-лайн тестування, шкільна географічна освіта.

Інтернет стає невід'ємною складовою сучасного суспільства. Учні з початкових класів уміють користуватися різноманітними пристроями, використовувати Інтернет у різних цілях. Для підвищення рівня географічної компетенції школярів було вирішено спробувати інтегрувати інтернет-технології, а саме веб-сайт, у шкільний географічний освітній процес у вигляді он-лайн тестування при виконанні домашнього завдання.

Використання таких технологій у вищому навчальному закладі (ВНЗ) доводить свою ефективність вже не один рік. Розвиток сервісів соціальних медіа дозволив здійснювати спілкування студентів між собою: обмінюватися думками, досвідом і знаннями, взаємодіяти один з одним, встановлювати контакти, здійснювати обмін новинами, інформацією, відео, фото, музикою і гіперпосиланнями. Відповідно до цього, технології можуть бути використані у навчальному процесі ВНЗ [2]. Але увага, в основному, зосереджена на використанні таких соціальних медіа, як Блог, Веб-квест, Блог-квест тощо [1, 3]. На жаль, виконання домашнього завдання учнями до кожного уроку географії із використанням подібних соціальних медіа-сервісів створить додаткове навантаження.

До початку 2014/2015 навчального року було підготовлено веб-сайт

moregeo.com із базою тестів до кожної з тем 7-10 класів. Тест складається із завдань декількох рівнів складності: завдання на визначення однієї правильної відповіді, завдання на встановлення відповідності, вирішення географічної задачі. Якщо у темі немає необхідності розв'язувати задачу, то вона вибирається випадково для повторення і закріплення пройденого матеріалу. Для відповіді на тест відводиться до 5 хвилин.

На початку вересня пройшла реєстрація усіх бажаючих учнів для отримання додаткового домашнього завдання у вигляді он-лайн тестування. Загальна кількість бажаючих склала 180 осіб.

Цілями інтегрування веб-сайту в освітній процес було визначення доцільності витрат часу для виконання тесту в домашньому завданні, підвищення рівня географічної компетенції учнів.

Для дослідження було обрано період першого семестру. За підсумками цього семестру і даними проведеного анкетування, 100 % учнів встигають виконувати домашнє завдання та не відчують збільшення навантаження. Рівень знань учнів за той самий час підвищився у середньому на 7 %, тобто при переведенні на 12-бальну шкалу оцінка стала вищою майже на 1 бал.

Таким чином, використання веб-сайту доводить свою ефективність при його включенні у шкільний географічний процес з точки зору як витрат часу, так і отримання географічних знань.

Джерела інформації:

1. Гуревич Р.С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід : навч. посіб. / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія, Л.С. Шевченко; за ред. Р.С. Гуревича. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. – 348 с.
2. Кадемія М.Ю. Використання сервісів соціальних медіа в навчальному процесі ВНЗ: Блоги, Веб-квести, Блог-квести : навч. посіб. / М.Ю. Кадемія. – Вінниця : ТОВ фірма «Ландо», 2013. – 198 с.
3. Хуторской А.В. Современная дидактика : учеб. пособ. / А.В. Хуторской. – 2-е изд. перераб. – М. : Высш. шк., 2007. – 639 с.

НЕТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ МАТЕРИКІВ І ОКЕАНІВ (7 КЛАС)

*Карпеченко О. В., 4 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Жемеров О. О.*

В статье определены основные методы повышения эффективности урока географии. Показано, как практически можно использовать нетрадиционные методы в преподавании географии материков и океанов в 7 классе.

Ключові слова: методика викладання географії, ігрові методи, групові методи, метод проєктів.

Справжній урок – це політ думки, знань і душі двох суб'єктів – учителя й учня. Необхідно використовувати нове для збереження живого інтересу до уроку як до феномена, а також для того, щоб учні могли передавати і використовувати отримані знання, а це збереже інтерес до географічної науки в цілому. Зокрема це може відбуватися завдяки нетрадиційним методам навчання.

Викладачі завжди берегли і поповнювали джерела педагогічних і географічних знань. У результаті пошуків виникали різноманітні методи і прийоми, що стали надбанням у викладанні предмета. Усі ці методи взаємопов'язані і є значним арсеналом підвищення ефективності уроку та його результативності. Тому сучасний урок географії передбачає використання нетрадиційних форм і методів навчання, які розвивають творчу активність, пізнавальний пошук [2].

Серед нетрадиційних методів навчання виділяють такі: мозковий штурм, ігрові методи, метод «Мікрофон», групові методи, метод «АБВ», метод проєктів, інтерактивні методи, метод «Ланцюжок» тощо.

Розглянемо застосування деяких методів при вивченні географії материків і океанів у 7 класі.

Ми пропонуємо широко використовувати ігрові методи. Наприклад,

вивчаючи тему «Внутрішні води Євразії», учні грають, складаючи ланцюг залежних одне від одного понять (назв морів, річок, озер), кожне з яких потім пояснюють (географічне положення, у яких країнах знаходяться, до яких материків належать).

Дуже доцільним є використання групового методу. Вивчаючи Африку, одна група учнів готує відповіді за допомогою карт атласу про географічне положення материка; друга – про рельєф; третя – про річки Африки; четверта – про озера.

Метод «АБВ» можна використовувати під час вивчення материка «Африка». Учням пропонується записати вже відомі назви річок і розмістити їх в алфавітному порядку. Після вивчення теми учні доповнюють цей список і заповнюють таблицю [1]:

Назва річки	Площа басейну, тис. кв. км	Довжина, км:	Куди впадає річка
-------------	-------------------------------	--------------	----------------------

Бажано у 7 класі використовувати метод проектів [3], який орієнтований на розвиток в учнів уміння інтегрувати та застосовувати знання, самостійно здобувати нові, вільно орієнтуватися у сучасному інформаційному просторі. При вивченні матеріалу теми «Африка», клас поділяється на п'ять команд, які отримують завдання-проект: для певної африканської річки або озера знайти відповідні ілюстрації та інформацію, потім виступити із захистом проекту перед класом.

Ефективність пропонованих методів навчання буде надалі перевірятися під час педагогічної практики.

Джерела інформації:

1. Корнєєв В.П. Технології в навчанні географії / В.П. Корнєєв. – Харків : Основа, 2004. – 112 с.
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Авт.-укладач Н.П. Наволокова. – Харків : Основа, 2009. – 176 с.
3. Топузов О.М. Загальна методика навчання географії : підруч. / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К. : ДНВП «Картографія», 2012. – 512 с.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ З ГЕОГРАФІЇ В УКРАЇНІ

*Козакова О. Ю., 3 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Жемеров О. О.*

В статье рассмотрены особенности заданий внешнего независимого оценивания (ВНО) по географии. Проанализирована структура тестов, их тематическое содержание. Предлагается ввести в структуру ВНО по географии группу тестов картографического содержания.

Ключові слова: методика викладання географії, тестові завдання, знання, уміння, картографічні тести.

Аналіз завдань з географії, які пропонуються учасникам зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО), дозволяє зробити висновок, що з року в рік вони все більше задовольняють вимогам вітчизняного Державного стандарту загальної середньої освіти щодо рівня освітньої підготовки учнів у галузі «Природознавство», зокрема її географічної компоненти. В останні роки завдання ЗНО дозволяють перевірити в учасників не тільки знання, але й сформованість більшості предметних компетентностей [1].

У 2014 році завдання ЗНО з географії склалися із тестів чотирьох форм: з вибором однієї правильної відповіді з чотирьох запропонованих (номери завдань 1–42), на встановлення відповідності (номери 43–48), відкритої форми з короткою відповіддю (номери 49–52), а також завдань з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих у тесті варіантів (номери 53–58) [2].

Перша група тестових завдань перевіряє такі складові географічної підготовки учнів, як знання понять, термінів, компонентів природи та їх характеристик, географічних об'єктів, подій, персоналій, геосфер та їх будови, процесів і явищ, що в них відбуваються; закономірностей природи; чинників розміщення населення і господарства; знання основних елементів географічної карти.

Друга група тестових завдань перевіряє вміння визначати за описом приналежність географічного об'єкта до певного регіону, явищ і процесів – до певної геосфери, групи населення, галузей господарства; виділяти головне (регіональні особливості материків і океанів, країн).

Завдання відкритої форми з короткою відповіддю являють собою географічну розрахункову задачу топографічного змісту.

Остання група завдань перевіряє сформованість вміння групувати географічну інформацію за вказаною ознакою або систематизувати за визначеною ознакою; встановлювати взаємозв'язки між процесами, що відбуваються у географічній оболонці; аналізувати й оцінювати (спираючись на власні географічні знання) процеси, які відбуваються в економіці, населенні країн світу.

Особливе місце у структурі ЗНО з географії мають, на нашу думку, зайняти тестові завдання картографічного змісту. Такі тести можуть використовуватися у будь-якій з чотирьох груп завдань ЗНО. Основною метою картографічних завдань є перевірка зорової пам'яті та просторової уяви учня. Тести картографічного характеру потребують знань про взаємне розміщення географічних об'єктів на карті, про їх форму, контури, співвідношення розмірів. На основі цього ми пропонуємо виділити окрему групу тестових завдань ЗНО з географії – завдання картографічного змісту, які перевірятимуть вміння читати фізичні, економічні, топографічні карти; виконувати різноманітні завдання за допомогою планів, карт, глобусів; обробляти цифрові й статистичні дані, які є на картах, тощо.

Джерела інформації:

1. Несвітайло О.Ю. Компетентісна спрямованість тестів зовнішнього незалежного оцінювання як складова формування особистості у громадянському суспільстві (на прикладі тестування з географії) / О.Ю. Несвітайло // Наук. часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Сер. № 5. Пед. науки: реалії та перспективи. – Вип. 22. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. – С. 319–322.

2. Загальна характеристика тесту з географії [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://testportal.gov.ua/index.php/text/geo/>.

СУГЕСТОПЕДІЯ ЯК НОВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ

*Косотухіна З. Д., 3 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Салімон В. М.*

В статье кратко рассмотрен нетрадиционный метод обучения географии – сугестопедия. Краткая история ее появления, основные способы сугестопедии.

Ключові слова: нетрадиційні методи навчання, сугестопедагогіка, сугестопедія, засоби сугестопедії.

На даний час існує багато технологій навчання, які намагаються підвищити рівень засвоєння матеріалу. Традиційними методами навчання неможливо збільшити обсяг засвоєного учнями матеріалу, тому набули великого розвитку технології з впливом на підсвідомість людини з метою запам'ятовування потрібної інформації. Географія – один із предметів, де можна використовувати найновітніші технології навчання.

Одними з нетрадиційних методів навчання є методи сугестопедагогіки. Вивченням досвіду застосування сугестопедагогіки займалися ще в давньому Китаї, Індії, Ефіопії. Учені США, Канади, Франції та Болгарії одними з перших почали використовувати ці методики для вивчення іноземних мов. Дослідження гіпнопедії у 30-і роки XX ст. проводились у СРСР такими вченими як А.М. Свящ, В.П. Зухар, Ю.А. Максимов, І.П. Пушкіна та ін. [1]. За С.С. Пальчевським, існує три основні методи сугестопедагогіки: гіпнопедія (від лат. *hypnos* – сон + *paideia* – навчання), релаксопедія (від лат. *relaxat* – розслаблення + *paideia*), сугестопедія (від лат. *suggestion* – навіювання + *paideia*) [2].

Метод інтенсивного навчання сугестопедії розроблений болгарським вченим Георгі Лозановим в п'ятдесяті-сімдесяті роки двадцятого століття. Він написав працю, яка вийшла в Софії у 1967 році як монографії, де професор Лозанов увів до наукового обігу слова сугестопедія та сугестологія. Сугестологія – наука про навіювання,

сугестопедія – її застосування в педагогіці. Інформація ззовні може проникати у внутрішній світ особи, за словами Г. Лозанова, по двох каналах – свідомому і неусвідомлюваному. Сферу неусвідомлюваного можна розглядатися як джерело «резервних можливостей психіки». Використовувати ці резерви особистості й покликаний сугестопедичний напрям в педагогіці та психології [2].

Основними в сугестопедії є психологічні, дидактичні, артистичні засоби. *Психологічні засоби* – мистецтво пов'язувати розум і почуття; тут ураховується усе: погляд, жести, міміка. *Дидактичні засоби* – глобалізація навчального матеріалу на основі навчального предмета. В основі пізнання світу лежить така лінійність: первинний синтез – аналіз – вторинний синтез. Це дає змогу виховувати в учнів цілісний погляд на світ. *Артистичні засоби* – вивчення нової глобальної теми в умовах сучасного оснащення, відеоматеріали, реалістичні ігри [2; 3].

Технологія сугестопедії може допомогти вивченню та покращенню знань з географії учнів як молодших класів, так і старших. Однією з проблем цього методу є підготовка фахівців високого рівня зі знаннями психології, педагогіки та географії. Також треба загострити увагу на оснащенні приміщень для викладання, бо ця методика передбачає не тільки візуалізацію, а й музичне, тактильне супроводження.

Таким чином, дана технологія може бути використана для інтенсивного запам'ятовування навчального матеріалу з географії, але для її впровадження треба ввести ряд реформ, що є великим бар'єром для розвитку сугестопедії у географії.

Джерела інформації:

1. Освітні технології : навч.-метод. посібник / за ред. О.М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2004. – 256 с.
2. Пальчевський С.С. Релаксopedичні уроки географії // Географія та основи економіки в школі. – 2003. – № 5. – С. 21–24.
3. Салімон В.Н. Новітні методи викладання географії на основі концепції навчання / В.Н. Салімон // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії : зб. наук. пр. – Харків : ПП «Едельвейс і К» - Вінниця, 2009. – Вип. 9. – С. 211-216.

УДК 911:371.3

ФОРМУВАННЯ ШКІЛЬНИХ ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ПОНЯТЬ У 6 КЛАСІ

*Кравченко А. Я., 2 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Жемеров О. О.*

Проанализирована специфика курса «Общая география» (6 класс). Оценена важность определения физико-географических понятий для дальнейшего обучения школьников.

Ключові слова: методика навчання географії, загальна географія, фізико-географічні поняття.

Метою даного етапу дослідження є аналіз актуальності визначень фізико-географічних понять у курсі «Загальна географія». У системі шкільного навчання курс фізичної географії 6-го класу є першим географічним курсом. У його рамках учні знайомляться із сутністю навколишньої природи, вчаться встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між об'єктами та явищами, починають усвідомлювати своє місце на планеті.

У підручниках, що відповідають навчальній програмі, географія подається як система наук про Землю. Фізична географія є її частиною і займається вивченням природи нашої планети. Курс 6-го класу є практично фізико-географічним, лише у розділі IV розглядається Земля як планета людей.

Зміст курсу «Загальна географія» має забезпечити теоретичну основу для вивчення наступних курсів географії. Знання про закономірності існування зовнішніх оболонок Землі, про їх взаємозв'язок і взаємозалежність, про природні комплекси є важливою базою для розуміння особливостей природи материків (7 клас), України (8 клас), природних умов зарубіжних країн (10 клас) [2]. Тобто, у 6 класі розпочинається формування у школярів загальної географічної картини світу. Крім того, цей курс тісно пов'язаний з іншими шкільними

предметами. Наприклад, знання про біосферу поглиблюються учнями в курсі біології, про тиск повітря та його вологість – у курсі фізики, а перші уявлення учні отримують на уроках географії у 6 класі.

Географічні поняття не слід одразу давати школярам 6-го класу у формі готових теоретичних визначень, які вони мають завчити. Треба спочатку пояснювати їх на основі особистих спостережень учнів у природі, під час практичних робіт та екскурсій [3]. Тільки так учні зможуть їх глибоко осмислити та запам'ятати, адже для дітей цього віку характерне переважання образного типу пам'яті.

Саме тому для ефективної організації навчального процесу вчителям необхідно сформувати систему фізико-географічних понять, аби логічно й послідовно вводити їх, щоб учні помітили, які існують між ними зв'язки і взаємозалежності [2]. Відтак, систематизований, логічно викладений набір понять стане надійним підґрунтям для засвоєння подальших знань з географії та інших предметів, що зумовлює актуальність такого дослідження.

Стислий аналіз методики викладання географії у 6 класі показав, що специфіка вивчення початкового курсу географії полягає в тому, що на основі вивчення географічних особливостей своєї місцевості в учнів формуються теоретичні знання, поняття (клімат, рельєф, водойми тощо). Маючи уявлення про основні фізико-географічні поняття, школярі краще сприймають теорію. Правильно підібрані методи викладання та логічно викладені поняття сформують в учнів достовірні знання про природу Землі та необхідну базу для подальшого вивчення курсу географії.

Джерела інформації:

1. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія. 6-9 класи. – К. : Освіта, 2013. – 64 с.
2. Кобернік С.Г. Методика викладання географії в школі / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко, П.О. Масляк [та ін.]. – К. : Стафед-2, 2000. – 317 с.
3. Максимов Н.А. Методическое пособие по физической географии / Н.А. Максимов. – К. : Рад. школа, 1979. – 148 с.

ПРОБЛЕМИ УКЛАДАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ КУРСІВ ГЕОГРАФІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

*Кравчук Н. Л., 4 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Борисенко К. Б.*

В статье изложены основные проблемы, которые возникают при составлении дистанционных курсов.

Основні поняття: дистанційна освіта, дистанційний курс, тьютор, мануал.

В умовах розвитку суспільства зростає роль електронних технологій при модернізації системи освіти, що веде до активного розвитку освіти на відстані, із застосуванням специфічного програмного середовища, яке дозволяє у доступній формі розробляти дистанційні курси та переходити на системи відкритого навчання. На початку ХХІ ст. ці процеси значно прискорились.

Дистанційне навчання є новою специфічною формою навчання, що передбачує нові засоби та методи організації навчання і взаємодії тьютора (особи, що веде індивідуальні або групові заняття) з учнями [3]. Основною одиницею дистанційного навчання є дистанційний курс. Він може складатися з великої кількості елементів: інформаційних слайдів, інтерактивних тренажерів, тестів, рольових вправ тощо [2].

Зараз в Україні та світі активізувались процеси застосування систем дистанційного навчання у вищих навчальних закладах. На базі Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна працює Центр електронного навчання, який впроваджує використання інтерактивних технологій. Факультети університету створюють та впроваджують дистанційні курси з базових дисциплін. Зокрема створюються курси для підготовки фахівців спеціальності «Географія».

Особливістю географічних дистанційних курсів є високий ступінь наочності при викладанні лекційного матеріалу та виконанні практичних

робіт (використання картографічного матеріалу, космічних знімків, схем та графіків, мануалів з виконання практичних робіт). Таким чином основною вимогою до укладання курсів даної спеціальності є ілюстративність.

Така вимога до змісту курсу визначає спектр проблем, що постають перед викладачем:

- проблема визначення еквівалентності дистанційного курсу з традиційним (у відношенні якості викладання матеріалу) [1];
- відсутність чіткого алгоритму та вимог щодо укладання змісту дистанційного курсу [2];
- відсутність програмного забезпечення для виконання практичних робіт з курсів картографічного спрямування;
- відсутність спеціалістів з укладання дистанційних курсів та консультації викладачів у достатній кількості [2];
- розгалужена структурно-логічна схема модулів;
- постійна актуалізація курсу для підвищення якості викладання.

Отже, на основі поданого матеріалу можна зробити висновок про наявність спектру проблем, що виникають перед викладачем при укладанні дистанційного курсу та відсутності повноцінного алгоритму їх вирішення.

Джерела інформації:

1. Андреев А.В. Практика электронного обучения с использованием Moodle / А.В. Андреев, С.В. Андреева, И.Б. Доценко – Таганрог : ТТИ ЮФУ, 2008. – 146 с.
2. Кулагин В.П. Виртуальная среда обучения как элемент онлайн-сообщества / В.П. Кулагин, Кузнецов Ю.М. // Труды XIV Всероссийской научно-методической конференции «Телематика – 2007». – Санкт-Петербург, 2007. – Том 1.
3. Moodle 1.9 for Design and Technology / Paul Taylor – Birmingham: PACKT, 2010 – 272 p.

УДК 911:371.3

МЕТОДИКА ИЗУЧЕНИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ ГЕОГРАФИИ ТУРКМЕНИСТАНА В ШКОЛЕ

*Курбанова М. С., 4 курс,
Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина,
кафедра физической географии и картографии,
науч. руководитель – профессор Жемеров А. О.*

В статье охарактеризовано содержание школьного курса «Физическая география Туркменистана». Отмечены важнейшие методы обучения географии в 7 классе: беседа, объяснение, работа с географическими картами, наблюдения в ходе экскурсий, практические методы.

Ключові слова: методика навчання географії, бесіда, спостереження, фізична географія, Туркменістан.

Цель настоящего исследования – усовершенствовать содержание и методику изучения школьного курса «Физическая география Туркменистана». Этот курс изучается в 7-х классах школ Туркменистана [1] в объёме 68 часов. В действующей программе представлено «Введение» и два главных раздела: «Общая физико-географическая характеристика Туркменистана» и «Природные районы Туркменистана».

В первом разделе предусмотрено изучение тем: «Географическое положение»; «Геологическое строение и рельеф Туркменистана», где рассматриваются также сейсмические зоны, грязевые вулканы, пустыни и полезные ископаемые страны; «Климат Туркменистана» с вопросами о климатообразующих факторах, воздушных течениях, изменении климата; «Воды Туркменистана» с вопросами охраны и рационального использования водных ресурсов, о Каспийском море и его хозяйственном значении; «Почвы и земельные ресурсы» с важными вопросами мелиорации земель, борьбы с опустыниванием, защите почв от вторичного засоления; «Растительный и животный мир» с вопросами о биологических ресурсах Каспийского моря, о сохранении биоразнообразия в Туркменистане; «Рациональное использование и охрана природных ресурсов» с рассмотрением заповедников, рекреационных зон, Красной книги страны [2].

Изучаются данные темы с использованием методов объяснения и рассказа учителя, беседы, работы с учебником и географическими картами. Очень важно широко использовать на уроках разнообразный иллюстративный материал: фотографии, схемы, профили, а также коллекции полезных ископаемых, гербарии и т. д.

Второй раздел открывает тема «Природные районы Туркменистана», где характеризуются плато Устюрт, озеро Сарыкамыш, пустыня Каракумы, побережье Каспийского моря, горы Копетдаг и др., ПТК и их использование в хозяйстве, экологические проблемы. В теме «Человек и природа в условиях Туркменистана» изучаются стихийные бедствия, зависимость человека от природы, заболевания, связанные с загрязнением окружающей среды. В теме «Правовые основы использования и охраны природы в Туркменистане» рассматриваются законы и официальные документы по охране природы и пр.

При изучении этого раздела мы рекомендуем более активные для учащихся формы и методы работы: подготовку рефератов с последующей их защитой, игру «Бинго» (разновидность географического лото), путешествия по карте, викторину «Знаешь ли ты Туркменистан?» и др.

Велика роль учебных экскурсий в природу. Их цель – ознакомить учащихся с природными компонентами и комплексами, расположенными вблизи школы, и их охраной. Программа позволяет провести две экскурсии осенью и две – весной. В ходе осенних экскурсий мы предлагаем провести наблюдения за компонентами природы, а в весеннее время – за ПТК (с их описанием по плану типовой характеристики) [3].

Источники информации:

1. Закон об образовании Туркменистана [Электрон. ресурс]. - Режим доступа : <http://cis.rudn.ru/document/show.action?document.id=302>.
2. Природа Туркменистана [Электрон. ресурс]. – Режим доступа : <http://asgabat.net/stati/turkmenistan-turizm/priroda-turkmenistana.html>.
3. Методика обучения географии в школе / под ред. Л.М. Панчешниковой. – М. : Просвещение; Учеб. литер., 1997. – 319 с.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

*Мороз А. А., 5курс з/в,
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Поліщук Л. Б.*

В статье рассмотрены проблемы актуализации географических знаний в средней школе, определены практические задачи для формирования географического мировосприятия на примере природных объектов города Харькова.

Ключові слова: актуалізація знань, природні компоненти, долина річки.

Актуалізація навчально-пізнавальної діяльності в середній школі направлена на розвиток інтелектуальних здібностей, морально-вольових якостей, активну самостійну роботу та мотивацію навчання учнів. Базова загальна середня освіта є основою загальноосвітньої підготовки та формує готовність до вибору професії.

За стандартом освіти учні повинні знати компоненти природного середовища, розуміти значення природних умов для життя і діяльності людини, призначення Червоної книги і природоохоронних територій.

Учні повинні вміти застосовувати знання для безпеки життя і охорони довкілля, висловлювати судження щодо необхідності охорони природи і раціонального використання природних ресурсів, виявляти ставлення і брати особисту посильну участь у збереженні природи.

В умовах модернізації освіти головним напрямом розвитку середньої школи є підвищення якості освіти, створення умов для розвитку особистості. Особливе значення має формування вмінь та навичок щодо знаходження, систематизації та презентації різноманітної географічної інформації.

Учні необхідно залучати до практичної діяльності шляхом застосування отриманих географічних знань і вмінь у повсякденному

житті. Можливість актуалізувати знання учнів надасть ознайомлення з географічними об'єктами м. Харкова

Розвинути уяву про основні форми рельєфу Землі, особливості розподілу поверхневих вод, географічне положення водних об'єктів, залежність течії річок від рельєфу можливо в межах долин річок міста.

«Журавлівська лісна дача» – рельєф представлений частиною долини річки, в межах якої можливо дослідити русло, природні комплекси заплави, надзаплавних терас, корінного схилу долини, а також створені в долині антропогенні форми рельєфу. В ландшафтному відношенні в межах даної території представлені природно-територіальні комплекси: міжрічкові, долинні та балково-долинні, які перетворені в наслідок різних видів господарювання.

«Набережна Стрілка» надасть можливість ознайомитись з місцем злиття двох річок – р. Харків та р. Лопань. Для дослідження за розвитком ерозійних процесів в межах міста Харків може слугувати Саржин Яр, який є пам'яткою природи місцевого значення.

Для актуалізації знань про природні комплекси в межах лісових масивів можуть бути досліджені такі природні об'єкти: Жихарський ліс, розташований в межах м. Харкова на лівому березі р. Уди, та Харківський Лісопарк, розташований в північно-західній частині, частково за межами міста. Значна частина лісопарку являє собою природний ліс, прорізаний просіками, полянами та балками. Найбільш поширеною породою є дуб черешчатий, серед них є дуби-довгожителі віком 200-400 років. Також поширені клени, липи, ялини і сосни. Це зона відпочинку в м. Харкові.

**МЕТОДИКА ИЗУЧЕНИЕ КУРСА
«ФИЗИЧЕСКАЯ ГЕОГРАФИЯ ТУРКМЕНИСТАНА» В 7 КЛАССЕ**

*Овезова Т. А., 3 курс,
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
кафедра физической географии и картографии,
науч. руководитель – старший преподаватель Машкина В. В.*

В статье рассмотрено изучение географии в курсе «Физическая география Туркменистана» в 7 классе на основе анализа учебного процесса преподавания географии в школе.

Ключевые слова: работа с картой, физическая география Туркменистана, самостоятельная работа.

Изучение географии в средней школе отличается особенностями изложения материала в зависимости от курса изучения, индивидуальных особенностей класса и мастерских способностей учителя. Доступное и эффективное преподавание физической географии Туркменистана базируется на формировании умений и навыков в процессе проведения практических работ в 7 классе, изучения природных особенностей страны, а также умения анализировать и выявлять географические закономерности. Одним из важнейших методов преподавания являются словесные: обсуждения, вопросы и ответы на них в интересной для учащихся форме [1].

Одним из наиболее эффективных способов изучения физической географии является работа с картами [2]. Ученики должны наглядно изучить территорию Туркменистана, как в общем пространственном отношении, так и отдельно по компонентам природы. Важным способом является проведения картометрических измерений и морфометрических расчетов. Основной задачей учителя является донести в доступном для учащихся виде материал: 1) о географическом положении территории Туркменистана с использованием непосредственно работы с картами, а именно: вычисление географических координат крайних точек,

выяснение конфигурации территории; 2) рассмотрение рельефа Туркменистана с помощью физической карты; 3) изучение климата, водных ресурсов, почвенного покрова, растительного и животного мира с использованием тематических карт отдельных компонентов природы. Учитель также может использовать для наглядности фото-, видео-материалы, презентации, что соответствует современным методам обучения [2]. В качестве домашнего задания нужно давать работы с контурными картами, что позволяет закрепить пройденный материал визуально и механически.

Учителю необходимо выработать в учениках навык изучать характеристику природных районов Туркменистана по типичному плану, который поможет хорошо усваивать новый материал, обсуждать и анализировать, делать элементарное прогнозирование развития природных богатств, выявлять и искать пути решения экологических проблем. Для развития словесно-логического мышления необходимо задавать вопросы о проблемах и поиске различных путей решения [1].

Важнейшим этапом освоения материала является формирование географической базы у каждого ученика на основе изучения номенклатуры с помощью материалов учебника и карт Туркменистана.

Таким образом, изучение курса географии Туркменистана в 7 классе должно базироваться на активной работе учителя и учеников во время уроков, а также на самостоятельном домашнем закреплении изученного материала.

Источники информации:

1. Методика преподавания географии : методические указания по самостоятельной работе студентов геолого-географического факультета при изучении курса / А. О. Жемеров. – Харьков : Харьковский государственный университет им. А. М. Горького, 1988. – 70 с.

2. Особенности преподавания учебного предмета «География» в 2014/2015 учебном году : методические рекомендации / А. А. Попова. – Казань : ИРО РТ, 2014. – С. 13.

**ПРАКТИЧНІ РОБОТИ У КУРСІ «ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ»
ДЛЯ УЧНІВ 8 КЛАСІВ**

*Пироженко Д. П., 2 курс,
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Машикіна В. В.*

В статье рассмотрен и проанализирован новый школьный курс «География Украины» для 8 класса. Проведено сравнение двух учебных программ по географии (2005, 2012 г.г.) и описана роль практических работ и исследований в курсе «География Украины».

Ключові слова: практична робота, дослідження, географія України, навчальна програма.

Згідно з новим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти 2011 р. географія залишається у групі предметів освітньої галузі «Природознавство» [3]. Важливим принципом побудови програми курсу є інтеграція, яка реалізується через поєднання фізико-географічних та соціально-економічних складових при вивченні своєї області та окремих природних комплексів і галузей господарства України.

Роль практичних та дослідницьких робіт учнів надзвичайно велика у викладанні географії, так як вони закладають основи для майбутніх відкриттів, наукових праць та досліджень з географії. Відносно нових стандартів та згідно з новою навчальною програмою 2013 року, вводиться таке поняття, як «дослідницька діяльність» [2]. Дослідження, як один з нових складників у навчальній програмі з географії, передбачає планомірну і систематичну роботу вчителя щодо розвитку в учнів дослідницьких умінь. Запропоновані в навчальній програмі теми та проблеми дослідження можуть виконуватися як під час уроку, так й у позаурочний час, зокрема як індивідуальне (домашнє) завдання, а також у позашкільній роботі

Порівнюючи з навчальною програмою 2005 р. кількість годин для

вивчення географії України в оновленій програмі курсу «Географія України» зменшилась. Це пояснюється тим, що курс ущільнився за рахунок об'єднання вивчення фізичної та соціально-економічної географії України разом із скороченням програми навчання. Навчальною програмою передбачено виконання 13 практичних робіт, вони спрямовані на розвиток умінь та навичок роботи з тематичними картами та іншими джерелами географічної інформації; розробки графічного моделювання та виявлення зв'язків природи і суспільства в межах України. У формуванні вмінь і навичок також важливими є дослідження, будь-яка із запропонованих проблем дослідження може стати й головною проблемою уроку чи його фрагменту з відповідної теми [1]. Наприклад, дослідження за темою «Аналіз причин, що зумовлюють міграцію населення України» може бути використаним як випереджальне завдання до теми «Демографічні процеси та статевовіковий склад населення України».

Отже, у підвищенні мотивації до науково-дослідницької діяльності учнів значну роль відіграють практичні та дослідницькі роботи в курсі «Географія України». Реалізація отриманих умінь, набутих за допомогою практичних та дослідницьких робіт, підвищує значущість географії, її актуальність у сучасному світі та практичне застосування у повсякденному житті.

Джерела інформації:

1. Географія. Навчальна програма для учнів 6-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів // Географія та економіка в сучасній школі. – 2009. - № 1. - С. 2.
2. Покась Л.А. Формування дослідницької компетентності в учнів на уроках географії / Л.А.Покась // Географія. - 2012. - № 11-12. - С. 4-5.
3. Уварова Г. Оновлена навчальна програма з географії для основної школи / Г. Уварова // Географія та економіка в сучасній школі. - 2013. - № 1. - С. 4.

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ КРАЇН ЄВРОПИ У 10 КЛАСІ

*Попова Т. О., 3 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Жемеров О. О.*

В статье рассмотрены особенности преподавания стран Европы в 10 классе. Проанализировано представление информации о странах Европы в школьной программе 10 класса. Предложено использование на уроке метода проектов.

Ключові слова: методика викладання географії, соціально-економічна географія, метод проектів.

Курс соціально-економічної географії у 10 класі завершує географічну освіту в загальноосвітній школі, що відповідає логіці пізнання світу. Географічні знання і вміння дають змогу усвідомлено орієнтуватися в соціально-економічних, суспільно-політичних і геоекологічних подіях своєї держави та світу в цілому.

Спеціальне вивчення європейських країн відбувається у розділі «Регіони та країни світу» курсу 10 класу «Соціально-економічна географія світу». На першу тему «Країни Європи» виділяється 11 годин. Значна увага до порівняно невеликого регіону земної кулі цілком відповідає тій важливій ролі, яку відіграють країни Європи у світовій економіці та міжнародних відносинах, їх внеску у світову культуру протягом багатьох століть і нині [1].

Усі держави Європи належать до розвинених країн. Це головна їх риса у світовому господарстві. Найвищим рівнем розвитку вирізняються чотири найбільші (Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія), а також середньоєвропейські і скандинавські країни. Під час вивчення європейських країн, у першу чергу чотирьох провідних, важливо показати економіко-географічні їх особливості – як загальні, властиві їм як розвиненим країнам, так і специфічні для кожної з країн. Заслужують особливої уваги приклади ділового співробітництва країн Європи з Україною.

На уроках географії учитель повинен звернути увагу на роботу з текстом, картами, діаграмами, запитаннями і завданнями [2]. Особливо важливим є використання узагальнюючого повторення з теми «Країни Європи», що допоможе створити правильне і повне уявлення про головні риси економічної географії країн Європи.

Істотні зміни, що відбуваються у географічній освіті сьогодні, зумовлені природним прагненням суспільства до розвитку, до моделювання як основного інструменту пізнання і практичної діяльності людини. В організації процесу викладання значна роль належить і сучасним засобам навчання, новим педагогічним технологіям.

Плануємо у майбутньому під час вивчення у 10 класі соціально-економічної географії світу на практиці використати метод проектів. Учні мають створити електронні проекти, показавши особливість, неповторність кожної країни Європи. При цьому можна використовувати різні технічні можливості: освітлення (фон), звук, відеофільми, динамічну графіку та ін. При підготовці проекту учні мають право обрати форму роботи - працювати в парах, у групах чи індивідуально, право самостійно обрати країну у межах навчальної програми. Захисти проектів супроводжуватимуться роботою опонентів, дискусіями.

Педагогу при виборі методу навчання потрібно пам'ятати, що будь-який урок має великий дидактичний і виховний потенціал, що при його проведенні головною діючою особою (незалежно від форми організації і використаних методів) залишається учитель. Від рівня його підготовки, від педагогічної майстерності, від організаційних здібностей залежить якість знань класу.

Джерела інформації:

1. Кобернік С.Г. Методика викладання географії в школі : навч.-метод. посіб. / С.Г. Кобернік та ін. - К. : Стафед-2, 2000. - 320 с.
2. Максаковський В.П. Методичний посібник з економічної географії зарубіжних країн : навч.-метод. посіб. / В.П. Максаковський та ін. – К. : Рад. шк., 1997. – 223 с.

УДК 911:371.3

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ У ШКОЛІ

*Радецька А. В., 3 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Жемеров О. О.*

В статті охарактеризовані методи изучения рекреационных объектов України в школі: словесные (объяснение, беседа, лекция), наглядные (наблюдения, работа с фотографиями, картами и пр.), практические (самостоятельная работа).

Ключові слова: методика навчання географії, рекреаційний об'єкт, спостереження, презентація.

Рекреаційний об'єкт – ділянка природного середовища обмеженої площі (озеро, ставок, лісова галявина, пам'ятка природи та ін.), що використовується для відпочинку і задоволення людей в особистих потребах. Поняття про рекреаційні об'єкти розглядається у курсі «Географія України» (8 клас) у розділі 8, де є тема «Використання природних умов і природних ресурсів та їх охорона», а також у 9 класі у розділі 3 «Господарство», де вивчаються теми «Загальна характеристика господарства України», «Соціальна сфера» [1].

Вивчення рекреаційних об'єктів України у школі дає змогу оцінити та визначити сучасний стан рекреації нашої країни, дослідити вплив цих об'єктів на фізичний і духовний стан населення.

Серед методів вивчення рекреаційних об'єктів України у школі, можна виділити передусім словесні (вербальні) методи: пояснення, бесіду, лекцію.

Пояснення – вербальний метод навчання, який передбачатиме розкриття поняття «рекреаційні об'єкти». Він ґрунтується не стільки на уяві, скільки на логічному мисленні з використанням попереднього досвіду учнів [2].

Бесіда передбачає використання попередніх знань учнів про рекреаційні об'єкти і на основі цього залучення їх за допомогою діалогу до усвідомлення нових знань з даної теми чи відтворення наявних знань.

Лекція – це метод навчання, який передбачає розкриття у словесній формі сутності даної теми, наукових понять, процесів, які знаходяться між собою в логічному зв'язку, об'єднані загальною темою. Лекція використовується, як правило, у старших класах. У курсі «Географія України» можна прочитати дві лекції: у 8 класі – про рекреаційні об'єкти, у 9 класі – про рекреаційні ресурси.

Велике значення мають наочні методи, особливо спостереження за рекреаційними об'єктами під час екскурсій (пішохідних і автобусних).

Робота з ілюстраціями – метод навчання, який передбачатиме показ об'єктів рекреації за допомогою фотографій, карт, планів, відеофільмів, графіків, схем тощо.

Самостійна робота учнів (у класі з підручником та іншими засобами чи самостійне опрацювання матеріалу вдома) має велике значення. До самостійної роботи учнів слід віднести і створення презентацій на тему «Рекреаційні об'єкти України» [2]. Презентації можна створювати на основі власних спостережень, описів, фотографування під час екскурсій.

Усі методи тісно пов'язані між собою. Використання у навчальному процесі цих методів зумовлене різними факторами: психологічними особливостями учнів, дидактичними цілями, рівнем матеріального забезпечення навчальних закладів тощо [3]. За допомогою даних методів учитель встановлює прямий контакт з учнями, заохочує їх до спільної діяльності, дає змогу учням оволодіти даною темою та розкрити повною мірою всі питання стосовно рекреаційних об'єктів України та їх значення для життя людей.

Джерела інформації:

1. Булава Л.М. Фізична географія України. 8 кл. : Підруч. для загальноосвіт. навч. закладів / Л.М. Булава. – Харків : АНГРО плюс, 2008. - 224 с.
2. Баранский Н.Н. Методика преподавания экономической географии / Н.Н. Баранский; под ред. Л.М. Панчешниковой. – М. : Просвещение, 1990. – 303 с.
3. Методичні засоби навчання [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/12281128/metodi_zasobi_navchannya.

УДК 911:371.3

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ У 9 КЛАСІ

*Радчук А. О., 2 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Жемеров О. О.*

В статті рассмотрена методика формування понять при изученні курсу «Соціально-економічна географія України». Зазначено, що в допомогу школярам необхідно розробити новий словник соціально-економіко-географічних понять по курсу.

Ключові слова: методика навчання географії, пізнавальна діяльність, соціально-економічна географія України.

Географічні знання і вміння дозволяють усвідомлено орієнтуватися у соціально-економічних, суспільно-політичних і геоекологічних подіях України та світу. Важливе місце при цьому належить методиці навчання географії у школі. Сучасна методика географії розглядає викладання предмета як єдиний навчально-виховний процес, який відзначається динамічністю і перебуває у безперервному розвитку.

Вивчення у 9 класі курсу «Соціально-економічна географія України» базується на поняттях, без яких, як і в кожній іншій дисципліні, неможливо побудувати теорію, на яку спирається пізнавальна діяльність школярів. У процесі вивчення формується багато загальних понять: «економічний стан», «економічний район», «господарство», «промисловість», «міграції», «адміністративно-територіальний устрій», «міжнародний поділ праці», «економічні зв'язки», «держава», «природокористування», «природо-ресурсний потенціал» тощо.

За характером навчально-пізнавальної діяльності школярів виокремлюють такі методи навчання географії: інформаційно-рецептивний (пояснювально-ілюстративний), репродуктивний, проблемного викладання навчального матеріалу, частково-пошуковий (евристичний), дослідницький [2].

Вивчаючи суспільно-економічний процес, варто використовувати ці методи навчання при формуванні понять та показі учням різниці між поняттями. Наприклад, вивчаючи господарство України, слід ознайомити школярів із поняттями «валовий внутрішній продукт» (ВВП) і «валовий національний продукт» (ВНП) та показати різницю між ними.

ВВП – це вартість кінцевих товарів і послуг, вироблених за рік у даній країні та використаних для поточного споживання, капіталовкладень у розвиток нового виробництва, експорту. Тобто, до ВВП включають продукцію, вироблену підприємствами України, а також іноземними власниками. ВНП – це вартість кінцевих товарів і послуг, вироблених за рік підприємствами України. Тобто, порівнюючи ці поняття, можна сказати, що ВНП відрізняється від ВВП тим, що враховує доходи підприємств і громадян України, отримані за кордоном, проте не враховує доходи зарубіжних фірм та осіб, які займаються діяльністю у нашій країні [1].

При навчанні соціально-економічної географії найбільш доцільно використовувати комп'ютерні та ігрові технології. У наш час такі технології розвивають активне ставлення дітей до навчальної роботи в класі, сприяють бажанню пізнати причини явищ і процесів [2]. Дуже важливо розробити для 9-х класів новий словник соціально-економіко-географічних термінів, який стане основою для самостійної роботи.

При вивченні цього курсу доцільно використовувати різні методи навчання географії, щоб навчити учнів різносторонньо сприймати та обробляти інформацію та виробити у кожного школяра індивідуальне мислення, самостійність, активну життєву позицію.

Джерела інформації:

1. Гілецький Й. Економічна і соціальна географія України : підруч. для 9 кл. / Й. Гілецький. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2009. – 272 с.
2. Корнєєв В.П. Форми навчання географії / В.П. Корнєєв. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2004. – 224 с.

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ У 9-10 КЛАСАХ

*Романов М. В., 3 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Жемеров О. О.*

В статье освещены интерактивные технологии, используемые в обучении социально-экономической географии в 9-10 классах: мозговой штурм, уроки-конференции, метод проектов и др.

Ключові слова: методика навчання географії, інтерактивні технології, соціально-економічна географія.

При проведенні уроків географії використовують різні види нетрадиційних форм і методів навчання. Так, з метою формування пізнавальних інтересів учнів застосовують інтерактивні технології: рольові ігри, мозковий штурм, дискусії, конференції, метод проектів тощо. Використання цих форм і методів навчання сприяє підвищенню успішності по предметах, підвищенню якості знань учнів; сам урок географії стає більш цікавим. Інтерактивні технології дають можливість підвищити інтерес учнів до предмета, розвивають творчу самостійність, вчать учнів користуватися різними джерелами знань [1, 2].

Розглянемо деякі види інтерактивних технологій.

Мозковий штурм – це ефективний метод колективного обговорення, пошук рішень, що спонукає учасників проявляти свою уяву і творчість, який досягається шляхом вільного вираження думок усіх учасників та допомагає знаходити кілька рішень з даної теми. Учитель записує на дошці проблемне питання, в обговоренні якого бере участь увесь клас. Учні висувують різні ідеї. Усі ідеї записують на дошці, потім їх групують, аналізують, обирають ті ідеї, які, на думку групи, допоможуть вирішити дану проблему. Наприклад, при вивченні теми «Економічний потенціал України» у 9 класі пропонуємо учням під час мозкового штурму знайти шляхи подолання економічної кризи нашої країни.

Великий інтерес в учнів викликають *уроки-конференції*. Вони передбачають активне спілкування учнів, які працюють над розв'язанням будь-якої проблеми. Головним при проведенні конференції є діалог, дискусія, диспут між учнями. Учні мають прислухатися до думок інших, не боятися висловлювати власну думку, вчатися бути більш впевненими, рішучими, самостійними. Урок-конференцію доцільно проводити для закріплення знань з будь-яких тем, наприклад, з теми «Глобальні проблеми людства» у 10 класі.

В основу *методу проектів* покладено розвиток пізнавальних, творчих інтересів учнів; уміння самостійно конструювати свої знання; уміння орієнтуватися в інформаційному просторі; розвиток критичного мислення учнів. Метод проектів завжди орієнтований на самостійну діяльність (індивідуальну, парну, групову), яку школярі виконують упродовж певного відрізка часу.

Метод «прес» використовують у випадках, коли виникають суперечливі думки з певної проблеми і потрібно зайняти й аргументувати чітко визначену позицію щодо суспільної чи економічної проблеми, яка обговорюється. Метод надає можливість навчитися аргументовано, чітко і стисло формулювати й висловлювати свою думку. Наприклад, при вивченні у 9 класі теми «Галузева структура господарства України» учні висловлюють свою позицію щодо того, які галузі господарства потрібно розвивати в Україні.

Надалі під час педагогічних практик ми плануємо перевірити, як зазначені інтерактивні технології сприятимуть ефективності засвоєння соціально-економічної географії України та світу.

Джерела інформації:

1. Шиліна С.Л. Інтерактивні технології навчання на уроках географії / С.Л. Шиліна. – Миколаїв : НМЦ, 2006. – 112 с.
2. Довгань Г.Д. Інтерактивні технології на уроках географії : навч.-метод. посіб./ Г.Д. Довгань. – Харків : Основа, 2005. - 126 с.

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ТОПОНІМІЧНИХ ЗНАНЬ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ "ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ"

*Рубашенко Є. В., 4 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Машикіна В. В.*

В статті проаналізовані можливості використання топонимических знань в школьному курсі «Географія України». Приведені приклади топонімів і запропоновані способи їх використання на уроках і в позакласне час.

Ключові слова: топоніміка, методика викладання географії, географічні назви.

Топоніміка – наука про географічні назви. Вона вивчає їх походження, розвиток і сучасний стан, їх смислове значення, лексичний склад і граматичне оформлення, написання та вимову [2]. Необхідність всебічного вивчення географічних назв, а отже й топонімічних знань взагалі обумовлюється тим, що в них відображуються зміни суспільно-політичного ладу, національної політики держави, державної приналежності території.

Сукупність географічних назв прийнято в методичній літературі називати географічною номенклатурою. Географічна номенклатура – невід’ємна частина географічної карти та вивчається разом з нею. В той же час в географії сукупність найменувань називають топонімією, а їх вивчення – топонімікою. Таким чином, вивчення географічною номенклатури в школі представляє собою одну з важливих практичних задач топоніміки [2]. Географічні назви виступають об’єктами вивчення топоніміки. Завдяки топонімічним знанням можна робити висновки про міграції населення у минулому, про зв’язки різних народів між собою тощо. Використання таких відомостей на заняттях підвищує інтерес до географії, полегшує засвоєння знань, сприяє більшому запам’ятовуванню навчального матеріалу.

За новою програмою курс «Географія України» поділяється на

наступні розділи: “Географічний простір України”, “Природні умови та ресурси України”, “Населення України”, “Господарство України”. Викладається курс 2 години на тиждень. У програмі до кожної теми зазначено базовий мінімум географічних назв у межах території України, необхідний для засвоєння учнів [3]. Наприклад, в розділі «Природні умови та ресурси України» представлено дуже багато різних топонімів: ороніми (Закарпатська низовина, Приазовська височина, Кримські гори), гідроніми (озеро Ялпуг, Каховський канал, Канівське водосховище). Зв’язок топоніміки з методикою навчання географії можна прослідкувати в контекстах фізико-географічної, історичної та економічної географії. Наприклад, при вивченні географічного середовища перед топонімікою висунуті завдання: реконструювати фізико-географічний ландшафт минулого, проаналізувати семантичне значення, походження та просторове поширення назв географічних об’єктів [1]. В розділі «Населення України» учні мають змогу ознайомитись з найбільш вживаними топонімами – назвами населених пунктів, побачити різноманітність та закономірність їх походження (антропотопонімічні, етнічні, символічно-ідеологічні, сакральні тощо).

У подальшому чіткого визначення потребує алгоритм формування топонімічних знань на уроках географії в різних класах. Крім того, необхідно проводити в рамках літніх практик історико-етнографічні експедиції з вивчення топоніміки свого краю.

Джерела інформації:

1. Армашевська Т.В. Методика викладання географічних дисциплін у вищій школі з використанням топонімічних матеріалів (на прикладі Чернігівської області) / Т.В. Армашевська // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії : зб. наук. праць. – Харків, 2013. – Випуск 18. – С. 9-13.
2. Поспелов Е.М. Топонимика в школьной географии : пособие для учителей. / Е.М. Поспелов. – М. : Просвещение, 1981. – 144 с.
3. Уварова Г.Ш. Навчальна програма для учнів 6-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Г.Ш. Уварова // Географія та основи економіки в школі. – 2013. – № 1. – С. 8-29.

АКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

*Стадник Т. В., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Машикіна В. В.*

В статті описані теоретичні аспекти активних методів навчання, актуальність їх застосування в навчально-виховному процесі викладання географії та виділено ряд переваг порівняно з традиційними методами викладання.

Ключові слова: активні методи навчання, викладання географії.

У часи стрімкої інформатизації суспільства, швидкої зміни технологій, головним завданням сучасного освітнього процесу має стати розширення та поглиблення інтелектуальних здатностей особистості, мотивація та підготовка до самостійного оволодіння потоками інформації, розвиток критичного мислення та творчих навичок. Таких цілей допомагає досягти застосування активних методів навчання [5].

За В.А. Сластєніним, активні методи навчання (далі – АМН) – сукупність прийомів та підходів, що відображають форму взаємодії тих, хто навчається та викладача в процесі навчання [4]. За Т.Г. Мухіною, активні методи навчання – способи та прийоми педагогічного впливу, які спонукають тих, хто навчається до розумової активності, до прояву творчого, дослідницького підходу та пошуку нових ідей для вирішення різних задач навчальної та навчально-дослідницької діяльності [3].

Виділяють наступні особливості АМН: а) цілеспрямована активізація мислення учнів; б) достатньо тривалий час залучення учнів до навчального процесу, їх активність має бути стійкою та довготривалою; в) самостійне творче знаходження рішень, підвищений ступінь мотивації та емоційності учнів; г) постійна взаємодія суб'єктів навчальної діяльності за допомогою прямих та зворотних зв'язків, вільний обмін думками про шляхи вирішення тієї чи іншої проблеми [2].

Існує велика кількість АМН, актуальність застосування кожного з

них визначається віковою категорією учнів, метою навчання, етапом формування їх знань та умінь з тієї чи іншої теми при вивченні географії, рівнем мотивації, кількістю та складністю навчального матеріалу, працездатністю та витривалістю учнів, кількістю учнів в групі/класі, матеріально-технічною базою на місці проведення заняття тощо.

Проаналізувавши роботи вітчизняних та зарубіжних педагогів, можна сказати, що сутність АМН полягає у переході від переважно регламентованих, алгоритмізованих, програмованих форм і методів організації навчально-виховного процесу до розвиваючих, проблемних, дослідницьких, пошукових [1]. Стратегічним завданням у використанні АМН на уроках географії є розвиток в учнів здатності до самостійного мислення і вироблення навички самостійного навчання, розуміння предмету не як сукупність фактів, а як шлях пізнання навколишнього світу. Навчально-виховний процес викладання географії, організований із застосуванням активних методів навчання відрізняється від традиційних методів тим, що активізує мислення учнів і має інтерактивний характер взаємодії між вчителем і учнем постійно.

Джерела інформації:

1. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А.А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 207 с.
2. Зарукина Е. В. Активные методы обучения: рекомендации по разработке и применению : учеб.-метод. пособие / Е.В. Зарукина, Н.А. Логинова, М.М. Новик. - СПб. : СПбГИЭУ, 2010. – 59 с.
3. Мухина Т. Г. Активные и интерактивные образовательные технологии (формы проведения занятий) в высшей школе : учебное пособие / Т.Г. Мухина. – Нижний Новгород : ННГАСУ, 2013. – 97 с.
4. Сластенин В. А. Педагогика : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов. – М. : Издательский центр "Академия", 2002. - 576 с.
5. Udovic D. Workshop Biology: Demonstrating the Effectiveness of Active Learning in an Introductory Biology Course / D. Udovic, D. Morris, A. Dickman and others. – Oxford, 2002. – BioScience. – Vol. 52 No. 3. – P. 272-281.

**ФОРМИРОВАНИЕ ПРАКТИЧЕСКИХ УМЕНИЙ И НАВЫКОВ ПРИ
ИЗУЧЕНИИ КУРСА «ГЕОГРАФИЯ МАТЕРИКОВ И ОКЕАНОВ»
В 6 КЛАССЕ ТУРКМЕНИСТАНА**

*Халлыев О. К., 4 курс,
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
кафедра физической географии и картографии,
науч. руководитель – старший преподаватель Машкина В. В.*

В статье рассмотрено формирование практических умений и навыков при изучении курса «География материков и океанов» в 6 классе в Туркменистане на основе анализа учебного процесса преподавания географии в школе.

Ключевые слова: практическая работа, практические умения, изучения географии в Туркменистане.

Умения и навыки, которыми овладевают учащиеся при изучении географии, различаются сложностью выполняемых действий. Вследствие этого одни из них требуют для формирования небольших затрат времени и сил, например составление коллекций, применение учебного нивелира, использование справочного материала в атласах, учебниках и т. п. Другие же представляют собой сложную систему, в которой каждое действие отрабатывается постепенно, затем соединяется с другими. Наиболее сложным является умение читать географические карты; оно формируется, постепенно усложняясь и совершенствуясь, на протяжении изучения всего школьного курса географии [1].

На формирование умений имеет влияние множество факторов такие, как наличие средств обучения, индивидуальные особенности учеников, но главным является профессиональный уровень компетентности учителя. Руководящая роль учителя выражается, прежде всего, в том, что он планирует действия на уроке и определяет, какие теоретические знания и представления необходимы для формирования определенного умения или навыка.

У курса «Географии материков и океанов» большой гуманитарный потенциал, на который необходимо делать акцент, реализуя

образовательный процесс в 6 классе [2]. География материков и океанов в 6 классе формирует глобальные представления учащихся о целостности и ритмичности географической оболочки на материках и океанах. Программа содержит практический компонент – около 1/3 содержания. Практических работ всего в курсе 32, а также запланированы учебные экскурсии (4 часа в год). Практические работы запланированы в разделе I – Главные закономерности природы Земли и III – Материки и океаны. Учебная программа составлена таким образом, что формируются практические умения, начиная с определения географических координат любого материка, обозначения на контурных картах названий основных географических объектов номенклатуры, определения географических объектов и умения давать характеристику крупных географических объектов, описывая особенности каждого материка, их отличительные черты и общие черты в географии всех материков. Выполнение практических работ в 6 классе способствует развитию умений – анализировать, сравнивать, сопоставлять, составлять графики, диаграммы и составлять устное описание материка или океана.

При формировании умений и навыков большое значение имеют средства обучения – многообразие карт, учебник, фото и видеоматериал и т.д. Весь перечень практических работ задается и выполняется в виде домашней работы. Поэтому наиболее эффективно в данных условиях составлять разноуровневые задания для практических работ, объединяя их близко по тематике в одну практическую работу.

Источники информации:

1. Методика обучения географии в средней школе / А.Е. Бибик и др. – М. : Просвещение, 1968 – 392 с.
2. Особенности преподавания учебного предмета «География» в 2014/2015 учебном году : методические рекомендации/А. А. Попова. – Казань : ИРО РТ, 2014. – С. 13.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРИРОДООХОРОННО-ЕКОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ У ШКІЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЇ

*Чернякова Я. В., 3 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Поліщук Л. Б.*

В данной статье рассмотрены задачи и подходы к формированию системы природоохранно-экологических знаний учащихся на уроках географии.

Ключевые слова: охрана природы, экология, система знаний, природоохранная деятельность.

На сучасному етапі розвитку суспільства актуальними є питання охорони довкілля. Система природоохоронно-екологічних знань повинна забезпечити пізнавально-культурний рівень учнів, їх світорозуміння, відносини до природних багатств біосфери.

У шкільному курсі географії природоохоронно-екологічні питання знайшли відображення в розгляді тем про взаємодію природи і суспільства, про значення природних умов для життя людей, про зміну природи під впливом діяльності людини, про залучення до активної діяльності з охорони і поліпшення довкілля.

В кожному розділі курсу географії послідовність вивчення взаємодії суспільства і природи виконує такі завдання.

Перше завдання – це необхідність і бажання пізнати об'єкт, явища живої природи і людини як природної істоти та навчити оцінювати роль географічних знань у дослідженні природи і суспільства.

Друге завдання – дослідження природоохоронно-екологічних проблем, наслідків реальних протиріч між людським суспільством і живою природою. Пізнавальний інтерес розвивається на основі діяльності людини з урахуванням природоохоронно-екологічних проблем і уявлень про прогнозування можливих змін у природних системах; оцінити вплив людини та його наслідки.

Третє завдання – розкрити наукові основи оптимізації взаємодії людини і суспільства пов’язані з екологічними системами на базі ідей охорони природи, керованої еволюції і перетворення біосфери у ноосферу, уміння пояснювати суть і причини виникнення глобальних проблем людства.

Четверте завдання – досягти усвідомлення історичних причин виникнення сучасних екологічних проблем, шляхів їх розв’язання на основі міжнародного співробітництва; застосовувати знання про взаємодію людини і природи для реалізації практичної мети адаптації до умов проживання на певній території, висловлювати судження щодо шляхів раціонального природокористування та розв’язання сучасних екологічних проблем.

П’яте завдання – практичне, воно є важливим у формуванні відповідального ставлення учнів до природи. На цьому етапі забезпечується реальний внесок учнів у справу охорони природи, оволодіння нормами і правилами поведінки в природному середовищі.

Запропонована послідовність вивчення взаємозв’язків людини та природи дає можливість поглибити знання учнів на основі розуміння залежності між біосистемами і людською діяльністю.

Від того, наскільки глибоко усвідомлять учні потребу дбайливого, бережливого ставлення до природи як національного суспільного багатства, вмітимуть передбачати наслідки своєї поведінки, а також дій інших людей у природі, спиратися на глибоко наукові знання при виборі рішень стосовно природи у процесі своєї трудової діяльності, істотною мірою залежатиме майбутнє людства.

**ФОРМУВАННЯ ТА ЗАКРІПЛЕННЯ ПОНЯТЬ
У КУРСІ «СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ГЕОГРАФІЯ СВІТУ»**

*Чишкала М. Ю., 4 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Жемеров О.О.*

В статті аналізується проблема формування і закріплення системи понять при изученні соціально-економічної географії світу. Представлено алгоритм введення на уроці визначеного поняття або групи понять.

Ключові слова: методика навчання географії, поняття, чуттєве сприйняття, розумова діяльність.

Формування понять передбачає активну навчальну діяльність. За допомогою понять відображаються не лише фрагменти дійсності, а й процес її постійних змін, розвитку та поглиблення знань про неї. Складність процесу формування понять та особливості їх засвоєння учнями призводить до необхідності застосування послідовних дій. На основі досліджень психологів і педагогів та вивчення досвіду шкільної практики можна вибудувати послідовність етапів формування соціально-економіко-географічних понять.

За А.В. Усовою, процес формування понять у навчанні складається з таких етапів: 1) мотиваційна і змістова підготовка до засвоєння поняття; 2) організація чуттєвого сприйняття об'єктів, предметів і явищ природи; 3) організація розумової діяльності, спрямованої на виділення істотних ознак поняття; 4) узагальнення і словесне визначення суті поняття, позначення його відповідним терміном; 5) введення сформованого поняття у систему географічних знань [1].

Оскільки шлях від формування до засвоєння того чи іншого поняття має кілька етапів, створимо алгоритм дій щодо формування соціально-економічних понять, розкриємо суть і завдання цих етапів.

Перший етап можна умовно назвати етапом забезпечення стійкої мотивації. Завдання цього етапу – забезпечити сталу мотивацію учнів до процесу формування соціально-економіко-географічних понять.

Другий етап – організація сприйняття об’єктів, предметів та явищ. Основне завдання полягає в тому, щоб забезпечити свідоме сприйняття учнями нових географічних понять про об’єкти і явища природи, суспільства, господарства світу.

Третій етап – організація розумової діяльності. Основне завдання полягає у виділенні істотних ознак поняття, встановленні взаємозв’язків і залежностей між ними. Важливо визначити не лише риси загальні, а й ті, що виділяють дане поняття з усієї різноманітності схожих понять.

Четвертий етап – узагальнення суті поняття та позначення його відповідним терміном. Завдання цього етапу полягає у тому, щоб узагальнити виділені на попередньому етапі істотні ознаки поняття у вигляді доступного словесного визначення та позначити поняття відповідним терміном з курсу соціально-економічної географії світу.

П’ятий етап - це практичне використання. Завдання цього етапу полягає у введенні сформованого поняття у систему географічних знань та в активному його використанні. Поняття вважається сформованим, якщо учень може вільно оперувати ним [2].

Отже, застосовуючи таку модель формування соціально-економіко-географічних понять, учителі географії мають дотримуватися відповідного алгоритму дій. Спочатку забезпечується стійка мотивація, потім – чуттєве сприйняття і розумова діяльність. Далі формується саме поняття, узагальнюється його суть. Поняття закріплюється шляхом проблемного викладання з використанням евристичних завдань. Учні 10-го класу оволодівають новим географічним поняттям та перевіряють якість його засвоєння за допомогою навичок самоконтролю.

Джерела інформації:

1. Усова А.В. Психолого-дидактические основы формирования у учащихся научных понятий : учеб. пособие / А.В. Усова. – Челябинск : ЧГПИ, 1979. – 85 с.
2. Федій О.А. Методична система формування демографічних понять в учнів як засіб фундаменталізації знань про населення / О.А. Федій // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми, 2013. – № 6 (32). – С. 127–133.

**ДИАГНОСТИЧЕСКОЕ ОЦЕНИВАНИЕ
УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ ПО ГЕОГРАФИИ
В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ
ТУРКМЕНИСТАНА**

*Шамурадова Г., 4 курс,
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
кафедра физической географии и картографии,
науч. руководитель – доцент Байназаров А. М.*

В статье изложены основные проблемы среднего образования Туркменистана, а также необходимость разработки системы тестовых заданий по географии с целью подготовки учащихся к диагностическому оцениванию.

Ключевые слова: диагностическое оценивание, мониторинг, тестирование.

Как свидетельствует анализ современной психолого-педагогической литературы, качественное образование становится определяющим фактором мирового развития, одним из обязательных условий успешного существования любой страны.

В последние годы система среднего образования в Туркменистане подверглась серьезным реформам. Вплоть до 1993 года она была идентична системам образования других бывших республик СССР и сохраняла в целом традиции советского среднего образования.

Начиная с 1993 г. до 2007 г. продолжительность среднего образования сократилась до 9 лет, с 2007 г. составляла 10 лет, а уже в 2013/2014 учебном году произошел резкий переход к 12-летнему обучению.

Поэтому, проблема в системе образования – комплексная, начиная от необходимости коренных реформ, заканчивая отсутствием кадров, эффективных программ, методик, учебников и отработанной системы объективного измерения знаний учащихся.

Таким образом, для постепенного введения новой системы образования возникает проблема разработки эффективных средств образовательного мониторинга. Одним из эффективных инструментов,

признанных во всем мире является внешнее оценивание учебных достижений учащихся.

Диагностическое тестирование – внешние измерения учебных достижений учащихся на определенных этапах обучения (в процессе обучения) в форме мониторингового тестирования с целью диагностики.

Существует множество разнообразных методик измерения учебных достижений учащихся. Самым распространённым является TIMSS (международное исследование качества математического и естественнонаучного образования), которое было начато в 1991 году.

Для подготовки учащихся к диагностическому оцениванию была разработана система тестовых заданий по географии, которая включает учебный материал с 5-го по 8-й классы общеобразовательных школ Туркменистана с русским языком обучения.

При составлении тестов был учтен зарубежный опыт измерения учебных достижений по географии. Особое внимание уделялось проблемным вопросам, в частности работе с географической картой и умению ее читать.

Участие страны в международных исследованиях учебных достижений – это, прежде всего, возможность увидеть преимущества и недостатки национальной системы образования на фоне понимания ключевых компетентностей, знаний и умений, которые определены международными образовательными требованиями. Это очень важный шаг, для того чтобы Туркменистан постепенно входил в современное образовательное пространство.

Источники информации:

1. Майоров А. Н. Тесты и их виды. Тесты достижений / А. Н. Майоров // Школьные технологии. – 1998. - № 4. – С. 176-189.
2. Строкова Т. П. Мониторинг качества образования школы / Т. П. Строкова // Педагогика. – 2003. - № 7. – С. 61-66.

УДК 911:371.3:004

СИСТЕМА ПРЕЗЕНТАЦІЙ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ «ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ І ОКЕАНІВ»

*Шеремет Н. В., 5 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Жемеров О. О.*

В статті показано перевагу комп'ютерних технологій в навчанні географії материків і океанів. Представлено нову систему презентацій по курсу, розкрито структуру презентацій, їх зміст.

Ключові слова: методика навчання географії, комп'ютерні технології, презентація, мультимедіа.

Для накопичення учнями географічних знань необхідні сучасні освітні технології та правильний вибір методів навчання. Саме визначення методу впорядкованого способу взаємопов'язаної діяльності вчителя й учня, спрямованої на досягнення цілей освіти, робить все більш актуальною проблему співпраці педагога і школяра у процесі навчання, яка передбачає зміцнення довіри до учня. Його треба добре знати, щоб правильно вибрати метод навчання. Інтерес школярів до вивчення предмета падає через «сухість» викладу матеріалу в підручниках, його великий обсяг, високий ступінь науковості і недостатню доступність для різних груп учнів [3].

Одним із напрямів модернізації системи географічної освіти є впровадження комп'ютерних технологій та мультимедіа. Застосування у навчанні комп'ютера в поєднанні з аудіовізуальними засобами прийнято називати «новими інформаційними технологіями в освіті». В останні роки система освіти в Україні спрямована не стільки на засвоєння суми готових знань, скільки на формування інтелектуальних умінь та вмінь самостійної пізнавальної діяльності [1].

Особлива роль належить презентаціям як новій формі передачі текстової та візуальної інформації. Застосування презентацій при викладанні курсу «Фізична географія материків і океанів» є зручним для

вчителя та більш пізнавальним для учнів, адже вчитель може змінювати послідовність подання інформації залежно від типу й теми уроку; є можливість повернутися до вже розглянутих питань; презентація може містити короткий конспект доповіді та нотатки для вчителя; використання мультимедійних ефектів у презентації дає змогу зосередити увагу учнів на основному і сприяє кращому запам'ятовуванню інформації; невеликий обсяг та можливість пересилати матеріали електронною поштою дозволяє учням вивчати необхідний матеріал удома.

На нашу думку, ефективним засобом для цього є презентації, які розробляються за допомогою програми PowerPoint. Працюючи з програмою, учитель може самостійно створювати нові мультимедійні лекції, доповнюючи їх анімаційними ефектами, відеофрагментами, звуковим супроводом, що значно підвищує ефективність навчання [2]. Дана програма дозволяє використовувати також анімацію, слайди, фрагменти відеофільмів під час вивчення природних об'єктів і явищ, що формує у школярів образні уявлення, а на їх основі – географічні поняття. Ураховуючи можливості комп'ютера як засобу навчання, його все частіше використовують для створення різноманітних презентацій.

Проаналізувавши всі доступні презентації з даного курсу, ми дійшли висновку, що жодна презентація не має єдиної структури, повної інформаційної місткості, яка б співпадала з навчальною програмою. Усі слайди здебільшого наповнені графічним матеріалом та переповнені анімаційними ефектами, які відволікають увагу учнів. Вирішення даних проблем вбачаємо у розробці системи презентацій, які будуть побудовані за єдиним дизайном та уніфікованою структурою з урахуванням недоліків і рекомендацій.

Рекомендації ми отримуємо завдяки анкетуванню вчителів географії Харкова і Харківської області.

Автор розробляє серію презентацій окремо по океанах та по материках. Блок «Материки» містить 24 презентації – по 4 презентації на кожен материк. Презентація № 1 включає в себе теми: «Географічне положення», «Дослідження та освоєння материка», «Геологічна будова, рельєф», «Корисні копалини»; презентація № 2: «Загальні особливості клімату», «Кліматичні пояси і типи клімату», «Води суходолу»; презентація № 3: «Рослинність», «Тваринний світ», «Екологічні проблеми», «Стихійні явища природи»; презентація № 4: «Національні парки», «Населення», «Сучасна політична карта. Головні держави».

Блок «Океани» містить 8 презентацій – по дві презентації на кожен океан. Презентація № 1: «Географічне положення океану», «Історія освоєння», «Рельєф дна»; презентація № 2: «Клімат і води океану», «Органічний світ», «Природні ресурси океану».

Кожна презентація складається із 15 слайдів та органічно поєднує в собі інформаційну і графічну частини (карти, портрети першовідкривачів, зображення об'єктів, графіки, діаграми). Також за кожною темою представлена «Візитна картка», де зображуються об'єкти, про які не розповідається у підручниках, знамениті рекорди та місця, які приваблюють туристів світу.

Такі презентації учитель може використовувати як при викладанні нової теми, показуючи при цьому відповідні слайди до кожного уроку, так і на уроках узагальнення, коли повторюються усі теми. Учитель може кожного разу редагувати презентації, доповнюючи їх додатковим дидактичним матеріалом, пізнавальними завданнями.

Джерела інформації:

1. Дегтярьов С.Г. Комп'ютерні технології навчання на уроках географії / С.Г. Дегтярьов // Нива знань. - 2000. - № 2. – С. 34-36.
2. Мельник Н.П. Використання комп'ютерної програми PowerPoint на уроках географії / Н.П. Мельник. – К. : Ін-т передових технологій, 2005. – 50 с.
3. Юхимович О.Л. Використання комп'ютерної техніки / О.Л. Юхимович. – К. : Либідь, 2003. – С. 16-20.

ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ШКІЛЬНИХ ГЕОГРАФІЧНИХ ЕКСКУРСІЙ У ПРИРОДУ

Янченко А.І., 5 курс

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор, к. геогр. н. Жемеров О.О.*

В статті пропонується зміст нової системи шкільних навчальних географічних екскурсій у природу, проаналізовані результати анкетування учителів географії про доцільність тематичного змісту цієї системи.

Ключові слова: методика навчання географії, екскурсії у природу, навчальна програма.

Екскурсії є важливою формою навчально-виховної роботи в курсі шкільної географії, яка передбачає організований вихід учнів за межі школи для спостереження за процесами і явищами, що вивчаються, у звичайних для них умовах (природа, завод) або у спеціально створених сховищах колекцій [3].

Появу і становлення екскурсій у практиці роботи навчально-виховних закладів у країнах Європи та на території колишньої Російської імперії (сер. XVII – сер. XIX ст.) пов'язують із діяльністю таких відомих просвітителів, як Ж.-Ж. Руссо, Я.А. Коменський, В.Ф. Зуєв, М.І. Новіков, К.Д. Ушинський, О.Я. Герд та ін.

Лише на початку XX ст. у Російській імперії екскурсія була визнана однією з обов'язкових навчально-виховних форм роботи у школах, а навчальні програми 1915-1917 рр. уперше містили плани обов'язкових для проведення екскурсій [2]. З того часу екскурсії у природу почали постійно використовуватися при вивченні географії у школі (зокрема – початкового курсу географії, географії материків і океанів та фізичної географії країни).

Протягом тривалого часу (1950-1990 рр.) у навчальних програмах з географії було закладено систему з чотирьох екскурсій у природу, метою яких було поступове ознайомлення учнів із компонентами природи та їх

взаємозв'язками для засвоєння поняття «природно-територіальний комплекс (ПТК)» і навичок дослідження ПТК рідного краю шляхом складання комплексного фізико-географічного профілю [4].

Аналіз діючої [1] та нової [5] українських навчальних програм з географії показав, що в сучасному курсі шкільної географії не передбачено системи екскурсій у природу через наявність лише однієї обов'язкової екскурсії («Ознайомлення з компонентами природи своєї місцевості, виявлення взаємозв'язків між ними» для 6 класу). Подолання даної проблеми вбачаємо у розробці тематики та змісту нової системи навчальних екскурсій природничого спрямування у курсі шкільної географії з урахуванням недоліків навчальної програми та рекомендацій Міністерства освіти і науки України.

Для встановлення доцільності змісту кожної екскурсії із запропонованої системи було проведено анкетування серед 59 учителів географії Харківської області та міста Харкова. Результати анкетування подано нижче (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка вчителями географії доцільності нової системи
шкільних географічних екскурсій у природу

Тема	Доцільність проведення (у % респондентів)		Σ, %
	доцільно	недоцільно	
6 клас. Ознайомлення із геологічною будовою, елементами рельєфу рідного краю. Збір колекції гірських порід	74,58	25,42	100,00
6 клас. Вивчення місцевих водойм	86,44	13,56	100,00
7 клас. Вивчення рослинного і тваринного світу материків (вивчення колекцій рослин і тварин у музеях, зоопарках, ботанічних садах, парках)	89,83	10,17	100,00
8 клас. Порівняння ґрунтово-рослинного покриву трьох ПТК	61,02	38,98	100,00
8 клас. Комплексна характеристика одного ПТК рідного краю	91,53	8,47	100,00

Аналіз отриманих результатів показав, що:

1) у сучасному курсі шкільної географії існує потреба в комплексній екскурсії, присвяченій вивченню ПТК, що пов'язано зі складнощами розуміння учнями характеру взаємозв'язків між компонентами ПТК;

2) досить актуальним є проведення екскурсії для 7 класу з метою вивчення рослинного і тваринного світу материків шляхом ознайомлення з колекціями екзотичних рослинних і тваринних видів;

3) на думку вчителів, екскурсія, присвячена порівнянню ґрунтово-рослинного покриву, є менш доцільною з-поміж інших через брак часу для її проведення, що можна вирішити шляхом проведення екскурсій спільно з учителем біології (за рахунок чого будуть використані навчальні години з географії та біології);

4) доцільність проведення екскурсій за усіма запропонованими темами оцінена вчителями досить високо.

Застосування запропонованої системи шкільних екскурсій у природу в навчально-виховному процесі викладання географії дозволить поетапно підготувати учнів до розуміння поняття про ПТК та взаємозв'язки між його компонентами на краєзнавчій основі.

Джерела інформації:

1. Географія. Економіка, 6-11 класи : програми для загальноосвіт. навч. закл. – К. : Ірпінь, 2005. – 95 с.

2. Долженко Г.П. Экскурсионное дело : учеб. пособ. / Г.П. Долженко. – М. : Март; Ростов-на-Дону : Март, 2006. – 304 с. – (Сер. «Туризм и сервис»).

3. Педагогический словарь : в 2 т. Т. 2 / [И.А. Каиров (гл. ред.), Н.К. Гончаров, Н.Д. Казьмин]. – М. : Изд. АПН, 1960. – 767 с.

4. Природно-территориальные комплексы и их изучение в курсе географии средней школы : пособ. для учителей / К.В. Пашканг, И.В. Васильева, Н.А. Лапкина [и др.]; под ред. К.В. Пашканга. – М. : Просвещение, 1973. – 160 с.

5. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України [Електрон. ресурс]. Навчальні програми для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів (за новим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти). Географія для 6-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088/.

СЕКЦІЯ «РЕКРЕАЦІЙНА ГЕОГРАФІЯ, КРАЄЗНАВСТВО І ТУРИЗМ»

УДК 911.3:[338.84-6:77] (477)

ФОТОТУРИЗМ У ПРОПОЗИЦІЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ ТУРИСТИЧНИХ КОМПАНІЙ

*Барило І. Ю., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Шпурік К. В.*

В статье рассматривается предложения фототуров отечественных туристических компаний, их география.

Ключові слова: фототуризм, фототури, фотозйомка.

На сьогодні задля поліпшення конкурентоспроможності туристичні фірми впроваджують інноваційні напрямки туризму. Із стрімким розвитком технологій змінюються пріоритети людей, їх цілі, їх стиль життя, а отже і потреби та вимоги до відпочинку. Одним із таких видів туризму, що з'явився з розвитком новітніх технологій є фототуризм, який як вид туризму набув розвитку лише останні роки. Оскільки фототуризм є спеціалізованим видом туризму, що розрахований, в першу чергу, на створення сприятливих умов для проведення фотографічної зйомки [2], то і потреби в його організації мають свої особливості, які не кожна туристична фірма може забезпечити. Саме тому у роботі було розглянуто особливості організації фототуризму, забезпечення вітчизняними туристичними компаніями турів даного напрямку, географію фототурів, що надають українські турфірми.

Тож організаційні особливості фототурів є наступними: ретельно підбираються місця для фотографічної роботи; передбачається не лише споглядання та фотозйомка, а й навчання та консультації авторитетного фотографа, що супроводжує групу; програми розробляються спеціально для максимальної зосередженості на творчій роботі; розпорядок дня планується з урахуванням часу на обробку фотографій, на прийняття

побажань щодо маршруту, а також відпочинку учасників. В обов'язки організаторів входить також бронювання номерів в готелях.

Зважаючи на особливості організації фототурів, не кожне туристичне агентство може забезпечити проведення належного фототуру. Саме це, на мій погляд, є однією з причин того, що в Україні фототуризм лише починає розвиватися, у той час як у, наприклад Європі, даний напрямок туризму набув розквіту ще тридцять років тому з підвищенням доступності фотоапаратів. Найбільш популярними напрямками фототурів, що пропонуються в Україні, є Тибет, Непал, Індія, Куба, країни Африки, країни Західної Європи (зокрема Італія, Франція, Португалія, Нідерланди, Чехія та ін.) тощо. Крім того цікавою для розробки фототурів є власне територія України. Вже активно проводяться фото-подорожі за такими напрямками: Чорнобильська АЕС, замки та фортеці України, південний берег Криму, Карпати тощо [1].

Отже, фототуризм є новим в Україні напрямом туризму, однак перспективним, тож потребує подальшого розвитку. Він має багато нюансів в організації, які не всі вітчизняні туристичні фірми можуть забезпечити. В наш час українські туристичні компанії пропоную фототури, однак проблемою є те, що розвивається лише виїзний напрям, а потенційними клієнтами є переважно вітчизняні фотографи, які не можуть собі дозволити закордонних фототурів. Слід зазначити, що Україна має дуже великий потенціал та є перспективною для розвитку в'їзного фототуризму, адже її природа надзвичайно красива.

Подальше дослідження фототуризму дозволить перейти на більш високий рівень організації турів, підвищити конкурентоспроможність туристичних фірм та залучити якомога більшу кількість туристів.

Джерела інформації: 1. Білоус А. В. Фототуризм як інноваційний вид туристичної діяльності / А. В. Білоус. - К. : КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2008. – 234 с. 2. Новиков В. С. Инновации в туризме : учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений / В. С. Новиков. – М. : Издательский центр «Академия», 2007. – 208 с. 3. Проект фототур [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://phototour.pro>.

ГЕОГРАФІЯ РЕСУРСІВ СПЕЛЕОТУРИЗМУ

*Бачинська К. Г., 2 курс,
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
кафедра туризму та соціальних наук,
наук. керівник – доцент Яковчук О. В.*

В данной статье описаны основные центры развития спелеотуризма и география расположения основных туристических ресурсов.

Ключові слова: туризм, спелеологія, спелеотуризм.

Туризм – це тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування.

Спелеотуризм – це різновид спортивного туризму, зміст якого полягає в подорожах в природничі підземні порожнини (печери) та подоланням в них різних перешкод (сифони, колодязі) з використанням різного спеціального спорядження (акваланги, карабіни, мотузки, гаки, індивідуальні страхові системи та ін.) Відкриття нових спелеотуристичних маршрутів пов'язане з дослідженням печер – спелеологією.

Ресурсом розвитку спелеотуризму як на Україні, так і взагалі в світі є печери. Печери за походженням поділяють на: карстові, тектонічні, ерозійні, льодовикові та вулканічні. Також їх класифікують за спрямуванням на екскурсійні, лікувальні та спортивні.

Європа має дуже різноманітні ресурси, які використовуються в спелеотуризмі. Спелеологічні ресурси Європи найбільше сконцентровані у таких країнах, як Іспанія, Італія, Франція, Греція, Велика Британія. Тут знаходиться найдовша в світі гіпсова печера – Оптимістична (Україна).

Спелеологічні ресурси Азії виділяються в екскурсійному та релігійному напрямках спелеотуризму. Саме в Азіатському регіоні

знаходиться найбільший відомий на сьогоднішній день природний підземний комплекс – Хан Сон Донг (В'єтнам). Особливої уваги звертають на себе спелеологічні ресурси Індії, що мають релігійне спрямування – печера Аджанта та печерний комплекс Еллори. В Абхазії розміщена найглибша печера світу Крубера – Вороняча.

Варто зазначити, що Африка не забезпечена великою кількістю ресурсів, але ресурси є наявними і найбільше сконцентровані в Північній та Південній частині Африки – ПАР, Алжир, Марокко.

Америка є дуже різноманітною за гідрологічними умовами, особливо Південна Америка, відповідно і забезпечена ресурсами, які використовуються в спелеотуризмі. Спелеологічні ресурси Америки представлені такими країнами: Беліз, Бразилія, Венесуела, США, Мексика, Чилі, Багамські острови, Канада, Аргентина. Саме тут знаходиться найдовша печера в світі – Мамонтова печера(США). Також тут протікає найдовша підземна річка в світі – Сак-Актун (Мексика).

Спелеологічні ресурси Австралії та Океанії, зосереджені у Новій Зеландії та Австралії. Саме тут знаходиться одна з найвідвідуваніших печер світу – Вайтамо (Нова Зеландія). В Австралії – найбільша крижана печера, довжиною 42 км – Айсрізенвельт.

Враховуючи вищезазначену інформацію, можна стверджувати, що в світі спелеоресурсів достатньо. У світі знаходиться велика кількість печер різноманітного спрямування, але найбільшим попитом користуються екскурсійні печери.

Отже можна зробити висновок, що в кожному регіоні і взагалі в світі цей вид туризму розвинений нерівномірно.

ТИПИ РІЧОК УКРАЇНИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ДЛЯ ВОДНОГО ТУРИЗМУ

*Брежнєва А. К., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.*

В статті изложена класифікація типів рек на території України і особенности их использования в различных видах водного туризма.

Ключові слова: річки України, водний туризм, рекреаційна привабливість.

Важливе місце у формуванні рекреаційно-туристичної діяльності України займають річки. Основна маса туристично-рекреаційних центрів сформована на базі озерно-річкових систем. Більшість річок характеризується унікальною естетичною привабливістю і рекреаційною цінністю, вони є потенційними об'єктами для організації різних видів і форм рекреаційної діяльності.

В Україні всього налічується понад 63 119 річок, із них довжиною 10 км і більше – 3302. Із сумарної кількості на малі річки (площа водозбору до 2000 км²) припадає 99,9 % [1].

Через різноманітність ландшафтів річки різних регіонів України сильно відрізняються між собою, а отже виділяють такі класифікації річок: за характером рельєфу (рівнинні, річки височин та гірські), за характером водопостачання (з високим весняним паводком, з помірними весняними паводками, літніми дощовими паводками, з низьким весняним і високим річним паводком).

Рівнинні річки. В Україні річок цього типу дуже багато. Вони мають широкі долини з невеликою глибиною, крутизною схилів і невеликим ухилом. Русла їх, як правило, звивисті і складаються з м'яких наливних матеріалів (пісок, глина), швидкість течії в них невелика (не більше 1 м/с), береги покриті лісом і чагарником. Скельних порід у руслі зазвичай немає, перешкоди представлені піщаними мілинами і

перекатами, а також завалами з подмитих або принесених водою дерев. Типовими представниками є Дніпро, Десна, Дністер. На річках проводяться водні походи першої категорії складності. Їх проходження доступне для туристів-початківців, а маршрути по них рекомендовано для самостійної розробки, через що вони не включені до переліку класифікованих маршрутів [2].

Річки височин. Це річки, які протікають в старих гірських породах. Такі характеристики мають низини Черемоша, Прута. Типовими для них є пороги, водоспади, щок, завали, мілини і перекази. Ухил досягає 10 м/км, швидкість течії - 4 м/с. Проходження маршрутів цими річками дає туристам добру базову технічну та тактичну підготовки для подальшого зростання спортивної майстерності. На цих річках також можливе проведення навчально-тренувальних заходів та змагань.

Гірські річки. У порівнянні з попередніми типами рік, мають ще більш стрімке падіння (20 м/км), дуже мало плес, пороги переходять один в інший часто без перерви. Швидкість течії більше 8 м/с, долини річок є на значній висоті і не до кінця розроблені. Типовими представниками є витки Карпатських річок. Річки Карпат можуть бути прекрасним полігоном для міжсезонної підготовки до походів найвищих категорій складності [2].

Отже, річки є ключовими об'єктами рекреації, що формують так звані річкові рекреаційні території (місця відпочинку, рекреаційні зони). У той же час, доцільність використання річок України у тій чи іншій галузі рекреаційної діяльності має вагоме значення для розвитку туристичної інфраструктури країни, тому постає проблема оцінки рекреаційної придатності річок України.

Джерела інформації:

1. Клименко В. Г. Гідрологія України : навчальний посібник для студентів-географів / В. Г. Клименко. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – 99 с.
2. http://krokus.org.ua/material/perelik_marshrutiv.html.

УДК 911.9:379.85+502.4

АНАЛІЗ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА «КАЧАНІВКА»

*Виноградова О. І., 4 курс,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра географії України,
наук. керівник – доцент Аріон О. В.*

В статье изложен анализ ведения и организации рекреационной деятельности НИКЗ «Качановка», осуществленный на основе обработанных материалов и собственных выводов, сделанных во время посещения заповедника.

Ключові слова: рекреаційна діяльність, аналіз, історико-культурний заповідник.

Національний історико-культурний заповідник «Качанівка» (Чернігівська область) функціонує на основі палацового ансамблю і парку дворянської садиби 1770-х років. На сьогодні це єдина в Україні серед садиб, що збереглися у комплексі, а качанівський парк є одним із найбільших в Україні і Європі (560 га) [1]. За підрахунками працівників заповідника, «Качанівку» щороку відвідує близько 32 000 осіб з метою рекреаційної та туристичної діяльності, а після перемоги у акції «7 чудес України» у номінації «замки, фортеці та палаци» (2011 р.), ця кількість значно збільшилася [2]. Аналіз різноманітних матеріалів та власні спостереження під час неодноразового відвідування «Качанівки» дозволяє зробити низку висновків щодо ведення та організації рекреаційної діяльності у межах заповідника.

По-перше, відвідувачам заповідника пропонується 4 екскурсійні маршрути тривалістю від 2-ох до 3-ох годин, розрахованих на різні вікові категорії, у тому числі можливе проведення екскурсії для дітей дошкільного віку та учнів молодшої школи. Не виключеними є самостійні піші та екологічні кінні прогулянки по території заповідного парку (верхова їзда, прогулянкові коляски), можливий також відпочинок у місцях рекреації, який здійснюється за окрему плату.

По-друге, варто зазначити, що офіційний сайт НІКЗ «Качанівка» перебуває у стані постійного вдосконалення та оновлення, на його

сторінках відвідувачі мають змогу попередньо знайти інформацію щодо історії, виставок, конференцій та свят, які проходять у «Качанівці», можливих маршрутів для проїзду до заповідника власним та громадським транспортом, а також послуг (стосовно харчування, проживання, екскурсійного обслуговування, стоянок автотранспорту).

По-третє, значимість рекреаційної цінності «Качанівки» підсилює розміщення неподалік дендропарку “Тростянець”, Густинського монастиря, Сокиринського палацово-паркового комплексу, що дозволяє включати садибу в більші за тривалістю та насиченістю маршрути.

В той же час, не зважаючи на всі позитивні сторони роботи та ведення рекреаційної діяльності заповідника, аналіз показує, що існує й низка негативних факторів, які впливають, як на екологічний стан території, так і на його відвідуваність.

Перш за все, це проїзд автотранспорту та розведення вогнищ у межах паркової зони та у непризначених для цього місцях; використання застарілих матеріалів та технологій під час ведення екскурсій; відсутність в парковій зоні визначених екологічних стежок з відповідним маркуванням, що призводить до стихійної рекреації і значного перевищення норм рекреаційного навантаження на охоронювані ландшафти; недбале ставлення рекреантів до майна заповідника, природного та культурного середовища в цілому; відсутність сувенірних крамничок, які зазвичай користуються популярністю у відвідувачів; нестача реклами та її поширення, як серед українців, так і серед іноземців; недостатнє фінансування заповідника з боку держави, що не дає можливості підтримувати палацовий комплекс та паркову зону у належному стані та розвивати рекреаційну діяльність.

Джерела інформації: 1. Шевченко Б. В. Ічнянщина. Фототрилогія. Зошит другий: Качанівка, Тростянець. – К. : Гнозис, 2010. – С. 10. 2. Офіційний сайт національного історико-культурного заповідника «Качанівка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kachanovka.in.ua>.

В'ЇЗНИЙ ТУРИЗМ НА ХАРКІВЩИНІ ТА ЙОГО ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

*Власенко А. Є., 2 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Байназаров А. М.*

В статті розглянуто сучасний стан в'їзного туризму в Харківській області, представлений аналіз його інформаційного забезпечення.

Ключові слова: в'їзний туризм, Харківська область, інформація.

У наш час туристично-рекреаційна діяльність виступає потужним економічним фактором, який базується на психологічному бажанні людини побачити нові території, він сприяє збереженню навколишнього середовища та активізує процеси економічного розвитку території. Не зважаючи на те, що Харківська область серед інших регіонів України є лідером за багатьма загальноекономічними показниками, туристична сфера регіону залишається розвиненою недостатньо. Зрештою, туризм не відіграє суттєвої ролі у створенні позитивного іміджу регіону, мінімізуючи тим самим джерела конкурентоспроможності регіону.

У нормативно-правових актах, які регулюють туристичну діяльність на території України, туризм поділяється на в'їзний, внутрішній та виїзний. Відповідно до ст. 4 Закону № 324/95-ВР в'їзний туризм – це подорожі в межах України осіб, які постійно не проживають на її території. Харківська область характеризується незначною кількістю іноземних туристів (рис. 1) і такими видами туризму, що мають найбільший попит серед них: історико-культурний туризм, діловий туризм, освітній туризм, ностальгічний, подієвий туризм, міський дозвіллєвий туризм (шопінг, дозвілля й розваги). І кожен з цих видів туризму потребує свого, своєрідного, унікального інформаційного забезпечення. На жаль, наразі в харківській області майже відсутня загально туристична інформація іноземними мовами, що перешкоджає позиціонувати Харківщину в рамках в'їзного туризму.

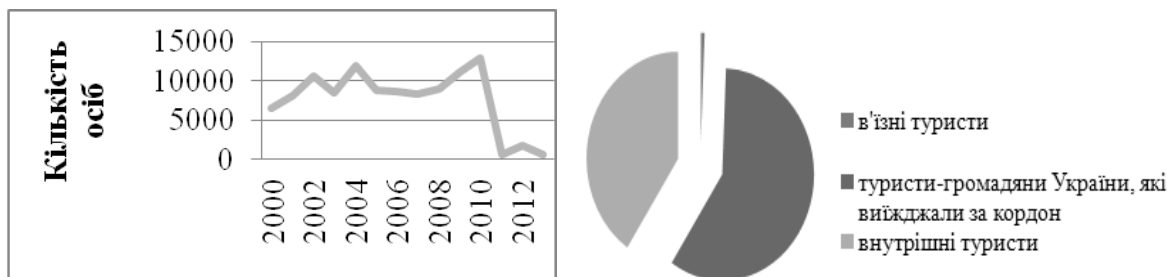

Рис. 1. Потоки в'їзних туристів в Харківську область (2014 р.)

Харківщина має певні переваги серед інших міст України. Харків – це місто студентів з потужними закладами культури, національно-культурними товариствами, є модернізована сфера розваг та відпочинку, нові спеціалізовані музеї, хоча відсутні розважальні центри із регіональною специфікою. Вони супроводжуються недостатньою кількістю реклами, охоплюють досить обмежену кількість відвідувачів, слабо висвітлюються засобами масової інформації, достатньо рідко мають загальноукраїнський резонанс і майже не мають світового.

Турист під час подорожі потребує додаткової інформації про місце перебування. Велике значення мають сучасні засоби інформації. Про об'єкти туризму в Харківській області дуже мало матеріалу. Окремі сайти оформлені на кшталт великого форуму і пропонують різноманітні маршрути, але знов не іноземною мовою. На сайтах окремих туристичних організацій можна знайти пропозиції окремих туристичних маршрутів центром Харкова англійською мовою, і, навіть, путівник (один-єдиний) англійською мовою, але знову увага приділена центральній частині. Таким чином, аналіз інформації про можливості організації туристичної діяльності для іноземців показав, що інформаційна підтримка майже відсутня. Для того, щоб знайти цікаві об'єкти для організації туристичного маршруту необхідно витратити велику кількість часу та відвідати безліч інформаційних порталів. Відповідно, подальшу наукову діяльність слід спрямувати на створення системного інформаційного ресурсу туристичного змісту.

ГЕОГРАФІЯ РЕСУРСІВ РОЗВИТКУ ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ

*Ворвихвост О. В., 2 курс,
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
кафедра туризму та соціальних наук,
наук. керівник – доцент Яковчук О. В.*

В данной статье описаны основные центры развития делового туризма и география расположения основных туристических ресурсов.

Ключові слова: кулінарний туризм, гастрономічний туризм, страви, заклади харчування.

Гастрономічний туризм – особливий вид сучасної індустрії туризму, що базується на задоволенні не просто однієї із специфічних рекреаційних потреб, а й задоволенні фізіологічних потреб.

Даний вид туризму часто поєднує пізнавальні функції (історія і культура певного народу чи етносу, кулінарні традиції і кухня якого пізнається) з рекреаційно-розважальними атракціями [1].

Кулінарний туризм – подорожі туристів, пов'язані із споживанням і пізнанням різних традиційних та альтернативних кулінарних блюд і харчових продуктів, зокрема кондитерський, сирний, ковбасний, піцца-, стейк- тощо туризм.

Гастрономічний туризм називають подорожами зі смаком, адже кулінарні шедеври краще всього допомагають зрозуміти культуру того чи іншого народу; це галузь нова і цікава, яка ще тільки освоюється і розробляється. Але вже зараз в Європейських країнах є все можливе для його подальшого розвитку та існування. З року в рік збільшується інтерес до кулінарних подорожей.

На даний момент виділяють топ-10 країн для гастрономічного туризму, що в свою чергу виділяє ті регіони, які найбільш цікаві для туристів [2]. Можна сказати, що люди подорожують задля задоволення

своїх фізіологічних потреб. Зрештою люди просто хочуть насолодитися будь-якою стравою «в оригіналі», втомившись від продуктів-напівфабрикатів. Тому даний вид туризму цікавить всіх, від гурманів до простих жителів тієї чи іншої країни. Головним є те, що хоч туристи мають різні цілі подорожі, але вони обов'язково дегустують страви, які раніше ніколи не куштували.

Тому, можна зробити висновок, що, хоч і гастрономічний туризм – це молода галузь, але швидкими темпами розвивається. Можна також сказати, що туристи займаються кулінарним туризмом, навіть не усвідомлюючи цього. Так як є тонка лінія між гастрономічним й іншими видами туризму. Пояснення одне ж – вони тісно пов'язані між собою.

Так даний вид туризму менш розвинений у третіх країнах світу. Причиною цього являються різні економічні, політичні і соціальні фактори. Це ж дає нам можливість сказати про те, що гастрономічний туризм найбільш розвинутий в Європі, Азії, Північній Америці. Але це нічого не говорить про те, що інші території не настільки цікаві. Адже природні умови зіграли важливу роль у даному виді туризму. І, можна сказати, якщо страва є в Палестині, то її не буде в Мексиці і т.п. Так що гастрономічний туризм може підійти кожному, головне потрібно визначитися із своїми «смаками».

Джерела інформації:

1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма – М. : Финансы и статистика, 2007.
2. Гастрономічний туризм [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://1-dream.ru/kulinaryj-turizm/gastronomicheskij-turizm-kulinarye-tury.html>.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ТУРИЗМА В ТУРКМЕНИСТАНЕ

*Гараджаев А., 3 курс,
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
кафедра физической географии и картографии,
науч. руководитель – доцент Прасул Ю. И.*

В статье представлен анализ основных природных, историко-культурных и инфраструктурных ресурсов развития туристической сферы Туркменистана, выделены проблемы развития ее иностранного сектора.

Ключевые слова: Туркменистан, туризм, туристические ресурсы.

Туркменистан с его неповторимой и уникальной по красоте природой, богатыми историко-культурными ресурсами, имеет выгодное геополитическое положение между Азией и Европой.

В Туркменистане можно выделить несколько туристических зон. Среди них особой популярностью пользуются Ашхабад, побережье Каспийского моря, Копетдаг и др.

В Ашхабаде рекомендуется посетить городище Ниса (1 тыс. до н. э.), колоритные средневековые базары, Музей ковров, мечеть «Туркменбаши Рухы», дворцы Туркменбаши и Рухьет, Монумент независимости и Арку нейтралитета, парки и фонтаны.

Туркменский сектор Каспия обладает колоссальными возможностями для развития санаторно-курортного, туристско-развлекательного отдыха и экологического туризма. Мягкий климат, минеральные и грязевые источники, многокилометровые золотисто-песчаные пляжи, морские пейзажи, “птичьи базары” на уникальных по биологическому разнообразию водно-болотных угодьях Хазарского государственного заповедника оказывают благоприятное развитие на развитие туристического сектора. Именно здесь расположен самый знаменитый курорт Туркменистана «Аваза», в комфортабельных отелях которого отдыхают не столько туркмены, сколько иностранные туристы.

Доля иностранного туризма в экономике страны пока что незначительная, ведь из 60 тыс. туристов и экскурсантов, обслуженных государственными и частными туристическими предприятиями Туркменистана, иностранных туристов всего 10 тыс., что составляет 17% туристических потоков страны.

Среди природных объектов других типов особой популярностью пользуются такие природные достопримечательности: пустыня Каракумы, серное озеро Коу-Ата, горящий кратер Дарвазы, национальные парки Репетек, Кугитанг и Копетдаг и др.

Туркменистан – средоточие памятников великих династий прошлого: Тимуридов, Сасанидов, Хорезмшахов. Древние города Кёнеургенч, Мерв, Ниса, остановки Великого шёлкового пути, средневековые крепости и мавзолеи составляют основу для разработки новых экскурсионных маршрутов.

Развитие транспортной инфраструктуры направлено на облегчение приезда иностранных туристов в Туркменистан, действуют 3 международных аэропорта, развитая сеть железных дорог.

Среди проблем развития иностранного туризма можно назвать три главные: значительная удаленность от основных центров формирования туристических потоков (Европа, Северная Америка), недостаточный уровень инфраструктуры, менталитет и, соответственно, уклад жизни в Туркменистане очень часто становится причиной игнорирования этой великолепной страны при принятии решения о месте отдыха.

Каждые два года на Всемирном экономическом форуме составляется рейтинг конкурентоспособности стран в сфере путешествий и туризма. К сожалению, Туркменистан не предоставляет данные для определения своего места в общемировом рейтинге, соответственно пока не будет обнародована официальная статистика в сфере туризма, ни о каком развитии иностранного туризма речь идти не может.

ТУРИСТИЧНА ІНФРАСТРУКТУРА РЕГІОНУ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

*Гнидюк Я. Ю., 3 курс,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра географії України,
наук. керівник – асистент Дем'яненко С. О.*

В статье изложены основные положения проблематики туристической инфраструктуры. Приведены опорные показатели последней. Определены её сущность, сфера влияния и особенности.

Ключові слова: туристична інфраструктура, туризм, туристична індустрія.

Туризм як вид економічної діяльності здійснює прямий і непрямий вплив на підвищення рівня життя населення. Можна сказати, що туризм доцільно розглядати як міжгалузевий комплекс, який виробляє і реалізовує товари і послуги туристичного призначення, обіймаючи широкий спектр інтегрованих галузей і виробництв.

Ключовою складовою цього комплексу є туристична інфраструктура, розвиток якої повинен відповідати високим стандартам. Тут вагоме місце належить закладам розміщення туристів, громадському харчуванню, побутовому обслуговуванню. Саме вони можуть створювати якісні параметри особистого споживання людини, яка відпочиває.

До найважливіших конкурентних чинників Львівської області у транспортному аспекті належать: вигідне географічне положення; добре розвинена матеріально-технічна база (розгалужена транспортна мережа); концентрація промислових центрів транспортного машинобудування; наявність наукових центрів з кваліфікованими кадрами [1; 2].

Мережа автомобільних шляхів загального користування Львівщини станом на 1 січня 2013 року становила 8378,7 км доріг, з них з твердим покриттям – 8200 км. Довжина залізничних колій області на 1 січня 2013 року – 1261,4 км, що склало 5,8 % всієї залізничної мережі країни.

Львівська область (після Донецької) має найбільшу щільність залізничних колій в Україні – 57,8 км на 1000 км² території [2]. Прокладена мережа міжнародних залізничних колій до столиць багатьох європейських держав.

Діє повітряний пункт перетину кордону – міжнародний аеропорт «Львів». Міжнародні авіалінії з'єднують Львів з містами Близького Сходу, Східної, Центральної та Західної Європи, Північноамериканського континенту, а також з країнами СНД.

У 2012 році на Львівщині діяло 247 готелів та аналогічних закладів. Із загальної кількості готельних закладів: 130 – готелі, 40 – мотелі, 77 – туристичні бази та інші засоби розміщування. Одноразова місткість цих закладів становила 15,4 тис. місць, номерний фонд налічував 7,3 тис. номерів [2].

Добре розвинена система громадського харчування. Загалом кількість закладів налічує 1546 одиниць, з яких 315 у Львові, а кількість місць 94373 одиниці. Оборót ресторанного господарства у 2013 році склав 1460,90 млн. грн. [2].

Позитивними зрушеннями для розвитку туристичного ринку Львівської області стало проведення Євро-2012 у м. Львові, що забезпечило залучення додаткових інвестицій, збільшення робочих місць та створення позитивного іміджу регіону у світі.

Загалом, можна сказати, що Львівська область володіє достатньою кількістю об'єктів туристично-рекреаційної інфраструктури, але потребує доведення їх якості до вищих щаблів європейських стандартів.

Джерела інформації:

1. Виклюк М. Перспективи і тенденції розвитку інноваційної діяльності підприємств транспортного машинобудування у Львівській області / М. Виклюк // Вісник Львівського університету. Серія екон. - 2009. - Вип. 41. - С. 108-114.
2. Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.lv.ukrstat.gov.ua>.

ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ РЕСУРСАМИ ЩОДЕННОЇ РЕКРЕАЦІЇ ВЕЛИКИХ МІСТ УКРАЇНИ

*Грубіян Ю. Р., 5 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Бубир Н. О.*

В статті охарактеризована забезпеченість ресурсами повсякденної рекреації більших міст України на прикладі Києва (столиця країни), Харкова (промисловий центр) і Львова (культурний центр) зеленими насадженнями.

Ключові слова: щоденна рекреація, рекреаційна територія, зелені насадження, велике місто.

Вплив шумового, пилового та інших видів забруднень, характерних для території великих міст, обумовлює підвищену потребу в щоденній рекреації – відпочинку й оздоровленні проживаючого там населення.

Ресурси щоденної рекреації великого міста включають такі складові: а) природну, як то зелені насадження, гідрологічні об'єкти; б) культурно-історичну, що містить пам'ятки історії, архітектури, археології, культові споруди, музеї та картинні галереї, етнографічні особливості території, а також місця пов'язані з життям і діяльністю видатних людей; в) інфраструктурну – заклади харчування (ресторани, їдальні), заклади рекреаційних послуг (клуби, театри, кінотеатри) тощо.

Рекреаційна діяльність щоденного циклу здійснюється на територіях первісного житла, розважальних і спортивних центрах, паркових і пляжних зонах, територіально обмежується міською зоною [1]. Найбільше навантаження, пов'язане із щоденною рекреацією жителів міста, приймають зелені насадження, в той час, як унікальні об'єкти культурної та історичної спадщини залишаються на другорядному місці, виступаючи основою пізнавально-наукової рекреації та екскурсійної справи. Тому саме зелені насадження було обрано в якості основного ресурсу щоденної рекреації й використано для проведення відповідних

обчислень забезпеченості цими ресурсами великих міст України.

Головними об'єктами системи зелених насаджень міста є зелені насадження культурного і рекреаційного призначення, зелені насадження територій житлових кварталів і масивів та ін. [2].

Забезпеченість міста зеленими насадженнями залежить від співвідношення площі зелених насаджень і кількості міського населення. Так, на кожного мешканця Харкова приходить 10-12 м² озелененої території. В той же час, на одного жителя Києва припадає 20 м² зелених насаджень, Львова – 54 м², на жителя Парижа – 14-15 м², Берліна – 10 м². Значення загальноміських показників забезпеченості зеленими насадженнями може значно варіюватися територією великого міста. Так, у м. Києві на одного жителя Голосіївського району припадає 46,7 м² зелених насаджень, в той час як на жителя Солом'янського району – лише 7,4 м² (табл. 1); на одного жителя Дзержинського району м. Харкова – 124 м², а Фрунзенського – 0,97 м²; на одного жителя Шевченківського району м. Львова – 228,4 м², а Залізничного – 4,9 м².

Таблиця 1

Забезпеченість зеленими насадженнями на одного жителя
за адміністративними районами м. Києва

Назва району	Кількість жителів	Площа парків, га	Усього зелених насаджень, га	Забезпеченість зел. насадженнями на 1 жителя у м ²
Голосіївський	239677	1 068	1119	46,7
Дарницький	327340	305	344	10,5
Деснянський	365646	508	532	14,5
Дніпровський	351665	1 113,44	1 159	33,0
Оболонський	318878	606,66	676,63	21,2
Печерський	147044	368	384	26,1
Подільський	195711	177	218,55	11,2
Святошинський	339475	257	320	9,4
Солом'янський	354765	224	264	7,4
Шевченківський	228172	379	487	21,3

Наведені розбіжності рівня забезпеченості зеленими насадженнями жителів окремих міст і жителів адміністративних районів кожного з них обумовлені, насамперед, компактністю розміщення населення територією міста, та – особливостями застосованої методики обчислення, як-то: переліком різновидів зелених насаджень, що враховуються, специфікою «виокремлення» цих насаджень із рекреаційних територій окремих районів міста. Так, до Переліку об'єктів територій рекреаційного призначення м. Харків в категорію «зелені зони і зелені насадження» не увійшов лісовий масив, що знаходиться у Ленінському районі міста [3]. Певні складнощі щодо визначення рівня озеленення міста вносить і урахування під час обчислень лише зелених насаджень загального користування – парків, лісопарків, скверів, садів, бульварів. В той час як насадження обмеженого користування, включаючи озеленення міжбудинкових житлових територій, ділянок землекористування дитячих закладів, шкіл, вузів і т.п. не враховуються, а саме в затишку зелених насаджень приватного сектору, лісових масивах, зелених зонах лікувальних, навчальних закладів тощо, задовольняє потреби щоденної рекреації значна частина жителів великого міста.

Отже, зелені насадження є важливим ресурсом щоденної рекреації жителів великого міста. Перспективним є обчислення загальної кількості зелених насаджень за космічними знімками й візуалізація результатів у регіональній ГІС відповідного населеного пункту.

Джерела інформації:

1. Покоłodна М. М. Рекреаційна географія : навч. посібник / М. М. Покоłodна; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Харків : ХНАМГ, 2012. – 275 с.
2. Закон України «Про благоустрій населених пунктів» // Відомості Верховної Ради України. – 2005.- № 49, ст.517.
3. Про затвердження проектів землеустрою з організації та встановлення меж території рекреаційного призначення м. Харкова «Зелені зони та зелені насадження» [Електронний ресурс] // Реєстр актів Харківського городского совета. - № 93/05. – Режим доступу : <http://reestr.tk/288300>.

УДК 338.48-6:78(477+100)

ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

*Данильченко О. В., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Шпурік К. В.*

В статті рассмотрены географические аспекты развития музыкального туризма в Украине.

Ключові слова: туризм, музичний туризм, музичні фестивалі.

У забезпеченні успішного розвитку музичного туризму велику роль відіграють саме географічні аспекти. Як і будь-який інший вид туризму, він в значній мірі залежить від природних особливостей, соціально-економічних та екологічних умов території. Визначаються ці особливості сукупністю природно-екологічних (кліматичні особливості території, екологічний стан території) та соціально-економічних факторів (інфраструктура, фінансування заходів, маркетингова діяльність).

Серед природно-екологічних факторів найбільше значення мають кліматичні умови, оскільки від них залежить характер події та масовість заходу. Соціально-економічні фактори є визначальними для даного виду туризму. Так, центрами музичного туризму здебільшого стають регіони з розвинутою туристичною інфраструктурою. Для вибору місць проведення музичних заходів перевага віддається містам з достатньою кількістю засобів розміщення, зручним транспортним сполученням, в яких є стадіони, концертні майданчики, концертні зали тощо.

Отже можна зазначити, що правильне розуміння ролі кожного з факторів та їх взаємопоеднання може сприяти інтенсифікації розвитку музичного туризму. Тому регіональні програми з розвитку музичного туризму повинні супроводжуватись суспільно-географічними дослідженнями, на основі яких можна обґрунтувати оптимальні умови його функціонування.

ПОНЯТТЄВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ ЕКСКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ

*Думанова О. В., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Прасул Ю. І.*

В статті изложено понятіе ексклюзивного туризма, проведена класифікація данного вида туризма.

Ключові слова: ексклюзивний (елітарний) туризм, класифікація.

Залежно від бажань туристів (споживачів) та рівня добробуту можна виділити такі групи туризму як масовий (загальний) та ексклюзивний (елітарний). Масовий туризм розрахований на великий потік туристів, за загальновідомими напрямками відпочинку, для клієнтів з середнім рівнем заробітку. То, відповідно, ексклюзивний туризм розрахований на вузький потік туристів, за індивідуальними побажаннями, для клієнтів з дуже високим рівнем заробітку і потребами.

Треба відмітити, що саме поняття «ексклюзивний туризм» досі не має чіткого визначення. Нерідко під ним розуміють приватний чи індивідуальний туризм, коли мандрівники самостійно бронюють готелі і квитки на літак, визначають програму поїздки і на цьому значно заощаджують, але при цьому досить ризикують. Ще частіше ексклюзивний туризм сприймають як синонім «відпочинку класу люкс». Отже, в даному випадку під ексклюзивним туризмом розуміється відмінно організований, надійно застрахований, індивідуальний, якісний і тому більш дорогий продукт.

Таким чином, ми пропонуємо розуміти під ексклюзивним (елітарним) туризмом – туристичні подорожі за індивідуальними програмами з забезпеченням повного набору послуг (в тому числі і ексклюзивних) та найвищого комфорту, який орієнтований на споживачів з високим рівнем доходу (так званих VIP- клієнтів).

Ексклюзивний туризм можна класифікувати за найрізноманітнішими ознаками:

1) за метою поїздки: гірськолижний, шопінг-туризм, fashion-туризм, курортний, гастрономічний, військовий, фестивальний, фото-туризм, відвідування закритих територій та покинутих об'єктів, повітряний;

2) за спрямованістю туристичних потоків – національний (внутрішній та в'їзний), міжнаціональний (міжнародний та виїзний);

3) за характером навантаження – активний і пасивний;

4) за чисельністю подорожуючих – індивідуальний;

5) за тривалістю туру – короткотривалий або довгостроковий;

6) за віком туристів – молодіжний, для осіб середнього віку, для осіб третього віку (пенсійний);

7) за видом транспорту – автотуризм, авіатуризм, залізничний, морський і річковий туризм, комбінований;

8) за способом розміщення – на стаціонарний і пересувний (круїзи, тури);

9) за інтенсивністю туристичної діяльності: цілорічний, сезонний, епізодичний;

10) за формою фінансування – комерційний.

Ексклюзивними можуть бути будь-які подорожі за будь-якою тематикою, головними ж критеріями є неповторність, індивідуальність, та дорожча вартість маршруту, який пропонується туристам.

Треба відмітити й те, що зі зміною потреб туристів можуть з'являтися нові спеціальні види ексклюзивного туризму і в той же час ряд спеціальних видів туризму поступово може переходити в розряд звичних. Всі ці види туризму тісно переплітаються між собою і виділити їх у чистому виді практично неможливо.

КІННИЙ ТУРИЗМ І СУЧАСНИЙ СТАН ЙОГО РОЗВИТКУ

*Зьома М. В., 2 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Шпурік К. В.*

В статье рассмотрена сущность и особенности конного туризма и его основных направлений.

Ключові слова: туризм, кінний туризм.

Кінний туризм – це вид активного відпочинку, пов'язаний з використанням тварин, верхи або в упряжі, як засобу пересування. Найчастіше його класифікують як підвид спортивного чи екологічного видів туризму. В ньому поєднуються і спілкування з тваринами, і елементи трекінгу, і екологічного, і водного туризму, крім того, він надає оздоровчий вплив на людський організм. Загальновідомий факт, що спілкування людини з конем – це позитивні емоції, які покращують психофізичний стан. Існує цілий ряд хвороб при яких іпотерапія має оздоровчий ефект, а верхову їзду застосовують як один з методів лікування.

Подорожі на конях, які були звичайною справою ще сто років тому, не втратили своєї популярності і перетворилися на кінні тури. Перший в колишньому СРСР кінно-верховий маршрут був прокладений ще у 1971 році Алтайською крайовою радою з туризму та екскурсій з туристської бази «Катунь». Спостерігається, що природні ресурси не є визначальними для цього виду туризму, але географічні особливості території значно впливають на місця прокладення кінних маршрутів. Так, цей вид туризму особливо поширений у таких регіонах як лісотундра, тайга, лісостеп, гори і передгір'я, які виділяються мальовничими ландшафтами. Сьогодні туристам пропонують різноманітні види кінних подорожей, від яких залежить і вибір

маршруту: кінно-верхові, кінно-верхові з супроводом, подорожі в упряжках.

У часовому діапазоні кінні тури різняться від коротких прогулянок до подорожей, що займають кілька днів. Під час таких турів вершники можуть удосконалити навички верхової їзди, використовуючи на маршруті їзду по нерівній місцевості, скачки галопом, подолання бар'єрів або природних перешкод. Такі поїздки пропонуються кінними базами або закладами як варіант для цікавого та активного дозвілля [1].

Вважається, що кінний туризм є елітним видом відпочинку, адже навчання верхової їзди може собі дозволити не кожна людина. Не дивлячись на це, популярність кінних турів стрімко зростає в усьому світі. Великі перспективи його розвитку мають Великобританія, Франція, США, Казахстан, Китай, Мексика, Бразилія, Німеччина, Монголія, Грузія, де розробляються цікаві пропозиції для подорожей конями.

Останнім часом кінний туризм завойовує все більше прихильників і серед населення України. Лідером в організації кінних турів є Карпатський туристсько-рекреаційний регіон, де подібні продукти є не тільки проектними в положеннях місцевих програм розвитку туризму. Саме на Західній Україні кінні маршрути відпрацьовуються на практиці, там проводиться фестиваль з кінного туризму «Гори на долоні», діють центри кінного туризму, створюються асоціації, тощо.

Отже, можемо зробити висновок, що у кінного туризму велике майбутнє. За умілої організації він може розвиватися в більшості регіонів України та стати успішним інвестиційним проектом. В цих умовах актуальними стає дослідження умов та факторів розвитку кінного туризму, розробка кінних туристичних маршрутів та включення їх у мережу туристично-екскурсійних маршрутів.

Джерела інформації:

1. Особливості кінного туризму [Електронний ресурс] – Режим доступу : 101km.co.ua/ukr/statti/osoblivosti-kinnogo-tyrizmu.

ГЕОГРАФІЯ МИСТЕЦЬКО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

*Кадук Ю. С., 2 курс,
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
кафедра туризму та соціальних наук,
наук. керівник – доцент Яковчук О. В.*

В статье изложены основные положения развития художественно-познавательного туризма, принципов его пространственной организации, специализации и организации основных туристических дестинаций. Определены наличие основных центров развития и распространения художественно-познавательного туризма в мире.

Ключові слова: мистецько-пізнавальний туризм, музеї, галереї, інфраструктура мистецько-пізнавального туризму.

Мистецько-пізнавальний туризм – це певний вид культурного туризму, який поєднує в собі подорож з метою пізнання різних напрямків мистецтва (архітектури, скульптури, живопису, музики, театру, кіно, літератури тощо). Тобто, можна сказати, що основною метою туриста мистецько-пізнавального напрямку є відвідуванням конкретних музеїв, галерей, концертних залів, театрів під час своєї відпустки або вихідних днів. Даний вид туризму стрімко розвивається, тому він вважається чудовим способом отримати нові враження й розширити кругозір.

Міжнародна рада музеїв (ICOM), Міжнародна рада з питань пам'яток і визначних місць (ICOMOS), Панєвропейська федерація культурної спадщини координують зусилля країн з проблем використання музеїв, пам'яток історії та культури в туризмі в Європі та світі в цілому, що сприяє соціокультурному та економічному розвитку країн і регіонів, розвиває міжкультурний діалог.

Можна стверджувати, що в кожному регіоні і взагалі в світі цей вид туризму розвинений нерівномірно. В деяких регіонах можна помітити велику концентрацію мистецько-пізнавальних об'єктів.

Можна сказати, що Європа безперечно є лідером розвитку мистецько-пізнавального туризму. Європейська частина світу може похвалитися безліччю художніх галерей, музеїв мистецтв та театрів. Особливо це стосується таких міст як Лондон, Париж, Мадрид, Мюнхен та інші. Великою популярністю у туристів користуються музеї, галереї саме цих знаменитих міст. Звичайно треба зауважити, що Європа багата на культурну та історичну спадщину і це безперечно вносить свій вклад у розвиток мистецько-пізнавального туризму.

Що ж стосується країн Америки, то тут можна сказати, що найбільш розвинутими країнами даного виду туризму є США, Канада, Аргентина та Бразилія. Але лідером вважається саме США. Тому що ця країна є світовим лідером за багатьма напрямками.

Також розвивається мистецько-пізнавальний туризм в Африці та Австралії. Країни Африки на початку ХХІ ст. активно залучені в процес створення національних музейних мереж, на які покладається завдання сприяти розвитку національної самосвідомості й охороні культурно-історичних цінностей. А що ж стосується Австралії та Океанії, то континент не достатньо забезпечений ресурсами мистецько-пізнавального туризму, через що даний напрям туризму не є галуззю спеціалізації континенту. Але все ж багато відомих музеїв, галерей й театрів сконцентровано у Австралії та Новій Зеландії.

Тому, підсумовуючи можна зазначити, що саме музеї на сьогодні є одним із головних соціальних інститутів, які виконують функцію формування історичної пам'яті народу, донесення до всіх людей і особливо молоді знань про минуле.

ГЕОГРАФІЯ РОЗВИТКУ РЕСУРСІВ РОЗВАЖАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

*Кобиф Т. Г., 2 курс,
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
кафедра туризму та соціальних наук,
наук. керівник – доцент Яковчук О. В.*

В данной статье описаны основные центры развития развлекательного туризма, а именно тематические парки и география расположения основных туристических ресурсов в мире и появление новых ресурсов в Украине.

Ключові слова: розважальний туризм, тематичний парк, ресурси.

Розважальний туризм – це різновид туризму, в якому туристичні учасники управляють ресурсами, даними через ігрові символи, для того, щоб досягти мети або певного результату.

Розважальний туризм як самостійна галузь туристичної індустрії була сформована нещодавно. Завдяки розважальному туризму задовольняються рекреаційні потреби людей як розвага. Розрізняють пасивний та активний відпочинок. Пасивний відпочинок передбачає припинення діяльності та повний фізичний спокій організму, активний відпочинок – переключення активності організму на інший вид діяльності. Головним атрибутом в даному виді туризму є індустрія: парки атракціонів, кінотеатри, мультиплекси, аквапарки, тематичні парки розваг типу «Disneyland».

У Європі побудовано близько двох десятків великих тематичних парків, не рахуючи численних аквапарків. Великою популярністю у туристів користуються тематичні парки Франції, Німеччини, Данії, Нідерландів. Європейський континент є досить розвинутим, до нього входять країни Великої Сімки (Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія). Це означає, що найбільше туристичних міст і потоків туристів спрямовані до Європи. Тому вигідно саме в цьому регіоні будувати

найбільші парки розваг світу.

Азія – найбільша частина світу. До складу цього регіону входить розвинуті країни: Китай, В'єтнам, Сінгапур, Південна Корея, Японія. Прикладом є розвинуте місто Гонконг (Китай) з його парком «Hong Kong Disneyland», тому туристичний потік також досить великий, але поступається Європі.

Серед найбільш популярних туристичних напрямків континентальної Америки – Сполучені Штати, Канада, Мексика, Бразилія і Аргентина, Перу і Чилі, Венесуела і Болівія. Велике місце займає США з аквапарками.

На території Африки є достатньо парків розваг, наприклад: «Lion Park» (Ботсвана), «Il Bosco» (Бенгазі, Лівія) тощо [1].

Україна перебуває на стадії розвитку розважального туризму, ми не маємо всієї необхідної інфраструктури та фінансування, тому розважальний туризм на початковому рівні. Але Україна має великий потенціал, успіх цієї справи в світі говорить про доцільність створення подібних об'єктів, в основу яких могла бути покладена ідея відтворення різних епох та періодів з історії України: трипільської культури, Давньої Русі, козацької доби тощо.

Отже, розважальний туризм – сучасний та новий вид туристичної діяльності, який досяг великого розвитку в деяких регіонах та країнах світу

Джерела інформації:

1. Список парків розваг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_amusement_parks.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПОДІЄВОГО ТУРИЗМУ В ЧУГУЇВСЬКОМУ РАЙОНІ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Логвинова М. О., 4 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства,
наук. керівник – доцент Кулешова Г. О.*

В статье рассматривается современное состояние событийного туризма в Чугуевском районе Харьковской области, его особенности и ресурсы.

Ключові слова: туризм, подія, подієвий туризм, туристичний потенціал.

На сучасному етапі розвитку суспільства туристично-рекреаційна галузь є сферою економічної діяльності, що розвивається швидкими темпами. Під впливом процесів глобалізації, жорстокої конкуренції між підприємствами туристичного бізнесу, обмеженості ресурсів популярністю серед туристів користуються нові види туризму, серед яких виділяється подієвий туризм.

Подієвий туризм – порівняно молодий і цікавий напрямок міжнародного туризму, сутність якого полягає у тому, що основна мета поїздки приурочена до певної події. Особливо важливим цей вид туризму є для територій локального рівня, оскільки він сприяє покращенню інфраструктури територій, підвищенню їх конкурентоспроможності, виступає одним із чинників формування позитивного іміджу регіонів [1].

Аналіз туристичної діяльності в Чугуївському районі дозволяє виділити подієвий туризм. Для цього Чугуївський район має певні переваги: високий соціально-економічний рівень розвитку, транспортна доступність, високі стандарти обслуговування.

Щороку велику кількість туристів приваблює регіональний етнофестиваль «Весілля в Малинівці» – відроджений фестиваль обрядового та сучасного весільного дійства, візитна картка району.

Відвідувачам пропонується знайомство з весільними обрядами національних меншин, різноманітна конкурсна програма, виставка весільних суконь та аксесуарів. У 2013 році фестиваль відвідали 16,5 тис. туристів з різних областей України та Белгородської області Росії.

Популярним серед туристів є фестивалі бардівської пісні «Зимовий Есхар» та «Осінній Есхар», які виходять за межі районного заходу, адже збирають учасників країн близького зарубіжжя. У фестивалі беруть участь клуби авторської пісні та автори з Харкова, Києва, Воронежа, Полтави, Рівного, Луганська, Дніпропетровська, Запоріжжя, Мінська, Криму та Німеччини [2].

Ще однією культурною подією у Чугуївському районі є Міжнародний репінський пленер – мистецький захід, який щорічно проводиться в м. Чугуєві для розвитку і популяризації реалістичного напрямку в сучасному образотворчому мистецтві, створення умов для творчого спілкування, обміну досвідом художників-реалістів.

Перспективними для подієвого туризму у майбутньому можуть стати заходи спортивного характеру, серед яких особливо виділяються «Лижні перегони», змагання з рибної ловлі, спортивного орієнтування.

Отже, подієвий туризм є перспективним видом туризму у Чугуївському районі з невичерпним ресурсним потенціалом. Тому необхідно провести комплексне суспільно-географічне дослідження території Чугуївського району з метою аналізу демографічного потенціалу, особливостей інфраструктури та ін. Це дасть можливість виявити перспективні напрямки подієвого туризму в районі.

Джерела інформації:

1. Сучасні різновиди туризму : навч. посіб. / М.П. Кляп, Ф.Ф. Шандор. - К., 2011. - 334 с.
2. Сайт Чугуївської районної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://chuguev-rda.org.ua/>.
3. Событийный туризм [Електронний ресурс] / Сторінка «Событийный туризм» сайту ТзОВ «МАКІНТУР». – Режим доступу : <http://www.makintour.com/node/545>.

РОЗВИТОК ГУМОРИСТИЧНОГО ТУРИЗМУ В ХАРКОВІ

*Медушівська Я. В., 5 курс,
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
кафедра туризму та соціальних наук,
наук. керівник – доцент Яковчук О. В.*

Рассматриваются ресурсы развития юмористического туризма в Харькове.
Ключевые слова: юмористический туризм, Харьков.

Туризм допомагає отримати нові знання про країну, місто, об'єкт та зануритися в історію, пізнати культурні традиції та поєднатися духовно з місцем відвідання. Знайомство з культурою та звичаями іншої країни збагачує духовний світ людини. І все це неможливо без нотки гумору. Туристи не хочуть мандрувати тільки з метою пізнання, вони бажають веселощів, тому гумористичний туризм буде набувати розвитку.

Гумористичний туризм – це новий і незвичний напрям в розвитку туризму, він допомагає розробити нові туристичні маршрути в місті чи в країні в цілому. На даний момент гумористичний туризм ще не отримав певного розвитку, але вже є умови розвитку за допомогою театралізованих вистав, спеціально навчених аніматорів чи квестів по місту та різних видів переміщення по території. Місто Харків вже рухається в цьому напрямку, бо тут є багато цікавих, гумористичних пам'ятників, декілька тематичних кафе, а також театри комедій.

Харків – одне з міст, яке подарувало Україні першу команду КВК. Харків славиться своїми командами КВК, а особливо командами ХАІ. Вперше команда КВК Харківського авіаційного інституту з'явилася на екрані тоді ще Центрального телебачення в 1970 р. До 1969 р. в Харкові не залишилося жодної команди, яка б не програла команді КВК ХАІ.

КВК став одним із поштовхів до зародження гумористичного туризму у Харкові, бо зараз у місті проводяться різні ігри молодіжних команд КВК у Харківському кіноконцертному залі «Україна»,

відбуваються Кубки мера. Люди, які цікавляться історією команди ХАІ, приїжджають, щоб відвідати музей ХАІ з розповіддю про цю команду.

Харків місто з багатою історією і зі своїми традиціями. Тому окремим типом пам'яток Харкова є так звані гумористичні пам'ятники, які частково відображають звичаї та манери минулих епох, також комічні, інколи навіть еротично-комічні пам'ятники.

Основними об'єктами гумористичного маршруту є пам'ятник «Літаючим закоханим», скульптура Остапу Бендеру, пам'ятник Отцю Федору з «12 стільців» з чайником, Кісі Вороб'янінову та Еллочці Людожерці, М.Булгакову і коту Бегемоту, пам'ятник «Вуху, яке все чує», КДБ, харківському сантехніку, закоханим, які обіймають один одного.

Ще сто років назад ніхто б не подумав, що люди поставлять пам'ятники таким предметам як: шестерінці, двигуну внутрішнього згоряння, горбатому «Запорожцю», Газовій засувці у Харківського управління газопроводів та швейній машинці, «Шеренга ДАІшників - «Петрович», пам'ятник трьом куриним яйцям. Скульптури на дахах будівель: скульптура чоловіка з рукописом та пам'ятник скрипалеві.

З тварин гумористичними об'єктами для створення пам'ятників харків'яни вибрали зелену жабу в білий горошок, залізного коня і трьох веселих макак, а також Змій Горинич, Айболит, Крокодил Гена, «Голова дядьки Чорномора», Ілля Муромець.

Харків не дуже славиться тематично-гумористичними ресторанами. Наприклад, ресторан «Зелений папуга», де можна відчувати себе папугою в клітці, та Дуби-Чаклуни, де панує тепло і казково-весела атмосфера. Цікавим місцем куди можна запросити екскурсантів є Театр музкомедії, де туристи можуть обрати комічну чи гумористичну виставу за вибором. Харків повинен розвивати цей новий вид туризму та розробляти маршрути, є достатня кількість об'єктів та закладів інфраструктури для створення гумористичного напрямку розвитку.

ВИБІР КРИТЕРІЇВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ОБ'ЄКТІВ ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ

*Мироненко В. Ю., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Шпурік К. В.*

В статье рассмотрены основные критерии для проведения оценки объектов паломнического туризма.

Ключові слова: паломницький туризм, об'єкт паломницького туризму, критерії оцінки.

В Україні значних обертів набуває розвиток паломницького туризму. Для виявлення найбільш цінних та привабливих об'єктів паломництва та розробки і організації паломницьких маршрутів, необхідно виділити критерії та провести оцінку духовних центрів як місць концентрації сакральних об'єктів, що мають певну унікальність та значимість для паломників.

Для оцінки об'єктів паломницького туризму пропонуємо критерії, які увібрали у себе напрацювання Бейдика О. О. [1], Божук Т. І. [2], Костащук І. [3] та інших вчених з методики оцінки сакрально-туристичних ресурсів, сакральних об'єктів та об'єктів релігійного туризму.

Оскільки для паломників першочергову значимість має кількість та духовна цінність сакральних реліквій (чудотворних ікон, цілющих джерел, мощів загально-церковного значення тощо), то ми вважаємо, що наявність святинь буде основним критерієм при оцінці об'єкту паломництва.

Географічне розташування має вагоме значення при плануванні будь-якого туристичного маршруту, і об'єкти паломництва не є виключенням. Слід оцінювати транспортну і пішохідну доступність та віддаленість об'єкту від міських населених пунктів.

Паломники зачасто мають потребу в довгостроковому перебуванні на території монастиря або лаври, тому при оцінці слід враховувати можливість духовного центру приймати паломників на ночівлю та організувати харчування, а одночасне перебування великої кількості паломників під час великих церковних свят потребує врахування і місткості храму. Так, в рамках критерію *інфраструктура та сервіс об'єкту* паломницького туризму слід оцінювати заклади розміщення (монастирські готелі, гостьові кімнати при монастирях та ін.) й харчування (трапезні, їдальні тощо), їх наявність, місткість, умови. Крім того, додатковими ознаками при оцінці можуть бути: історичне та церковне значення об'єктів, архітектурна цінність сакральних споруд, наявність екскурсійного обслуговування, свічних та іконних лавок, стоянок, можливість оренди одягу тощо.

До другорядних послуг відносять медичні, банківські, інформаційні, надання послуг гіда-екскурсовода чи гіда-перекладача тощо [2]. Вони не є основою для організації паломницького туризму, проте їх наявність може підсилити туристичну привабливість об'єкту.

Таким чином, дані критерії дозволять оцінити усі основні параметри об'єктів паломницького туризму. В майбутньому планується за даними критеріями розробити оціночні шкали та провести оцінку найкрупнішого вітчизняного об'єкту паломництва – Свято-Успенської Почаївської лаври та порівняти її з іншими духовними центрами України.

Джерела інформації:

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О. О. Бейдик – К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2001. – 395 с.
2. Божук Т. І. Оцінка сакрально-туристичних об'єктів / Т. І. Божук // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. – Вип. 391: Географія. – Чернівці : Рута, 2008. – С. 193-202.
3. Костащук І. Методика оцінки сакрально-туристичних ресурсів регіону (на прикладі Чернівецької області) / І. Костащук // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. – Випуск 519-520. – С. 81-86.

УДК 338.484(477.54)

СТАН РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ НПП «СЛОБОЖАНСЬКИЙ»

*Михно А. С., 4 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Сінна О. І.*

Рассматривается рекреационная деятельность НПП «Слобожанский» по компонентам и ее современное состояние.

Ключові слова: рекреаційні пункти, туристичні маршрути, екологічні тропи, національний природний парк «Слобожанський».

Рекреаційна діяльність на територіях національних природних парків (НПП) відіграє найважливішу роль. Однак таке використання території парку неоднозначне, адже задачі охорони природи й рекреаційної діяльності мають бути узгоджені.

По території НПП «Слобожанський» працівниками парку ведеться постійне спостереження за рекреаційними об'єктами, туристичними маршрутами і екологічними стежками. Під особливою увагою знаходиться заповідна зона і зона регульованої рекреації.

Згідно функціонального зонування парку в Проекті створення НПП, рекреаційна зона складає – 33,8 % від загальної площі парку.

Рекреаційний пункт – це обмежена територія, об'єкти якої виконують одну або кілька споріднених рекреаційних функцій [2]. На території національного природного парку «Слобожанський» 7 рекреаційних пунктів: «Луговий ставок», «Вільшанка», «Холодний яр», «Козацький стан», «Щедра галявина», «Лісове озеро», «Березовий гай». Всі вони розміщені в привабливих місцях для відвідувачів і знаходяться неподалік від основних доріг. Кожен із рекреаційних пунктів обладнаний місцем для розведення вогнища, альтанками, урнами для сміття тощо. Ці пункти розташовані поза межами основних ареалів зростання рідкісних рослин, коридорів проходження тварин до водойм, інших цінних з

природоохоронної точки зору місць.

Екологічна стежка – це польова екологічна практика, яка надає можливість узагальнити набуті під час навчального процесу знання, поглибити їх, унаочнити, спостерігаючи в природі за живими об'єктами [3]. Діючі екологічні стежки в НПП «Слобожанському»: «В гостях у бобра», «Городне», «До торф'яних боліт», та стежка, що планується – «Мурафська дача».

Туристичний маршрут – це завчасно спланована траса послідовного пересування туристів між географічними пунктами, які будуть відвідані протягом певного періоду з метою отримання послуг, які передбачені програмою обслуговування [3].

На початку 2013 р. парк отримав ліміти на використання природних ресурсів у межах НПП «Слобожанський» в рекреаційних, оздоровчих та освітньо-виховних цілях [1]. Відповідно до змін в законодавстві, лімітування кількості рекреантів відмінено, але ліміти 2013 р. використовуються працівниками і зараз.

Облаштування рекреаційних пунктів, туристичних шляхів та екологічних стежок дає змогу швидше визначити місця знаходження рекреантів, можливе місце утворення пожежі від вогнищ, найбільш доступні для рекреантів місця потрапляння в заповідну зону парку, витоптування рослинності, пошкодження рідкісних рослин.

Джерела інформації:

1. Ліміти на використання природних ресурсів у межах територій НПП «Слобожанський» в рекреаційних, оздоровчих та освітньо-виховних цілях на 2013 рік / Затверджено заступником Міністра екології та природних ресурсів України від 25.01.2013р. № 708/09/3-2013.

2. Теоретические основы формирования территориальных рекреационных систем [Электрон. ресурс]. - Режим доступа : <http://www.tdr.su/teoreticheskie>.

3. Шпуляр С.Б. Методика створення екологічної стежки / С.Б. Шпуляр; Івано-Франківський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді. – Івано-Франківськ, 2011. – 27 с.

ЕКОЛОГІЧНІ ФЕСТИВАЛІ В УКРАЇНІ: МЕТА ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ

*Наконечна В. Р., 4 курс,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра географії України,
наук. керівник – доцент Аріон О. В.*

В представленной статье рассмотрено значение экологических фестивалей и мероприятий, организуемых в их рамках, для экологического просвещения и развития регионального туризма.

Ключові слова: екологія, екологічний фестиваль, екологічне виховання.

В наш час екологія – не тільки наука про взаємодії живих організмів і їх спільнот між собою і з навколишнім середовищем. Вона виступає як складний міждисциплінарний напрям, що поєднує всі природничі, точні, гуманітарні і соціальні науки з метою пошуків шляхів оптимального розвитку людства на максимально далеку перспективу.

Екологічний стан території України, нажаль, не є оптимальним. І в боротьбі за його покращення не можна забувати про формування екологічного світогляду суспільства, що вважається одним з актуальних напрямів вирішення проблем, пов'язаних з екологічним станом території. Серед усього різноманіття найбільш дієвих засобів екологічного виховання і просвіти на особливу увагу заслуговують екологічні фестивалі.

Екологічні фестивалі – це масові дійства, енергійні заходи, спрямовані на екологічне виховання людей. Основною метою фестивалів є ознайомлення глядача з сучасними екологічними проблемами та подання в доступній візуальній формі варіантів їх вирішення. Під час екологічних фестивалів проводяться майстер-класи з екологічної психології, виготовлення еко-іграшок тощо. Відбувається сприяння розвитку відчуття відповідальності, єдності людини з природою та залученню активних та ініціативних людей до участі у поширенні екологічного способу життя [2].

Нині екологічні фестивалі поширені на всій території України. Найбільше їх проводиться у Києві та Київській області, а також Західних областях України: Львівській, Рівненській, Закарпатській, Івано-Франківській. Найбільш популярними є такі, як: «Екочашка» (м. Київ), «Еконяка» (м. Львів), «Зеленька» (м. Рівне), «Черемош-фест» (с. Криворівня, Івано-Франківська обл.) тощо [1]. Їх проведення є дієвим способом привернути увагу громадськості до проблем охорони довкілля. Такі фестивалі ефективно впливають на освіту людей в області навколишнього середовища, формують екологічне виховання населення. Екологічні фестивалі сприяють поліпшенню рівня екологічної культури та свідомості, розвитку регіонального туризму.

Головною метою екологічних фестивалів є сприяння оволодінню людей науковими знаннями про довкілля, пояснення складних взаємозв'язків в природі, формування знань і вмінь дослідницького характеру, спрямованих на розвиток інтелекту, розуміння сучасних проблем навколишнього середовища і усвідомлення їх актуальності для себе. Проведення даних заходів сприяє забезпеченню підтримки заповідної справи широкими верствами населення, формує сучасні уявлення про роль заповідних територій у справі збереження біологічного різноманіття, яке є підґрунтям стабільності біосфери, сприяє піклуванню про стан природи у теперішньому і майбутньому.

Отже, екологічні фестивалі є важливим заходом у сучасному житті України, які у майбутньому слід поширювати в усіх регіонах держави та намагатись залучити якомога більшу частину населення, щоб зберегти надбання природи та сприяти покращанню екологічного стану країни.

Джерела інформації:

1. Варто бути. Літні фестивалі Західної України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://blog.karpaty.info>.
2. Гаць Я.М. Проблеми екологічного виховання молоді [Електронний ресурс] / Я.М. Гаць. – Режим доступу : <http://intkonf.org/gats-yam-problemi-ekologichnogo-vihovannya-molodi/>.

ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВОДНИХ РЕСУРСІВ БАСЕЙНУ р. ОСКІЛ

*Нізамова Т. О., 4 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.*

Рассматриваются водные ресурсы бассейна реки Оскол, оценка их использования в рекреационных целях.

Ключові слова: оцінка водних об'єктів, туристсько-рекреаційний потенціал.

Річка Оскіл протікає по території України та Російської Федерації. Оскіл є лівою та найбільшою притокою Сіверського Дінця. Довжина річки становить 478 км, в межах Харківської області – 178 км. Площа водозбірного басейну – 14800 км², в межах Харківської області – 5511 км². Достатньо густа гідрографічна сітка басейну річки більшу частину року являє собою долини стоку дощових та талих снігових вод. Притоки – мілководні, мають повільні, спокійні течії [2].

Басейн річки Оскіл є популярним місцем відпочинку, тому доцільно провести його оцінку за можливістю його рекреаційного використання. При оцінці водного об'єкту з метою рекреації розглядаються умови підходу до води, наявність пляжної смуги, характер дна, швидкість течії (річки), переважання слабкого хвилювання на великих водоймах, температурний режим [1].

Пропонуємо розглянути оцінку водних об'єктів, в даному випадку р. Оскіл, для пляжно-купального відпочинку (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка придатності річки Оскіл для пляжно-купального
відпочинку [1]

Критерії оцінки	Характеристика	Бал
Ширина мілководної зони	18 м	4
Літологія для мілини	піщаний	5
Температура води 18-22° С, днів	150-180	5
Швидкість течії, м/с	0,2 м/с	4
Площа водної прибережної рослинності	9	4

Таким чином, середній бал оцінки придатності р. Оскіл для пляжно-купального відпочинку становить 4,4 бали, що свідчить про те, що басейн річки придатний для цього виду відпочинку.

Річка Оскіл завдяки швидкості своєї течії, розміру та іншим характеристикам, чудово підходить для сплаву на човнах і плотах – виду сімейного туризму, який не переслідує спортивних цілей, тому найбільш придатними для нього є спокійні малі річки, що течуть у межах лісової зони, а в деяких місцях для спортивного сплаву на байдарках. Розвитку риболовлі сприяє те, що місця на річці дуже красиві, повітря чисте. По берегах річки ростуть хвойні та листяні дерева, велика кількість піщаних пляжів, зручних для купання. В річці водиться велика кількість раків, що, як кажуть рибалки, говорить про чистоту води. Можливо, саме чиста вода зробила річку настільки популярною у підводних мисливців. Навіть якщо підводна риболовля на Осколі не принесе результатів, можна зайнятися ловом раків, що теж цікаво [2].

Аналізуючи ресурси басейну річки Оскіл на предмет рекреаційної оцінки, можна зробити висновок що акваторія річки придатна для використання в рекреаційних цілях як об'єкт пляжно-купального відпочинку, а також для деяких видів водного туризму. Здебільшого це самостійний сімейний відпочинок на берегах річки та її приток, туристичні сплави на човнах і плотах, спортивні сплави на байдарках та риболовля.

Джерела інформації:

1. Практикум для студентів спеціальності 6.040104 «Географія» : навчально-методичний посібник / [кол. авт.; за ред. В. А. Пересадько, В. Е. Луначека, К. В. Шпурік]. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 240 с.
2. Яцик А.Б. Малі річки України. Довідник / А.В. Яцик, А.Б. Бишовець, Є.О. Богатова. – К. : Урожай, 1991. – 296 с.

ЭКСКУРСИОННЫЕ РЕСУРСЫ ЛЕБАПСКОГО ВЕЛАЯТА ТУРКМЕНИСТАНА

*Одеев А. А., 4 курс,
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
кафедра физической географии и картографии,
науч. руководитель – старший преподаватель Машкина В. В.*

В статье рассмотрены экскурсионные ресурсы Лебапского ваята Туркменистана – природные, археологические и историко-культурные. Кратко описаны экскурсионные объекты.

Ключевые слова: экскурсионные ресурсы, Лебапский ваят, Туркменистан.

Экскурсионные ресурсы – это природные, культурно-исторические, социально-культурные объекты, которые могут служить объектами экскурсионного показа с целью удовлетворения познавательных потребностей экскурсантов [1].

Лебапский ваят расположен на востоке Туркменистана, по обеим сторонам реки Амударьи, к которой слева примыкает пустыня Каракум, на севере расположена возвышенность Карабиль. А на юго-востоке ваята расположен горный массив Кугитанг. Граничит Лебапский ваят с Узбекистаном и Афганистаном.

Среди природных экскурсионных ресурсов особенный интерес в числе туристических маршрутов по Лебапскому ваяту вызывает посещение заповедных мест Кугитанга. Здесь можно увидеть лунный пейзаж Боя-дага, плато Динозавров с отпечатками лап доисторических ящеров, уникальные карстовые пещеры. Полной противоположностью растительному богатству Кугитанга выступает Репетекский змеиный заповедник, один из самых крупных в мире по разнообразию представленных в нем, видов пресмыкающихся и занесен в список ЮНЕСКО, как и Амударьинский и Кугитангский.

Среди историко-культурных объектов экскурсионной деятельности в Лебапском ваяте можно выделить непосредственно г. Туркменабад с

наиболее примечательными объектами - храм Святителя Николая Чудотворца и Храм святых Первоверховных Апостолов Петра и Павла, а также несколько музеев. Городище Амуль-Чарджуй, представляющее собой уникальный комплекс развалин древней крепости времён существования Амуля, датировано X-XI веками. В городе-музее Атамурат, стоит мавзолей Астана-баба с мечетью и гробницей, датированный XII в. и пользующийся вниманием у многочисленных паломников.

Среди археологических памятников можно выделить: 1) в г.Атамурат остались руины двух археологических памятников, один из них – «Бековская крепость», которая до 1917 года служила резиденцией керкинского бека, другой памятник – «Русская крепость», существовавшая в кушано-сасанидский период; 2) Дарган – средневековое городище примерно в 3 км южнее современного поселка Бирата с двухчастной планировкой, характерной для фортификации Хорезма, самый южный город этой исторической области; 3) Шахристан Амуля представляет собой правильный четырехугольник площадью до 9 га. Он лежит на многометровом пахсовом массиве, возвышаясь над округой на 21-24 м. В северо-западном углу крепости — массивный арк (цитадель), высотой 33 м, со следами пяти башен. Территория рабада, окружавшего шахристан Амуля, превышала 150-175 га. Самый ранний период обживания городища относится к I-IV вв., когда эта территория входила, скорее всего, в состав Кушанского царства.

Одной из приоритетных отраслей Лебапского веляята является туризм, который основан на богатом экскурсионном потенциале и требует дальнейшего развития.

Источники информации:

1. Экскурсионные ресурсы [Электронный ресурс]. - Режим доступа : ekskursoved.blogspot.com/2012/09/blog-post_19.html.

ГЕОГРАФІЯ РОЗВИТКУ РЕСУРСІВ ПІДВОДНОГО ТУРИЗМУ

*Озерова Н. Ю., 2 курс,
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
кафедра туризму та соціальних наук,
наук. керівник – доцент Яковчук О. В.*

В данной статье рассмотрены основные центры развития подводного туризма, ресурсы, которые необходимы для развития данного вида, а именно водные и климатические.

Ключові слова: підводний туризм, дайвінг, ресурси.

Туризм є однією зі специфічних галузей світової економіки, яка іноді займає дуже вагомую частину в економіці окремих країн. Однак для свого розвитку потребує глибокого вивчення всіх видів ресурсів, що допомагають розвитку. Підводний туризм є одним з екзотичних видів туризму і вважається досить молодим, з цього дуже важливо приділяти велике значення підбору ресурсів, які допоможуть становленню цього виду. Оскільки цей вид туризму є дуже дорогим через технічне оснащення, а так само вимагає специфічної підготовки, пов'язаної з навчанням майбутнього дайвера, то в цілях реклами даного виду туризму і ступеня його рентабельності необхідно приділяти особливу увагу різного виду факторам і ресурсам.

На сьогоднішній день існує безліч країн, які володіють великою кількістю ресурсів для розвитку подводного туризму, але не мають матеріальної можливості для становлення даного виду. Більшість економічно-розвинених країн, що мають достатньо матеріальних ресурсів для розвитку даного виду туризму, не мають сприятливих природних ресурсів (водних або кліматичних), в основному це стосується країн Центральної, Західної Європи та інших. Однак більшість таких країн спонсорує розвиток даного виду туризму в більш сприятливих районах світу, що дозволяє їм, не дивлячись на великі

матеріальні витрати і віддаленість, мати з цього виду туризму досить великий прибуток, що сприяє подальшому розвитку підводного туризму.

Водні ресурси є основною складовою підводного туризму, це насамперед певні річки чи озера, підземні джерела або ділянки морського узбережжя, що представляють величезну цінність для туристів. Країни зі значними ділянками мілководного шельфу мають хороші умови для розвитку рекреаційного підводного туризму. Склад гірських порід, що складають дно, також впливає на можливості розвитку дайвінгу. Ланцюжки островів або поодинокі острова, особливо цілі архіпелаги створюють додаткові можливості для розвитку туризму. Підводні скелі, печери і уступи в теплих морях служать основою зростання коралів і становлять інтерес для любителів підводного туризму.

Важливу роль в підводному туризмі, крім водних ресурсів, мають кліматичні ресурси. Основна перевага віддається місцям з теплим кліматом, що дозволяє проводити туристичний сезон практично цілий рік, при цьому екіпірування для підводного туризму може бути мінімальне [1].

У зв'язку з загальною світовою економічною кризою, попит на даний вид туризму зменшився. Але за останні роки мережа ресурсів, які охоплюють підводний туризм значно розширилися. Скрізь є кар'єри, річки, озера, подекуди затоплені шахти – і скрізь можна побачити дайверів. Іншими словами, географія дайвінгу вкрай велика, і тропіками справа не закінчується.

Джерела інформації:

1. Підводний туризм і його особливості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.msk-guide.ru/podvodniy-turizm-i-ego-osobennosti.htm>.

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РІВНЕНЩИНИ

*Олійник В. В., 4 курс,
Київський національний університет імені Т.Шевченка,
кафедра економічної і соціальної географії,
наук. керівник – канд. геогр. наук Дем'яненко С. О.
кафедра географії України*

В статтє проанализировано состояние рекреационно-туристического потенциала Ровенской области и его значение для развития туризма в данном регионе. Исследованы основные проблемы и перспективы развития туристической отрасли Ровенской области на базе имеющегося рекреационно-туристического потенциала.

Ключові слова: туризм, рекреаційно-туристичний потенціал, туристичні потоки.

У сучасному світі туризм – це багатогранне явище, тісно пов'язане з економікою, історією, географією, архітектурою, медициною, культурою, спортом та іншими науками. Підставою для розвитку туристичної галузі є наявність рекреаційно-туристичного потенціалу – сукупності природних, природно-антропогенних, історико-культурних та соціально-економічних умов [3].

Серед природних передумов для розвитку туризму в області можна виділити: значне різноманіття ландшафтів на території; багатство поверхневих і підземних мінеральних вод; м'який помірний клімат.

Велике значення для розвитку туризму Рівненщини мають історико-культурні об'єкти: 1088 пам'яток археології (з них – 20 національного значення), 1761 пам'ятка історії, 352 пам'ятки архітектури та містобудування. Природно-заповідний фонд області (станом на 2015 р.) становить 310 територій та об'єктів загальною площею 181,5 тис. га, що складає 9 % від загальної площі області [2].

Наявність значної кількості історико-культурних об'єктів та об'єктів природно-заповідного фонду сприяє розвитку основних видів туризму: агротуризму, культурно-пізнавального туризму, екологічного туризму та видів туризму, що пов'язані зі спортивним відпочинком (водний туризм).

Для розвитку туризму важливим також є врахування основних туристичних потоків Рівненщини. Туристичні потоки – це постійне прибуття туристів у країну (регіон) або виїзд туристів за певний період часу [3]. Чисельність туристів в регіоні поступово зменшується (рис. 1).

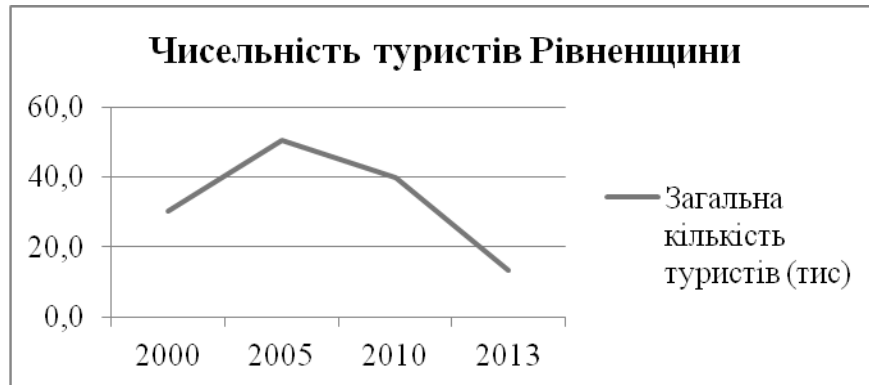

Рис.1. Чисельність туристів Рівненської області [1]

Під час аналізу рівня розвитку туристичної галузі на основі наявного рекреаційно-туристичного потенціалу було виявлено наступні проблеми: застаріла матеріально-технічна база та низький рівень кваліфікації трудових ресурсів, незадовільна культура і якість обслуговування; диспропорція розвитку рекреаційно-туристичної інфраструктури в сільських та міській місцевостях.

На сьогодні основним напрямком подальшого розвитку туристично-рекреаційної галузі в Рівненській області є покращення рекреаційно-туристичної інфраструктури, впровадження нових інноваційних проектів, залучення до співпраці закордонних і вітчизняних інвесторів, а також створення низки туристичних комплексів.

Джерела інформації:

1. Головне управління статистики Рівненської області [Електрон. ресурс]. - Режим доступу : <http://www.rv.ukrstat.gov.ua/>.
2. Департамент екології та природних ресурсів Рівненської облдержадміністрації [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ecorivne.gov.ua/reserve/>.
3. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В.Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги XXI, 2003. - 300 с. [Режим доступу : http://tourlib.net/books_ukr/kyfjak.htm].

ТУРИСТИЧНА ПРИВАБЛИВІСТЬ СТАРОВИННИХ САДИБ ХАРКІВЩИНИ ЯК ОБ'ЄКТУ ТУРИЗМУ

*Омелаєнко Ю. О., 3 курс,
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Прасул Ю. І.*

В статье рассмотрена туристическая привлекательность старинных усадеб Харьковщины как объекта туризма, дана бальная оценка и рассмотрены меры повышения туристической привлекательности.

Ключові слова: туристична привабливість, старовинні садиби.

В результаті досліджень прийшли до висновку, що у наукових працях туристичного змісту достатньо часто можна зустріти методики оцінки туристичної привабливості території в цілому, а не об'єктів чи їх сукупності. Пропонуємо методику оцінки туристичної привабливості старовинних садиб Харківщини на основі критеріїв 3 груп.

Перша група – потреби туристів, тобто причини і мотиви подорожі, що спонукають споживача до здійснення туристичної поїздки і які впливають на вибір конкретного об'єкту: культурно-історичні, науково-пізнавальні, естетичні, престижно-іміджеві та духовні потреби.

Друга група – мотивація вибору – ті спонукаючі причини, які впливають на вибір потенційного туриста. Серед них: інформативність, яка забезпечує зв'язок між суб'єктами туризму; сума витрат під час поїздки та перебування в пункті призначення; доступність об'єкта, що включає в себе транспорту доступність для різних верств населення.

Третя група – соціально-економічні та природні умови, в межах яких існує туристичний об'єкт, які впливають на нього, прискорюють або гальмують його розвиток. Серед них: економічні (рівень розвитку регіону, у якому знаходиться об'єкт); туристичні ресурси (поєднання природних і соціально-культурних комплексів та їх елементів, що стимулюють до подорожі); інфраструктура (включає в себе послуги та установи, що забезпечують комфортний відпочинок); інвестиції.

На основі цих критеріїв було оцінено старовинні садиби Харківщини за 5-бальною шкалою. Якщо садиба отримує підсумковий бал 0-1,5, то вона має слабку туристичну привабливість; 1,6-3,5 балів – середня привабливість; 3,6-5,0 – висока привабливість (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка туристичної привабливості садиб

Об'єкт	Критерії												Підсумковий бал
	Потреби					Мотивація вибору			Умови				
	Культурно - історичні	Науково - пізнавальні	Естетичні	Престижно-іміджеві	Духовні	Інформативність	Витрати	Доступність	Економічні	Туристичні ресурси	Інфраструктура	Інвестиції	
Шарівський комплекс	5	5	4	2	1	3	3	3	3	4	2	1	3,0
Садиба Наталіївка	5	5	4	2	2	3	3	3	3	4	2	1	3,1
Садиба Святополк-Мирських	3	4	2	0	2	1	2	3	3	2	2	1	2,1
Пархомівська садиба	4	4	3	0	1	3	3	3	3	3	2	2	2,6
Садиба Донець-Захаржевських	4	4	3	0	2	1	2	2	3	1	1	0	1,9
Старомерчанський комплекс	4	4	2	0	2	2	3	3	3	2	1	0	2,2

Отже, всі садиби мають середню привабливість. Найкращий результат у Шарівського (3,0) та Наталіївського (3,1) комплексу. Саме ці садиби відвідує найбільша кількість туристів. Середній показник має Пархомівська садиба. Найгірший показник має садиба Донець-Захаржевських (1,9).

Всі садиби мають подібні проблеми, це: слабка інформаційна база, нерозвинена інфраструктура та відсутність інвестиційного забезпечення, а відповідно і низький престижно-іміджевий рівень, слабка транспортна доступність та середній економічний розвиток. Заходи щодо підвищення туристичної привабливості можуть формуватимуться за такими напрямками: раціональне та бережливе використання; залучення інвесторів; створення та покращення стану необхідної інфраструктури; належне інформаційне забезпечення та рекламування садиб; підтримка органів влади тощо.

СУЧАСНИЙ СТАН РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

*Остання М. О., 3 курс,
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Прасул Ю. І.*

В данной статье описано состояние религиозного туризма в Харьковской области, приведены примеры мест, которые посещают паломники на территории области, также определена возможность развития данного вида туризма в регионе.

Ключевые слова: сакральный туризм, религиозный туризм, паломнический тур, храм.

Церква та духовенство мали велике значення в Слобідській Україні, особливо у її моральній культурі. Проте, історичний розвиток регіону сприяв тому, що Харківщина вважається центром промисловості. Відповідно, релігійно-туристичний потенціал Харківщини не може скласти достатню конкуренцію за потужністю іншим областями України.

Але, незважаючи на це, територія області має достатньо сакральних споруд та інших святинь, які можуть приваблювати як звичайних туристів, так і паломників.

Широкі духовні потреби та уподобання населення області стали причиною виділення кількох основних напрямків релігійного туризму: міжнародного, внутрішнього міжобласного та місцевого. В результаті проведеного аналізу туристичних пропозицій було виявлено основні напрямки релігійних турів та екскурсій.

Міжнародний релігійний туризм для Харкова характеризується здійсненням в переважній більшості подорожей у вигляді пізнавальних та паломницьких турів до Єрусалиму, Мекки, Медини, до монастирів Москви та інших сакральних святинь Росії. Для іноземних туристів привабливими для відвідування є Благовіщенський собор в Харкові, старовинні садиби в районах області, на території яких є цікаві храми.

Міжобласний релігійний туризм реалізується в поїздках до духовних святинь, розташованих в Україні. Особливо привабливим для паломників є м. Київ. Часто відбуваються релігійні тури до Святогірської лаври в Донецькій області; до християнських храмів Львівської області; до Мгарського монастиря у Полтаві; до святинь Чернігова тощо. Для приїжджих туристів в Харківській області цікавими є маршрути по храмах, зокрема маршрут «Дерев'яні храми Харківської області».

Внутрішньообласний (місцевий) туризм проявляється в екскурсіях до Вознесенського собору в Ізюмі, Володимиро-Богородичної церкви в Чугуївському районі, Благовіщенського собору у Харкові тощо. Дуже цікаві та привабливі для туристів архітектурні пам'ятки: один із кращих храмів в Україні – Йосипо-Обручницька церква в с. Мечебилове Барвінківського району; перлина Краснокутчини – Спаська церква в с. Володимирівка, а також Покровський однокупольний храм – пам'ятка епохи класицизму.

Проведенням екскурсів, паломницьких турів займається Паломницький відділ Харківської області та ряд туристичних фірм міста.

Таким чином, Харківська область має сприятливі умови для розвитку релігійного туризму, як суспільно-географічні, так і історико-культурні. Це являється передумовою для організації туристично-екскурсійної діяльності цього напрямку, яка потребує пристосування до духовного змісту суспільного життя.

Серед чинників, які можуть стримувати розвиток релігійного туризму можна зазначити недостатню інформаційну забезпеченість населення, низький рівень інтересу до культових споруд.

ГЕОГРАФІЯ РЕСУРСІВ РОЗВИТКУ ДІЛОВОГО ТУРИЗМУ

*Пасинок А. Ю., 2 курс,
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
кафедра туризму та соціальних наук,
наук. керівник – доцент Яковчук О. В.*

В данной статье описаны основные центры развития делового туризма и география расположения основных туристических ресурсов.

Ключові слова: діловий туризм, MICE-туризм, виставки, семінари, конференції, інфраструктура ділового туризму.

Діловий туризм – один з найперспективніших напрямів сучасного туризму, який характеризується високим і стабільним зростанням і відносною стійкістю до впливу економічних, політичних, кліматичних, погодних та інших факторів.

У світовій практиці туристичної індустрії найбільшим наближеним терміном до поняття «діловий туризм» є «business-travel» (з англ. «ділові подорожі»), який розглядається як розвинена індустрія з обслуговування ділових поїздок. Тоді як у сфері туризмознавців ВТО вживається комплексний термін «MICE-туризм», який складається з аббревіатури 4 англійських слів: Meetings, Incentive, Conferences, Exhibitions.

Що стосується територіального поділу ресурсів даного виду туризму, на який суттєво впливає процес глобалізації, то можна виділити два основних регіони, в яких він найпотужніше розвивається: Європа та Америка. Це пояснюється тим, що в даних регіонах наявна потужна інфраструктура, яка є одним з визначальних факторів його розвитку. До того ж, країни даних регіонів є високорозвиненими, а це так чи інакше впливає на функціонування ділових центрів.

Серед європейських держав виділяються Німеччина, Велика Британія, Франція, Нідерланди, Італія, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Бельгія.

На Американському ж континенті увагу варто приділити США, Канаді, Мексиці, Бразилії.

Що стосується Азійського регіону, то діловий туризм в ньому розвивається дуже швидкими темпами, що створює сприятливу тенденцію для того, щоб за короткий проміжок часу опинитися серед провідних європейських та американських країн. Однією з основних причин стрімкого росту Азійських країн на діловому ринку є економічні показники, за якими дані країни останнім часом займають провідні позиції у світі. В основному з діловими цілями відвідують такі країни як: Китай, Сінгапур, Таїланд, Індонезія, Японія.

Щодо Африканського регіону, то він відіграє незначну роль для розвитку ділового туризму у світі, оскільки у даному регіоні спостерігається суперечлива політична та економічна ситуація. Хоча й достатньо високими темпами зростання ділового туризму вирізняються такі країни як Марокко, ПАР, проте можна стверджувати, що проведення ділових заходів в них користується низьким попитом.

Що ж до Австралії, то дана країна має не досить вигідне географічне положення, яке значно віддаляє її від провідних країн світу, а отже, робить недоступною для використання як великого бізнес-центру. Проте, варто зазначити, що інфраструктура та якість обслуговування в ній не поступаються світовим стандартам.

Тож, у підсумку варто зазначити, що географія ресурсів розвитку ділового туризму є нерівномірною. Проте цьому сприяє не лише рівень розвитку інфраструктури для проведення ділових заходів у певній країні, але й процес глобалізації.

СПОРТИВНЕ ДОЗВІЛЛЯ ТА ЙОГО ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

*Пилипенко А. Ю., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Прасул Ю. І.*

В статье изложены основные аспекты спортивного досуга и актуальность использования картографического обеспечения для целей популяризации спорта.

Ключові слова: спортивне дозвілля; картографічне забезпечення.

Дозвілля – це сукупність занять у вільний час, за допомогою яких задовольняються безпосередні фізичні, психічні і духовні потреби, в основному відновлювального характеру. На відміну від природної основи відновлення сил людини, дозвілля є специфічним, соціальним способом регенерації цих сил. Сучасне дозвілля поділяється на багато типів в залежності від психологічних, освітніх, соціальних, рекреаційних, фізіологічних та естетичних компонентів. Залежно від того, який параметр дозвілля переважає, такого характеру й набуває конкретне дозвілльєве заняття. Спорт в ХХІ столітті вийшов на новий вищий рівень, він стає доступнішим для кожного з нас. Спортивний відпочинок відтворює сили людини з перевищенням вихідного рівня. Він надає роботу м'язам і психічним функціям, які не знайшли застосування в праці. Людина насолоджується рухом, швидкою зміною емоційних впливів, спілкуванням із друзями. До нього відносять фізкультуру, спорт, фізичні вправи, туризм, ігри.

Одним із важливих факторів, котрі визначають вибір розваг, являється рівень інформованості населення.

Наразі загальні питання інформаційного забезпечення фізичної культури та спорту регламентовано Законом України «Про фізичну культуру і спорт». Так, згідно зі ст. 46 органи державної влади та органи місцевого самоврядування сприяють пропагуванню розвитку фізичної

культури та спорту з метою зміцнення здоров'я, формування здорового способу життя, фізичного загартування та духовного зростання людини.

У Харкові інформаційне забезпечення представлене здебільшого текстовими повідомленнями в мережі Інтернет та на сторінках преси. Інколи можна побачити брошури та листівки, котрі не надають користувачеві повної інформації про подію. Питання інформаційної підтримки активного відпочинку є актуальним, адже Харків як місто з великою кількістю активної молоді, розвиненою інфраструктурою та цікавими туристичними об'єктами є бажаним місцем для проведення спортивних заходів як районного, так і національного рівнів.

Особливу увагу хочеться звернути на такий вид інформаційного забезпечення як картографічний. Для цілей популяризації спортивного дозвілля картографічне забезпечення є найбільш доцільне, адже є наочним, простим у використанні та може містити в собі максимум інформації, залишаючись при цьому привабливим та цікавим для сприйняття користувача. Можна виділити такі особливості картографування спортивного дозвілля (подієвого та щоденного):

- масштаб картографічних творів і, відповідно, охоплення території залежить від рівня заходу та величини місця проведення (подієве);
- необхідність відображення транспортної інфраструктури (подієве);
- необхідність ранжування спортивних закладів для різного відображення на карті (щоденне);
- використання наочних умовних позначень – рисунків та інфографіки, що зацікавляють користувачів (щоденне і подієве);
- поширення інформації у вигляді листівок (для споживачів), електронної бази даних з повною інформацією (для органів управління і споживачів).

ГЕОГРАФІЯ АРХІТЕКТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

*Полозенко Є. С., 2 курс,
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
кафедра туризму та соціальних наук,
наук. керівник – доцент Яковчук О. В.*

В данной статье описаны основные центры развития архитектурно-познавательного туризма и география расположения основных туристических ресурсов. Основной целью написания данной статьи является указать на выделенные регионы развития архитектурно-познавательного туризма и указать основные центры скопления ресурсов.

Ключові слова: архітектурно-пізнавальний туризм, архітектура, туристичний ресурс, ЮНЕСКО, інфраструктура архітектурно-пізнавального туризму.

На сьогоднішній день найпоширенішим є пізнавальний туризм. Ключовим напрямом даного виду туризму є архітектурно-пізнавальний, оскільки архітектурні споруди унікально поєднують в собі можливість туристів пізнати не лише нову, цікаву або корисну інформацію, а й помилуватися їхніми естетичними аспектами. Досвід багатьох країн світу засвідчує, що наявність історико-культурних об'єктів може бути визначальним фактором у формуванні попиту на туристичні послуги, що пропонує країна і прямим чином впливає на кількість туристичних потоків. Найпривабливішими є об'єкти архітектури, адже вони найяскравіше відображають сутність історії та культури.

На сьогодні, можна виділити два основних регіони у світі, в яких найпотужніше розвивається архітектурно-пізнавальний туризм: Європа та Азія. Даний факт пов'язаний з тим, що дані регіони мають надзвичайно бурхливу та насичену історію, яка залишила свій відбиток у вигляді архітектурних споруд, що мають надзвичайну туристичну привабливість.

Європа – дивовижний та неповторний регіон світу з точки зору

наявності архітектури. Тут зосереджена як велика кількість об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО (375), так і інших, не менш цікавих та значимих архітектурних витворів мистецтва [1]. Саме у Європі найкраще розвинена інфраструктура для зручності туристів. Тому зрозуміло, що найбільша кількість рекреантів з усього світу, які їдуть з метою відвідування та пізнання архітектури, обирають саме Європу.

Хоча не менш привабливим є Азійський регіон, архітектура якого багата й неповторна, але це переважно сакральні споруди, адже релігія в Азії завжди на почесному місці. Хоча й воєнна та громадська архітектура теж присутня та користується попитом серед туристів. Станом на 2013 р. регіон нараховує 129 об'єктів ЮНЕСКО саме за культурними критеріями [1].

В Америці найкраще історична архітектура представлена та знаходиться на рівні державного захисту в США, Канаді, Мексиці, Бразилії, Кубі. Країни були під Європейською експансією, що відзначилося на стилістиці будівель. Африка та Австралія є менш привабливими регіонами з точки зору архітектурно-пізнавального туризму, адже порівняно з Європою та Азією вони мають відносно слабкий рівень забезпеченості ресурсами.

Отже, у підсумку варто зазначити, що Світ нерівномірно забезпечений архітектурними ресурсами, але навіть у найбільш на них країнах є об'єкти, що варті уваги туристів.

Джерела інформації:

1. UNESCO [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://en.wikipedia.org/wiki/UNESCO>.

УДК 338.486.2(477.87)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СПА-ТУРИЗМУ НА ЗАКАРПАТТІ

*Пьоостра І. В., 5 курс,
Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
кафедра туризму та соціальних наук,
наук. керівник – доцент Яковчук О. В.*

Изложены приоритетные направления развития туризма, раскрыт потенциал Закарпатской области и предложена соответствующая программа развития.

Ключові слова: рекреаційна сфера, спа-туризм, програма розвитку.

З кожним роком розвиток туризму в Україні набуває все більших обертів. Щороку її відвідує приблизно 17 млн. іноземців, більшість яких є громадянами країн СНД, а третина – з ЄС. Так, туристична галузь має важливе значення для економіки держави, а розвиток цієї сфери повинен стати одним із пріоритетних завдань на найближче майбутнє [5].

Середньостатистичні дані за 2009-2013 рр. свідчать про те, що понад 51% обслугованих туристів обирають пляжний відпочинок, понад 13% – подорож з діловою метою, понад 12% – відпочинок і лікування, понад 9% – спортивний туризм, більше 8% – відвідування конференцій, до 7% – санаторно-курортне лікування [1]. Споживчий попит на відпочинок і діловий туризм поступово зменшується, проте спостерігається тенденція до зростання санаторно-курортного лікування, поєднання відпочинку і лікування (з 1,12% до 12%), що підтверджує актуальність обраної теми.

За основними показниками діяльності туристично-рекреаційної сфери ключовими проблемами є недовикористання наявного потенціалу інфраструктури рекреаційної сфери, виснаження та деградація природних і лікувальних ресурсів приморського регіону (зокрема, Криму) з одночасним недостатнім використанням природно-лікувальних властивостей Карпатського регіону [2].

Курортні ресурси Закарпатської області становлять мінеральні води та клімат – головні компоненти спа-процедур. Так званий «СПА-туризм» сьогодні в Україні знаходиться на початковій стадії розвитку. Даний вид

туризму органічно поєднує елементи оздоровчої практики й прикладної естетики. Саме Закарпатська область є найбагатшою територією у країні на мінеральні води. На Закарпатті представлено тридцять видів мінвод різного складу, що є профілактичними та лікувальними засобами при багатьох хворобах ШКТ, серцево-судинної та нервової систем. Проте використанню підлягають лише 13 з них, оскільки навколо решти 17 джерел немає необхідної інфраструктури для їх використання з метою задоволення потреб населення у лікуванні та оздоровленні. Водночас, на цій території сконцентровано більше 200 закладів розміщення. За даними дослідження Державної служби туризму і курортів за рівнем наявного потенціалу розвитку туризму Закарпатська область є однією з найбільш перспективних поряд з такими регіонами, як Запорізька, Львівська, Миколаївська, Одеська та Херсонська області. Підтвердженням цього також є початок реалізації проекту «Підтримка економіки Закарпатської області через розвиток і промоцію її туристичного потенціалу», що виграв грант у 2014 році.

Згідно з вищесказаним слід зазначити про необхідність запровадити програму розвитку спа-туризму у Закарпатській області, що є новизною нашого дослідження. Дана програма повинна бути націлена на розвантаження ПБК, використання наявних ресурсів Закарпаття, інвестування у даний ареал мінеральних вод та загальне оздоровлення і лікування населення. Вона має включати в себе окремо реконструювання та модернізацію закладів лікування, оздоровлення та відпочинку, розробку способів видобування мінвод, що на даний час не використовуються, створення відповідної інфраструктури та агітацію населення до здорового способу життя.

Джерела інформації:

1. Туристична діяльність в Україні у 2012 році. Статистичний бюлетень. – К. : Державна служба статистики України, 2013. – 272 с. 2. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні. Статистичний бюлетень. – К. : Державна служба статистики України, 2012. – 93 с.

МІСЦЕ ЧОРНОГО ТУРИЗМУ В ЗАГАЛЬНІЙ КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

*Рижко М. С., 4 курс,
Національний Університет імені Тараса Шевченка,
кафедра географії України,
наук. керівник – канд. геогр. наук Дем'яненко С. О.*

Рассмотрена сложность выделения черного туризма как отдельной ветки в общей классификации туризма. Выделены основные отличия черного туризма от других видов туризма. Подчеркнуто целесообразность развития данного вида туризма в Украине.

Ключові слова: чорний туризм, класифікація, розвиток, прибуток, перспективність.

Зростання попиту туристів на екстравагантні тури, обумовлює виникнення потреб у розвитку нових видів туризму, яким є чорний туризм. Слід зауважити, що дослідження місця чорного туризму в загальній класифікації та розробка його теоретичної бази має важливе та перспективне значення, оскільки розвиток даного виду туризму може дати неабиякий економічний поштовх багатьом державам.

Поняття чорного туризму досить нове, більшість досліджень та публікацій на дану тему були зосереджені лише на описі об'єктів, як роботи професорів Шотландського Університету в Глазго Малкольма Фоулі і Джона Леннона [1], в даній статті ми розглянемо теоретичну частину, а саме місце чорного туризму в загальній класифікації.

Відомо, що думки дослідників розходяться. Одні виділяють чорний туризм як частину подієвого туризму, а інші як підвид екстремального. Віднесення чорного туризму до подієвого є суперечливим, оскільки подієвий туризм включає в себе відвідування саме певної події та отримання вражень від її проведення [2, с.81], а не від місця її проведення. Наприклад, туристи хочуть отримати враження від виступу улюбленої групи, але ніяк не від концерт-холу. В чорному ж туризмі, метою є побачити та відчувати саме місце, в якому відбулася певна подія (відоме вбивство, катастрофа).

Розглянемо чорний туризм як підвид екстремального туризму з боку мети відвідування. Екстремальний туризм пов'язаний із певним ступенем ризику та фізичними або психічними навантаженнями [3, с. 234], які туристи ставлять собі за мету. Щодо мети відвідування об'єктів чорного туризму, то тут головним фактором виступає не бажання ризику та гострих відчуттів, а цікавість, вшанування пам'яті померлих, бажання «доторкнутись до історії». Слід зауважити, що чорний туризм є дуже специфічним видом туризму і його слід виділяти як окрему гілку в загальній класифікації.

Загалом, виділення чорного туризму як окремої ланки в загальній класифікації та подальший його розвиток на базі України може стати рушійною силою для її економіки та привнести в державну казну багато прибутку. Існує безліч об'єктів, які не використовуються, а іноді навпаки, ігноруються через свою «дурну» славу. Використання подібних об'єктів зацікавить велику кількість туристів і створить справжній туристичний центр на місцевості, яка ніким не використовувалась. Більше того, використання таких об'єктів зможе вирішити і ряд соціально-економічних питань, таких як створення нових робочих місць, приплив фінансів до регіону, підняття рівня життя в Україні.

Отже, можна зробити висновок, що чорний туризм, на даному етапі свого становлення, являється дуже перспективним для подальшого розвитку. Це пов'язано, перш за все, саме з його специфічністю та великою цікавістю з боку туристів. Оскільки даний вид туризму не схожий на жодні інші, саме це і приваблює людей, і пояснює його швидкий розвиток за відносно невеликий період часу.

Джерела інформації: 1. "Dark Tourism" – The Attraction of Death and Disaster " by John Lennon & Malcolm Foley (London: Thomson, 2000), 184 p. 2. Бабкин А.В. Специальные виды туризма / А.В. Бабкин. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2008. – 252 с. 3. Сучасні різновиди туризму : підручник / Ф. Ф. Шандор, М.П. Кляп. – К. : Знання, 2013. – 334 с.

ГЕОГРАФІЯ РЕСУРСІВ СПОРТИВНО-ПОДІЄВОГО ТУРИЗМУ (ФУТБОЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ)

*Руденко М. С., 2 курс,
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
кафедра туризму та соціальних наук,
наук. керівник – доцент Яковчук О. В.*

В данной статье описаны основные центры развития спортивно-событийного туризма и география расположения основных туристических ресурсов.

Ключові слова: спорт, матч, подія, футбол, ресурс, стадіон, інфраструктура, дестинація, змагання, подорож.

Спортивно-подієвий туризм пов'язаний з видом подорожей, які включають в себе або спостерігання, або участь в спортивних змаганнях особи на території, відмінної від її постійного місця проживання. Спортивний туризм є швидко зростаючим сектором світової індустрії подорожей і приблизний світовий прибуток від нього за рік складає 600 млрд. дол.

Спортивно-подієвий туризм – один з видів спортивного та подієвого (фестивального)туризму, з якими має як спільні, так і відмінні риси. Слід зазначити, що він є унікальним видом туризму, так як він невичерпний за змістом. Головна особливість спортивно-подієвого туризму – безліч яскравих неповторних моментів.

Туристичний ресурс – всі предмети та явища, процеси природного і антропогенного походження, які знаходяться поза місцем постійного проживання туриста, які спонукають його до здійснення подорожей.

Ресурси спортивно-подієвого туризму часто мають незалежну цінність і приваблюють туристів. Ресурсом спортивно-подієвого туризму є міжнародні (Олімпіада, чемпіонати світу, Європи, Азії, Африки, Америки, кубки світу) та внутрішні змагання, турніри, матчі, поєдинки. Саме на ресурси орієнтовані шанувальники спортивних видовищ. Також

ресурси спортивно-подієвого туризму тісно переплітаються з інфраструктурою, тому і її в якомусь розумінні можна вважати ресурсом.

У світі існує велика кількість масштабних спортивних змагань і такі присутні майже на кожному континенті. Одним із лідерів за показником кількості міжнародних змагань традиційно вважається Європа як місце зародження спортивно-подієвого туризму.

Європа – частина світу, де зосереджена велика частка економічного потенціалу, і саме футбольні чемпіонати та змагання приносять багатомільярдні прибутки у третій сектор економіки. Серед країн-лідерів варто відзначити Великобританію, як засновницю сучасного футболу, Іспанію, Німеччину, Італію та Францію.

Америка, в свою чергу, також має велику кількість спортивних ресурсів, що позитивно впливає на розвиток спортивно-подієвого туризму у регіоні. Тут відбувалися як літні, так і зимові Олімпійські ігри, безліч міжнародних чемпіонатів, в тому числі Чемпіонат світу з футболу (1994). Спорт тут дуже люблять і приділяють йому велику увагу. У регіоні виділяються дві супердержави – Сполучені штати Америки (США) та Канада, а також Мексика.

Отже, провівши аналіз туристичних дестинацій світу спортивно-подієвого туризму можна зробити висновок, що в кожному регіоні і взагалі в світі цей вид туризму розвинений нерівномірно. В деяких регіонах можна помітити велику концентрацію ресурсів та інфраструктури, тоді як інші регіони не мають достатнього фінансування для розвитку як спортивно-подієвого, так і туризму взагалі.

ІННОВАЦІЙНІ ТУРИСТИЧНІ МАРШРУТИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Савченко Д. В., 5 курс,
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
кафедра туризму та соціальних наук,
наук. керівник – доцент Яковчук О. В.*

Описаны туристические ресурсы Ровенской области в контексте инноваций в туристической деятельности, инновационные туристические маршруты.

Ключові слова: культурно-пізнавальний туризм, історія, туристичний ресурс, туристичний продукт, DESTINACIJA, суб'єкт туристичної діяльності.

Рівненщина – край, що займає особливе місце на карті України, це територія, що впродовж віків перебувала в епіцентрі європейських історичних подій, наукової та творчої діяльності, серце древньої Волині. Історія даного регіону почала формуватися ще за часів пізнього палеоліту (40-10 тисяч років тому), що підтверджують численні археологічні знахідки. Поселення дулібів-волинян (VI ст.), Велике князівство Литовське, Володимирське князівство, Визвольна війна Б. Хмельницького, Українська Народна Республіка, райхскомісаріат «Україна» і т.д. – все це історичні поняття, які є невід'ємною частиною історії цієї області. Тому спираючись на ці факти основною туристичною направленістю буде історичний і культурно-пізнавальний види туризму.

В області збереглися стародавні замки і фортеці: Дубецький замок, Тараканівський форт, замковий комплекс м. Острог тощо. Є велика кількість природних туристичних ресурсів, таких як: ліси, річки, озера, болота, степи, гірські виступи і т.д. Тобто тут наявна база туристичних ресурсів, великий туристичний потенціал. Тепер постає завдання як правильно подати скарби цієї землі на новому рівні, оскільки область користується середньою туристичною популярністю.

Кожного року в області проводиться Етно-тур-фест «Бурштиновий шлях», який проходить в червні в смт Володимирець. На 3 дні можна

поринути у поліську атмосферу, куштувати місцеву їжу і пробувати власноруч її готувати, купувати тематичні сувеніри, подорожувати спеціально обладнаною вузькоколійною залізницею по туристичних місцях (замки, музеї, озера, ліси), пожити у агросадибах, приймати участь у спортивних змаганнях і просто конкурсах і так далі. Цей вид зеленого туризму актуальний для області і набирає оберти.

В Рівненській області зосереджені найбільше родовище базальту, що має естетичну зовнішність і приваблює туристів. Базальтові стовпи – різновид базальтів, що має в поперечному перерізі форму від чотирьохгранних до семигранних. Товщина стовпів коливається в межах від 0,6 до 1,2 м. Переважають із товщиною 0,8-1,0 м. Висота – від 3 до 30 м. Завдяки вивченню базальту та його поведінки, можна вивчити древній вулканізм (науковий, промисловий туризм).

Єдиною в Україні є вузькоколійна залізниця довжиною 106 км. Рухається потяг зі швидкістю 30-40 км/год. й долає відстань Зарічне–Антонівка за 4 години. Це чудова можливість насолодитися усією красою чудового пейзажу, незіпсованого цивілізацією – пісок, сосни, мішаний ліс, заболочені луки, відсутність людей. Потяг перетинає унікальний залізничний дерев'яний міст через річку Стир, поблизу с. Млинок Зарічненського району.

Розглядаючи інновації в цьому регіоні, можна запропонувати власну бізнес-ідею. В кінокартині «Дім» Люка Бессона 2009 р. зображена подорож на повітряній кулі по планеті Земля. Давно відомі нам місця показували з нового ракурсу, з повітря. І картина вийшла надзвичайно успішною. Тому використання в Рівненській області повітряних куль в культурно-пізнавальному туризмі було би привабливою направленістю туризму. При правильному інвестуванні і системній організації, з цього можна отримати новий туристичний продукт.

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАЛУЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В ТУРИСТИЧНУ ГАЛУЗЬ

*Садовська А. Р., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Прасул Ю. І.*

Розкривається сучасний стан екскурсійної галузі в Дніпропетровську та області, аналізуються екскурсійно-туристичні пропозиції по Україні.

Ключові слова: Дніпропетровська область, туризм.

Дніпропетровська область славетна далеко за межами України, але це слава не як туристичного кластеру, а як потужного наукового та промислового центру України. Контент-аналіз показав майже повну відсутність пропозицій щодо подорожі до Дніпропетровська чи Дніпропетровської області. Найбільш популярними є пропозиції подорожей до Києва, Львова, Одеси, Умані, Закарпаття і, навіть, Волині. А сучасні, потужні промислові, наукові центри залишаються поза увагою організаторів туризму. В мережі присутні відкриті пропозиції подорожей до Дніпропетровська тільки з Полтави. При цьому пропонується декілька варіантів одноденних екскурсій: Петриківка-Дніпропетровськ-Новомосковськ; Космічний промисловий Дніпропетровськ, Оглядова по Дніпропетровську, які відрізняються творчим підходом до відбору об'єктів, насиченістю програми, всеохопленістю за змістом.

Сама Дніпропетровська область відрізняється наявністю значної кількості пам'яток історії, особливо козацької доби, архітектури, військової історії, археології; достатніми природними ресурсами (судноплавні річки та водосховища, лікувальні грязі, мінеральні води, об'єкти ПЗФ), різноманітними об'єктами туристичної інфраструктури (готелі, мотелі, сільські садиби, бази відпочинку). Ефективність використання туристичних ресурсів та залучення об'єктів до екскурсійних маршрутів визначає ефективність функціонування всієї екскурсійної справи. Як бачимо з аналізу сайтів, в основному

організують краєзнавчі екскурсії. Розглянемо найбільш популярні екскурсійні маршрути та об'єкти, що вже до них залучені.

Серед туристичних організацій, що представлені в Дніпропетровській області, найбільш активно в цьому напрямку працюють Центр «зеленого» туризму та народних ремесел Дніпропетровщини і Дніпропетровський дитячо-юнацький центр міжнародного співробітництва. Контент-аналіз екскурсійних маршрутів показав найбільшу популярність Петриківського, Нікопольського, Дніпропетровського, Синельниківського, Солонянського, Криворізького, Покровського, Новомосковського, Апостолівського, Царичанського районів. Поряд з цим ціла череда адміністративних районів, маючи досить привабливі об'єкти природи чи історії, залишаються поза увагою туристів та туристичних організацій.

Серед найбільш популярних об'єктів виділемо: Музей петриківського розпису, козацький хутір Галушківка, місця, пов'язані з діяльністю І. Сірко та Н. Махно, Свято-Троїцький собор, Самарський Пустинно-Миколаївський чоловічий монастир, національний історичний музей ім. Д. Яворницького, Спасо-Преображенський собор, палац Потьомкіна, Кодацька фортеця. Серед природних об'єктів зустрічаються пропозиції відвідати Дібровський заказник, Шолоховський каскадний водоспад, кварцитові скелі, г. Калитву, Приорілля.

Таким чином, можна окреслити основні проблеми розвитку туристично-екскурсійної галузі в Дніпропетровській області: нераціональне використання природних, історико-культурних та інфраструктурних умов та ресурсів Дніпропетровщини, недостатній розвиток тематичного туризму; неактивне маркетингове просування Дніпропетровської області шляхом використання інтернет-ресурсів для популяризації туристичного потенціалу області.

ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Сідоров А. П., 5 курс,
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
кафедра туризму та соціальних наук,
наук. керівник – доцент Яковчук О. В.*

В статье изложено описание инновационных направлений туризма Львовской области. Определены их проблемы и перспективы развития. Данные материалы можно использовать для разработки инновационного туристического продукта.

Ключові слова: інновація, інфраструктура, туристична галузь, інвестиції.

Проблемами розвитку інноваційної інфраструктури займалися багато науковців, серед них: Козик В., Жураковська М., Гринько Т., Фаріон І., Савчук Л. та інші. Однак, актуальним залишається питання розбудови інноваційної інфраструктури у регіонах, рівень та оцінка ефективності її функціонування, зокрема у Львівській області.

На території Львівської області знаходиться 3967 споруд (26% від усієї кількості в Україні, основна частина зосереджена у Львові). Успішно функціонують 5 заповідників, регіон багатий унікальними родовищами мінеральних вод (понад 200 джерел) та грязей з лікувальними властивостями. В області існує 347 територій і об'єктів природно-заповідного фонду (на частку заповідного фонду припадає майже 6,8% території області), зокрема державний природний заповідник «Розточчя», 42 заказники, ботанічний сад Львівського національного університету ім. І. Франка, 3 національних природних парки, 182 пам'яток природи, 60 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, 48 заповідних урочищ [1].

Туристичні послуги надають 354 туристичних підприємств. Туристично-екскурсійні маршрути обслуговують 750 кваліфікованих екскурсоводів та гідів-перекладачів; функціонують 124 санаторно-курортних заклади, 250 закладів проживання, 280 закладів харчування, 12 туристично-інформаційних центрів, понад 162 державних і громадських

музеїв та галерей, 10 театрів, інші туристичні й відпочинкові заклади.

Наразі у Львівській області реалізуються або вже реалізовано доволі багато інноваційних проектів. Одним з них являється «Доповнена реальність». Це проект з використанням інноваційної технології додавання віртуальних об'єктів у реальний простір. Завантажуючи старі фото Львова, туристи можуть побачити, як змінився Львів, доторкнутися до його минулого. І найголовніше – це можна зробити миттєво, за допомогою телефону та інтернету.

Перспективним є розвиток слаборозвинених форм туризму. Це, насамперед, дитячо-юнацький туризм, туризм для людей з обмеженими фізичними можливостями, молодіжний туризм, спортивний туризм, зелений (сільський) туризм. Вони потребують значних інвестицій, розробки стратегії розвитку зі застосуванням найновіших технологій та механізму розвитку індустрії.

Дитячо-юнацький туризм наразі у Львівській області останнім часом набув тенденції до зниження кількості дитячих закладів оздоровлення та відпочинку і, як за рахунок цього, зниження туристів. Так, на період 2010-2013 рр. спостерігалось збільшення кількості закладів (з 559 до 914) та кількості туристів (з 49 964 до 106 724), 2014 рік характеризується різким падінням обох показників (579 закладів та 61448 туристів) [2].

Для розвитку молодіжного туризму на Львівщині є добре підґрунтя – значні рекреаційно-туристичні ресурси, нормативно-правова база та ін. У Львівській області діють різноманітні організації, які сприяють розвитку молодіжного туризму. Це, зокрема, Національна скаутська організація України «Пласт», фонд Св. Володимира (краєзнавчий центр «Паломник»), ОУМ «Спадщина», Молодіжний Рух та ін.

Аналізуючи перспективи розвитку туризму для осіб з обмеженими фізичними можливостями на території Львівської області, постає необхідність введення таких практичних заходів: видання та поширення

методичних рекомендацій щодо облаштування об'єктів туристичної інфраструктури з дотриманням вимог і врахування потреб осіб з обмеженими можливостями, оцінка відповідності туристично-привабливих об'єктів Львівщини потребам осіб з обмеженими можливостями, добір туристичних об'єктів та атракцій області, найбільш цікавих і придатних для туризму, відпочинку та рекреації людей з обмеженими можливостями.

Щодо спортивного туризму, то тут хотілося б відмітити гірські місцевості, придатні для гірськолижного спорту, зокрема, Славське, Тисовець, Розлуч, Турка та деякі інші. Ці місцевості потребують створення матеріально-технічної бази для розвитку зимових видів [3].

Львівська область – одна з тих областей, яка має усі потенційні можливості для розвитку сільського зеленого туризму. Питома вага «зелених» садиб, порівняно з усією кількістю по Україні, є ще досить незначною (2,38 %). Дані стосовно кількості осель на різних сайтах значно різняться, головна проблема в тому, що немає чітко визначених меж, які садиби вважати «зеленими». Окрім того, категоризація зараз не проводиться, оскільки не є обов'язковою законодавчо.

Перспективи розвитку туристичної індустрії у Львівській області є одні з найкращих в Україні. Проте є ряд суттєвих проблем, а саме недостатній рівень фінансування туристичної галузі, невідповідність стану туристичної інфраструктури міжнародним стандартам, слабкий зв'язок пов'язаних та підтримуючих галузей із туристичною.

Джерела інформації:

1. Природно-заповідний фонд Львівської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ekologia.lviv.ua/>.
2. Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lv.ukrstat.gov.ua/>.
3. Рекреаційний потенціал Львівської області та стратегія його освоєння [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Львівській області. – Режим доступу : <http://tourlib.net>.

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

*Скічко В. М., 4 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Прасул Ю. І.*

В статье рассмотрены актуальные вопросы развития индустриального туризма в регионах Украины, определены основные проблемы его становления.

Ключові слова: туризм, туристичне районування, індустріальний туризм.

Розвиток індустріального туризму є актуальним для України, оскільки за його допомогою відбувається подолання негативного ставлення населення до промислових міст, ознайомлення з найкращими об'єктами індустріальної спадщини, з технологією виробничого процесу.

Дослідженню особливостей розвитку індустріального туризму Україні присвячені праці географів Я.Г. Онушко, Г.І. Денисика, Т.А. Козакова, О.О. Любіцевої. Проте всі ці вчені розглядають особливості розвитку індустріального туризму та його головні проблеми на державному рівні, не приділяючи увагу регіональним аспектам.

Основні підприємства гірничо-видобувної та переробної промисловості, які приваблюють потенційних туристів, розташовані у Донецькій та Луганській областях. Тут можна відвідати соляну шахту «Соледар», терикони та кар'єри, Артемівський завод шампанських вин [1]. Проте сьогодні з-за складної політичної ситуації у цьому регіоні майже всі об'єкти індустріального туризму закриті.

Досить привабливими для туристів є великі промислові та наукові центри, осередки видобутку корисних копалин, їх обробки. До таких місць відносяться підприємства Харківської (хлібзавод «Кулінічі», чайна фабрика «Ahmad Tea», Харківський інститут монокристалів), Запорізької («Дніпрогес»), Дніпропетровської («Міттал Стіл Кривий Ріг»), Полтавської областей.

На заході країни розвиненими є деревообробна, целюлозно-

паперова та лісова галузі промисловості. Найбільші промислові об'єкти знаходяться у Львівській («Жидачівський целюлозно-паперовий комбінат»), Івано-Франківській (лісопромислова корпорація «Галичина-ліс»), Закарпатській («Свалявський лісокомбінат»), Рівненській («Костопільський домобудівельний комбінат») областях.

На півночі України у Київській, Житомирській та Чернігівській областях більш поширені машинобудівельна та легка промисловість, цікавими туристичними об'єктами є: завод «Арсенал» у Києві, «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» у Житомирській області, «Чернігівське Хімволокно» у місті Чернігів.

У Миколаївській, Херсонській та Одеській областях поширені туристичні екскурсії на підприємства суднобудування: «Миколаївський суднобудівний завод «Океан», «Херсонський суднобудівний завод», «Чорноморський суднобудівний завод».

До групи областей із низьким рівнем розвитку індустріального туризму належать Черкаська, Сумська, Кіровоградська, Хмельницька, Волинська, Чернівецька та ін. Головними стримуючими факторами розвитку індустріального туризму у цих областях є наявність низької кількості промислових підприємств, незацікавленість і необізнаність місцевої влади та керівництва промисловими установами в організації діяльності з індустріального туризму, низький рівень надання послуг і незадовільний рівень комфорту, відсутність спеціалізованих туроператорів [2].

Джерела інформації:

1. Пацюк В.С. Індустріальний туризм і перспективи його розвитку в Україні / В.С. Пацюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nzvdpu_geogr/2008_15/industrialnuu_turizm.pdf.
2. Свірідова Н.Д. Дослідження розвитку індустріального туризму (на прикладі Луганської області) / Н.Д. Свірідова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua>.

ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

*Спренне В. В., 1 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Прасул Ю. І.*

В статье изложены основные результаты проведенного автором исследования состояния зеленого туризма в Украине. Дано его определение, выделены особенности.

Ключові слова: зелений туризм, туризм в Україні.

Наразі не існує чіткого визначення поняття «зелений туризм». Тому проаналізувавши наявну термінологію вітчизняних авторів [1-4] з даної теми було сформоване визначення «зеленого туризму».

Зелений туризм – це подорожі у приватні господарства сільської місцевості з метою відпочинку, рекреації, пізнання природи, культури, історії і релігії краю. Зелений туризм по суті є реакцією на «екологічний тиск» у містах. Це один із видів малого бізнесу, який все більше поширюється у розвинених країнах.

Було проведене соціологічне опитування, за даними якого визначались наступні показники: загальна кількість туристів за рік на 1 садибу; кількість туристів, що відвідують садибу у різні сезони; кількість туристів, що відвідують садибу протягом тижня (будні дні, вихідні та свята), питома частка днів, коли зайнята садиба, до всього року. Для кращої систематизації даних садиби зеленого туризму були поділені на три категорії за кількістю ліжко-місць в них: малі (до 9 ліжко-місць); середні (9-20); великі (понад 20 ліжко-місць).

Найбільший потенціал для розвитку зеленого туризму і відповідно рівень розвитку зеленого туризму за визначеними показниками мають Західний і Південний туристичні регіони України. Так, абсолютним лідером за усіма показниками є Івано-Франківська область. Кількість відвідувачів на одну садибу сягає 174 особи в категорії «середні» та

колосальні 4000 осіб в категорії «великі», а показники зайнятості садиб протягом року досягають 72% днів на рік.

Значно відстають за рівнем розвитку Центральний, Північний та Східний регіони. В цих регіонах практично повністю спостерігається відсутність садиб категорії «великі». Це свідчить про те, що попит у цій сфері значно менше, і в садибах з більшою кількістю місць немає потреби. Усі показники розвитку зеленого туризму досить низькі. Садиби, навіть у Дніпропетровській області, що має найвищий рівень розвитку зеленого туризму з цих регіонів, зайняті лише 40% днів на рік.

Переважаюча кількість туристів відвідує садиби влітку, виключенням є садиби категорій «середні» та «великі» Західного регіону. Це зумовлено значною популярністю зимового відпочинку в гірській місцевості. В усіх регіонах більша кількість туристів відвідує садиби у вихідні дні та свята, що вказує на популярність короткочасного відпочинку серед відвідувачів садиб зеленого туризму.

Зелений туризм – це явище багатогранне. Він може стати основою для вирішення багатьох соціально-економічних проблем, призупинити процес урбанізації; сприяти розвитку малого бізнесу в аграрних регіонах; дати можливість сільським господарям поліпшити фінансове положення; сприяти покращанню екологічної ситуації; підвищити культурно-освітній рівень населення країни.

Джерела інформації:

1. Биркович В.І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України / В.І. Биркович. – Стратегічні пріоритети – 2008. - № 1 (6).
2. Горішевський П. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності / П. Горішевський, В. Васильєв, Ю. Зінько. - Івано-Франківськ : Місто НВ, 2003. – С. 148.
3. Кузик С.П. Географія туризму : навчальний посібник / С.П. Кузик. – К. : Знання, 2011. – С. 271.
4. Масляк П.О. Рекреаційна географія : навчальний посібник / П.О. Масляк. – К. : Знання. – 2008. – С. 343.

ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ ЭТНИЧЕСКОГО ТУРИЗМА НА ТЕРРИТОРИИ ПРИДНЕСТРОВЬЯ

*Ставчанская М. В. , 6 курс, з/о
Приднестровский Государственный университет
имени Т.Г.Шевченко,
кафедра экономической географии и региональной экономики,
науч. руководитель – старший преподаватель Бурла О. Н.*

В статье рассматривается потенциал Приднестровья для развития этнокультурного туризма. Показаны некоторые объекты, связанные с историей, культурой, этническим своеобразием народа Приднестровья.

Ключевые слова: этнический туризм, объекты этнотуризма, культура, религия.

Этнический туризм – одно из направлений этнокультурного туризма. Можно сформулировать следующее определение этого понятия: это вид туризма, основная цель которого заключается в познании бытовой и духовной культуры народа той или иной этнической общности [1]. Развитие этнотуризма важно с точки зрения экономики, и не менее важно для укрепления патриотизма и межнационального согласия, сохранения своей истории, религии, культуры [2].

Приднестровье обладает достаточным потенциалом для развития этнического туризма: природные и культурно-исторические достопримечательности; традиционный сельский быт, сохранившиеся народные промыслы и обычаи, в сочетании с изобилием фруктов, овощей, вина и разнообразием молдавской, украинской и болгарской кухни; проживающее здесь население, отличающееся этнической мозаичностью, переплетением культур, традициями гостеприимства.

Опорными пунктами этнических, ностальгических туров могут стать не только музеи, а также сохранившие выраженный этнокультурный колорит сельские поселения, городские кварталы и даже отдельные строения.

Село Парканы – это единственное место, где компактно проживают болгары, сумевшие и по ныне сохранить свои культурные традиции.

Усилиями сельчан создано болгарское подворье – дом-музей, где хлебосольно угощают национальными болгарскими блюдами, рассказывают о жизни, быте и традициях болгар.

Село Глиное, Григориопольского района – бывшее немецкое поселение «Гликсталь» (Gluckstal, с нем. - Долина счастья), возможно для проведения «ностальгических туров».

Старейшее поселение Рыбницкого района Выхватинцы – родина русского композитора Антона Рубинштейна, а в селе Строенцы действует гостиничный комплекс. Ресторан «Старая мельница» специализируется на приготовлении блюд молдавской, русской, украинской национальной кухни.

В Каменском районе выделяется село Рашков, где сохранился костёл Святого Каэтана (1786 г.), Свято-Троицкая церковь (1779 г.), стены синагоги, построенной предположительно в сер. XVIII в. Жители Рашкова хранят красивую легенду о дочери Молдавского господаря Василия Лупу Руксанде, выданной замуж за Тимофея Хмельницкого. После внезапной смерти своего мужа Руксанда поселилась в Рашкове, который был отдан ей во владение Богданом Хмельницким. От слез Руксанды образовался кристально чистый родник - «Панська крыница».

Село Валя-Адынкэ (с молд. «глубокая долина») основано в 1847 г. Здесь сохранилась «Хата Кармелюка» – грот, в котором скрывался от царских властей национальный герой Украины Устим Кармелюк. Это далеко не все объекты этнотуризма, однако есть и проблемы: слабая инфраструктура; кризисное состояние объектов показа этнического туризма; отсутствие экономических и культурных программ по сохранению национальных и культурных традиций.

Источники информации: 1. Барлукова А.В. Классификационный статус этнического туризма / А.В. Барлукова // Известия Иркутской государственной экономической академии. - 2010. - №4 (72). – С. 106-108. 2. Зубов С.Е. Краеведение и туризм : учебное пособие / С.Е. Зубов. – М. : филиал ГОУ ВПО «МГУС», 2007.

РОЗВИТОК ЕТНІЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

*Стадник Я. В., 5 курс,
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
кафедра туризму та соціальних наук,
наук. керівник – доцент Яковчук О. В.*

В статті раскрыт потенциал и проблемы этнического туризма, предложено перспективы развития.

Ключові слова: етнічний туризм, фестивалі, етнографічний музей.

Сучасний туризм стає глобальним чинником розвитку цивілізації, однією зі складових економіки, соціальної сфери, духовної культури. Процеси, що відбуваються в туристичній індустрії світу, позначилися і на розвитку туризму в Україні [1].

Етнічний туризм (етнографічний) – це вид туризму, що орієнтований на пізнання культурної, мистецької і кулінарної самобутності, ментальних, духовних і лінгвістичних особливостей різних націй і народів в інших країнах, а також національних меншин та етнічних груп у країні проживання туриста.

Україна має значний потенціал та передумови для розвитку етнічного туризму:

– на державному обліку в Україні перебуває понад 130 тис. пам'яток, з них: 57 206 – пам'ятки археології (418 з яких національного значення), 51 364 – пам'ятки історії (147), 5 926 – пам'ятки монументального мистецтва (45), 16 293 – пам'ятки архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтні (3 541). Функціонує 61 історико-культурний заповідник, в тому числі 25 державних [3];

– більшість сучасних етнографічних музеїв країни репрезентують відвідувачам тематичні експозиції традиційної культури українського

народу (ужитково-побутові й мистецькі предмети XVIII – початку XX ст.ст.) та її локальних варіантів, зібраних з усіх етнографічних земель України (Косівський музей народного мистецтва та побуту Гуцульщини, Печенізький краєзнавчий музей, Національний музей народної архітектури та побуту України у с. Пирогове та ін.);

- етнічні тури («Гуцульські коломийки», етнічний тур «Полтавський колорит», «Трипільська Україна»;

- фестивалі (Міжнародний фестиваль «Поліське літо з фольклором», Міжнародний фестиваль «Етновир», Міжнародний фольклорний молодіжний фестиваль традиційної культури «Древлянські джерела» та ін.);

- державні програми: у «Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р.» згадується значна кількість пам'яток історії та культури, які можуть привабити іноземних та вітчизняних туристів, наголошується на низькому рівні інформаційно-рекламного забезпечення на внутрішньому і зовнішньому ринках [4].

Однією з проблем є вітчизняний мандрівник. Лише в деякій частини українців інтерес до внутрішнього туризму підкріплений психологічно-чуттєвим бажанням встигнути побачити те, що збереглося з історичного буття Української держави. Більшість активних мандрівників Україною – це або національно свідомі громадяни, або ті, хто не в змозі дозволити собі недешевий відпочинок за кордоном. Отже, необхідно подолати чинники, які перешкоджають українцям цікавитися подорожами рідним краєм [3].

Однак, головними перспективами розвитку етнічного туризму можуть стати наступні кроки:

- фінансування державою інноваційних проектів в туризмі, залучення спеціалістів для подолання проблем українського туристичного ринку, створення іміджу туристичної держави;

– створення безоплатних інформаційних бюро, які б рекламували та надавали інформацію про туристичні місця України, приваблювали українців до подорожей своєю державою;

– створення програм обміну між жителями Східної та Західної України. Суть цих програм буде полягати в тому, що студент, чи сім'я, їде на тиждень відпочивати та проживати до місцевої родини в інший регіон нашої країни;

– створення та розроблення кільцевих, лінійних, спеціальних маршрутів на основі етнографічних пам'яток та етнокультурних об'єктів, які повинні спрямовуватись на специфічний сегмент споживачів, а саме на тих, хто цікавиться етнокультурною спадщиною [2]. Важливе місце в цьому процесі належить численним громадським організаціям України.

Отже, етнічний туризм є одним з основних засобів пізнання власної країни, формуванню гордості за її культурні надбання. Мета етнічного туризму полягає у відвіданні будь-якого етнотуристичного регіону нашої держави для ознайомлення з культурою, побутом, традиціями, діалектами, кухнею, образотворчим мистецтвом місцевих жителів. Незважаючи на всі труднощі, наш час є періодом розвитку нових тенденцій у культурному житті, для більшості регіонів України і орієнтація на етнічний туризм стає однією з реальних можливостей економічного, соціального й культурного піднесення.

Джерела інформації:

1. Воскресенский Ю.В. Международный туризм : учеб. пособие. – М., 2006. – С. 137.
2. Офіційний сайт ЛІЕТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://http://www.liet.lviv.ua/redakce/index.php?clanek=1048&lanG=uk&slozka=75&>.
3. Етнотуризм – як «захисний код» нації [Електронний ресурс] // Газета «День». – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/cuspilstvo/etnoturizm-yak-zahisniy-kod-naciyi>.
4. Рожнова В. Проблеми та перспективи розвитку етнотуризму / В. Рожнова, Н. Терес // Наукове видання КНУ ім. Т.Шевченка «Етнічна історія народів Європи». – 2013. - № 39.

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Старікова В. Ю., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Прасул Ю. І.*

В статті розглядаються територіальні особливості природних, історико-культурних та інфраструктурних туристичних ресурсів Харківської області.

Ключові слова: Харківська область, туризм, туристичні ресурси.

Харківська область має різноманітні природні, історико-культурні та соціально-економічні туристичні ресурси: водні, біотичні, ландшафтні, бальнеологічні, історичні, архітектурні, відпочинкові тощо.

З урахуванням тривалості періодів з температурою повітря вище $+15^{\circ}\text{C}$ та нижче 0°C , температурою води вище $+18^{\circ}\text{C}$, можна зробити висновок, що територія Харківської області цілком придатна для організації літніх видів відпочинку, а переважна більшість районів – і для організації зимового відпочинку. Сіверський Донець, Оскіл, система водосховищ (Червонооскільське, Печенізьке, Трав'янське, Муромське, В'яловське), озера (найбільше - Лиман), родовища мінеральних вод дозволяють оцінити водні ресурси як сприятливі для розвитку рекреаційно-туристичної діяльності.

Біотичні ресурси представлені найбільшими лісовими масивами Дергачівського, Харківського, Зміївського, Ізюмського, Печенізького районів. Інші райони також мають ліси в т.ч. і рекреаційного призначення, але ступінь забезпеченості менша. Таким чином, цю групу ресурсів можна оцінити як відносно сприятливі для розвитку туристичної діяльності. Приємним моментом є можливість використовувати території національних природних парків («Дворічанський», «Слобожанський», «Гомільшанські ліси») і

регіональних ландшафтних парків «Ізюмська лука», «Печенізьке поле» для організації природоорієнтованої туристичної діяльності.

Серед історико-культурних ресурсів найбільш значущими є парки-пам'ятники садово-паркового мистецтва (Краснокутський, Наталіївський, Старомерчицький, Шарівський), архітектурні та кінтові споруди, пам'ятні місця, пов'язані з життям і діяльністю видатних осіб, археологічні пам'ятки, музеї. Найбільш привабливим у культурно-історичному плані є м. Харків та 5 районів області (Харківський, Вовчанський, Чугуївський, Ізюмський, Балаклійський). Усі інші райони не мають високої забезпеченості відповідними ресурсами, до того ж усі вони мають виключно місцеве значення. Таким чином, забезпеченість історико-культурними пам'ятками можна оцінити як задовільне із урахування сучасного стану збереженості.

Послугами з тимчасового проживання найбільш забезпечені гості Харкова. На території області оздоровчі заклади та заклади відпочинку (Вовчанський, Харківський, Богодухівський райони). Послуги з харчування найрізноманітніші знову ж таки в Харкові. Залізничне та автобусне сполучення дозволяє дістатися будь-яких куточків Харківщини. Таким чином, інфраструктуру для Харкова можна оцінити як сприятливу, а для області – задовільне з урахуванням якості та комфортності надання послуг.

Таким чином, найбільш конкурентоспроможним виступає центр адміністративної області – м. Харків. Серед адміністративних районів можна виділити Ізюмський, Харківський, Вовчанський, Чугуївський з комплексними пропозиціями щодо різноманітних видів туристичної діяльності, Печенізький, Зміївський, Куп'янський, Борівський як орієнтовані на організацію рекреаційно-туристичної діяльності, пов'язаної з природними ресурсами.

СТАН ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ

*Стась А. В., 3 курс,
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Борисенко К. Б.*

В статье изложено состояние проблемы в теории и практике высших учебных заведений, теоретические основы и особенности профессиональной краеведческо-туристической подготовки будущих учителей географии.

Ключові слова: краєзнавчо-туристична робота, рідний край, світогляд, учні.

Сьогоднішня реформа загальноосвітніх закладів спрямовує увагу на вдосконалення навчання та виховання учнів, підготовку до самостійного життя. Реформування ставить перед вчителями завдання щодо ознайомлення учнів з рідним краєм. Одним із напрямків вирішення даної мети є краєзнавчо-туристична робота. На думку автора, краєзнавчо-туристична робота – це засіб формування світогляду учнів, який допомагає дітям розширити кругозір, виховує прагнення до пізнання рідного краю, любов до природи.

Найбільший потенціал у краєзнавчо-туристичній роботі з учнями є у вчителя географії. Саме географія дає можливості з пошуку інформації та проведення дослідницької роботи з краєзнавства. Але в сьогоденні існує проблема недостатньої теоретико-практичної підготовки майбутніх вчителів географії до краєзнавчо-туристичної роботи з учнями. Проблему краєзнавчо-туристичної роботи з учнями школи розкривали у своїх працях Мілонова М. П., Стельмахович М. Г., Даринський А. В., Борисов В. В., Соколова І. В., Юньєва Н. С., Тімець О. В., Лисичарова Г. О. та інші.

Професійна діяльність учителя спрямовується на подолання протиріччя між наявним рівнем фахової підготовки та тим, яким рівнем професіоналізму він повинен володіти [1].

Тому вчителю географії в ході підготовки до краєзнавчо-туристичної роботи з учнями потрібно володіти достатніми знаннями та сформувати достатній рівень умінь, навичок та знань у професійній діяльності.

У деяких випадках самі вчителі, не маючи краєзнавчо-туристичної підготовки, до кінця не розуміють значущості цієї роботи, не вміють її проводити. Краєзнавчо-туристична підготовка майбутніх учителів є соціальною вимогою, має багатоаспектний характер і базується на продовженні історичних традицій педагогічної теорії і практики. Підготовка майбутніх учителів географії до краєзнавчо-туристичної роботи з учнями – це цілісний процес, що включає: позитивну спрямованість на відповідну роботу з учнями, розвиток необхідних рис характеру; формування відповідних знань, умінь і навичок; оволодіння практичним досвідом проведення краєзнавчо-туристичної роботи. Ефективність підготовки буде високою, якщо у студента сформовано інтегративну якість – стан готовності до краєзнавчо-туристичної роботи з учнями [2].

Отже, результативна краєзнавчо-туристична робота з учнями найбільше залежить від якості підготовки вчителів географії до її проведення. Саме тому краєзнавчо-туристична підготовка студентів географів є одним з головних напрямків в системі освіти. У підготовці майбутніх вчителів географії необхідно забезпечити повноцінну теоретичну і методичну підготовку, яку студентам необхідно закріплювати під час проведення польової, природничо-наукової, науково-дослідницької, туристичної, виробничої, педагогічної практик.

Джерела інформації:

1. Сухомлинська О.В. Концепція громадянської освіти в школах України / О.В. Сухомлинська // Шлях освіти. - 2001. - № 1. - С. 26-31. 2. Тімець О.В. Підготовка майбутніх учителів географії і біології до краєзнавчо-туристської роботи з учнями : Автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України / Тімець О.В. – К. : 2001. – 18 с.

**ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД ЯК ОБ'ЄКТ
ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

*Сторчак М. С., 2 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Бодня О. В.*

В статті изложены основные сведения о природно-заповедном фонде Полтавской области, раскрыта его роль в развитии экологического туризма.

Ключові слова: екологічний туризм, природно-заповідний фонд.

Екологічний туризм має великий просвітницький та рекреаційний потенціал, що полягає в раціональному та ефективному використанні незайманих куточків природи та природоохоронних територій.

Аналізуючи праці сучасних вітчизняних та зарубіжних учених, слід зазначити, що роботи присвячені екотуризму з'являються лише в останні роки. Науково-теоретичну базу дослідження розвитку екотуризму склали праці О.Ю. Дмитрука, В.І. Гетьмана, В.В. Смаля, О.О. Бейдика. Зокрема, В.В. Смаль дослідив світовий досвід розвитку екотуризму, економічну й соціальну доцільність впровадження екотуристичних технологій для розвитку туристичної індустрії, збереження довкілля та підвищення екологічної культури учасників рекреаційно-туристичних процесів [2]. О.Ю. Дмитрук пояснює пріоритетність екотуризму підвищеною увагою туристів до малозмінених природних територій [1].

Мета роботи: виявити особливості природно-заповідного фонду Полтавської області та його роль в здійсненні екологічного туризму.

Станом на січень 2015 року в Полтавській області 337 територій та об'єктів ПЗФ: 2 національних природних парки (НПП), 151 заказник (з них 18 загальнодержавного значення), 117 пам'яток природи (з них 1 загальнодержавного значення), 1 дендропарк, 18 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва (з них 4 загальнодержавного значення), 3 регіональних ландшафтних парки (РЛП), 49 заповідних урочищ [3].

Проте важливо проблемою розвитку екологічного туризму Полтавської області є низький відсоток заповідності (4,95 %). Оптимальному показнику заповідності (10-12 %) відповідають лише 4 райони: Глобинський (14,3%), Диканський (17,9%), Кобеляцький (13,8%) та Пирятинський (18,7%).

Суттєвою перевагою для розвитку екотуризму області є наявність двох національних парків, що мають на меті не тільки проведення природоохоронної та наукової, а й рекреаційної та екоосвітньої діяльності. НПП «Нижньосульський» здійснює рекреаційну діяльність на території за таким затвердженими туристичними маршрутами: «Худоліївка», «Наріжжя» та «Велика Бурімка». НПП «Пирятинський» має два туристичні маршрути: «До пирятинських джерел» та «Куквин». РЛП «Диканський» має 9 туристичних маршрутів для знайомства з місцями Диканщини. РЛП «Нижньоворсклинський» входить до одного з 7 еколого-просвітницьких та туристичних маршрутів Кобеляцького району. РЛП «Кременчуцькі плавні» має 3 розроблені та обґрунтовані еколого-туристичні маршрути, проте їх облаштування ще триває. За даними Полтавської обласної державної організації об'єкти ПЗФ входять до 5 (з 9 затверджених) маршрутів екологічного туризму області.

Отже, незважаючи на невисокий показник заповідності, НПП та РЛП є такими об'єктами ПЗФ, що сприяють розвитку екотуризму, так як мають значну площу і здійснюють рекреаційну діяльність (за туристичними маршрутами та екостежками, проводять ярмарки та фестивалі).

Джерела інформації: **1.** Дмитрук О.Ю. Урбанізація та екологічний туризм: теорія і практика конструктивно-географічного дослідження / О.Ю. Дмитрук. – К. : ВПЦ „Київський ун-т”, 2002. – 76 с. **2.** Смаль В. Туризм і сталий розвиток / В. Смаль, І. Смаль // Вісник Львівського університету. – 2005. – Випуск 32. – С. 163-173. **3.** Природно-заповідний фонд Полтавської області збільшився [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.adm-pl.gov.ua/story/boris-galushko-ploshcha-prirodno-zapovidnogo-fondupoltavskoyi-oblasti>.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

*Тутова О. С., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Байназаров А. М.*

В статті розглянуті перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні на основі SWOT – аналізу.

Ключові слова: сільський зелений туризм, SWOT – аналіз, туризм, об'єкти сільського зеленого туризму.

Україна, обравши своїм стратегічним курсом інтеграцію до структур Європейського Союзу, прийняла виклик часу щодо прискореного реформування різних сфер соціально-політичного і економічного життя країни, зокрема, сфери туризму, трансформуючи її до стандартів ЄС. На сьогодні вона на жаль поступається багатьом європейським країнам в наданні туристичних послуг, хоча в сільському господарстві та зеленому туризмі як в обсягах, так і в потенційних можливостях, держава має значні перспективи. Така ситуація спричинена непорозумінням та відсутністю заохочення до розвитку сільського зеленого туризму. Адже наявні в Україні потенційні можливості організації цього виду туризму не використовуються повною мірою і державою втрачаються значні прибутки, які можна використати для подальшого розвитку сільського туризму і матеріального забезпечення мешканців сіл і відповідно, збільшення надходжень до бюджету країни у вигляді податків.

Для дослідження перспектив розвитку сільського зеленого туризму в певному регіоні чи країні на сьогодні доцільним є застосування системи SWOT-аналізу. Результатом його застосування для потреб розвитку сільського зеленого туризму в країні можуть бути наступні внутрішні та зовнішні чинники: *переваги* – значна кількість сільських населених пунктів (25 397), географічне положення країни, рекреаційні

ресурси країни, історична та архітектурна спадщина, традиції; *недоліки* – відсутність досвіду діяльності у сфері сільського зеленого туризму, незнання сільських мешканців про можливості занять подібним видом діяльності, низький рівень соціально-економічного забезпечення більшості сільського населення, недостатнє інфраструктурне забезпечення у сільській місцевості; *можливості* – збільшення доходів селян, покращення зайнятості сільського населення, відновлення та збереження пам'яток архітектури, історії та культури, відновлення традицій народної культури, звичаїв, обрядів, національних ремесел та кухні; *загрози* – погіршення стану довкілля; погіршення стану інфраструктурного забезпечення району; збільшення злочинності, зростаюча конкуренція з боку суб'єктів сільського туризму сусідніх держав.

Отримані дані про досліджений ресурсний потенціал України свідчать про те, що саме сільський зелений туризм для більшості регіонів держави є особливо актуальним видом відпочинку. Незважаючи на існуючі проблеми та ризики від організації такого виду відпочинку, позитивні сторони мають, беззаперечно, переважне значення. Адже саме розвиток сільського зеленого туризму допоможе якнайповніше розкрити та використати ресурсне забезпечення країни, вплинути на активізацію розвитку багатьох галузей економіки за рахунок збільшення надходжень до бюджету, сприяти розвитку інфраструктури, підвищити рівень зайнятості населення та соціально-економічний стан села.

Джерела інформації:

1. Зінько І. Сільський зелений туризм як складова стратегії туристичної політики регіону / Зінько І. / Вісник Львівського університету : серія міжнародних відносин .- 2008. - Вип. 24 – С. 77 – 82.

УДК: 910.3:911.9

ОЦІНКА ВОДНИХ РЕСУРСІВ БАСЕЙНУ РІЧКИ СІВЕРСЬКИЙ ДОНЕЦЬ З МЕТОЮ РЕКРЕАЦІЇ

*Угрюмова Ю.В., 3 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.*

В статье оцениваются водные ресурсы бассейна реки Северский Донец для использования её в рекреации.

Ключові слова: річка, рекреація, Сіверський Донець.

В організації відпочинку значна роль належить водним об'єктам. Можливість займатися різноманітними видами спорту, естетична дія берегових мальовничих ландшафтів – все це, діючи в комплексі, сприяє тому, що водойми цілком можна вважати рекреаційними об'єктом. Рекреаційний потенціал річок дає змогу розвивати водний туризм.

Водні рекреаційні ресурси включають в себе різні види відпочинку і спорту, які суттєво відрізняються вимогами до природних і антропогенних факторів, дією на навколишнє середовище. Про це наочно свідчить перелік рекреаційних занять на водоймах: купання, відпочинок на вітрильних і веслових суднах, байдарках, каное, академічна гребля, воднолижний, моторний і вітрильний спорт, стрибки з трампліну. Повніше уявлення про оптимальні параметри акваторії, придатних для різних видів рекреаційних занять, можна зробити тільки оцінивши їх характеристики [2].

Сіверський Донець у межах Харківської області має: площу водозбору – 22000 км², довжину – 373 км в межах області. Можемо зробити висновок, що на цій річці усі види рекреаційної діяльності мають право існувати.

Для дослідження візьмемо ще 5 річок, які впадають одна в одну, а загалом в Сіверський Донець: Уда, Лопань, Харків, Липець, Липчик.

Річка Уда (площа водозбору – 3274 км², довжина – 144 км в межах

області) [1] може використовуватися для купання, плавання на веслових суднах, байдарках, каное, водних лижах, моторного і вітрильного спорту, академічної греблі та стрибків з трампліну.

Аналізуючи р. Лопань (площа – 1520 км², довжина – 71 км в межах області) [1], можемо зробити висновок, що річку можна використовувати для купання, плавання на веслових суднах, байдарках, каное та займатися стрибками з трампліну.

Розглянувши річки Харків (площа – 860 км², довжина – 55 км в межах області та Липець (площа – 120 км², довжина – 14 км в межах області) [1], можемо зробити висновок, що за такими показниками річки можуть використовуватися для купання, плавання на веслових суднах, байдарках, каное, водних лижах, академічної греблі і навіть на деяких ділянках для моторного та вітрильного спорту.

Річка Липчик (площа – 7,4 км², довжина – 4 км; ширина – від 5 м і більше) [1] може використовуватися тільки для купання.

Отже, можемо сказати, що Сіверський Донець та його притоки мають усі можливості для вище перелічених видів рекреаційної діяльності і лише р. Липчик придатна лише для купання.

Джерела інформації:

1. Герасименко Ю. П. Річки України / Ю. П. Герасименко. – К., 2000. - 356 с.
2. Практикум для студентів спеціальності 6.040104 «Географія» : навчально-методичний посібник / [кол.авт.; за ред. В.А. Пересадько, В.Е. Лунячек, К.В. Шпурік]. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 240 с.

РОЗВИТОК РАФТИНГУ НА ЗАКАРПАТТІ

*Фролова Ю. В., 3 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Клименко В. Г.*

В статье рассмотрены вопросы развития рафтинга на Закарпатье.

Ключові слова: екстремальний водний туризм, рафтинг, туристи-екстремали.

В останній час все більша кількість рекреантів обирає для себе екстремальні види туризму, які можуть бути небезпечні для них та вимагають гарну фізичну підготовку. Одним із таких видів є екстремальний водний туризм, а саме рафтинг. Рафтинг – спуск по гірських річках на байдарках. Саме в Карпатському регіоні (Виноградівський, Перечинський, Великоберезнянський, Ужгородський райони) він є найперспективнішим, тому що там найпридатніші річки для цього виду туризму. Гірські річки Карпат, особливо навесні, повноводні й дуже підходять для тренувань та сплавів. Зрозуміло, що даний різновид туризму перебуває на стадії зародження та не приносить значних прибутків в казну Закарпаття, але він дуже перспективний, бо не вимагає великих затрат на реалізацію відпочинку.

В перспективі для розвитку рафтингу в Закарпатті доцільно розробляти рафтинг-тури різної категорії складності (від 1 до 6).

На Закарпатті найпопулярнішими річками для рафтингу є: Чорний Черемош, Прут, Білий Черемош, Чорна та Біла Тиси. Інші ріки мають нестабільний рівень води, що ускладнює їх використання для сплавів [2].

Чорний Черемош є найзручнішим для сплавів, оскільки має широку, довгу площу водозбору, дорогу вздовж річки. Черемош межує з високим Чорногірським хребтом, який поповнює річку водою внаслідок танення снігу та випадіння дощів.

Білий Черемош більш порожистий, порівняно з Чорним, і загалом

цікавіший для туристичного сплаву. Але значним недоліком річки є погана дорога до традиційного місця старту сплавів. Добиратись сюди варто позашляховиком або вантажівкою.

Прут зручний наявністю асфальтованої дороги вздовж річки, але на ньому важко застигнути достатній рівень води (мала долина). Водночас на Пруті зосереджені одні з найскладніших порогів в Україні.

Останнім часом набирає популярність рафтинг у Львівській області — на річках Стрию та Опорі. Географічне розташування та якісне дорожнє сполучення дозволяє туристам швидко та комфортно дістатися до маршрутів сплавів зі Львова [3].

Сучасні вітчизняні туристичні фірми часто під видом екстремальних турів пропонують на ринку просто тури активного відпочинку та цікавих подорожей. Тобто майже відсутній комплексний та детальний підхід до організації екстремальних турів, повністю враховуючи його специфіку, як це робиться за кордоном. Також значною прогалиною у діяльності вітчизняних туристичних фірм є відсутність спрямованості на міжнародний ринок, фактично відсутня робота по залученню у регіон іноземних туристів-екстремалів.

Отже, рафтинг в Закарпатті є перспективним видом екстремального водного туризму, маючи всі умови для розвитку. Враховуючи прикордонне географічне розташування Закарпатської області поблизу країн-членів ЄС, традиційні тривалі добросусідські відносини з ними, а також наявність попиту в іноземних туристів на екстремальний відпочинок та інтерес до регіону, важливим є вивчення запитів іноземних туристів-екстремалів, розроблення й впровадження екстремальних турів та пропозиція їх на зовнішньому ринку туристичних послуг [1].

Джерела інформації: 1. Грушка О.Р. Туристичне краєзнавство : монографія / О.Р.Грушка. — К. : Либідь, 2008. — 270 с. 2. <http://lostworld.com.ua>. 3. <http://www.tourclub.com.ua>.

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКІВ

*Хлесткова А. О., 3 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Бодня О. В.*

Стаття посвящена проблемам планирования и осуществления рекреационной деятельности та території національних природних парків України.

Ключові слова: проблеми рекреаційної діяльності, рекреаційна діяльність, національний природний парк.

Одним з основних завдань національних природних парків (НПП) є створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів [1].

Метою даної роботи є виявлення проблем, пов'язаних з організацією рекреаційної діяльності на території НПП.

Питання рекреаційної діяльності НПП розкрито в роботах Л. О. Кобанець, В. Д. Солодкого, Р. І. Беспалько, І. І. Казіміра [2, 3]. З цих робіт можна зробити висновок, що існує низка проблем, з якими зустрічаються організатори рекреаційної діяльності. А саме: відсутність затверджених туристичних маршрутів і стоянок, проблема їх маркування та обладнання на місцевості; відсутність затвердженого функціонального зонування. Ряд проблем виникає внаслідок відсутності науково обґрунтованих рекомендацій щодо організації рекреаційної діяльності; недостатнього контролю над кількістю рекреантів; необхідності постійного наукового аналізу стану ділянок, відведених для регульованої та стаціонарної рекреації.

Низка проблем здійснення рекреаційної діяльності пов'язана із екологічною неосвіченістю місцевого населення; необхідністю контролю над дотриманням правил поведінки; недостатнім забезпеченням

інформаційними матеріалами (буклети, брошури, інформаційно-охоронні щити). Під час створення нових НПП досить часто виникає суперечка між потребою врахування інтересів суспільства в огляді найбільш мальовничих місць та необхідністю їх суворого заповідання для уникнення деградації.

Досить гостро перед національними парками стоїть проблема несанкціонованої рекреаційної діяльності (як у певні сезони, так і протягом усього року): самовільні туристичні стоянки; розведення багаття в необладнаних місцях та в пожежонебезпечні періоди; неконтрольоване мисливство і рибальство. Також існує проблема виникнення несприятливих природних процесів.

До проблем, що заважають розвитку рекреаційної діяльності в НПП, можна віднести проблему недостатнього фінансування, недосконалості нормативно-правових документів, суперечки із землекористувачами та землевласниками про передачу земель в постійне користування, потреба у висококваліфікованих кадрах.

Отже, проаналізувавши виявлені проблеми, їх можна об'єднати в групи за спільними ознаками, а саме: організаційні, правові, фінансові та екологічні. Підсумовуючи, доцільно зазначити необхідність комплексного вирішення даних проблем, враховуючи їх тісний взаємозв'язок.

Джерела інформації:

1. Закон України «Про природно-заповідний фонд України», за станом на 1 січ. 1992р. / Верховна Рада України — Відомості Верховної Ради України. — 1992. - № 34. - Ст. 502.
2. Солодкий В. Д. Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду : навч. посіб. / В. Д. Солодкий, Р. І. Беспалько, І. І. Казімір. — Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. — 268 с.
3. Кобанець Л. О. Концепція управління розвитком рекреаційної діяльності : монографія / Л. О.Кобанець; Ін-т економіки пром-сті НАН України. - Донецьк, 2007. - 192 с.

УДК 379.85:791.66 (477.54)

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПОДІЄВОГО ТУРИЗМУ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

*Христосова О. Ю., 5 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Прасул Ю. І.*

Рассматривается событийный туризм как вид туризма, его развитие в Харьковской области, авторский событийный тур.

Ключові слова: Харківська область, подієвий туризм, тур.

Подієвий туризм – порівняно молодий і цікавий напрямок туризму, основною метою якого є відвідування певної події чи явища. Подієвий туризм не виділяється в класифікації туризму як окремих вид, найчастіше його прирівнюють до фестивального.

Тому, дослідивши даний вид туризму, доцільним буде класифікувати його за такими ознаками:

1. За масштабом події: міжнародного, національного та місцевого рівнів. Було обрано ці критерії, виходячи із статусу учасників та гостей фестивалів, конкурсів, змагань тощо, враховуючи кількість і значущість подій в Україні за масштабом проведення.

2. За тематикою заходів: культурно-мистецькі, громадські, спортивні. Доцільним буде виділити саме ці види, тому що вони є основними і не переплітаються між собою, хоча в рамках кожного з них можливе виділення більш конкретної тематики, наприклад, за видом спорту чи видом мистецтва.

3. За сезонністю: зимовий, весняний, літній та осінній. Подієвий туризм класифікований за сезонністю, бо проведення певного заходу чи події залежить від низки факторів, серед яких чи не на першому місці стоять кліматичні і погодні умови. Для заходів, організація яких потребує спеціалізованої інфраструктури (в першу чергу, приміщень), врахування сезонів проявляється тільки у врахуванні щоденного,

тижневого, відпускнуго вільного часу. Для масштабних заходів, що проводяться на відкритому повітрі, даний фактор є випереджальним.

4. За тривалістю: вихідного дня (до 3 днів), тижневий (до 7 днів) та тривалий (від 7 днів). Доцільно класифікувати за тривалістю, бо при плануванні відвідуваності певного заходу слід розраховувати вартість проживання, харчування, організації дозвілля тощо. Як правило, тривалість того чи іншого заходу пов'язана з типом та статусом події.

В Харківській області представлені всі види подієвого туризму. Більшість заходів проводиться у весняний період та восени. Це пов'язано з погодними умовами (температура повітря, ймовірність опадів). Значна кількість дитячих творчих фестивалів припадає, в основному, на весняні канікули, що співпадає зі звітнім періодом творчих колективів за навчальний рік. У зимовий період та на початку весни проводяться свята, приурочені до певних пам'ятних дат чи традиційних свят, більшість з них – у приміщенні. Майже всі фестивалі відбуваються у вихідні дні, тому є можливість поєднувати роботу з відпочинком.

Забезпеченість подієвими ресурсами Харківської області дає поштовх для створення та розробки подієвих турів, які будуть приваблювати різні верстви населення. Тому автором запропоновано подієвий тур вихідного дня в Первомайський район на фестиваль «Олексіївська фортеця». Етно-свято «Олексіївська фортеця» – це відображення давньої козацької культури та звичаїв. З кожним роком воно вражає своєю масштабністю та великою кількістю відвідувачів. Під час даного туру туристи мають можливість ознайомитися з куточком Харківської області не достатньо відомим і популярним серед туристів, але цікавим та перспективним в цьому відношенні. Маршрут – автобусний, дводенний, груповий (за бажанням - індивідуальний) за ниткою Харків - Єфремівка - Первомайський - Олексіївка - Харків.

День 1: Подієвий тур бере початок з Харкова, під час руху вулицями якого дається цікава інформація про місцевість. Зупиночний пункт на шляху подорожі планується у селі Єфремівка. Головним історико-культурним об'єктом в селі є Єфремівська церква. Поряд знаходиться меморіальний комплекс в пам'ять про мирних місцевих жителів та воїнах, загиблих під час Великої Вітчизняної війни та залишки Єфремівської фортеці Української лінії укріплення.

Далі група на автобусі прямує до міста Первомайський, де на туристів чекає оглядова екскурсія містом, поселення до готелю, обід і відвідування етно-свята «Олексіївська фортеця».

Урочисте відкриття свята відбувається о 16.00. Далі – концерт за участю творчих колективів Харківської області, конкурси та розваги для дорослих і дітей, розважальні спортивні змагання. О 17.30 починається Всеукраїнський турнір історичних боїв з шаблями за участю лицарських театрів. Ввечері – святковий концерт на головній сцені за участю зірок естради та святковий феєрверк. Детальна програма фестивалю оновлюється кожного року появою нових, незвичайних пропозицій.

День 2: Наступного дня вранці туристи вирушають до Олексіївської фортеці на продовження свята. З 11.00 діє концертна та розважальна програми. Протягом дня – відпочинок, розваги, дозвілля. Виїзд до Харкова о 17.00.

Слід зазначити, що подієвий туризм є унікальним видом туризму, оскільки він невичерпний за змістом. Тому, в недалекому майбутньому число учасників подієвих турів на Харківщині може перевищити число учасників екскурсійних турів.

Джерела інформації:

1. Тищенко П. В. Теоретичні аспекти та розвиток подієвого туризму в регіоні / П. В. Тищенко // Науковий вісник Ужгородського університету. - 2011. – №33. – С. 124-128. – Режим доступу : http://tourlib.net/statti_ukr/tyschenko.htm.

2. Любіцева О.О. Методика розробки турів : навчальний посібник / О.О. Любіцева. - К. : Альтерпрес, 2003. – 104 с.

РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА В РЕСПУБЛИКЕ ТУРКМЕНИСТАН

*Худайназаров Г., 4 курс,
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
кафедра физической географии и картографии,
науч. руководитель – доцент Байназаров А. М.*

В статье изложены основные направления развития туризма в Республике Туркменистан, а также рассмотрены наиболее перспективные виды туризма страны.

Ключевые слова: туризм, туристско-рекреационный потенциал, перспективные виды туризма.

Туркменистан – страна, которая обладает всеми необходимыми видами ресурсов для развития туризма. Когда-то он был колыбелью многих культур и цивилизаций, важным центром Великого Шелкового пути. Территория Туркменистана насыщена памятниками истории и культуры, здесь проживает самобытное население и бережно сохраняются многовековые традиции.

Но в тоже время Туркменистан характеризуется своеобразными и трудными для жизни человека природными условиями. Примерно 79 % территории республики занимают пустыни (Каракумы). На юге расположены горы (Копетдаг, Кугитанг) и низкогорья (Бадхыз, Карабиль). На западе страна омывается водами Каспийского моря у побережья которого находится залив Кара-Богаз-Гол. Крупнейшее озеро – соленое озеро Сарыкамыш. Главная река – Амударья, от которой берет начало уникальный самотёчный Каракумский канал. Заповедники и заказники занимают 4 % территории страны.

Все это создает большой туристско-рекреационный потенциал страны, который, к сожалению, в настоящее время далеко не полностью используется. Его доля в экономике страны составляет около 2,7% [1].

Именно поэтому развитие туризма в Туркменистане является очень приоритетным направлением социально-экономической политики государства. Для этого в стране есть все предпосылки – разнообразные

природные ландшафты и климатические зоны, многочисленные памятники истории и культуры, а также красивые современные города.

Именно наличие благоприятных природных ресурсов и богатое историческое наследие дают возможность назвать определяющими факторами в развитии туризма следующие: природно-климатические, историко-культурные и этнографические.

В качестве одного из наиболее перспективных видов туризма, который возможно развивать на территории Туркменистана, является приключенческий туризм, где активно используются природные ресурсы страны. Также наличие довольно большого числа заповедников и заказников на территории государства дает основания для развития экологического туризма. Оздоровительный туризм, как одно из перспективных направлений развития, может быть предложено по всем территориям, где есть соответствующие условия (Аваза, Моллакара). Что касается бальнеологических ресурсов – то курорты Туркменистана вполне могут составить конкуренцию многим мировым известным курортам (Арчман, Фараб) [2].

Однако развитие туризма в Туркменистане сдерживается недостаточно развитой туристской инфраструктурой. Материально-техническая база туризма создана в основном в 70-х годах XX ст. является устаревшей и требует реконструкции. Поэтому для развития туристской деятельности необходима модернизация и реконструкция предприятий туристской отрасли в соответствии с международными стандартами.

Источники информации:

1. Боголюбов В. С. Экономическая оценка инвестиций в развитие туризма : учеб. пособие для студ. высш. проф. учеб. заведений / В. С.Боголюбов, С. А. Быстров, С. А. Боголюбова. - М. : Издательский центр «Академия», 2009.- 272 с.
2. Максаковский В. П. Всемирное культурное наследие / В.П. Максаковский. - М. : Агентство "Издательский сервис", 2002. - 416 с.

РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ: ВИБІР ОПТИМАЛЬНОЇ СХЕМИ ДЛЯ АТЛАСНОГО РЕКРЕАЦІЙНОГО КАРТОГРАФУВАННЯ

*Чміль Г. О., 2 курс,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Прасул Ю. І.*

В статті представлено обоснование вибору схеми економічного районування України для дальнішого атласного рекреаційного картографування.

Ключові слова: рекреаційне районування, рекреаційний район.

Єдиної схеми туристично-рекреаційного районування України й досі не прийнято. Проблема полягає в критеріях виділення районів. На сьогоднішній день відомо декілька таких схем поділу, що зазначаються в географічній енциклопедії України, у роботах таких дослідників, як О.О. Бейдик, О.І. Шаблій, Є. Панкова та інші. Здебільшого усі вони ідентичні: назви регіонів (або районів) майже не змінюються, лише іноді виникає новий склад областей в якомусь рекреаційному районі. З точки зору географії, більшість схем не компетентно об'єднують несумісні області, які мають різний економічний потенціал, рекреаційні ресурси різного типу, і, відповідно, різні галузі рекреаційно-туристичного господарства.

Виокремлення окремо рекреаційних районів, не враховуючи економічний розвиток, промисловість, а також провідну спеціалізацію областей являється суто теоретичним. Наше завдання ввести галузь туризму і рекреації в економіку країни, тобто зрівняти її з такими провідними галузями на Україні як випуск сільськогосподарської продукції, чорної металургії тощо.

Розглянемо більш детально поняття «рекреаційний регіон». Це територіальна рекреаційна система, у яку входять підсистеми тривалого та короткочасного відпочинку, санаторно-курортного лікування і туризму, а також управління обслуговування, транспорту, переважно в

межах економічного району [1]. Таким чином, туристичний регіон являє собою територіально-туристичну систему, яка об'єднує кілька адміністративних областей, що мають ідентичні географічні, історичні, ресурсні фактори. Враховуючи дане визначення, пропонується використовувати для подальшого атласного туристично-рекреаційного картографування схему поділу України на туристично-рекреаційні райони за схемою економічного районування країни, яка була запропонована професорами Ф. Заставним та П. Масляком, Рада з вивчення продуктивних сил України. За економічним принципом було враховано господарську однорідність територій, відмінності між регіонами за рівнем розвитку та профілем господарства, обсягами виробництва товарної продукції з розрахунку на одного жителя [2].

Використовуючи цю схему поділу, ми зможемо виділити райони з недостатнім розвитком індустрії, де в першу чергу і пропонується створення сприятливих умов для розвитку природоорієнтованих галузей рекреації та туризму, що у подальшому буде сприяти залученню іноземних туристів. У районах з достатнім розвитком індустрії пропонується звернути особливу увагу на відновлення здоров'я та працездатності місцевого населення, що проживає на території області, розвиток індустріального, освітньо-наукового, ділового туризму. У цілому, усе це може забезпечити Україні економічне оздоровлення держави, забезпечення працевлаштування населення, покращання інфраструктури та розвиток рекламно-інформаційної сфери.

Джерела інформації:

1. Географічна енциклопедія України в 3-х т. / [відп. ред. О.М. Маринич]. – К. : Українська енциклопедія, 1989-1993. – Т. 3. – 1993. – С. 121.
2. Федяй Н. О. Районування території України як один з факторів просторового соціально-економічного розвитку регіонів [Електронний ресурс] / Н. О. Федяй // Ефективна економіка. – 2013. – Вип. 3. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1878>.

УДК 2-523 (477.54)

**КОНЦЕПЦІЯ СТВОРЕННЯ ПУТІВНИКА
«САКРАЛЬНІ ОБ'ЄКТИ м. ХАРКОВА»**

*Шпурік О. В., 5 курс,
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – професор Пересадько В. А.*

В данной статье представлены особенности создания и отличительные черты муниципального путеводителя по сакральным объектам. Рассмотрены перспективы его использования в разных сферах деятельности.

Ключові слова: путівник, сакральні об'єкти, релігійно-паломницький туризм.

В усьому світі до сакральних об'єктів (храмів, монастирів, каплиць, соборів та ін.), відносяться як до носіїв традиційної духовності. Наприклад, в соціологічних дослідженнях духовність населення визначають за кількістю церков або релігійних організацій на одного жителя. Наявність значної кількості сакральних об'єктів на території України свідчить про сформовану протягом століть високу мораль та духовність населення. Зацікавленість сакральними об'єктами на сьогодні має тенденцію до зростання. Їх відвідують не тільки паломники та віруючі під час церковних богослужінь, вони давно вже входять у склад туристичних маршрутів релігійно-паломницького та культурно-пізнавального видів туризму, цікавлять пересічних громадян як пам'ятки історії та архітектури.

В наш час, необхідно привернути увагу широких верств населення до багатства свого краю та його самобутності, для цього доцільним є залучення усіх можливих інформаційних засобів. Серед них, найбільш популярними для зацікавлення потенційних туристів-користувачів, є картографічні твори, фотографії, інформаційні електронні засоби. Поєднати у собі оперативність електронного носія, інформативність картографічного носія і наочність фотографічного зображення можливо шляхом створення путівника.

Основними задачами путівника «Сакральні об'єкти м. Харкова» є

показ святинь картографічними засобами, використання їх фотографічного зображення в якості умовного позначення та наведення короткої анотації про них на карті, прокладення маршрутів між об'єктами.

Оперативність такого путівника забезпечують електронні засоби інформації, надаючи коротку анотацію про окремі об'єкти. Інформативність проявляється через відображення фрагментів карт з відображенням традиційних показників туристичного картографування (транспортних засобів, засобів розміщення, місць громадського харчування тощо).

Наочність та естетична привабливість путівника досягається шляхом наявності в ньому великої кількості ілюстрацій, які несуть рівне з текстом інформаційне навантаження. Крім того, в якості умовного позначення того чи іншого об'єкта передбачаємо використання фотографічного зображення. Правильно підібрані ілюстрації дозволяють істотно скоротити довідкову статтю, тому що один малюнок може замінити сторінки описового тексту.

Зручність користування досягається шляхом структурування сакральних об'єктів за різними класифікаційними ознаками: типологічними, хронологічними, територіальними тощо.

Структура путівника передбачає послідовне ознайомлення користувачів зі святинами міста, починаючи від опису окремих об'єктів і завершуючи відображенням оптимальних маршрутів для їх відвідання. Путівник складається з узгоджених між собою трьох частин: туристичні маршрути, карта сакральних об'єктів м. Харкова на розвороті, опис сакральних об'єктів, що входять до даних маршрутів.

В ході підготовки путівника запропоновані туристичні маршрути, які ґрунтуються на ознайомленні з сакральними об'єктами міста Харкова вздовж маршрутів громадського транспорту (трамвайних, тролейбусних

та автобусних). Такі маршрути орієнтовані не тільки на гостей міста, які можуть самостійно, використовуючи бюджетний варіант пересування, за путівником здійснити екскурсію сакральними об'єктами, але і на місцевих жителів. Так, путівник допоможе харків'янам дізнатися більше про місцеві об'єкти під час використання трамваю/тролейбусу/ автобусу, як повноцінного виду міського транспорту, на якому вони рухаються на роботу, навчання тощо.

Наприклад, одним із таких маршрутів є шлях трамваю № 3 «Залютино-Новожаново», довжиною 22 км, час проїзду – 96 хв. Він проходить по найвизначніших вулицях міста (вул. Залютинська, вул. Полтавський Шлях, пл. Пролетарська, пл. Павловська, вул. Університетська, Нетеченський міст, пл. Ірини Бугрімової, вул. Греківська, пер. Рибасовський, вул. 1-ої Кінної Армії, вул. Жовтневої Революції) та охоплює цілу низку сакральних об'єктів м. Харкова (Храм ікони Божої Матері «Всіх скорбящих радість»; храм Святої Софії; Свято-Введенський храм; Свято-Озерянський храм; Благовіщенський та Успенський собори; храм Трьох святих; Свято-Миколаївський храм).

Таким чином, даний путівник може використовуватись не тільки у релігійно-паломницькому та культурно-пізнавальному туризмі, але і представниками релігійних конфесій, для потреб духовної освіти учнів духовних семінарій та воскресних шкіл, а також прихожанами. Він сприятиме розширенню кругозору користувачів, бережному ставленню до пам'яток духовної та історичної спадщини і розумінню суті релігії.

Крім того, путівник може бути використаний у навчальному процесі під час викладання історії, географії, краєзнавства та курсів духовно-етичного спрямування. До того ж, включення картографічної складової у навчальний процес інтенсифікує сприйняття учнями інформації, сприяє розвитку просторових уявлень.

РОЗВИТОК ІНВАЛІДНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

*Шульга М. Є., 2 курс,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – доцент Прасул Ю. І.*

В статті розглядається розвиток інвалідного туризму в Україні і світі, можливості і перспективи його розвитку в г. Харькове.

Ключові слова: інвалідний туризм, інваліди, доступність, інфраструктура.

Інвалідність є соціальним явищем в кожному суспільстві. У наш час інваліди складають близько 7% усього населення України [1]. По мірі своїх можливостей та рівню розвитку кожна країна намагається забезпечити інвалідам соціальне благополуччя, яке включає в себе багато пунктів, у тому числі і відпочинок. Однак, виявилось, що далеко не всі країни, навіть високо розвинені, можуть забезпечити повноцінний відпочинок для людей з обмеженими можливостями. Це є проблемою майже всіх відомих курортів. Саме тому одним із завдань роботи є розглянути розвиток інвалідного туризму на сучасному етапі.

Дослідивши це питання, було встановлено, що найбільш адаптована туристична інфраструктура таких курортів: Тенеріфе, Лос Крістіанос і Лас Америкас [2]. Також доступними є Канарські острови, деякі міста Німеччини, однак столицею курортів для інвалідів є Автономна область Каталонія, зокрема місто Барселона, де усі центральні вулиці міста обладнані рампами, автобуси адаптовані, в готелях є спеціальні номери, зручні для інвалідів. Нещодавно був створений спеціальний сайт «Доступний туризм», що містить всі відомості про відповідні поїздки в Каталонію. Там можна знайти докладну інформацію про 19 туристичних напрямків, де створені необхідні умови для прийому людей з обмеженими фізичними можливостями [2].

В Україні розвиток інвалідного туризму досить низький. Основним

містом в Україні, з умовами для розвитку інвалідного туризму, є м. Львів. Саме у Львові більшість туристичних об'єктів пристосовані для інвалідів. Тому, можна говорити про те, що в даний час Львів являється туристичною столицею України для інвалідів [3].

У м. Харкові можна виділити невелику кількість об'єктів рекреації, що обладнані для туристів з обмеженими можливостями. В ході дослідження цього питання велася співпраця з Харківською міською організацією інвалідів «Креавіта», зокрема з головою організації О. В. Шингаревою. Завдяки їй було видано путівник по м. Харкову «Доступный Харьков». В збірці викладено 150 місць м. Харкова, що доступні інвалідам. Наприклад, такими являються: Міжнародний аеропорт «Харків», готель «Харків Палас», соціальна транспортна послуга «Інватаксі», стадіон «Металіст», харківська філармонія, храм на честь ікони Божої матері «Отрада и утешение» тощо [1]. У подальшому деякі з названих вище об'єктів будуть використані при розробці маршрутів для людей з обмеженими можливостями по м. Харкову.

Отже, на основі отриманої інформації можна зробити висновки, що інвалідний туризм є видом туризму, що лише розвивається, але саме цей вид туризму потребує уваги. В Україні інвалідний туризм розвинений дуже слабо, практично жодна туристична фірма не може надати маршрутів, що адаптовані для туристів-інвалідів. У світі даний вид туризму більш розвинений, однак більшості відомих курортів необхідно прагнути до створення безбар'єрного відпочинку для людей з обмеженими можливостями.

Джерела інформації:

1. Шингарева Е. В. Доступный Харьков : путеводитель / Составители Е. В. Шингарева, И. А. Ярошенко. – 3 изд. перераб. и дополн. – Харьков : ФЛ-П Кочетков О. В., 2012. – 228 с.

2. Сайт для людей з обмеженими можливостями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://inva-portal.ru/>.

3. ZN.UA Світ на дотик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : gazeta.dt.ua/SOCIETY/svit_na_dotik_invalidniy_turizm_rozkish_chi_neobhidnist.html.

УДК 351.85:796.5 (477)

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ЗАПОВІДНИКИ УКРАЇНИ ТА ЇХ МІСЦЕ І РОЛЬ У СФЕРІ ТУРИЗМУ

*Ющенкова Є. Р., 2 курс,
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна,
кафедра фізичної географії та картографії,
наук. керівник – старший викладач Шпурік К. В.*

В статті охарактеризована роль історико-культурних заповідників в сфері туризму, определены проблемы их более интенсивного использования.

Ключові слова: історико-культурні заповідники, історико-культурні туристичні ресурси, туризм, історико-культурна спадщина.

Історико-культурні заповідники (ІКЗ) – це науково-дослідні і культурно-просвітницькі заклади, що забезпечують вивчення, охорону, реставрацію та популяризацію історико-культурної спадщини. Їх особлива цінність як історико-культурних туристичних ресурсів полягає у тому, що вони являють собою місця концентрації пам'яток різних типів та видів, які становлять культурно-пізнавальну, історичну та наукову цінність. Нині в Україні функціонує понад 60 історико-культурних заповідників і щороку їх мережа зростає.

В організації туристичної діяльності в межах ІКЗ є чимало недоліків і проблем: вони не оцінені як туристичні ресурси, мають недостатнє інформаційне забезпечення (сайти, плани територій, путівники, рекламну продукцію тощо); фрагментарно залучені у туристичні маршрути та екскурсійні програми тощо.

Таким чином, володіючи значним потенціалом, ІКЗ можуть і повинні використовуватися для туристичних потреб. Важливим напрямом подальших досліджень має стати проведення оцінки туристичної привабливості ІКЗ України, на основі якої будуть розроблені рекомендації по активізації туристичної діяльності, а також система інформаційного забезпечення в межах історико-культурних заповідників.

ЗМІСТ	стор.
<i>Привітання до учасників конференції</i>	2
СЕКЦІЯ “ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЕКОЛОГІЯ”	
<i>Аманкличев М. Х.</i> Преобразование и охрана природы в связи с использованием месторождений нефти и газа Туркменистана	4
<i>Борбукова Д. А.</i> Эволюционные изменения почв лесостепи и степи Восточной Европы на засоленных породах	6
<i>Бурдун Ю. К.</i> Використання методу TASSELED CAP для дослідження за космічними знімками рослинного покриву гірничопромислових відвалів	10
<i>Гараджаев Г. А.</i> Теоретические аспекты функционального зонирования сети особо охраняемых природных территорий Туркменистана	12
<i>Гарлиев С. Ж.</i> Современное состояние сети особо охраняемых природных территорий Туркменистана	15
<i>Гончаренко О. В.</i> Характеристика агрокліматичних ресурсів України	17
<i>Гребінь У. В.</i> Природні ресурси та їх використання в Хмельницькій області	19
<i>Джумаев Д. Д.</i> Особенности климата республики Туркменистан	21
<i>Ємець В. Ю.</i> Оцінка стійкості ґрунтів Зміївського району Харківської області	23
<i>Исмаилова Ш.</i> Загрязнение окружающей среды и природоохранная деятельность в Туркменистане	25
<i>Karason O. O.</i> The valuation of intangible natural resources: general approaches	27
<i>Колісник Ю. В.</i> Територіальні особливості водних об’єктів Харківської області	30
<i>Котенко Ю. І.</i> Вплив антропогенних факторів на формування хімічного складу вод річок басейну Сіверського Дінця	33
<i>Кравченко Р. В.</i> Перетворення рельєфу Харківської області	35
<i>Кравченко Ю. О.</i> Дослідження змін рослинного покриву за допомогою нормалізованого відносного індексу рослинності NDVI	37
<i>Лисенко О. Г.</i> Температурний режим на станціях Харківської області	39
<i>Майбродська Ю. В.</i> «Вільні поля» в антропогенних ландшафтах Козятинського району Вінницької області	41
<i>Мельник Ю. В.</i> Ландшафтна структура Солонхоозерного фізико-географічного підрайону Кінбурнського півострова	44
<i>Нікітенко Є. О.</i> Природні умови Борівського району Харківської області	47
<i>Овчаренко А. Ю.</i> Дослідження ландшафтної структури національного природного парку «Слобожанський» за космічними знімками	49
<i>Осман Д. О.</i> Природні умови Валківського району	51
<i>Пилипюк А. В.</i> Мікрокліматичні особливості печери «Малишка Киянка» у зимовий період	53
<i>Руднєв Д. С.</i> Досвід картографування транспортної інфраструктури природоохоронних територій із застосуванням ГІС	56
<i>Самойленко А. М.</i> Територіальні особливості водних об’єктів Полтавської області	58
<i>Слащова М. В.</i> Екологічний стан вод річок м. Харкова та засоби їх захисту, стабілізації, оздоровлення	61
<i>Ткаченко М. А.</i> Особливості утворення снігового покриву на території Харківської області	64

Удовиченко А. С. Вітровий режим на території Донецької області	66
Фоменко С. О. Характеристика вітрового режиму на території північно-східної частини України	68
Хорошун Т. С. Методи дешифрування хмарності засобами програм ARCGIS та ENVI	70
Христосов М. О. Характеристика атмосферних явищ на території Харківської області	72
Чернова К. В. Загальна характеристика ресурсів тепла на метеостанції Красноград	74
Шерстюк Д. І. Ландшафтне планування. Досвід використання в різних регіонах світу для управління територіями	76
Шуліка Б. О. Грозові явища як елемент агрометеорологічних умов вирощування теплолюбних культур	78
Ющенко О. Ю. Поняття про крону річкової сітки, її структура та виділення	81

СЕКЦІЯ “ГЕОГРАФІЧНА КАРТОГРАФІЯ, ГЕОІНФОРМАТИКА І КАДАСТР”

Аксьонов К. Ю. Методи FEATURE EXTRACTION для автоматичного розпізнавання тваринницьких підприємств за знімками надвисокої роздільної здатності	84
Баришніков О. О. Використання атласів персоналій в освітньому процесі	87
Біла К. А. Світовий досвід картографування виноробної галузі	89
Босенко О. Г. Вплив ґрунтів на грошову оцінку земель міста Лебедин Сумської області	92
Бурич А. Ю. Розробка бази даних «Вулкани Центральної Америки» та напрямки її використання із застосування ГІС	94
Гапон С. В. Построение карты морфологических пространственных единиц горного Крыма	96
Єрмолович С. М. Регіональна ГІС як джерело краєзнавчих ресурсів адміністративного району міста	99
Касьянова Н. В. Геоінформаційне картографування відслонень крейдяних порід (на прикладі НПП «Дворічанський»)	102
Кіяшко Ю. В. Розвиток зеленого туризму в Полтавській області та його картографування	104
Кожушко О. О. Топографо-картографічна складова шкільної географії	107
Корх О. М. Застосування ГІС у дослідженнях геліоенергетичного потенціалу населених пунктів	109
Линник О. В. Економіко-географічні аспекти грошової оцінки земель с. Великий Перевіз	111
Лисакова К. С. Електронні картографічні твори з функціями мультимедіа: напрями та перспективи використання	113
Мережко В. Досвід атласного забезпечення регіональної складової навчального процесу з географії	115
Найдовська М. С. Колізійність як складова розвитку земельного законодавства України	117
Олійников І. А. Аналіз методик ландшафтного картографування на різних територіальних рівнях	119
Орлов Є. В. Картографування кримінологічної ситуації	121

Островець Є. А. Можливості використання геоінформаційних технологій для вивчення підводного біорізноманіття	123
Прядка К. О. Державний земельний кадастр у великих містах шляхом застосування географічного методу	125
Теличко М. С. Розробка змісту економічної карти Харківської області	128
Хазова Н. В. Оцінка транспортно-функціональної зручності території смт Степногірськ Запорізької області	130
Чалий В. В. Зміст картографічних творів транспортної інфраструктури великого міста	132

СЕКЦІЯ “МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН І МЕНЕДЖМЕНТ ОСВІТИ”

Гарлыева З. А. Методика изучения экономической и социальной географии Туркменистана в школе	134
Дмитриков О. О. Використання інтернет-технологій та он-лайн тестування у шкільному географічному освітньому процесі	136
Карпаченко О. В. Нетрадиційні методи викладання географії материків і океанів (7 клас)	138
Козакова О. Ю. Особливості тестових завдань зовнішнього незалежного оцінювання з географії в Україні	140
Косотухіна З. Д. Сугестопедія як новітня технологія викладання географії	142
Кравченко А. Я. Формування шкільних фізико-географічних понять у 6 класі	144
Кравчук Н. Л. Проблеми укладання дистанційних курсів географічного спрямування	146
Курбанова М.С. Методика изучения физической географии Туркменистана в школе	148
Мороз А. А. Актуалізація географічних знань учнів середньої школи	150
Овезова Т. А. Методика изучение курса «Физическая география Туркменистана» в 7 классе	152
Пироженко Д. П. Практичні роботи у курсі «Географія України» для учнів 8 класів	154
Попова Т. О. Методика вивчення країн Європи у 10 класі	156
Радецька А. В. Методика вивчення рекреаційних об’єктів у школі	158
Радчук А. О. Особливості методики навчання соціально-економічної географії України у 9 класі	160
Романов М. В. Інтерактивні технології навчання шкільної географії у 9-10 класах	162
Рубашенко Є. В. Методика використання топонімічних знань у шкільному курсі «Географія України»	164
Стадник Т. В. Активні методи навчання на уроках географії	166
Халлыев О. К. Формирование практических умений и навыков при изучении курса «География материков и океанов» в 6 классе Туркменистана	168
Чернякова Я. В. Формування системи природоохоронно-екологічних знань учнів у шкільній географії	170
Чишкала М. Ю. Формування та закріплення понять у курсі «Соціально-економічна географія світу»	172
Шамурядова Г. Диагностическое оценивание учебных достижений по	174

географии в общеобразовательных учреждениях Туркменистана	
Шеремет Н. В. Система презентацій у шкільному курсі «Фізична географія материків і океанів»	176
Янченко А. І. Оптимізація системи шкільних географічних екскурсій у природу	179

СЕКЦІЯ “РЕКРЕАЦІЙНА ГЕОГРАФІЯ, КРАЄЗНАВСТВО І ТУРИЗМ”

Барило І. Ю. Фототуризм у пропозиціях вітчизняних туристичних компаній	182
Бачинська К. Г. Географія ресурсів спелеотуризму	184
Брежнєва А. К. Типи річок України та їх використання для водного туризму	186
Виноградова О. І. Аналіз рекреаційної діяльності національного історико-культурного заповідника «Качанівка»	188
Власенко А. Є. В'їзний туризм на Харківщині та його інформаційне забезпечення	190
Ворвихвост О. В. Географія ресурсів розвитку гастрономічного туризму	192
Гараджаяев А. Современное состояние туризма в Туркменистане	194
Гнидюк Я. Ю. Туристична інфраструктура регіону як чинник розвитку туризму (на прикладі Львівської області)	196
Грубіян Ю. Р. Забезпеченість ресурсами щоденної рекреації великих міст України	198
Данильченко О. В. Географічні аспекти розвитку музичного туризму в Україні	201
Думанова О. В. Поняттєво-термінологічний апарат ексклюзивного туризму	202
Зьома М. В. Кінний туризм і сучасний стан його розвитку	204
Кадук Ю. С. Географія мистецько-пізнавального туризму	206
Кобиц Т. Г. Географія розвитку ресурсів розважального туризму	208
Логвинова М. О. Особливості розвитку подієвого туризму в Чугуївському районі Харківської області	210
Медушівська Я. В. Розвиток гумористичного туризму в Харкові	212
Мироненко В. Ю. Вибір критеріїв для проведення оцінки об'єктів паломницького туризму	214
Михно А. С. Стан рекреаційної діяльності на території НПП «Слобожанський»	216
Наконечна В. Р. Екологічні фестивалі в Україні: мета та значення для екологічного виховання	218
Нізамова Т. О. Туристсько-рекреаційний потенціал водних ресурсів басейну р. Оскіл	220
Одеев А. А. Экскурсионные ресурсы Лебапского веляята Туркменистана	222
Озерова Н. Ю. Географія розвитку ресурсів підводного туризму	224
Олійник В. В. Рекреаційно-туристичний потенціал Рівненщини	226
Омеляснко Ю. О. Туристична привабливість старовинних садиб Харківщини як об'єкту туризму	228
Остання М. О. Сучасний стан релігійного туризму в Харківській області	230
Пасинок А. Ю. Географія ресурсів розвитку ділового туризму	232
Пилипенко А. Ю. Спортивне дозвілля та його інформаційне забезпечення	234
Полозенко Є. С. Географія архітектурно-пізнавального туризму	236

Пьостра І. В. Теоретичні аспекти розвитку спа-туризму на Закарпатті	238
Рижко М. С. Місце чорного туризму в загальній класифікації та перспективи його розвитку	240
Руденко М. С. Географія ресурсів спортивно-подієвого туризму (футбольного спрямування)	242
Савченко Д. В. Інноваційні туристичні маршрути Рівненської області	244
Садовська А. Р. Сучасний стан залучення об'єктів Дніпропетровської області в туристичну галузь	246
Сідоров А. П. Інноваційні напрямки розвитку туризму Львівської області	248
Скічко В. М. Регіональні особливості розвитку індустріального туризму в Україні	251
Спренне В. В. Зелений туризм в Україні та перспективи його розвитку	253
Ставчанская М. В. Возможности развития этнического туризма на территории Приднестровья	255
Стадник Я. В. Розвиток етнічного туризму в Україні	257
Старікова В. Ю. Територіальні особливості туристичної привабливості Харківської області	260
Стась А. В. Стан підготовки студентів до краєзнавчо-туристичної роботи з учнями	262
Сторчак М. С. Природно-заповідний фонд як об'єкт екологічного туризму в Полтавській області	264
Тутова О. С. Перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні	266
Угрюмова Ю. В. Оцінка водних ресурсів басейну річки Сіверський Донець з метою рекреації	268
Фролова Ю. В. Розвиток рафтингу на Закарпатті	270
Хлесткова А. О. Проблеми організації рекреаційної діяльності на території національних природних парків	272
Христосова О. Ю. Теоретичні та практичні аспекти розвитку подієвого туризму в Харківській області	274
Худайназаров Г. Развитие туризма в республике Туркменистан	277
Чміль Г. О. Районування України: вибір оптимальної схеми для атласного рекреаційного картографування	279
Шпурік О. В. Концепція створення путівника «Сакральні об'єкти м. Харкова»	281
Шульга М. Є. Розвиток інвалідного туризму в Україні та світі	284
Ющенко Є. Р. Історико-культурні заповідники України та їх місце і роль у сфері туризму	286

Наукове видання

**ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ:
ІСТОРІЯ, СЬОГОДЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали щорічної наукової конференції
студентів та аспірантів,
присвяченої пам'яті професора Г. П. Дубинського
(Харків, 23–24 квітня 2015 року)

Адреса редакційної колегії:
кафедра фізичної географії та картографії,
факультет геології, географії, рекреації і туризму,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
пл. Свободи, 4, Харків-22, 61022.
Телефони: +38(057) 707-53-60. E-mail: physgeo@karazin.ua

Підписано до друку 18.04.2015 р.
Формат 60×84^{1/16}. Папір офсетний. Друк ксерографічний.
Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 16,97. Обл.-вид. арк. 14,6.
Наклад 150 прим. Зам. №

ТОВ «Видавництво «Лідер»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК №4224 від 08.12.2011 р.
61168, м. Харків, вул. Блюхера, 12. Тел. (057) 758-77-75